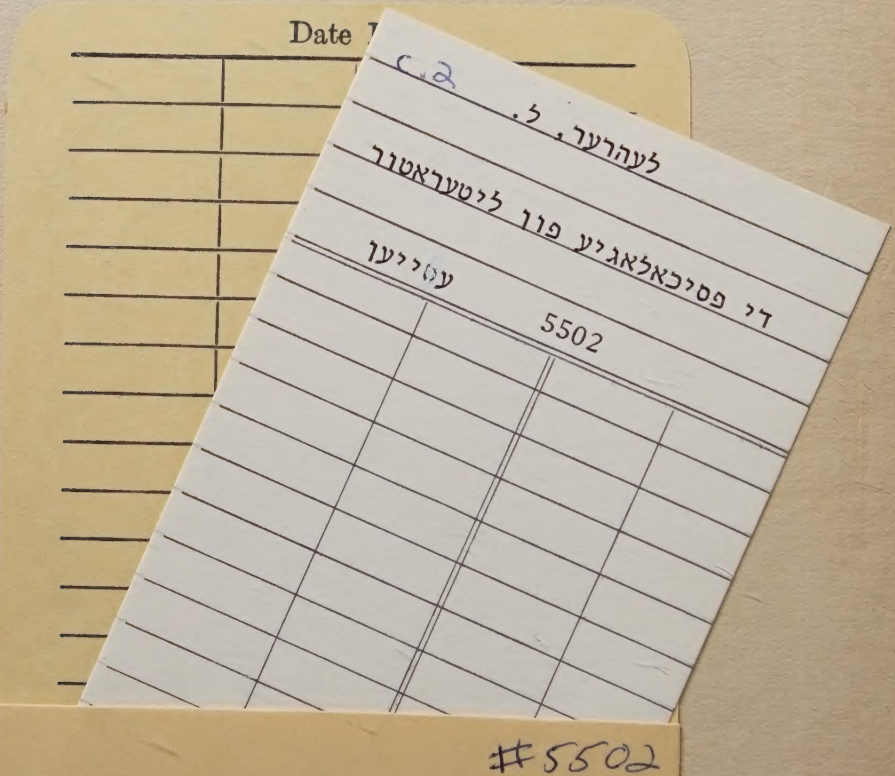

#5502

Toronto Jewish Public Library

THIS BOOK MAY BE KEPT

21 DAYS

and may be renewed once, if no application has been registered for it. A fine of 5 cents a day is charged, if the book is kept after the last date stamped below. No book will be issued while a fine remains unpaid.

PLEASE ADVISE CHANGE OF ADDRESS

PINSKI-MASSEL PRESS, Inc.,
84 BOWERY, NEW YORK

קינדער, 129, א. ו. אנטוויקלונג ביי קינדער, 34, א. ו. 240.
פלעטשער, 10, 114.
פעסטשטעלעריש, 61, א. ו.
פרויד, 36, 41, 172, 173, 174, 180, 182, 183, 194.
פריי, ר. 238, 239.
פרייליכער סוף, 87.
פרימאו, 108.

צ.

צוועק, און מיטל, 83, 227, א. ו.
צויבער־מעשות, 141, 145, א. ו. קלא־סיפיקאציע, 149.
צוקונפטיקע וועגדונג, 28, 31.
צושטאנד פון ריכטן זיך, 29.
ציוניזם, 192.
צייל־לידער, 133.
ציל, 227, א. ו.
צינדערעלא, 193.

ק.

קאזדאן, 161.
קאלום, 106.
קאלעקטיוויט שאפונג, 113.
קאנטאר, 211.
קאנראדי, 128.
קאפילאוויטש, 156.
קאפלאן, מיכל, 153.
קאפקא, 38.
קאקס, 193.
קוירקפאטריק, 127.
קולטור־אנטראפאלאגיע, 92.
קונסט, דאס ווארט, 9; 121, 123; אין קינדער ליטעראטור, 161, א. ו. 166; שאפן, 186, א. ו. און לעבן, 192; אופן פון שאפן, 208, א. ו. פאר קונסט, 226, א. ו. און פראפאגאנדע, 231; און דאס סאציאלע לעבן, 237, 238.
קוק, 110.
קינדער־שאפונג, 130, א. ו. 137, 144.
קינדער־ליטעראטור, 117, א. ו. נענע־ראליזאציעס, 246.
קינסטלער, און נעניסער, 26; 177, 181, 182, 184, 188, 193; דאס ווארט, 230; 233.
קינעמאטאגראף, 154, 194.
קלאנג, און סוויס, 14; און שפראך, 15; טאן פון א פראגע, 20.
קלארק, 102.
קנארץ, 101.
קעיטער, 246.
קעילער, 16.
קראפארד, 89.
קרוקשענק, 112.
קריטיק, סאציאלאגישע, 6; בא קינדער, 118, 124; פון פסיכאאנאליז, 177, א. ו. מבינות, 251.

ר.

ראבאי, 53.
ראבינסאן קרוסא, 151.
ראולאנד, 220.
ראזנפעלד, יונה, 179.
ראט, 111.
ראנסאם, 109.
ראנק, 178, 179.
ראסל, 128.
רינם, 100.
ריזיקאלישע איבערלעבונגען, 153.
ריטשארדס, 40.
רייזען, 188.
רעטאריק, 50, 74.
רעליניע, 6.
רעמבראנט, 187.

ש.

שאפן, 204, א. ו. און נעניסן, 215, א. ו. פון קינדער, 221, 222.
שוק, פראנראם, 12; דערציאונג, 117.
שונד, 11, 26, 85, 152, 164, 167, 247, 248.
שטארם, 123.
שטערן, ו. 131.
שייכות, פון קוואליטעטן, 15.
שייכות־סיסטעם, 17, 204, 205.
שיינקייט, 240.
שכל הישר, 63.
שלום עליכם, 163.
שפאנענדיקייט, 27.
שפירונגען, 38.
שפראך, 13, א. ו. 17, 18, 20, 21, 22; און טעטיקייט 24; 50, 79; אנטוויקלונג בא קינדער, 130; 214, 238.

ת.

תכלית, 227, 233, 238.

מאקודרי, 69.
מאקענזי, 114.
מארדעל, 178.
מגידות, 247.
מוזיק, 10.
מוסר השכל, 84, 107, 122, 218.
מוסר זאנער, 149, 150.
מזרח פעלקער, 101.
מיטאלאניע, 65; פערזענלאכע, 63; 107, 155.
מיטלעו, אוו ציילן, 198, א. וו.
מיטשעל, 138, 145.
מעכאניזם, פסיכאנאליטישער, 174, 175, 176.
מענדעלע, 163.
מעשות, 6, 49, 56; „שיינע" 76; סאציאל קאנסטרוקטיוו, 77, 78; עטישער ווערט, 136, 138; וועזן חיות, 104, 140; זייער תוך, 136, 141.
משל, אוו נמשל, 106.

נ.

נאנסעו, 100.
ניוטאו, 208-209.
ניגער, ש. 217.
נעווראטישע סימפטאמעו, 179, 180.

ס.

סאנטאיאנא, 19.
סאפיר, 131.
סאציאליזם, 192, 202.
סביבה, 30.
סובליימאציע, 176, 177, 183.
סוגעסטיע, 70.
סטאטוע-טעאריע, 200.
סימבאלו, 139, 160.
סמיט, 92.
סמיט, פ. א. 126.
ספענסער אוו גילעו, 94.
ספענסער, ה. 87, 88.
ספענסער, פ. ס. 103.

ע.

עוואלוציע, טעאריע, 92, 98, 107.
עטנאלאגיע, 91.
עיר, 111.
עלטערע יארו, אוו מעשות, 114, א. וו.
עלים, 102, 114.
עמאציאנעלע קוואליטעטו, 19.
עסטעטישע עמאציע, 234, א. וו.
עסקימאסו, 100, 113.
עפיזאדו, 49, 64.
עפיק, 97, 98.

פ.

פאונד, 98, 113.
פאורס, 101.
פאטאלאניש פילאמיטיע, 78.
פאלעליטישע ציים, 105.
פאנטאמינע, 95, א. וו.
פאעזיע, אוו פראזע, 98, 253; בא קינדער, 156.
פארק, ט. 111-112.
פיול, 29.
פלאטאו, 122, 206.
פסיכאאנאליז, 37, 78, 135; טעארייע, 169, א. וו. אוו קונסט, 169, א. וו. 243.
פסיכאלאגיע, 33, א. וו. אוו דער זייטיקער מענטש, 35.
פסיכאלאגיע, 185.
פראיעקציע-טענדענץ, 135.
פרימיטיוו פירער, 114
פרימיטיוו שבטים, 65.
פרינס, 70.
פרייז, 163.
פשיבישעווסקי, 179.

צ.

צאבעל, 141.
צאלקלאר, 93, 103, 104, 141.
צאלעם, 199.
צאנטאזיע, 68; איר אנטוויקלונג, 145, א. וו.
צאנטאזירן, 68, 69.
צארטייד־יקונג־מעכאניזם, 69, 70, 71.
צארלאנג, 37, 39, 41.
צארם, אוו אינהאלט, 211, א. וו.
צארשטעלונגען, 15.
ציוילאניע, 38.
ציוילאנעטישע טעארייע, 244.
ציילאמיטאלאניע, 117, 159, 164; אויס־נאבו, 243, א. וו.
ציילאמיטיע, 7, 60, א. וו. 74, 83, 85, 86; עטישע זייט, 83, 84; 87, 93; פרימיטיוו, 95; 101, 116; בייי

דראמע, 97, 98, 99; ביישפיל, 110; 139.
דרויסנדיקע וועגד־פונקטן, 63, 64, 65, 72, 98, 99.

ה.

האוועמייער, 111.
האל, 51.
האלט, 39.
האואיס, 97.
האמא סעקסואליטעט, 180, 182.
הומאר, 144, 156, 252, 253.
היטשקאק, 29.
היפנאטיזם, 70.
הירן, 225, 226.
העלד, פערזענליכקייט, 151, 153, 159.
העלמהאלץ, 20.
הענדערסאן 127.

ו.

וואטסאן, 14.
וואלאשעק, 75, 97.
וואלנאסט, 123, 164.
וואן, 152.
וואנדרייעס, 21, 22.
וואסטראווסקי, 125, 140.
ווארד, 114-115.
וואשבורן און פאגעל, 165, 246.
וואודס, 114.
וואונט, 104.
ווידערשטאנד, 180, 181.
וויסנשאפט, 65, 73; אופן פון שאפן, 208, א. וו.
וועסטערמאן, 106.
וועדטער, בא קינדער, 131.

ז.

זאר, 15, 18; איר זינען, 17, 22, 23; בא קינדער, 131.
זינזאנ, 42, א. וו. סיסטעם, 45, 77; סאציאלער, 192.
זינזאנ פון נעשעען, 47, 67, 73, 77, 82, 87, 110, 253.
זינזאנ פון דערציילן, 47, 80, 82, 253.
זינען, 29.
זשעסטיקולאציע, 96.

ח.

חושים, 235, 236, 237.
חלומות, 252.

ט.

טאלאנט, 189, א. וו. וויי א שייכות־סיסטעם, 193.
טאלסטאי, 239, 283.
טאסמאניער, 109.
טאנץ, 99.
טארנדייק, 129, 216.
טביה דער מילכיקער, 183, 253.
טיטשענער, 30.
טיילאר, 113.
טערמאן און לייטא, 128.
טראנערזיע, 76, 87.
טראטער, 36.

י.

יונגט, 118, 129, 157.
יונג, ק. 37, 196.
יעזואיטן 197, 198.

ל.

לאו, 145.
לאואי, 96, 114.
לארענס, 124.
לומים, 100.
ליבידא, 175.
לידער, 111, 112.
ליטעראטור, איר פארשפרייטקייט, 10, א. וו.
לייענען, דער פראצעס, 215, 216.
לירים, 97, 98, 99.
לעבן, און מאשין, 96, 153.
לערער, 120, 121, 123.
לשמה־באוואוסטזיין, 25, 201, 202, 203, 204, 217, 231, א. וו.

מ.

מאוס, 162.
מאלינאווסקי, 95.
מאנא ליזא, 183, 195.
מאנטעסארי, 146.
מאני, לייב, 156.
מאניסטישע לוידנשאפט, 98.

רשימה פון ענינים אין נעמען.

א.

אבאט, 156.
אביעקטיוע פאקטן, 64.
אבערגלויבן, 65, 104, 147.
אנדען אין ריטשארדס, 24, 97, 249.
אדלער, א., 37, 41, 196.
אדלער, פ., 145.
אווסטראליער, 94, 111.
אווסיאניקא־קוליקאווסקי, 193.
אויער אין אויג, אין קונסט, 235, א. ווי.
איטאי, 140.
איינן־נעשאפענע ווערטער, 132, 133.
„איך", 55, 56, 69, 199, 250.
אימפראוויזאציעס, 110, א. ווי.
אינגלאד אין מיידלאד, 127, 129, 245.
אינדיאנער, 10, 92, 96, 100, 101, 103.
אינדיווידועלע שאפונג, 113.
אינטעלינענטע לייענער, 87,86.
אינטראספעקציע, 40.
איסטמאן, 114.
אינצעסט, 179, 182, 183.
„אמת'ע" מעשות, 85, 86.
אנאטאמיע, 38.
אנטראפאמארפיזם, 56, 105.
אפאטאשי, 210, 213, 214, 239.
ארבאפרעדן זיך פון הארצן, 79.
אפריקאנער, 102.
ארכיטעקטור, 192.
ארנאלד, מאטיו, 99.
אש, ש., 249, 250.

ב.

באווענונג, 96.
באון, 148.
באלאדע, 97, 98.
באנווין, 109.
באסטווין, 127.
באשרייבונג, 52, א. ווי.
בולאס, 127.
בושמענער, 92.
ביאנראפיעס, 77.
ביכער, 131, 141.
ביסעל, ארטור, ד., 27.
בעיקאן, 84.
בעל, 227.
בערקאוויטש, י. ד., 163.
בריוונשטעלערייי, 247.

ג.

נאלדענווייזער, 92, 100, 114.
נאס, 93, 103.
נייסטיקע קראנקייטן 70.
נעווראוינהייטן, 55.
נעזעל, 122.
נעיטע, 252.
נעניסן, 26, 197, 215, א. ווי. און שאפן, 221 א. ווי.
נעפילן, 75-76.
נעשטאלט־פסיכאלאגיע 38, 62.
נעשעענישן, 45, 46, 47, 48, 49, 54, 55, 58, 72, 80.
נעשפאנטקייט, 27, 28, 31.
נראסע, 186, 187.
נריכנלאנד, 98.
נרימ'ס טעאריע, 98.
נרענט און הוויט, 155, 157.

ד.

דאוד, 96, 99, 102, 107, 108.
דא ווינטשי, 182, 183, 184, 194.
דיאמיטשי, 164.
דאן, 156.
דאנלאפ, 85, 98.
דולי, 178.
דושאפי, 37.
דושארדאן, 128.
דושעימס, 34.
דושענאנג, 51.
דיואי, 24, 39.
דענק־פראצעס, 28.
דערציילן, 75, 79, 82, 83, 253, 254.
דערציילעריש באוואוסטזיין, 50.

ר ש י מ ה

פון ענינים און נעמען

טערטום פונקט ווי אין דער מאדערנער ציוויליזאציע; אין די קינדער יארן, אין די מיטעלע יארן און אויף דער עלטער, אונטער אלע באדינגונגען און אין אלע צייטן וויזן זיך ארויס די פונקציעס פון מעשות, ניט ווי צופעליקע איינפאלן נאר ווי אר־גאנישע טיילן פון א גאזונט, נארמאל, מענטשלאך לעבן. מען האט אפט דעפינירט דעם מענטשן לויט די ספעציעלע כאראק־טער־שטריכן וואס בלויז ער אליין פארמאגט: א מענטש איז א באשעפעניש וואס לאכט, וואס דענקט, וואס רעדט, א. א. וו. עס וואלט נאך אפשר געווען כאראקטעריסטישער צו זאגן אז א מענטש איז א באשעפעניש וואס דערציילט, א פילאמיטיש באשעפעניש.

באארבעט איידער חלומות. הומאָר איז נאָך אלץ „דאָס ווייטע, אומבאקאַנטע לאנד" אין פסיכאָלאָגיע. אמת, די פסיכאָאנאליטיקער האבן אויך דאָ געפאָרשט און געמאכט דרייסטע השערות. אָבער זייערע רעזולטאטן בנוגע הומאָר זענען זייער אָרים. אין אלגעמיין, האָב איך מורא, אז דאָס דאָזיקע פעלד ליידט זייער פיל צוליב דעם וואָס עס ווערט באַצייכנט מיט אזא ווארט „הומאָר". פון א לייכטער ווארט־שפיל, וואָס רופט ארויס נעלעכטער, ביז א ווערק ווי טביה דער מילכיקער, איז דאָך אזא שווינדלענדיקער מהלך, אז עס לייגט זיך קוים אויפ'ן שכל מען זאָל קענען דערקלערן ביידע מיט אזא אייגנציקן פרינציפ. די פיזיאָלאָגיע פון פרייד און געלעכטער איז היינט שוין א היפש ביסל קלאָר, אָבער פארוואָס זאָלן געוויסע סיטואַציעס און אויסדרוקן ארויסרופן פרייד און געלעכטער, דאס איז אן ענין וואס איז נאָך זייער טונקל. דערצו פאָדערט זיך א באזונדער אנאליז פון דער ראָלע פון דער קאָמישער סיטואציע אינ'ם זיגזאג פון געשען, און פון הומאָר אינ'ם זיגזאג פון דערציילן, צוזאמען מיט א קלאסיפיקאציע פון די געלעכטער־מאָמענטן אין לעבן בכלל.

ה.

וועז אזעלכע פראָבלעמען וועלן אוועקגעשטעלט ווערן אין שכנות מיט די מער דירעקטע פראָבלעמען פון דער ליטעראַרישער קונסט וועט עס זיין א גרויס געווינס פאר אלע מאָמענטן פון דערציילערישן שאפן. די פראָגע פון סטיל און רעטאָרישע פיגורן, די פונקציעס פון פאָעזיע און פראָזע און — ואחרון אחרון חביב — די אייגנארטיקע היסטאָרישע אנטוויקלונג פון דער קינסטלערישער ליטעראטור, וועז אָט די אלע פאָרשונגען ווערן פאריניקט און נעפירט אונטער איין דאָך, זעט מען ערשט וואָסער ריזיקער בנין עס וואָלט געקענט אויפגעבויט ווערן.

וועז מען קוקט זיך צו צו די אויפגאבן יואס עס האָט פאר זיך א ווייסנשאפט פון די מענטשלאכע פילאָסאָפיע טענדענצן, זעט מען די געוואלטיקע ראָלע וואָס דאָס דערציילן, ווי עס ווערט דאָ פארשטאנען, שפילט אין לעבן. אין ווייטן און נראָען אל־

שאפט, אפילו שנאה, וואס מענטשן פון קינסטלערישן לאנער האבן געפילט צו דער ווייסנשאפט וואו שטרענגע שפראכלאכע פינקט־לאכקייט איז אזוי נייטיק.*)

ד.

די שייכות צווישן פילאמיטיע און חלומות זעט זיך נאך בולט'ער ארויס זינט די פסיכאאנאליטישע פארשונגען זענען פאר־עפנטלאכט געוואָרן, וואָרים די פארמולע „דערפילונג פון א פאר־לאנג" מיט וועלכער פרויד דערקלערט חלומות — כאטש דאס איז אן אינזייטיקע פארמולע און קען וויט ניט גיין — האט אין זיך גענוג אמת און גענוג ענלאכקייט צו נעווייסע פילאמיטי־שע עלעמענטן, אז די שייכות'ן צווישן זיי זאלן זיין פאר אונז וויכטיק. אמת, אין חלומות האבן מיר מער צו טאן מיט בילדער ווי מיט שפראך, און אויף אזוי פיל געהערן זיי גיכער אין דער ספערע פון פאנטאזירן איידער פון דערציילן. דאך זענען דא פארט פאראן שייכות'ן וואס האבן פאר אונז א באזונדערן ווערט.

א חוץ דעם האבן מיר אויך אין חלומות צוויי זיגזאגן, א זיגזאג פון געשען און א זיגזאג פון דערציילן, וואס זענען ניט ביידע גלייך. וואָרים ווי פרויד האט ריכטיק אנגעווויזן, איז דער גע'חלומ'טער חלום נאר עפעס אנדערש פון דעם וואס מען דער־ציילט בעת מען איז שוין וואכעריק. באם דערציילן דעם חלום ברענגט מען אריין ענדערונגען, און נאך זייער וויכטיקע ענדע־רונגען, און דא האבן מיר שוין א נאנץ קלארע פילאמיטישע דער־שיינונג.

קומען מיר צו הומאר — אזא געוואלטיק וויכטיקער מא־מענט אין דערציילן — איז דאס פעלד נאך א סך ווינציקער

*) היינטיקע צייטן איז שוין די דאזיקע שנאה כמעט ווי פאר־שוואנדן. פאראן געגנט געבילדעטע קינסטלער וואס קענען שוין איינזען די טבע פון ווייסנשאפטלאכער קרעאטיוויטעט, און זיי פארשטייען שוין אויסגעצייכנט אז דא האנדלט זיך ניט וועגן קיין סתירה צווישן צוויי קעגנערישע אמת'ן. געיטע'ס ביטערע פאלעמיק אנטקעגן ניוטאנען וואלט היינט צו טאג זיכער ארויסגערופן א שמייכל בא די היינטיקע געיטעס.

נאָך א ביישפיל פון לייכטקייט אין לייכטזיניקייט וועט עס קומט צו ליטעראטור האָבן מיר אין דער מבינות קריטיק. צו זאָגן מבינות וועגן א ליטעראריש ווערק איז אפשר ניט קיין הויכע מדרגה פון קריטיק, אָבער זיכער א הויכע מדרגה פון א קריטיקער. מבינות איז א טעאָריע וואָס וועט פאַרווירקלאכט, א סיסטעם פון פרינציפן וואָס וועלן אונטערשטעלט אויף א נסיון דורך זייער אָנווענדבארקייט אין לעבן. בלויז אזא קריטיקער, וואָס האָט שוין קלאָר פאָרמולירט זיין בליק און זיין אויפפאסונג קען זיך פאר־גינען צו טאָן די טאָג־טעגלאכע ארבעט פון אָנווענדן אין דער פראקטיק דאָס צו וואָס ער איז נעקומען דורך לאנגע אָנשטרענ־גונגען, ד. ה. דורך זיינע באמיאונגען פעסטצושטעלן די ספעצי־פישקייטן פון זיין נעניסנדיקן שאפן. מבינות־זאָגעריי איז אָפט־מאָל א קלייגער רעזולטאט, אָבער תמיד א רעזולטאט פון א גרויי־סער אורזאך. פונקט ווי דער קלענסטער אומוויכטיקסטער דיאָג־נאָז פון א דאָקטער איז א פועל יוצא פון א לאנגן פראָצעס פון לערנען און פארשן. אין ליטעראטור אָבער איז מבינות — אָנ־שטאָט צו זיין דער סאָמע שפיץ פון דער נעבויידע — דער ערשטער אויסגאנג־פונקט. אין שרייבן וועגן ליטעראטור פילט מען אז מען קען אזוי פיל פארדעקן מיט שפראך, אז אפילו דער אָנפאָנ־גער וועט זיך נאָר ניט שרעקן גלייך ארויסצוקומען מיט מבינות, און וועלן דינען פאר א פראקטישן עצה־נעבער און וועג־ווייזער, דאָס וואָס אין א וויסנשאפט איז ניט מעגלאך.

אָט א דער גייסט וואָס ברענגט אריין אין דער ליטעראטור־טעאָריע אזעלכע לייכט־פליסנדיקע דערוקציעס, וואָס זענען אָפט נעבויט אויף א צופעליקן איינפאל, אָט אזא גייסט איז סם המות פאר יערן פארזוך אין אן אינדוקטיווער וויסנשאפטלאכער ריכטונג. עס איז קיין ספק ניט אז דער פרייער זאָרגלאָזער אופן פון באנוצן שפראך האָט זייער שטארק נעווירקט אויף דער אָפטער קעננער־

בכלל א זינען, מיינען זיי דאָס זעלביקע ווי מען וואָלט זאָגן: „יחזקאל גאָמבינער פירט געשעפטן, ד ע ר פ א ר איז ער א סוחר", אָדער פאַרקערט. אָט דער ליטעראַרישער „ד ע ר פ א ר" זאָגט אבסאָלוט גאָרניט, פונדעסטוועגן געפינען מיר אים שוין צו אָפט אין רעצענזיעס און אין עסייען איבער ליטעראטור.

ביי אש'ן פראָבלעמען וואָס שטאַמען ניט פון זיין עצם איך, זיי זע־
נען ניט דורך און דורך אויסגעוויטאָגט און אויסגעטראָגן אליין
דורך אים. זיי זענען שוין דורך אים איינגעזאַפּט פון לעבן. ער
האָט זיי דערשפּירט אלס קינסטלער, זיי אויפגענומען און בא־
שטראָלט מיט זיין דיכטערישן חיות. אָבער עס זענען דער עיקר
צייט מאָטיוון, צייט־שטימונגען, וואָס קומען פון אויסן, פון ליטע־
ראָטור און לעבנס־השפּעות". צו זאָגן אז עס איז פּאַראַן עפּעס
אזעלכעס וואָס איז איינגעזאַפּט פון לעבן, וואָס שטאַמט פון
ליטעראָטור און לעבן, וואָס דער קינסטלער דערשפּירט און בא־
שטראָלט מיט זיין דיכטערישן חיות, און דאָך שטאַמט עס אלץ
ניט פון זיין „עצם איך", איז דאָס אזא הוילער, אומזינקער בא־
גריף פון אן „עצם איך", וואָס האָט מער קלאַנג איידער ממשות.
אָבער וען מען שרייבט וענען ליטעראָטור איז גאָר ניט שייך
אפילו צו פרעגן אזעלכע קשיות. עס איז גאַנץ אפּט א מין אינ־
טעלעקטועלע קאליגראַפיע, א געדאַנקען־זשעסט. אָדער נעמט
למשל אזא מין זאָג: „אינטעלעקטואליזם, אויב קינסטלעריש
נעבוירן, קינסטלעריש באַנומען — ניט ווי א טענדענץ, נאָר ווי
א בלוטיקער טייל פון'ם קינסטלערישן וואָרט — איז ניט ווי־
ניקער יחסן ווי געפיל, עמאָציע". עס איז זייער מעגלאַך אז דער
דאָזיקער שרייבער וויים גאַנץ קלאָר דעם טייטש פון „אינטעלעק־
טואליזם" פון „עמאָציע", און די איבעריקע ווערטער. אָבער עס
לייגט זיך נאָר ניט אויפ'ן שכל ער זאָל האָבן געשריבן דעם צי־
טירטן זאַץ מיט פון באַוואוסטזיין פון פירוש המלות, ווייל דאָס
וואָס ער זאָגט קען מיינען וואָס איר ווילט אין דער וועלט, און
אפילו וואָס איר ווילט ניט.*)

---

*) אין אַרטיקלען איבער ליטעראָטור באַמערקט מען זייער אָפט אַן
אופן פון רעזאָנירן וואָס מען וואָלט געקענט אָנרופן דער ליטעראַרישער
„דערפאַרער". דיכטער ווייזן געווינטלאַך אַרויס אייגנאַרטיקייטן
וואָס מען זוכט צו דערקלערן, דאָס איז, פּאַרשטייט זיך, זייער אַן אינטע־
רעסאַנטע אויפגאַבע. אָבער בדרך כלל טוט מען עס אַזוי: „דער דיכטער,
ראובן, זעט זאָכן בלויז פון אינווייניק, דערפאַרט איז ער
אינדיווידועל", אָדער: „באם דיכטער, שמעון, איז די נאַטור אַ נאָענטע,
אייגענע זאַך, דערפאַרט פילט ער זיך אַזוי הייטיש מיט
וואָלד און פעלד". אויב די דאָזיקע אורזאַכלאַכע צוזאַמענהאַנגען האָבן

דאָס איז אמת אין אלע שפראכן.*) אפילו א מענטש וואָס איז געוואוינט צו באנוצן שפראך מיט וויסנשאפטלאכער פראנט־וואָרטלאכקייט באקומט גאָר אן אנדער אָריענטאציע וועז ער שרייבט וועגן ליטעראטור. איך רעד שוין ניט וועגן די פאלן וועז עס זינגט די מליצה אוז די שפראכלאכע ארנאמענטיק, וואָס שטיצט זיך בלויז אויף קונציקע עפעקטן. אָבער אפילו דער ערנסטער ליטעראטור דענקער וואָס איז באמת פארינטערעסירט עפעס קלאָר צו מאכן, פאלט אָפט אריין אין שאטנדיקע געגנראליזאציעס וואָס זענען געבויט אויף צופעליקע סברות.

סוף כל סוף איז גאָר ניט פראגן וואָס אויסצוזעצן אנטקעגן אזא מין שרייבן, נאָר אלעמען וועגדט זיך עס דאָך אין גאנצן אן דער כונה פונ'ם שרייבער. אויב זיין כונה איז ארויסצוברענגען עמאָציאָנאלע שטעלונגען, דעמאָלט איז ער זייער פיל אנגעווויזן אויף סטיל, טעכניק און לייכט־שוועבנדיקע געגנראליזאציעס, און זייער וויניק אויף פאקטן, צאלן אָדער באגריפן, ממילא מוז ער שרייבן אין הסכם מיט אָט די נויטן. אויך אין דער וויסנשאפט — ספעציעל אויף דער פילאָזאָפישער מדרגה — זענען טיילמאָל פארן אזעלכע נויטן, און דעמאָלט טוט דער וויסנשאפטלער פונקט דאָס זעלביקע וואָס דער שרייבער איבער ליטעראטור. ארומצושוועבן אין א וועלט פון מיסטעריעס און ניט פילן אויף זיך דעם חוב, אז מען דארף אנאליזירן אָדער פעסטשטעלן, איז אן אלגעמיין מענטשלאך פארגעניגן. דאָס איז אייגנטלאך די העכסטע פאָרם פון „ארויפרעדן זיך פון הארצן".

די צרה איז נאָר וואָס דאָס פירט אָפט צו אן אלנעמיינער „פרייהייט" פון געדאנקען בעת מען שרייבט וועגן ליטעראטור, וואו מען פילט זייער זעלטן, אז מען דארף זיך וויסנשאפטלאך קאָנטראָלירן. עס קומט אויס אז וועגן ליטעראטור דארף מען בלויז „קענען שרייבן", דאָס איבעריקע איז שוין ניט אזוי וויכטיק.

אָט שרייבט אייגער וועגן אש'ן: „דעריבער טאקע טרעפן מיר

*) זע די ביישפילן וואָס אָגדען און ריטשארדס ברענגען פון דער ענגלישער ליטעראטור וועגן דעם ענין.
The Meaning of Meaning, Ogden & Richards, 256.

ניקער וויכטיק איידער די געשיכטע פון ליטעראטור, און דאך וויסן מיר פון דער ערשטער כמעט גאר ניט. מיר האבן אפילו ניט קיין דעפיניציע וואס זאל, מעג עס זיין אויפ'ן סכעמאטישסטן אופן, אונטערשיידן צווישן קונסט און שונד בכלל. עס איז קלאר באר־וואס שונד זאל אפטמאל ארויסרופן דאס געפיל פון „פע", אבער א מעדיקער שטודירט אלע פיזיאלאגישע פראצעסן, אפילו די „מיאוס'ע" אויך. דאס זעלביקע איז אמת אויך אין פילאמיטיע. א וויסנשאפטלאכע דיסציפלין וואס זאל זיך פארנעמען מיט אלע פילאמיטישע און פילאמיטיש־ליטעראריש מאניפעסטאציעס, וועט זיין פאר אונז א גרויס געווינס. עס וועט געבינן וועלן די אריענ־טאציע, עס וועלן געשאפן ווערן נייע ווערטן, וואס וועלן אריבער־שטייגן די גרענעצן פון ליטעראטור און שונד. דאס וועט היסן, אז מיר קומען צו צום אמת'ן מקור פון דער ליטערארישער קונסט.

אין פלוג וואלט מען געקענט מיינען, אז די רייכע מאטעריאלן וואס זענען געשאפן געוואָרן און וואס האלטן אין איין געשאפן ווערן אין פארבינדונג מיט ליטעראטור, דארפן זיין א גרויסע הילף אין פילאמיטאלאגישע אונטערזוכונגען. דאס איז אבער ווייט ניט אזוי. בלויז ביי קריטיקער מיט גרעסערע, טעאָרעטישע אמבי־ציעס קען מען געפינען געוויסע זייער וויכטיקע באטראכטונגען וואס קענען זיין נוצלאך פאר אונזער צוועק. על פי רוב איז דער אנגענומענער צוגאנג צו ליטעראטור גיכער א שטערונג איידער א הילף צו פארשטיין דעם ענין. דער שרייבער וועגן ליטעראטור לעבט אין א ספערע וואס פירט אים צו באנוצן שפראך אויפ'ן זעלביקן אופן אויף וועלכן עס באנוצט זי דער קינסטלער. ער האט על פי רוב אין זינען ניט דאס דערקלערן און פעסטשטעלן, נאר דאס שאפן שטימונגען און באציאונגען. דאס אליין וואלט אים נע־מאכט פילאמיטאלאגיש איבערויק, אבער ניט שעדלאך. שעדלאך וועלט ער דעמאלט וועלן ער נעמט אן א גאנץ קלאָרן טאן פון א דערקלערער און מאכט אזעלכע פלוצלונגע איבערגענג פון וויסנ־שאפטלאכער שפראך צו דיכטערשן געמיט־אויסדרוק אז עס באַ־קומט זיך פשוט'ער אומזין. דעמאלט וועלט ער פארפירעריש אי פאר זיך אי פאר'ן לייענער.

אינטערעסאנט פון שטאנדפונקט פון קינדער־פסיכאָלאָגיע, אָדער דערציאונג, נאָר בכלל ווי א פילאָסאָפישע אנטדעקונג. דאָס — אויב אמת —וואָלט דאָך אונז געוויזען א וועג צו מעסטן די ווירקונג פון פילאָסאָפישן מאטעריאל. אָבער כאָטש די דעמאָנסטראציעס בערין האָט אמת'ע פארדינסטן אויפ'ן פעלד פון קינדער מעשות, איז אָבער איר פריער־געבראכטע השערה געבויט אויף לופט און זייפן בלאָזן. אזעלכע השערות זענען אפשר דערלאָזבאר אין פאָפולערע רעדעס וועגען דערציאונג, נאָר קיין וויסנשאפטלאכע באַוויזן זענען ניטא, און וועו זיי וואָלטן יא געווען וואָלטן זיי אזא השערה מסתמא אין נאנצן ניט באשטעטיקט.

א באזונדערס וויכטיקע פראגע איז די פראגע וועגן די נרעַנעצן צווישן דעם פשוט'ן באריכט און דער מעשה, וואָס אן אָנהויב דערפון איז געמאכט געוואָרן אין א פריערדיק קאפיטעל. פאר־שטייט זיך, אז דאָס וואָלט שוין ממילא געפירט צו א סך ספע־ציעלע שטודיעס, ווי, למשל, די ווירקונג פונ'ם מגיד און זיינע משלים, די אָנטוויקלונג פון בריוונשטעלערייַ, די אנטוויקלונג פון נייעס־שרייבן אין טעגלאכע צייטונגען, (וואָס האָט זיך, גלויב איך, אָנגעהויבן מיט נאנץ טרוקענע באריכטן און האָט מיט דער צייט אנטוויקלט א נאנץ אייגנארטיקן געמיש צווישן דעם באריכט־ארטיקן און דעם פילאָסאָפישן), א. ד. ג. א חוץ דעם האָבן מיר די גרויסע דערשיינונג פון שונד, וואָס איז אזוי ווינציק אויסגעפאָרשט געוואָרן. איך האָלט אז דערמיט האָבן מיר ניט אזוי ווייט געזוכט אנטקעגן שונד ווי אנטקעגן דער קינסטלערישער ליטעראַטור, ווייל דאָס איגנאָרירן שונד דערלאָזט ניט מיר זאָלן פארשטיין דאָס פילאָסאָפישע אינ'ם מענטשן און, ממילא, זיינע העכערע ליטעראַרישע באדערפענישן. עס דארף איין מאָל פאר אלע מאָל זיין קלאָר פאר יערן פון אונז, וואָס פארמאָגט די מינדסטע וויסנשאפט־לאכע נייגיריקייט, אז וועו מילאָנען מענטשן ווערן באנייסטערט פאר א זאך דעמאָלט איז אונזער עובדא צו דערקלערן, ניט צו גענן דערויף א מאָך מיט דער האנט. בלויז פאר א נערוועזער סאלאָן־דאַמע פאסט אין אזא פאל צו זאָגן „פע!" דאָס ניט אונז נאָר ניט, פון דעם וועלט אונז קיין זאך ניט קלאָר. פאר אן אמת'ער ליטעראַרישער פארשטענדעניש איז די נעשיכטע פון שונד א האָר ניט ווייט

איין גרינטלאכע שטודיע איבער די אונטערשידן אין דערציילן, ד. ה. אין אייגן געשאפענע מעשות, צוויישן אינגלאך און מיידלאך פון פארשידענע עלטערס. אויך דאס וואלט נאך קיין ענדגילטיקן ענטפער אויף דער פראגע ניט געגעבן, אבער דאס וואס פארשידענע עלטערס וואלטן דא נעווען פארוויקלט, וואלט עס אונז לכל הפחות זייער פיל ארויסגעהאלפן. אין אלגעמיין, א וואקסנדיקע פילאמיטאלאגיע וואלט מיט דער צייט אנטוויקלט א נעהעריקע טעכניק אונטערצוזוכן אזעלכע און ענלאכע פראגן, ביז מיר וואלטן טיפער אריינגעדרונגען אינ'ם כאראקטער פון פילאמיטישע אינטערעסן און נעפעגט רערן מיט מער באשטימטקייט וועגן אונטערשידן אין עלטער, געשלעכט,*) אפשר פאלק, און אפשר אויך געוויסע נעזעלשאפטלאכע שיכטן.

דערווייל נעפינען מיר אין ביכער, אפילו פון גאנץ פארזיכטיקע שרייבער, פארשידענע נענעראליזאציעס וואס זענען נעבויט אויף צופעליקע באאבאכטונגען און מיינונגען. וועו, למשל, מען דערציילט אונז אז וויבאלד מיר וועלן קינדער ניט דערציילן קיין וואונדער מעשות אין דער קינדהייט וועלן זיי שפעטער אויסוואקסן ציניקער, אדער וועלן בכלל שפעטער זיך באציען צו זאכן אויף א טרוקענעם אופן, **) וועו מען דערציילט אונז אזא מעשה, איז דאס נעוואלטיק אינטערעסאנט. וויפיל וואלטן מיר ניט אוועקגענעבן אויסצוגעפינען צי דאס איז טאקע אמת. דאס איז ניט בלויז

*) אינטערעסאנטע אינפארמאציע בנוגע טיפערע אונטערשידן צוויישן אינגלאך און מיידלאך סיי אין זייער לייענן-אינטערעסן, סיי אין לייענפויאיקייטן, געפינט זיך אין דער נאר וואס פארעפענטלאכטער שטודיע Winnetka Graded Book List, Washburne and Fogel, 15.

עס איז אויך כדאי צו ברענגען א באמערקונג וואס ווילהעלם שטערן מאכט אין זיין פריער-דערמאנט בוך (ז. 142—143): „לויט ווי ביזאיצטיקע באאבאכטונגען וויייזן זעט אויס, אז מיידלאך הייבן אן צו רעדן אביסל פריער פון אינגלאך, און גייען פארויס אויך אין זייער שפעטערדיקער אנטוויקלונג". אויב דאס זאל באשטעטיקט ווערן, וואלט מען זיך זיכער געדארפט רעכענען דערמיט ביים באטראכטן די פראגע וועגן די פילאמיטישע אונטערשידן צוויישן אינגלאך און מיידלאך.

**) Religious Education Through Story-Telling. K. D. Cather, 1925, 89.

איינפאך. פונ'ם רייז פון אט דער טעאריע האט מען זיך אויף אנ־
דערע ווייסנשאפטלאבע פעלדער טאקע ניט געקענט באפרייען,
אבער פונ'ם מזל ווען אט די טעאריע האט געהאט קען מען זיכער
דרינגען אז אויך בנוגע פילאָמיטישע טענדענצן איז אזא גראד־ליני־
קע טעאריע אוממגלאך. דאם לעבן איז צו קאמפליצירט, אז מען
זאל קענען מאכן ווייטע און אויסגעהאלטענע פארגלייכן צווישן א
געוויסן עלטער פון היינטיקע קינדער און א געוויסער מדרגה פון
פרימיטיווער ציוויליזאציע, אפילו ווען מען זאל שוין דערלאזן דעם
באגריף פון כסדר'דיקע ציוויליזאציע מדרגות.

דאם הייסט נאך אבער באין אופן ניט אז עס זענען ניט פאר־
אן קיין וויכטיקע ענלאכקייטן צווישן קינדער און דעם פרימיטיוון
לעבנסשטייגער, כאטש מען קען ניט איינזען קיין כסדר'דיקייט און
אויסגעהאלטנקייט. דאם מאכט נאך וויכטיקער און שוועדער די
פילאָמיטאָלאָגישע אויפגאבע. וואָרים א גוטע פארשטענדעניש פון
אט די פונקטן פון ענלאכקייט וועט פון איין זייט אנווייזן אויף א
סך וויכטיקע פרטים אין פילאָמיטישע טענדענצן, און פון דער אנ־
דער זייט וואַרפן א ליכט אויף דער אלגעמיינער פאלקלאָריסטישער
און ליטעראַרישער עוואָלוציע.

קומען מיר אביסל נענטער צו אונזער צייט, האבן מיר אויך גע־
נוג ספעציעלע און וויכטיקע פראבלעמען פאר פילאָמיטאָלאָגישע
פארשונגען. קינדער־פסיכאָלאָגן ווייזן טיילמאל אן אויף טיפערע
אונטערשידן צווישן אינגלאך און מיידלאך בנוגע לייענען. מען האט
זיך אבער נענעבען צו ווייניק מי אויסצוגעפינען אויף וויפיל דאם
נעמט זיך פון א גאנץ צופעליקן דרוק פון דרויסן. עס זענען פאראן
ספעציעלע פאדערונגען וואס מיר שטעלן אינגלאך און אנדערע צו
מיידלאך. עס זענען דאך פאראן ספעציעלע „אינגלאך־ביכער" און
„מיידלאך־ביכער", ווי ווירקן אט די פאקטן אויף די לייען־אינטע־
רעסן פון קינדער? מיר וויסן, למשל, אז אינגלאך שפילן זיך קיינ־
מאל ניט מיט קיין ליאלקעס. מיר וויסן אבער אויך אז וועו א
אינגל פארווילט זיך יא אמאל צו שפילן מיט א ליאלקע, וועט מען
אים גלייך מודיע זיין אז דאם פאסט ניט פאר אים, אז דאם איז
בלויז פאר מיידלאך. עס איז זייער מעגלאך אז בנוגע ביכער האבן
מיר א גאנץ ענלאכע לאנג. א חוץ דעם איז מיר ניט באקאנט קיין

אייגנטלאַך בלויז א קליינער פּאָרזוך אין אזא ריכטונג.

פּאָראַן א גאַנצע רייַ פּראָבלעמען וואָס מיר קענען האָפּן צו פּאָרעגטפּערן בלויז אין ליכט פון א סך אָנשטרענגונגען אויף אלע פּעלדער וואו נאָר דאָס פילאָסיטישע פּאָרנעמט א פּלאַץ. מיר וויסן, למשל, אז דער אונטערשיד צווישן פּרימיטיוון פּאָלק־לאָר און א מאָדערנער ליטעראַטור איז אומגעהייער גרויס, אָבער פּרימיטיווע מעשות און קינדער מעשות האָבן זיכער א גאַנץ גרויסע ענלאַכקייט. מענטשן האָבן דאָס תמיד געפילט, און וויי וויט עס איז אונז באַקאַנט האָט מען אומעטום דערציילט די קינדער אזעלכע מעשות וואָס שטאַמען פון פּריערדיקע צייטן. דאָס איז פאַרגעקומען אין גריכנלאַנד און אין רוים, און, ווי מיר האָבן געזען, קומט דאָס זעלביקע פּאַר ביי איצטיקע פּרימיטיווע שבטים. דאָס הייסט נאָך ניט אז די פילאָסיטישע שאַפערישקייט ביי פּרימיטיווע מענטשן און ביי די קינדער איז גלייך אויף אלע, אָדער אפילו אויף די וויכטיקסטע פונקטן. דאָס הייסט בלויז, אז עס זענען פאַראן געוויסע ענלאַכקייטן מיט וועלכע מענטשן האָבן זיך אומבאַוואוסטזיניק גאַנץ שטאַרק געריבנט. עס וואָלט בלי ספק געווען זייער וויכטיק צו אַנאַליזירן אָט די ענלאַכקייטן סיי פון א פּסיכאָלאָגישן סיי פון א ליטעראַרישן שטאַנדפּונקט. דאָס וואָלט אייגנטלאַך געדאַרפט זיין א גרויסע פילאָסיטאָלאָגישע אויפגאבע. דערווייל אָבער, וויסן מיר בלויז געוויסע אומבאַשטימטע אלגעמיינקייטן וועגן דעם ענין. מיר האָבן אַנונגען, איינדרוקן און אומזיכערע ידיעות אויף וועלכע מען קען וויניק וואָס בויען.

עס איז דאָ ממש שווער זיך אַרויסצודרייען פונ'ם כשוף פון א לאַנג־פאַרשפּרייטער טעאָריע. אַרויסצוזאָגן דעם גראַנק אז קינדער פון א געוויסן עלטער דערציילן, אָדער האָבן ליב, מעשות פון פּרימיטיווע מענטשן אויף א געוויסער מדרגה פון ציוויליזאַציע, דאָס בלויזע אַרויסזאָגן אזא גראַנק האָט איז זיך א מערקווירדיקן רייַז. מיר וואָלטן דעמאָלט געקענט איינטיילן די קינדער אין, זאָגן מיר, פיער כסדר'דיקע עלטערס. דערנאָך וואָלטן מיר איינגעטיילט די פּרימיטיווע ציוויליזאַציע אויף ענלאַכע פיער מדרגות, אזוי, אז עס זאָל אויסקומען פאַר יעדן עלטער א געהעריקע מדרגה פון פּרימיטיווער ציוויליזאַציע. דאָס וואָלט געווען זייער שיין און, דערהויפּט,

קאפיטל IX

די אויפגאבן פון פילאָמיטאָלאָגיע

א.

דער ענין מעשות איז סיי דירעקט סיי אומדירעקט אָנ־
געירט נעוואָרן אויף פארשידענע פעלדער פון מענטשלאכן
פאָרשן. דאָס איז א צו גרויסער, צו אָנזעענדיקער, און צו וויכ־
טיקער מאָמענט אין לעבן אז מען זאָל אים ניט באמערקן. סיי
די וויסנשאפטן וואָס האָבן צו טאָן מיט'ן איינצלנעם מענטשן,
סיי אזעלכע וואָס באשעפטיקן זיך מיט'ן געזעלשאפטלאכן לעבן
האָבן זיך פריער אָדער שפעטער געמוזט אָנשטויסן אָן דעם
פילאָמיטישן פאקטאָר. אמת, פילאָמיטיע איז אין ערנסט ניט
געווען קיין הויפט־פונקט, און האָט ממילא ניט באקומען איר
פולע אינדוקטיווע אויפמערקזאמקייט.*) אָבער דאָס איז א
חסרון וואָס קען בלויז פארריכט ווערן ווען מיר וועלן שאפן
א באזונדער צוויג פון פילאָמיטישן פאָרשן, וואָס זאָל זיך
באנוצן מיט די רעזולטאטן פון אלע אנדערע וויסנשאפטן. ווען
מיר וועלן זיך וועגדן צו קולטור־געשיכטע, פאָלק־לאָר, קונסט־
פאָרשונג, ליטעראטור־געשיכטע, קינדער־פסיכאָלאָגיע, פסיכא־
לאָגיע פון סטיל, פסיכאָאנאליז, קריטיק, רעטאָריק און עסטעטיק,
וועלן מיר אומעטום געפינען רעזולטאטן וואָס האָבן א פילאָ־
מיטאָלאָגישן ווערט. עס נייטיקט זיך איצט צוזאמען צו ברענגען
אָט די רעזולטאטן, צו פרובירן שאפן אן איינן פעלד, מיט אויי־
נענע אינטערעסן און אייגענע מחלוקות'ן. דאָס דאָזיקע בוך איז

*) אן אויסנאָם איז בלויז פסיכאָאנאליז. אָבער דאָרט האָט מען זיך אָפגעגעבן בלויז מיטן פאָנטאָזירן, וואו ענג־פערזענלאכע פאַרלאַנגען שפילן געווייגטלאָך די הויפט ראָלע, און מיט פרימיטיווער מיטאָלאָגיע. דאָס זענען ניט קיין צענטראַלע דערשיינונגען פון פילאָמיטישן לעבן.

קינסטלער, סיי באַם געניסער, פונקט ווי דער נאַנצער זינען פון אונזער פּסיכאָפיזישער אָרגאַניזאַציע ליגט ניט אין באַזונדערע פּסיכאָלאָגישע און פיזיאָלאָגישע פונקציעס, נאָר אין דער גע־שאַפענער איינקייט, אין דער אַנסאַמבל שפּיל, אַווי צו זאָגן.

מיר שאַפן און מיר זוכן קונסט ווי א פונקציע פון גאַנצן לעבעריקן לעבן. מיר האָבן שוין פריער געזען די טיפערע כונות פון אונזער פילאָסאָפישער טעטיקייט. די ליטעראַרישע קונסט זוכט אייגנטלאַך מיט מער זיכערקייט און גרעסערן פאַרנעם צו דערפילן די דאָזיקע פונקציעס. עס איז די פונקציע פון אַרײַנ־ברענגען מער גערעכטיקייט אין דער וועלט, פאַר זיך אָדער פאַר אַנדערע; פון אַוועקשטעלן לעבנס־פּראָצעסן ווי א התראה און זיך אַראָפנעמען א מוסר פון זיי; פון אויפכאַפן די נאַנצע ריכטונג פונ'ם לעבנס־שוואונג, פונ'ם זיגזאַג; פון זיין מיט־שפּילער און באַאַבאַכטער אין דער זעלביקער צייט; פון אַרײַנ־פלעכטן זיך אין שייכות'ן מיט די פאַרוואָרפנסטע סאַציאַלע פאַרצווייגונגען; פון איבערלעבן די געשפּאַנטקייט פון א זיגזאַג־לויף אין דער קאָמפּאַקטסטער פאָרם. א. א. וו. א. וו. דער וועלט פון אַזעלכע און פיל אַנדערע פונקציעס פון א קונסט קער נאָר ניט אָפּגעשאַצט ווערן. א טייל פון די ליטעראַריש־קינסטלעריש פונקציעס קענען גאַנץ אָפן אָנגעוועדט ווערן אין די איבעריקע קונסטן. אַנדערע געהערן בלויז צו ליטעראַטור, און יעדע קונסט האָט אירע אייגענע כאַראַקטעריסטישע פונקציעס, וואָס באַשטימען איר ראַלע אין לעבן. אָרום און אָרום איז אָבער קונסט א כאַראַקטעריסטיש מענטשלאַכע טעטיקייט, ווייל בלויז מיר זענען באַשעפענישן וואָס שטרעבן, דאָרשטן, האָפן און שטרעקן די הענט אין אומבאַגרענעצטע וויייטקייטן. אויף אַזוי וויט דריקט זיך אוים אין קונסט די הויכע מדרגה וואָס מיר פאַרנעמען אין דער ביאָלאָגישער וועלט. אָבער אויך אונזער טראַנזדיע פאַרקערפּערן מיר אין דער קונסט, די טראַגעדיע פון א קראַפט וואָס פילט איר שוואַכקייט, פון א חכמה וואָס זעט אירע גרענעצן, און פון א לעבן וואָס וויים פון זיין סוף.

די קונסט־פאר־קונסט טעאָריע רעדוצירט קונסט צו דער מדרגה פון אַן עסטעטישן פּאַרפום, אָדער א נאָשערייַ. זי שטעלט אַוועק די גרעסטע טייל פון דער מענטשלעכער פּעדזשנלאַכקייט אין דרויסן פון קונסט איינפלום. די אָנהענגער פון דער טעאָריע האלטן געווויינטלעך, אז קונסט איז א פּריוואַטע זאך, האָט בלויז צו טאָן מיט דער פּסיכאָלאָגישער ביקציע וואָס רופט זיך דער „אייגצעלנער", א באשעפענים וואָס איז גאָר אויף דער וועלט ניטאָ. דערמיט ווערן לחלוטין פאַלש אויסגעטייטשט די פּסיכישע אינסטרומענטן דורך וועלכע קונסט אפּעלירט. קונסט ווערט דעמאָלט סוף כל סוף אַן אָנגענעמער צופאל וואָס יאָ—יאָ, ניט—ניט, זי איז ניט קיין אָרגאַנישע טייל פון א מענשנס לעבן, וויל זי האָט ניט קיין ציל, וויל — קונסט פאר קונסט.

צו רעדוצירן קונסט צו שיינקייט, צו זאָגן אז די „בריידער קאַראַמאַזאָף" אָדער בעטהאָווענ'ס „נייַנטע סימפאָניע" אָדער ראָדער דענ'ס „דענקער" האָבן הויפּטזאַכלעך צו טאָן מיט שיינקייט, איז פונקט ווי ווען מען וואָלט וועלן דערקלערן דעם ים דערמיט וואָס מיר קענען זיך אין אים באָדן. ווען מיר קומען צו ליטעראַטור ווערט עס פשוט לעכערלעך צו וועלן אלץ דערקלערן מיט שיינקייט, סיידן מען מאַכט פון דעם וואָרט א טערמין וואָס נעהמט אָרום די גאַנצע וועלט. אָבער אין לעצטן פאַל ווערט „שיינקייט" א מעטאַפיזישע פּאַרבאָרגנקייט, אָדער, נאָך אָפּטער, א רעטאָרישע שפּילצייג, וואָס קען שוין מער קיין שום זאך ניט קלאָר מאַכן, און קען בלויז זיין א טעמע פאר א „לייכטער פעדער".

קונסט אפּעלירט ניט צום „אייגצעלנעם" אָדער צו אַן אייגצעלנער עמאָציע, נאָר צום מ ע נ ט ש ן און אלע זיינע שייכות'ן צו זיך און צו דער וועלט. דער גאַנצער באַגריף פון אַן אייגצעלנער אָפּגעזונדערטער עמאָציע איז פּאַרפירערייש. קונסט איז דאָך ניט סתם אזוי זיך א סטימול וואָס געפינט זיך צופעליק אין דער וועלט, נאָר א באַוואוסטזיניקער מענטשלעכער פּראָדוקט אָפּגעקליבן פון מיליאָנען מעגלאָכע קאָמבינאציעס. דער כח און דער זינען פון קונסט ליגט אינ'ם וואונדערלאכן סינטעז פון ווייטע און נאָענטע מאָטיוון סיי באם

לעבן. ראדזשער פריי איז דערמיט ניט צופרידן. לויט אים קומט אויס אז „אויף וויפיל דאס איננל טוט דאס כדי צו באוועגן די דארפסלייט ארויסצוגיין הרג'ענען דעם בער, כאטש ער מעג באנוצן קינסטלערישע מעטאדן, איז זיין רעדע ניט קיין ריין קונסט ווערק."*) אויף אזא'ן אופן קומט אויס לויט פריי'ן אז מען קען ניט וויסן צו א ווערק איז א קונסט־ווערק ביז מען פרעגט דעם שאפער וואס ער האט אין זינען געהאט. דער עיקר איז אבער דאס וואס די פראגע ווענן „האבן אין זינען" איז גאר ניט אזוי פשוט. ווי איז דער דין אז דעם אינגלס ציל איז טאקע געווען אז מען זאל גיין הרג'ענען דעם בער אבער אזוי ווי ער האט נענומען דערציילן, האט ער, ווי נעווייסטלאך, פארגעסן אן זיין ציל און זיך אפגעשטעלט בלויז אויפ'ן צוועק פון ארוים־ברענגען די שילדערונג וואס שארפער און איינדרוקספולער?

איך ווייס ניט וואס אפאטאשו האט אין זינען געהאט באם שרייבן זיין טרילאגיע, אבער עס איז בא מיר קיין ספק ניט אז צווישן א סך אנדערע צילן, האט ער אויך געהאט דעם ציל צו שאפן א בעספרע פארשטענדעניש צווישן אידן און פאליאקן אין פוילן. יעדנפאלס איז זייער מעגלאך אז אזא געדאנק האט זיך נעפונען אין זיין מח, און דאס האט, פארשטייט זיך, אויף א האר ניט געדארפט שטערן אז זיין ארבעט זאל זיין ריינע קונסט. טאלסטאי און ראדזשער פריי זענען קעגנער, אבער זיי זענען ביידע מסכים אין איין פונקט: ניצלאכקייט, אדער ווירקונג אויפ'ן לעבן, הייסט יענע ברוטאלע פארם פון נוצען וואס מען קען גלייך זען און אנטאפן; קלאר־מארלע נוצן און פיזישע ווירקונג. טאלסטאי געטרויט ניט דעם קונסט־פראצעס גופא, אז ער וועט שוין פארזארגן דעם מארלן איינפלום, פריי, ווידער, מיט זיין קונסט־פאר־קונסט, זעט ניט איין אז קונסט האט בכלל א די־רעקטע פארבינדונג מיט מארל. דעריבער ענדיקט טאלסטאי דערמיט וואס ער לייגט פאר כלים פאר קונסט, בעת זייע פעגנער נעמען זי אין גאנצען אוועק פון לעבן. שווער צו זאגן וואס ס'איז ערנער.

*) Vision and Design. Roger Fry, 1920, 18.

אויף וועלכע איך האָב פריער אָנגעוויזן. א חוץ דעם איז דאָך אונז אלעמען באקאנט אז קאָליר, קלאנג און באוועגונג שפילן אן אומגעהייערע ראָלע אינ'ם צוזאמען לעבן פון באשעפענישן מיט כטאדישע געוואוינהייטן. און גייען מיר אזוי אויף דעם וועג וואו די מעגלאכקייט פאר קונסט איז אויך א מעגלאכקייט פאר דער שאפונג פון סאציאלע ארגאניזמען, גייען מיר אזוי אויף דעם וועג, קומען מיר צו די לעצטע צוויי מענטשלאכע דער־גרייכונגען: זשעסט און שפראך, וואָס דערהייבן זיך צו דער קונסט־מדרגה אין טעאטער און ליטעראטור, און זענען אויך אין דער אייגענער צייט די וויכטיקסטע מיטלען אין סאציאלן פארקער.

ד. קונסט און עסטעטיק

אויב קונסט טראָגט אין זיך אזעלכע שייכות'ן, איז שוין דער קוואל ניט אזא „ריינער", און צו רעדוצירן זי צו דער עסטע־טיק פון צירקלען און ליניעס, זעט אויס צו זיין אין גאנצן אוים'ן וועג. אזא טעטיקייט האָט תכלית'ן וואָס שטייגן וויט אריבער דאָס מאָמענטאלע באוואוסטזיין פון שאפער אדער נע־ניסער און האָט צילן וואָס ציען זיך וויט אריבער די גרענעצן פון קונסט. אפט מאל באקומט זיך א פלאָנטער אין דער דאָזיקער פראָגע, בלויז דערפאר וואָס מענטשן האָבן א יצר הרע צו מאכן קאָמפליצירטע זאכן איינפאך, ווי מיר זעען עס אינ'ם אופן ווי ראָזשער פריי דיסקוטירט מיט טאָלסטאָי'ן. עס האָנדעלט זיך וועגן טאָלסטאָי'ס ביישפיל מיט א אינגל וואָס איז אנטלאָפן פון א בער. לויט טאָלסטאָי'ן קומט אויס אז אויב דאָס אינגל קומט צוריק אין דאָרף און דערציילט פריער פון זיין זאָרג־לאָזיקייט, דערנאָך פון זיין פלוצלונגער שרעק בעת דער בער איז אים אנטקעגן געקומען, און צום סוף, פון זיין אפאָטעמען וועג ער איז אנטלאָפן, און ער באשרייבט עס אזוי אז זיינע צוהערער פילן אזוי ווי ער, דעמאָלט איז זיין שילדערונג א קונסט־ווערק. פארשטייט זיך אז דאָס וועט באוועגן די דארפפלייט צו גיין הרג'ענען דעם בער, און אויף אזוי פיל, לויט טאָלסטאָי'ן, איז דאָס קונסט, ווייל עס האָט א דירעקטן איינפלוס אויפ'ן

יאָ, און דאָס איז גאַנץ מעגלאַך, אָבער פון קונסט זענען זיי דאָך זיכער ווייט. קונסט איז דאָך נאָך אלעמען א ריין מענטשלאַכע כאַראַקטעריסטיק, כאָטש בנוגע ריין עסטעטישער הנאה זענען מיר אפשר ניט די איינציקע באשעפענישן אין דער וועלט.

די נייקייט וואָס דאָס אויער און דאָס אויג ברענגען אריין באשטייט דערהויפט אין דעם וואָס מיט זייער הילף ווערט מעגלאַך אויפצונעמען די ווירקלאַכקייט פון דער ווייטן; דאָס, פון וואָס דער חוש הריח איז בלויז א שוואַכער אָנהייב. צו באַנעמען זאַכן פון דער ווייטן זעט אויס צו זיין א נויטוועניקע באַדינגונג פאַר דער אנטוויקלונג פון א קונסט. ווייל בלויז דאָס גיט א מעגלאַכקייט צו שאפן יענע קאָמפּליצירט־ציטריקע וועלט וואָס מען רופט „אטמאָספערע", וואָס אָן דעם קען מען זיך קיין שום קונסט ניט פֿאָרשטעלן. אויער און אויג שפילן אויך א באזונדערע ראָלע אין פֿינקטלאַכן רעפּראָדוצירן פֿאָרשטעלונגען. דערין קען זיך קיין אַנדער חוש מיט זיי ניט פאַרגלייכן. פֿרובירט זיך א ווייַע פֿאָרשטעלן דעם טעם פון אן עפּל, דאָס געפיל פון לעדער אין דער האַנט, דעם ריח פון פֿאַרפום, דאָס אויסזען פון א באַקאַנט הויז און דעם קלאַנג פון א פידל, און איר וועט גלייך איינזען ווי אומבאשטימט עס זענען די ערשטע דריי און ווי קלאָר די לעצטע צוויי. וועַן מיר דערמאַנען זיך אז די דאָזיקע צוויי חושים זענען די אקטיווסטע אין אונזער נאַנצער אינטעלעקטועלער טעטיקייט, זעען מיר אז אין זיי ליגן די בריייטסטע מעגלאַכקייטן סיי פאַר קלאָרע אפּבילדער, סיי פאַר נייע קאָמבינאַציעס, און אין דעם זינען זענען זיי די קרעאַטיוווסטע חושים.

אויער און אויג זענען אויך אונזערע סאַציאַלסטע חושים. דאָס אויפנעמען זאַכן פון א שטח, וואָס שפּילט אוא אומגעהייערע ראָלע אין קונסט, איז א האַר ניט ווייניקער וויכטיק אין סאַציאַלן לעבן, וואו די נייטיקייט צו פֿארכאפּן די אויפמערקזאמקייט פון דער ווייטן, איז א באשטימענדיקער פאקטאָר. מיר זעען טאקע אז בא פייגל און זייַ־חיות הייבט זיך אָן ארויסווייזן בולט'ער און קלאָרער דאָס סטאַדע־נעפיל צוזאמען מיט די עסטעטישע מאָמענטן

אויב יעדער חוש האט זיין עסטעטישן מאמענט, פארוואס האבן צוויי חושים אונז דערפירט צו קונסט בעת די איבעריקע זענען געבליבן בא קליינע מאמענטאלע פארגעניגנס? מיר דאכט אז אן ענטפער אויף דער דאזיקער פראגע פירט אונז ממילא צום שלום, אז קונסט איז אין זיך טאקע כולל עסטעטישע מאמענטן, פונקט ווי אלע אנדערע פראצעסן אין לעבן, און אפשר מער פון אלע אנדערע, אבער דאס סאמע כאראקטעריסטישע, דאס גרויסע אין אלע קונסט־צווייגן, און ספעציעל אין דער פילאמיטישער צווייג, געהערט ניט צו דער עסטעטישער קאטעגאריי

דאס אויער און דאס אויג, די צוויי אינגסטע חושים, ד. ה. די וואס האבן זיך אנטוויקלט צום שפעטסטן אין דעם פארוים־נאנג פון לעבעדיקע באשעפענישן, האבן פאר אונז געשאפן א נייע וועלט: קונסט. אויער און אויג זענען אונזערע אינטעלעקטועלסטע חושים, ווייל זיי האבן ניט קיין אוממיטלבארע באריונגען מיט זאכן. זיי נעמען אויף זייערע סטימולן פון דער ווייט און זענען בכלל מער פארבונדן מיט אונזער אינטעלעקטועל לעבן ווי אנדערע חושים.*) היינט ווי קומט עס וואס קונסט, א טעטיקייט וועגן וועלכער מען רעדט נאר אין טערמינען פון „הארץ", פון געפיל, זאל פארטראטן ווערן פון די צוויי אינטעלעקטועלסטע חושים אונזערע? מיר דוכט אז שוין דער פאקט אליין ווארפט א שאטן אויף דעם שטאנדפונקט פון א ריינער, אומבאפלעקטער עסטעטיק

דער אמת איז אז גראד דעמאלט וען די צוויי אינגסטע חושים אונזערע הייבן זיך אן צו באפעסטיקן — בא די וואראם־בלוטיקע באשעפענישן: פייגל און זייג־חיות — הייבן זיך אן צו באווייזן ניט בלויז פרעכטיקע קאלירן, גראציעזע ליניעם און רייכע קלאנ־גען, נאר אויך רייצנדיקע ריטמישע באוועגונגען, וואס אויף זייער העכסטער מדרגה גיבן זיי אונז די טאנץ־קונסט. איז בא חיות פארן אזא זאך ווי אן עסטעטישע עמאציע? דארווין זאגט אז

*) א גרויסע צאל ווערטער וואס דריקן אוים אינטעלעקטועלע טע־טיקייט שטאמען, לויט זייער שורש, פון ווערטער וואס האבן א שייכות צום חוש הראיה, ווי למשל, אינטואיציע, אינטראספעקציע, געזיכטס־פונקט, בלינד (אין אינטעלעקטועלן זינען), רעפלעקציע, און א סך אנדערע.

אזא געדאנקען־גאנג איז באזירט אויף דער הנחה אז קונסט איז דער נאטירלאכער סטימול און באפרידיקער פון דער עסטעטישער עמאציע. מיט איין וואָרט, ווי קאנט זאגט, און ווי טויזנטער דריקן עס אויס אויף פארשידענע אופנים יעדן טאג, קונסט איז די שאפונג פון שיינקייט. איז דאָס טאקע אמת? און אויב עס איז פאראן אין דעם א גרויסער חלק אמת בנוגע איין קונסט (מאלעריי) איז עס אויך אמת וועגן אלע אנדערע קונסטן, אדער וועגן קונסט בכלל?

לאמיר נעמען די פשוט'סטע עסטעטישע דערשיינונגען: געווויסע קאלירן אפעלירן מער, אנדערע — ווייניקער. געווויסע טענער געפעלן, אנדערע — ניט. א צירקל איז תמיד שענער פון א פיר־עק. עס איז א גרעסער פארגעניגן צו קוקן אויף א גלייבער ליניע אידער אויף א צעבראכענער. דאָ האבן מיר עסטעטישע דערשיינונגען פאר עסטעטישע מאמענטן וואָלט מען אייגנטלאך געקענט אויסרעכענען פאר יעדן חוש, ד. ה. מאמענטן וועו דער גענעבענער חוש האט א ספעציעלע הנאה פון געווויסע סטימולן, כאטש ווי וויים מען קען זען וועלן קיין ספעציעלע לעבנס־אינטערעסן ניט באדינט דורך די דאזיקע סטימולן. פארפום, למשל, איז אן עסטעטיש פארגעניגן פאר'ן חוש הריח; זיסע זאכן — בעת מיר זענען ניט הונגעריק — פארן חוש הטעם; באמעט אדער פוטער — פאר'ן חוש המישוש; א געווויסער סארט ליבע וואראמקייט — פאר'ן טעמפעראטור חוש; געווויסע פיזישע איבונגען — פאר'ן מוסקול חוש; און געווויסע פארמען פון קערפערלאכע באוועגונגען — פאר אנדערע קינעסטעטישע שפירונגען. דאס זענען אלע דערשיינונגען וואו אזא וואָרט ווי „שיינקייט" קען האבן א זינען. זאלן מיר זאגן אז דאס ספעציפישע פארגעניגן פון א קונסט־ווערק געהערט צו דער עסטעטישער קאטעגאריע, ווי מיר נעפינען זי אין די אויסגערעכנטע עלעמענטארע דערשיינונגען?

מען וועט נאטירלאך גלייך באמערקן אז די עסטעטישע מאמענטן פון בלויז צוויי חושים האבן זיך דערהויבן צו דער מדרגה פון א קונסט — אויער און אויג — אבער די איבעריקע ניט. דאס איז זיכער אמת. נאר דאָ ליגט טאקע די שווערקייט.

קונסט האָט בלויז צוועקן אָבער ניט קיין צילן, אָדער תכלית'ן, נעמט זיך, גלויב איך, פון שפּראַך־פּאַרבלענדעניש, אויסן פון די גרעסטע מכות פון מענטשלאָכן שכל. לאָמיר אָבער איצט דורכלאָזן דעם לאָגישן אנאַליז. מיר קענען פיל מער לערנען וועגן דעם ענין וועו מיר וועלן זיך וועגדן אין דער פסיכאָלאָגישער כפערע. אוו מחמת דעם זעלביקן טעם וועלן מיר אויך איבערגיין צום מאָמענט פון געניסן.

ג. די עסטעטישע עמאָציע

מיר לייענען א ראָמאַן, למשל, אוו האָבן הנאה. מיר לעבן איבער דאָס ספּעציעלע פּאַרגעניגן וואָס בלויז א קונסט־ווערק קען גיבן. פון וואַנען שטאַמט די הנאה וואָס דאָס ווערק האָט אונז פּאַרשאַפן? וואָס איז די טבע פון דער דאָזיקער הנאה? „קונסט פאַר קונסט" איז, טעאָרעטיש גענומען, א פאַרזוך צו ענטפערן אויף דער דאָזיקער פראַגע. עס הייסט אזוי: די קינסטלעריש־ע הנאה איז אן עלעמענטאַרער געמיטס־טאָן, אָדער אן עמאָציע, וואָס דערוועקט זיך אין אונז בעת מיר ווערן אָנגערעגט פונ'ם אייגנציקן סטימול וואָס איז נאטירלאָך פאַר דער דאָזיקער עמאָציע — קונסט. וואָס זשע איז דאָס אָט די עלעמענטאַרע קינסטלעריש־ע עמאָציע? דערויף וועט יעדער מסתמא גלייך ענטפערן אז דאָס איז די אלט־באקאַנטע עסטעטישע עמאָציע. אָט די עמאָציע גיט אונז גלייך צו פילן וואָס ס'איז קונסט און וואָס — ניט־קונסט. וואָרים באמת, איז דען נייטיק א מענטש זאָל זיך אָפּגעבן מיט דיעטעטישע פּאַרשונגען כדי ער זאָל אונטערשיידן צווישן א געשמאַקן און א שלעכטן מאָלצייט? דאָס פּאַרגעניגן וואָס מיר זוכן אין עסן זאָגט אונז שוין אליין אונטער וואָס איז גוט און וואָס — שלעכט. אויב קונסט איז אזוי עלעמענטאַר ווי דער נאַרונג אינסטינקט, קען מען זיך שוין זיכער פאַרלאָזן אויף דער עסטעטישער עמאָציע.*)

---

*) אין דער אמת'ן איז אפילו בא עסן אויך דער ענין ניט אזוי פשוט. אויך דא זענען פאַראן מאָדנע קאָפריזן, אי בא קינדער אי בא דערוואַקסענע, וואָס מען קען ניט דערקלערן מיט'ן הוילן געשרוי „אינסטינקט".

דיכטער ראטעוועט דאָ אָבער אונזער השערה אז ער איז משׂשת ימי בראשית ספעציעל געשאפן געוואָרן פאר דעם צוועק, און אפילו דאָ איז ער ניט קיין בן יחיד. אויך דעם שאך־שפילער וועלן מיר קיין דרויסנדיקע מאָטיוון ניט צושרייבן, ווייל מיר האלטן אז זיין טאלאנט איז די „אמת'ע" סבה פון זיין ארבעט. דאָס זעלביקע איז פארשטייט זיך נאָך אמת'ער בנוגע זויסנשאפט.

אויף וויפיל מיר אידענטיפיצירן קונסט מיט קינסטלער, איז בלי ספק פארען אן אמת אין „קונסט פאר „קונסט". פארשטייט זיך, אז ווי שוין באמערקט, איז דאָס טאקע ניט קיין ספע־ציעלע קונסט־כאראקטעריסטיק, אָבער קונסט ווייזט קלאָרער ארויס די דאָזיקע לשמה־דערשיינונגען איידער א סך אַנדערע טעטיקייטן וואָס מיר טוען מיט'ן גאנצן הארצן. עס איז זייער מעגלאָך אז די שטענדיקע קאָנצענטראציע אויפ'ן קינסטלער, אויפ'ן מאָמענט פון שאפן, האָט אין דער קונסט, מער ווי אומעטום, אונטערגעשטראָכן די זעלבסטפארשטענדלאכע אויפ־מערקזאמקייט אויף דעם שאפעריישן באוואוסטזיין. אָבער דאָס — קען מען טענה'ן — איז בכלל א באגרענעצטע אויפפאסונג וועגן דעם געראנק פון קונסט פאר קונסט. דאָרט — קען מען זאָגן — האָבן מיר ניט בלויז צו טאָן מיט'ן קינסטלערס באוואוסטזיין אין מאָמענט פון שאפן, נאָר בכלל מיט קונסט ווי א דערשיינונג אין דער וועלט. קונסט איז אייביק; קונסט איז א באזונדערער, אויטאָנאָמער שטראָם און וועלט־נעשען; קונסט איז ניט בלויז עפעס העכערס, נאָר דער עיקר עפעס אנדערשדיקס, עפעס וואָס לעבט אן אייגן לעבן און אויף אייגענע קעסט. וועג מען זאָל צוואמען קלייבן אזעלכע און ענלאכע זאצן, און פראזן און אפא־ריזמען וועגן קונסט, וואָס ציען זיך אין דער זעלביקער ריכטונג, וואָלט מען געקענט אָנזאמלען גאנצע ביכער. צו באווייזן דעם אבסורד פון אזעלכע געראנקען וואָלט מען איינגטלאך ניט ווייט געדארפט גיין. א שטרענגע לאָגישע צעגליידערונג וואָלט אונז קלאָר געווייזן אז די ענדלאכע רעזולטאטן פון י ע ד ע ר מענטש־לאכער טעטיקייט מוז אריינגענעמען אין זיך אי צוועקן, אי צילן, אי תכלית'ן, אי א סך אנדערע מעגלאכע קלאסיפיקאציעס וואָס זענען געבויט אויפ'ן כאראקטער פון רעזולטאטן. צו זאָגן אז

וואו עס איז פארהן א פרייע מענלאכקייט פאר נייע און גרויסע וואריאציעס, וועו איר נעמט אויפכע פאלן וואו אין די עבדלאכע רעזולטאטן ווייזן זיך קיין ספעציעלע ניצלאכקייט־מאמענטן ניט ארויס, דעמאלט קען מען אויסרעכענען א היפשע צאל כענטש־לאכע אינטערעסן וואס גלייכן זיך אויס מיט קונסט אין דעם פרט. א מענטש קען, למשל, ווערן פארינטערעסירט אין לייענען געווייסע ביכער, און דורך דעם אנהייבן זיך צו פארשאפן א גרויסע ביבליאטעק. אבער עס איז אן אלגעמיינע כאראקטעריסטיק פון די מענטשן, אז מיט דער צייט ווערט דאס זאמלען ביכער א צוועק אין זיך אליין, און זיי קויפן ביכער כאטש זיי וועלן קיינמאל קיין מענלאכקייט ניט האבן זיי איבערצולייענען. פונקט ווי מיר זאגן „קונסט פאר קונסט", וואלט מען אויף אזא'ן אופן געקענט אנוועגדן די זעלביקע פארמולע אויף אלע מענטש־לאכע טעטיקייטן וואס האבן די דערמאנטע כאראקטער־שטריכן. צווי וואלט מען געקענט זאגן „שאך פאר שאך" אדער „ביכער זאמלען פאר ביכער זאמלען", אדער „פילאזאפיע פאר פילאזאפיע" אדער „גליטשן זיך פאר גליטשן זיך", און אזוי כסדר.

מען וואלט אפילו געקענט צוגעבענען אהער אזעלכע טעטיקייטן וואס ענדיקן זיך מיט גאנץ קלארע ניצלאכקייטן, וויל דער כאראקטער פון ענדלאכע רעזולטאטן איז ניט אלעמאל א סבה פון דער געגעבענער טעטיקייט. אן אנגעשטעלטער אין א הילפס־אנשטאלט איז זיך אפט מאל מוסר נפש אין זיין ארבעט. אמת, ער באקומט זיין געהאלט, אבער יעדער קלארער מענטש וועט איינזען אז דאס געהאלט איז א פועל יוצא פון זיין כיסרת נפש, אבער ניט איר סבה. דאס זעלביקע איז אמת וועו א מענטשנס טעטיקייט ענדיקט זיך דערמיט וואס ער באקומט א סך כבוד. מיר זענען געוואוינט צו זען כבוד ווי א לעצטן רעזולטאט, נעמען מיר און מאכן אים פאר אן ערשטן מאטיוו. אט דער פעלער, וואס מיר מאכן רעזולטאטן פאר סבות, פארשאפט אונז אן א שיעור צרות אין גאנצן געזעלשאפטלאכן לעבן. עס באשוועדט כסדר אונזער וועג צו פארשטיין די טבע פון מענטשן. אמת, וועו א דיכטעריש ווערק זאל אפילו ארויינברענגען א גרויסע הכנסה, וועט מען אלץ ניט זאגן אז דאס געלט איז די סבה פון'ם ווערק. דעם

דיקע אריענטאציעס, פון צילן. וועו עס איז פארהן א מענלאכקייט אז א מענטש מיט טאלאנט זאל אין שאפונגס־מאמענטן זוכן קונסט־לאך צו שטארן דעם נאטירלאכן גאנג פון זיינע אסאציאציעס אין נאמען פון א ציל, פון עפעס וואס וואקסט ניט ארגאניש ארוים פון דער צוואמענארבעט פון איצטיקע קונסטלערישע סיטואציעס, דעמאלט וועט ער אפשר דערגרייכן זיין ציל, אבער ער וועט זיכער פארלירן זיין צוועק — עס וועט קיין קונסט־ווערק ניט געשאפן ווערן. אין אזא פאל איז זיכער נייטיק צו דערמאנען דעם קונסט־לער אן דער פשוט'ער זעלבסט־פארשטענדלאכקייט: קונסט פאר קונסט; אז זיין אייגנארטיקייט באשטייט בלויז דערין וואס ער האט אין דער קונסט ניט קיין ציל, נאר צוועקן. יעדער קונסטלער וואס זוכט באוואוסטזיניק צו פארווירקלאכן א ציל אין זיין שאפן — די פארטיידיקונג פון א אידייע, אדער א פילאסאפישער טע־אריע, א. א. ו. טרעט שוין דערמיט אלץ ארוים פון זיין טעטיקייטס פעלד, און קומט אריין אין נאר אן אנדערע וועלט, וואס איז א האר ניט ווייניקער וויכטיק, וואס איז אבער ניט קיין קונסט. בא א קונסטלער ריכטן מיר זיך אויף אן אנדער פראצעס; אז צוזאמען מיט'ן פולן געניסן פון זיין שאפן זאל זיך בא אים אויסארבעטן א באשטימטער לעבנס־בליק, אבער אט דער בליק קען ניט זיין דיקטאטאר פונ'ם שאפן. דער פראצעס פון קונסטלערישן שאפן קען בטבע ניט פארטראגן קיין צילן און ווערט באהערשט בלויז פון צוועקן.

ב. דאס לשמה־באוואוסטזיין

וועו די דאויקע דערשיינונג וואלט געווען כאראקטעריסטיש בלויז פאר קונסט, וואלט באמת געווען שווער צו געפינען אן אויסוועג פון דער פריער געשטעלטער דילעמע. אבער צום גליק איז דאס ניט אזוי, ווארים עם איז דאך פאר יעדן לייכט איינ־צוזען אז מיר האבן דא צו טאן מיט'ן אלט־באקאנטן לשמה־באוואוסטזיין וואס איז כאראקטעריסטיש פאר יעדער מענטש־לאכער טעטיקייט וואס ווערט געטאן פרייוויליק און מיט'ן גאנצן הארצן, און וואס ווערט נאך מער אינטענסיפיצירט אין צווייגן

לעצטן, ד. ה. אז דאָ ווערן באנוצט צוויי ווערטער (קונסט־קונסט) וואָס האָבן דעם זעלביקן קלאַנג, אָבער זענען אַנדערש לויט'ן טייטש, וואָרים דער אמת'ער זינען פון דער טעאָריע איז דאָך אז קונסט איז, אָדער דארף זיין, א קלאָר פּאַרמולירטער צוועק אין קונסט־שאפונג. אָבער א צוועק בא וועמען? זיכער ניט סתם אזוי זיך, בא דער קונסט, נאָר בא איר לעבעדיקן פּאַרטרעטער, באָם קינסטלער. דאָם הייסט, אז אין „קונסט פּאַר קונסט" נע־הערט דאָם ערשטע וואָרט צום שאפונג־פּראָצעס און דאָס לעצטע צום שאפונג־פּראָדוקט, בעת דער „פּאַר", די פּאַרבינדונג, האָט א שייכות צום קינסטלערם באַוואוסטזיין. אין לעצטן סך הכל האָבן מיר דאָ צו טאָן מיט'ן געדאַנק אז „קונסט" — דער פּראָ־צעס פון שאפן, „פּאַר" — איז, אָדער דארף זיין, אין קינסטלערם באַוואוסטזיין פּאַרבונדן בלויז מיט „קונסט" — דעם געשאפענעם ווערק.

דאָם וואָרט קינסטלער קען אָבער פּאַרשטאַנען ווערן אויף צוויי באַזונדערע אופנים. ערשטנס איז עס א טיטל אָדער א דאנק־אויסדרוק, ווי „פּראָפעסאָר" אָדער „גרויסער מענטש", עס איז אן אויסדרוק פון אנערקענונג. צווייטנס איז עס א וואָרט וואָס באצייכנט בלויז א געוויסע ארבעט אָדער פּראָפעסיע, ווי שניידער, דענטיסט, א. ד. ג. דאָ רעדן מיר וועגן דעם קינסטלער אין צווייטן זינען פון'ם וואָרט, וויבאלד מיר באַהאַנדלען ניט זיין פּאָזיציע אין דער וועלט, און מיר פּאַרגלייכן אים ניט מיט אַנדערע מענטשן. מיר האָבן פּראָסט פּשוט אין זינען זיין ארבעט. צו זאָגן, דערַבער, אז עס איז כאַראַקטעריסטיש פּאַר א קינסטלער אז בעת ער טוט זיין ארבעט טוט ער זי בשלמות, האָט ער בלויז זי און ניט קיין אַנדער זאַך אין זינען, איז פונקט דאָם זעלביקע ווי מיר זאָלן זאָגן אז א קינסטלער איז נאָר דעמאָלט א קינסטלער וען ער איז א קינסטלער, אָבער וען ער איז ניט קיין קינסטלער איז ער ניט קיין קינסטלער.

קלאָר ווי דער טאָג. בלויז א פּאַרפירטער פונ'ם קלאַנג פון א פּאַרמולע קאָן אזא געדאַנק אַננעמען פּאַר א קונסט־טעאָריע וועגן וועלכער עס קענען זיין חלוקי דעות. באמת איז דאָם נאָר א התראה צו קינסטלער זיי זאָלן זיך ניט לאָזן פּאַרפירן פון דרויסנ־

מיטל ((געלט) און דעם ציל (אינסטרומענט). א צוועק, ווידער, איז א מילא'דיקער מאַמענט אין א פּראָצעס; מיר רופן דעם מאַמענט „צוועק" וויל ער ווערט אויפגעפאַסט פונ'ם שטאַנד־פונקט פון עגדלאַכן רעזולטאַט. דער גאַנצער זינען פון א צוועק ליגט בלויז אין דעם וואָס ער ווערט באַוואוסטזיניק אויפגעפאַסט, וויל דערגרייכט ווערט ער סיי ווי סיי, צי מיר ווילן, צי ניט. וועז מיר שטעלן זיך, למשל, א צוועק דורכצולייענען צוואַנציק זייטן אין א בוך, דעמאָלט איז די צוואַנציקסטע זייט דער צוועק. נעמען מיר זיך אָבער צו לייענען דרייסיק זייטן קומען מיר אויך צו דער צוואַנציקסטער זייט, נאָר דעמאָלט איז אָט די זייט בלויז איין מאַמענט אין דער גאַנצער טעטיקייט, בלויז א רינגעלע אין דער גאַנצער קייט פון דער אַנדלונג־סעריע, אָבער א נויטוועגדיק רינגעלע וואָס אָן אים וואָלט די גאַנצע סעריע צעבראָכן געוואָרן.

אין קונסט האָבן מיר קודם כל, און א חוץ א סך אַנדערע מאַמענטן, צו טאָן מיט צוועקן. יעדע טייל פון א קונסט־ווערק איז נאַטירלאַך ארגאַניש פֿאַרבונדן מיט גאַנצן ווערק. יעדער עפיזאָד פון א מעשה, יעדע שורה פון א ליד, יעדער מוזיקאַלישער טאַן, א. א. וו. פירט ממילא צו א גאַנצקייט פון וועלכער עם ווערט געשאפן א קינסטלערישער פּראָדוקט, אָבער וועז מען רעדט וועגן א צוועק אין קונסט, איז קלאָר אז דאָ ווערט „קונסט" באַנוצט ווי א רעטאָרישע פיגור. מען זאָגט טאקע קונסט אָבער מיינען מיינט מען דעם קינסטלער. וואָרים א צוועק, ווי שוין באמערקט, איז אן אויסדרוק פון א באַוואוסטזיניקער שטרעבונג. און דאָס קען נאָר האָבן א שייכות צו די לעבעדיקע פּאַקטאָרן אין דער קונסט — שאפער, קריטיקער, פּאַרשער, געניסער, אָדער אלע צוזאמען — אָבער ניט, סתם אזוי זיך, צו די ווערק. וועז מיר זאָלן זיך לאָזן פירן פון דער פאָפולערער אויפפאסונג אז דער קינסטלער איז דער אייניציק לעבעדיקער פאקטאָר אין קונסט־שאפונג, קומט אוים אז וועז מען רעדט וועגן א צוועק אין דער קונסט, מיינט מען באמת דעם קינסטלערם באַוואוסטזיניקע שטרעבונג.

עם וועט איצט זיין לייכט אויסצוזען אז אין דער פאָרמולע „קונסט פאר קונסט", איז דאָס ערשטע וואָרט א האַמאַנים פונ'ם

אבער דער תכלית פון דער ארבעט געפינט זיך בלויז אין פאטערס באוואוסטזיין. א צוועק אדער א ציל איז שוין מחייב א קלאר באוואוסטזיין וועגן דעם רעזולטאט צו וועלכן די טעטיקייט דארף פירן, און אין אזא באגריף פון אן ענדלאכן רעזולטאט זענען מיר איצט על פי רוב פארינטערעסירט. וואָרים דער „קונסט פאר קונסט" גדאנק איז געבוירן געוואָרן אין אטמאספערע וואו דער קינסטלער איז דער וויכטיקסטער אויסגאנג־פונקט פאר דער קונסט־טעאריע. ממילא, הייסט עס, אז די דאזיקע פארמולע דארף פעסט־שטעלן דעם קינסטלערס באוואוסטזיניקע אויפגאבע אין מאמענט פון שאפן. אויף אזא'ן אופן האבן מיר דאָ צו טאָן מיט א צוועק, אדער א ציל, אבער ניט מיט קיין תכלית.

וואָס זשע איז אזוינס א צוועק? וועלכע מענטש שפּאָרט אפּ פון זיינע הוצאות כדי צו קויפן א מוזיקאלישן אינסטרומענט, למשל, איז דער אינסטרומענט א ציל, ניט קיין צוועק. יעדע אפּגעשפּאָרטע מטבעה איז בלויז א מעגלאך מיטל צו דערגרייכן דעם אינסטרומענט־ציל, אבער איז ניט ארגאניש פארבונדן מיט אט דעם ציל. וואָרים וועלכע מענטש שוין פארמאָגן דאָס נאנצע געלט וואָס איז נייטיק אויף צו קויפן דעם פארלאנגטן אינסטרו־מענט, וועט נאך אלץ דערפון קיין אינסטרומענט ניט זיין. ער וועט זיך נאך דארפן פארנעמען מיט א נאנצער סעריע טעטיקייטן (נאכקוקן אנאנסן, רעדן מיט אגענטן, זיך נאכפרעגן בא מבינים, א. א. וו.) כדי זיין ענדלאכן ציל צו דערגרייכן. וועלכע אבער זיין כארלאנג זאל זיין, זאגן מיר, טויזנט דאָלאָר, דעמאָלט וואָלט עכ געהייסן אז דער אפּשפּאָרער האט זיך געשטעלט א צוועק, ניט קיין ציל. יערע אפּגעשפּאָרטע מטבעה וואָלט דעמאָלט געווען אן ארגאנישע טייל פון'ם ענדלאכן רעזולטאט צו וועלכן ער שטרעבט. די נאנצע סעריע טעטיקייטן, וואָס דער אפּשפּאָר־פּראָצעס פאדערט, וואָלט דעמאָלט ממילא, פון זיך אליין, נעפירט צו די טויזנט דאָלאָר, צום צוועק.

די פארבינדונג צווישן א טעטיקייט און איר ציל ליגט בלויז אונ'ם באוואוסטזיין פונ'ם סוביעקט, אין דער שטרעבונג, אבער ניט אין דער טעטיקייט גופא. וואָרים פון דרויסן קוקנדיק איז דאָך בכלל ניט פאראן קיין שום ענלאכקייט צווישן דעם

זיינע עמאציעס".*) די דאזיקע טעאריע ווערט, ווי באקאנט, אויס־
געדריקט אין דער קיילאכיקער פארמולע „קונסט פאר קונסט".
לאמיר זשע קודם כל אנאליזירן די דאזיקע פארמולע און אנב
אורחא זוכן אן אויסוועג פון דער נעשטעלטער דילעמע.

די פראגע איז, ווי אלע ווייסן, „וואס איז דער צוועק פון
קונסט"? דא זענען אבער פארן צוויי ווערטער, „צוועק" און
„קונסט", וואס פארערן א געוויערע דעפיניציע. אין וואסער זינען
ווערט דא באנוצט דאס ווארט „קונסט"? וואס דארפן מיר פאר־
שטיין אונטער א „צוועק"? כדי קלארער ארויסצוברענגען דעם
ענין וועט קודם כל נייטיק זיין זיך פאנאנדער צו קלייבן אינ'ם
זינען פון א „צוועק".

א צוועק איז געווינטלאך דער ענדלאכער רעזולטאט פון א
סעריע טעטיקייטן, האנדלונגען אדער שטרעבונגען. דערצו איז
נייטיק א געוויסע אויסטייטשונג, וואס אזעלבע ווערטער ווי
„תכלית" און „ציל", האבן אויך דעם זינען פון ענדלאכן רע־
זולטאט. וואס איז דער חילוק צווישן זיי? לאמיר דערווייל
אויסלאזן דעם „תכלית", ווייל צווישן דעם דאזיקן באגריף פון
איין זייט און „צוועק" און „ציל" פון דער אנדערער, איז פארן
א פונדאמענטאלער אונטערשיד באשטייט דערין
וואס דאס ערשטע איז אין זיך ניט כולל קיין באוואוסטזיניק
געשטעלטע עובדא מצד דעם סובייעקט. דער תכלית פון א
מענטשנס ארבעט קאן זיין אזא וואס ער האט אין גאנצן ניט אין
זינען, וואס ער מעג אפילו באוואוסטזיניק איגנאַרירן, בעת ער איז
מיט דער ארבעט פארנומען. א פאטער, למשל, זוכט א תכלית
פאר זיין קינד, און ניט אים די מעגלאכקייט צו שטודירן. אבער
דאס קינד טראכט בלויז פון די קאנקרעטע לימודים פון זיין
שטודיום, אבער ניט פונ'ם תכלית. די ארבעט איז דעם קינדס,

*) Art, Clive Bell, 25.

אויס געראכטיקייט צו בעל'ן זאל באטערקט ווערן אז בנוגע ליטעראַ־
טור האט ער אַן אַנדער מיינונג ווייל: „מיר אלע שטימען איין אַז אין
ליטעראטור איז פאראן זייער א סך מאטעריאל וואס איז ניט ריין עסטע־
טיש". זע זיין ארטיקל:
The "Difference" of Literature, The New Republic, Nov. 29, 1922.

אַליין". ער שליסט דעריבער זיין ווערק מיט דער געמאַטערטער פּשרה אז „מען קען דערווייזן... אז קונסט אויף איר העכסטער מדרגה טראָגט נאָך אין זיך די זעלביקע שייכות צו קאָנקרעטער ניצלאַכקייט פונקט ווי אויף איר נידעריקסטער. קונסט הערט קיינמאָל ניט אויף צו אינפאָרמירן, הערט קיינמאָל ניט אויף צו באַפרידיקן... צו סטימולירן.. מיר מוזן אָבער דאָך אַננעמען אַן אומאָפּהענגיקן קונסט־אימפּולס."*) דאָס איז אָבער א פּשרה, וואָס איז אין דער אמת'ן קיין פּשרה ניט, ווייל עס בלייבן נאָך אַלץ איבער צוויי וועלטן: „שיינקייט" און „ניצלאַכקייט" צווישן וועלכע עס איז פּאַראַן בלויז א צופעליקע פּאַרבינדונג, אָבער ניט קיין נאַטירלאַכע בריק.

די גרעסטע צאָל טעאָרעטיקער איבער עסטעטיק, האָבן, דוכט מיר, ניט איינגעזען די הארבקייט פון דער דאָזיקער דילעמע, און האָבן זיך דעריבער מיט א לייכט הארץ געשטעלט אויף דער זייט פון „קונסט פאר קונסט". עס קומט עפּעס אויס אז אַזוי ווי ניצלאַכקייט איז דאָך לכל הדעות נידעריקער פון שיינקייט (אַזוי, ווינציקסטנס, דענקען די וואָס ווערן פּאַרבלענדט פון שפּראַך און אַנאַליזירן ניט די באַגריפן „ניצלאַכקייט", „נידעריסער" און „שיינקייט"), מילא, נו, זאָל גלייבער די ניצלאַכקייט ליידן. ווי אַזוי מען קען נעמען אַזא ריזיקן אונווערסאַל־מענטשלאַכן פּאַקטאָר ווי קונסט, און אים אַוועקשטעלן אין דרויסן פון די סאַמע ענערגישסטע לעבנס־פּראָצעסן, דאָס האָט, ווי עס ווייזט אויס, די עסטעטיקער ניט אָפּגעשראָקן. איז ממילא קיין וואונדער ניט ווען מען האַלט אז „קונסט האָט ניט קיין צוועק אויסער זיך אַליין", אָדער „קונסט איז אָפּגעריסן פון דער פּראַקטישער וועלט און פּאַרנעמט אַן אייגנאַרטיקע, אָפּגעזונדערטע פּאָזיציע." אָדער, לויט דער עקסטרעמער פּארמולירונג פון קלייווו בעל: „כדי אָפּצוּשאַצן א קונסט ווערק דארפן מיר קיין זאָך ניט ברענגען פון לעבן, קיין וויסן וועגן זיינע אידייען און עסקים, קיין באַקאַנטשאַפט מיט

*) Hirn, l. c. 301.

קאפיטל VIII

„קונסט פאר קונסט"

א. צילן און צוועקן

וועז דער פינלענדער קונסט־פאָרשער, הירן, קלייבט זיך פאנאנדער אינ׳ם אפשטאם פון קונסט שטויסט ער זיך גלייך אן אן דער פראגע וועגן איר אומאפהענגיקן כאראקטער, ד. ה. וועגן דעם אז זי דינט ניט קיין דרויסנדיקע צילן נאר איז א צוועק אין זיך אליין. מיר ווייסן, זאגט ער, אז „מעטאפיזיקער פונקט ווי פסיכאלאגן, העגעליאנער פונקט ווי דארוויניסטן, אלע זענען מסכים מיט דער דערקלערונג אז א ווערק, אדער א טעאטער־פאר־שטעלונג, וואס מען קען דערווייזן אז עס דינט א ניצלאכן אדער ניט עסטעטישן צוועק, דארף באטראכט ווערן ווי אן עכט קונסט־ווערק. אמת׳ע קונסט האט איר אייגציקן צוועק אין זיך אליין, און ווייזט צוריק יעדן דרויסנדיקן ציל. דאס איז די טעאריע וואס עם האבן אווענגעשטעלט מיט מער אדער ווייניקער אפנקייט קאנט, שילער, ספענסער, האנעקען, גראסע, גראנט אלען, און אנדערע" *) אין משך פון גאנצן ווערק האלט הירן מלחמה מיט דער דאזיקער טעאריע, ניט ער קען זי צוריקווייזן, ניט ער קען זי אננעמען. דאס ערשטע איז ממש אוממעגלאך צו טאן ווייל עפעס זעט זיך פאָרט אין דער קונסט א געווישע אפגערינקייט און דערווייטערטקייט פון באלדיקע לעבנס־נויטן. ניט בעסער איז די צווייטע מעגלאבקייט, ווייל גאנץ אפענע קונסט־פאקטן וואלטן פשוט רעוואלטירט אנטקעגן א פארזוך זיי אפצורייסן פון דער אלגעמיינער וועלט און מאכן זיי בלויז פאר אן „עפעס אין זיך

*) The Origin of Art. Yrjo Hirn, 1900, 78.

א מעשה פּאַרנעמט זיך מיט איינצלנע פּאַלן און באַשטימטע מענטשן. פּאַרשטיין א מעשה הייסט אויפנעמען אַלע מאָמענטן וואָס גייען אַריין אין דער פּסיכאָלאָגיע פון דערציילן. מיר אידענטיפיצירן זיך מיט געוויסע העלדן, שאַצן אָפּ די האַנדלונגען פון אַנדערע, און פּאַראַלעלמיינערן די קאָנקרעטע שייכות'ן צו דער גרויס פון א וועלט־בילד. דאָס הייסט גענישן, אָבער דאָס הייסט אויך שאפן. וואָרים כדי דער לייענער זאָל גענישן פונ'ם ווערק מוז ער וויסן אַריבערשטיגן די גרענעצן פון דער קאָנקרעטער שאפונג, ער מוז שאפן כדי ער זאָל קענען גענישן, פונקט ווי דער שאפער מוז גענישן כדי ער זאָל קענען שאפן.

ארויס א נייע שאפונג, און די גאנצע קויט ציט זיך ביז דעם מאַמענט וואָס מיר רופן „סוף". א דיכטער האָט ניט, און קען ניט האָבן פאר זיך דאָס גאנצע ווערק מיט איין אייניציקן אויסברוך פון שאפן. העכסטנס כאפט ער לכתחילה אן אלגעמיינעם לויף, קוים־באנומענע שייכות'ן. אין זעלטענע פאלן קען ער אפילו האָבן א גאנץ גרויסע צאל דעטאלן, אָבער ערשט די קאָנקרעטע שאפונג־טעטיקייט איז בכח צו רעאליזירן זיין אלגעמיינעם פלאן. אין דער שאפונג־טעטיקייט קומט די אנטוויקלונג זעלטן וועז פאר אזוי ווי דער פריער־געאַנטער פלאן האָט פארלאנגט. יעדער מאַמענט ווערט געענדערט, און דער „סוף" איז א פועל יוצא ניט פונ'ם פלאן נאר פונ'ם רעאליזירטן פילאמיטישן לעבן. דאָס ווערק איז, מיט איין וואָרט, פונקט אזוי די סבה פונ'ם קינסטלער ווי דער קינסטלער פונ'ם ווערק.

דאָ זעען מיר, ווי שווער עס ווערט אָפצוטיילן שאפן פון געניסן. דער קינסטלער שרייבט אָן אן עפיזאָד און איז צופרידן. פון וואָס נעמ קומט די צופרידנקייט? שטאמט דאָס גליק־געפיל פון שאפן אָדער פון געניסן? געווייגטלאָך זאָגט מען אז ער איז צופרידן פון זיין שאפן, אָבער אזוי ווי ער האָט באנומען זיין שאפונג ווי א גאנצע זאך, געניסט ער דאָך פונ'ם באנעמען, לייענען, אויפפאסן; עם איז דאָך ניט ערגער ווי ער וואָלט עפעס געלייענט פון א פרעמדן שרייבער, ד. ה. דאָס שאפן ווערט תוך כדי דבור א גענישן, היינט ווי קען מען זאָגן אז זיין גליק־געפיל שטאמט בלויז פון שאפן? ווי קען מען דאָ אפטיילן שאפן פון גענישן? און וואָס איז, סוף סוף כל סוף, אפילו דער גלוונגענער איינפאל אויב ניט א שאפן־דיקער מאַמענט געבוירן אין גענישן? דער קינסטלער לעבט דאָך אין דער מענטשלאכער גזעלשאפט; דאָ אָטעמט סיי זיין שאפן, סיי זיין גענישן. ער לייענט, זעט, לעבט, און ווייל ער גענישט פון דעם אלעמען איז ער בכח צו שאפן. דער באגריף פון אן אקטיוון שאפער און א פאסיוון גענישער נעמט זיך פונ'ם איינדרוק, אז דער גענישער האָט פאר זיך א פארטיקן געשאפענעם פראדוקט, בעת דער שאפער שפינט אלץ ארויס פון אן אפגעזונדערטער אומאפהענגיקער נשמה. דאָס איז אָבער אן איינדרוק וואָס זיין פאלשקייט דארף שוין איצט, דוכט מיר, זיין קלאָר פאר יערן.

וויקלונג פון דער מעשה. אט איז אזא פאל (זי איז אלט געווען פיר יאר מיט דריי חדשים):

„אמאל איז געווען א גרוים מיידעלע. הויך אזוי ווי די מאמע. גייט זי דערווייל שפאצירן. גייט זי קויפן עפעס. אפשר מילך פאר דער מאמען צו טרינקען. אפשר מילך פאר'ן גרויסן מיידעלע אזוי גרוים ווי די מאמע איז. אפשר שלאפט זי שוין אין איר בעטעלע. און אפשר שלאפט זי אין איר מאמעס בעט. און אפשר איז שוין אויסגעלאשען אין קיך".

דא זעט מען ארויס וואס דער „אפשר" האט אויפגעטאן. ער האט מיט זיך מיטגעשלעפט א גאנצע גלייך-ליניקע סעריע און ניט געלאזן גיין דעם זיגזאג בארג-ארויף אויף א נארמאלן אופן. כאטש א שוואך שטייגנדיקער זיגזאג האט זיך דא יא דורכגעריסן ניט קוקנדיג אויף דער שטערונג פון „אפשר".

און פונקט ווי עס זענען פארן שטערנדיקע ווערטער און מאמענטן, זענען אויך פארן אזעלכע וואס סטימולירן די שאפנדיקע כחות. וואס עס זאלן ניט זיין די סבות פון'ם געלונגענעם איינפאל שפילט ער אבער אן אומגעהייערע ראלע אינ'ם קומענדיקן טראט. יעדער שרייבער ווייס ווי גרוים עס איז די ווירקונג פון'ם שאפן אינ'ם שאפן. איר קענט זיך אפט ארומדרייען און טראכטן שעה'ן לאנג און דאך זאל אייך אלץ ניט קלאר ווערן ווי אזוי צו אנטוויקלען אייער טעמע. זעצט זיך אבער אוועק באם שרייב-טיש און הייבט אן עפעס צ ו ט א ן, ד. ה. שאפט זיך נאר בארינגונגען דורך וועלכע איר זאלט זיך אוועקרוקן פון א געגעבענעם שטייפונקט, און גלייך שווימען ארויס געדאנקען, וואס וועקן נייע געדאנקען און דער גאנצער ענין ווערט באלויכטן מיט א קלארקייט וואס איז אייך פריער אפילו אויפ'ן זינען ניט געקומען.

אין פילאמיטישן שאפן — אויף דער ליטעראריישער מדרגה — קומט פאר דאס וואס איז שוין אנגעוויזן געווארן בנוגע דער טבע פון לעבען בכלל. יעדע ענדערונג רופט ארויס א נייעם סינטעז, וואס רופט ארויס א נייע ענדערונג, א. א. וו. מיט אנדערע ווערטער: יעדעס שאפן פארענדיקט זיך מיט געניסן, וואס רופט

צו דער פּראַנע ניט פון דער נענסערישער נאָר פון דער שאַפּערישער זייט. מיר וועלן זיך צום ערשטן צוקוקן ווי אזוי קינדער שאַפֿן. דאָ איז דער גאַנצער ענין בולט'ער און פשוט'ער.

אין פינפטן קאַפּיטל איז מיר אויסגעקומען איבערצוגעבן עטלאַכע מעשות פון א מיידעלע. אזוי ווי צו איר האָב איך זייער א נאַענטע שייכות, האָב איך דעריבער געהאַט גוטע געלעגנהייטן ניט בלויז צו פּאַרשרייבן אירע מעשות, נאָר אויך צו באַאַכטן זי אין מאַמענט פון שאַפֿן. אָפּט מאָל, איידער זי האָט מיר דערציילט איר מעשה, פלעגט זי זיך אַוועקלייגן אויף דער קאַנאַפּע און זאָגן: „איך וועל צום ערשטן טראַכטן, דערנאָך וועל איך דיר דערציילן א מעשה". דאָס איז געווען א ריין נאַכגעמאַכטע האַנדלונג פון דעם וואָס זי האָט געזען בא דערוואַקסענע. איז די מעשה וואָס זי האָט מיר שפּעטער דערציילט געווען א רעזולטאַט פונ'ם פריערדיקן טראַכטן? לחלוטין ניט. וואָרים וען זי פלעגט פּאַרטיק ווערן מיט'ן „טראַכטן"פלעג איך בא איר גלייך פרעגן: וועגן וואָס ווילסטו מיר דערציילן, מרים? אָבער מרים האָט מיר אין אזעלכע פאַלן געקענט העכסטנס זאָגן: איך ווייל דיר דערציילן וועגן א מיידעלע, א אינגעלע, א הינטעלע, א. ד. ג. ניט מער ווי א נאָמען פון א זאַך. און גאָניז אָפּט פלעגט זי אפילו דאָס אויך ניט קענען זאָגן: „איך וועל דערציילן וועל איך ווייסן", אָדער זי פלעגט ענטפערן גאָניז פשוט: „איך וויים ניט". די מעשה האָט זיך בא איר תמיד געשפּאַן אין פראָצעס פון דערציילן. אין איר פערטן יאָר פלעגט די מעשה אָפּט באשטיין פון א שורה עפיזאָדן אָן שום פאַרבינדונג, אָדער זי פלעגט אָנהייבן עפּעס דערציילן און גלייך פאַרגיין צו עפּעס אַנדערש א. א. וו. ערשט שפּעטער זענען די אָפּווייכונגען געוואָרן זעלטענער און די מעשה האָט באקומען מער גאַנצקייט. שטענדיק אָבער איז דאָס שאַפֿן, דאָס אריינברענגען נייע מאַמענטן, און דער איבערגאַנג פון איין מאַמענט צום צווייטן, געבוירן געוואָרן אין פראָצעס פון דערציילן גופא. יעדער טראָט האָט ארויסגערופן דעם וויטערדיקן טראָט, און אזוי כסדר. טיילמאָל האָט זיך גלייך באַם אָנהייב אריינגעכאפּט אין איר דערציילן א וואָרט וואָס שאפט איבער'חזר'ונג־סעריעס, און דאָס האָט טאקע געשטערט די אַנט־

אויך דאָ ווייזט דאָס געניסן ארויס זיינע שאפנדיקע זייטן, אבער דער עיקר איז דאָס וואָס דער עצם באגריף געניסן האָט קיין שום זינען ניט אויב ער איז אין זיך ניט כולל קיין קרעאטיוע מאָמענטן. אין ליטעראטור און מוזיק איז פארען א וויכטיקער פאקט וואָס מען וואָלט קיינמאָל ניט געדארפט פארגעסן: „די ליטעראריש קונסט, און ספעציעל מוזיק, מוז שטענדיק איבערגעשאפן ווערן בעת מען לעבט זי איבער.... ליטעראטור און מוזיק קענען, און געווייניטלאך מוזן זיי, דורכגיין אן אויסטייטשער איידער זיי קענען בכלל עקזיסטירן. אמת, מען קען ליענען א ליר אדער א מעשה פאר זיך, פונקט ווי מוזיק, אבער ווייל מען קען זיי איבערשאפן דורך אן אויסטייטשער, וואָס פארמאגט א גאנץ אנדערן טאלאנט פונ'ם ערשטן קינסטלער, קענען זיי ווערן נייע שאפונגען יעדעס מאל ווען מען לעבט זיי איבער".*) דער פראָצעס פון ליענען איז מחייב אזא אקטיווע באטייליקונג, וואָס א חוץ מוזיק, פארמאגט עס קיין קונסט ניט. בלויז די פריוואטקייט און אפגעזונדערטקייט פונ'ם ליטעראָרישן שאפן האָט געקענט ווירקן אויפ'ן קינסטלער, אז ער זאָל זיך פילן ווי דער גאנצער באלאגאָם איבער זיין ווערק. ער וועט, למשל, מיט לייכטקייט באשטימען, וועלכער קריטיקער עס האָט ריכטיק אויפגעפאסט זיין ווערק, און וועלכער — פאלש. בעת אין דער אמת'ן איז דער קריטיקער דער געזעלשאפטלאכער פארשטייער פונ'ם שאפנדיקן מאָמענט אין געניסן. זיין אויפפאסונג פונ'ם ווערק איז פונקט אזוי פיל זיין אייגענע, פרייע, בארעכטיקטע שאפונג, ווי דעם שרייבערס אויפפאסונג פונ'ם ווערק איז דעם שרייבערס. דאָ איז ניט די פראגע ווער עס איז נערעכט, עס איז בלויז א חילוק צווישן צוויי אופנים פון שאפנדיקן געניסן. דעם שרייבערס אויפ־פאסונג פון זיין אייגן ווערק איז בלויז אן אויסדרוק פון זיין אייגענעם געניסן, ניט פון זיין שאפן, אויב מיר קענען בכלל די צוויי מאָמענטן צעטיילן.

נאָך קלאָרער ווייזט זיך ארויס אז שאפן און געניסן זענען אין דער אמת'ן צוויי זייטן פונ'ם זעלביקן פראָצעס, בעת מיר גייען צו

*) The Significance of Art, Eleanor Rowland, 1913, 136, 137.

שיינונגען ווי אָרימקייט און רייכקייט מאכן, אין פלוג, דעם אייג־דרוק אזוי ווי זיי וואָלטן אין גאנצן אָפהענגיק געווען. אָן פערזענ־לאכער פייאיקייט און מוּת. דאָס פילט אָן די וועלט מיט פערזענאכע פראָבלעמען וואָס יעדער פון אונז זוכט צו פערענטפערן אויף א פריוואטן אופן. פילט זיך דער איינצלנער שוואכער און הילפלאָזער, דרייט ער זיך אין א פארפלאָנטעטער נעץ פון בלאָנד־זשענישן און טעות'ן, און זוכט אין יעדן ווינקל א נייעם וועג. די פילאָמיטישע „ענערגיע", אזוי צו זאָגן, ווערט דעריבער בא אים פארוואנדלט אין „וויסנשאפטלאכער", אין פעסטשטעלערישער; יעדע מעשה ווערט גלייך אויסגעטייטשט פון א וועג־וויזערישן שטאנדפונקט, זי ווערט א פראָבלעם, אדער אן ענטפער אויף א פראָבלעם. דאָס איז אפשר דער גרעסטער שאפנדיקער מאמענט אין מאדערנעם געניסן. דאָ קומט ניט פאר דאָס וואָס באם לעקטאר, וועו דער גראנק פונ'ם שאפער ווערט א גראנק באם געניסער, דאָ ווערן עפיזאדן פארוואנדלט אין גראנקען וואָס ווייזן א וועג, אדער וואָרענען, אדער ארבעטן אויס באציאונגען צו וויכטיקע מאמענטן פון לעבן. די וועלט פון דער מעשה ווערט א וועלט פון „זאכן" פאר וועלכע דער גענישער שאפט אלגעמיינע „וויסנשאפטלאכע" שייכות'ן. אין צייטן וועו דאָס פילאָמיטישע שאפן איז ניט געווען פריוואט און ניט פראָפעסיאָנאליזירט, האָט זיך דאָס פילאָמיטישע גענישן דירעקט פארבונדן מיט וויטערדיקן פילאָמיטישן שאפן. א נעהערטע מעשה פון איינעם איז גלייך געוואָרן א פאקטאר אין דער גשאפענער מעשה פון אן אנדערן. דאָס זעלביקע באַגע־גענען מיר היינט בא קינדער, וועו זיי פלעכטן איין מאמענטן פון א נעהערטער מעשה אין זייער דערציילן. אזוי איז אויך היינט דאָס גענישן פונ'ם שאפער, אנדערש איז אבער דאָס שאפן פון גענישער.

עס איז איבעריק צו דערמאָנען אז יעדער פון אונז פאסט אויף א מעשה, לייענט די מעשה, אויף זיין אייגענעם אופן. יעדעס ווערק איז אנדערש פאר יעדן לייענער. דאָס איז שוין זייער אפט באמערקט געוואָרן, און איז אן אומבאשטרייטבארער אמת. ניט ווייניקער אמת איז דער איינפלוס פונ'ם גלייענטן אויפ'ן אומ־דירעקטן, באריכט־ארטיקן דערציילערישן לעבן פונ'ם לייענער.

דער מוסר השכל אין הינטערגרונט, כאָטש ווי שוין באמערקט, דער חילוק לויגט דאָ מער אין שאפן אויפער אין ענינען, ווייל פאר'ן נענין־סער האָט יעדע מעשה א מוסר השכל, און עס קען אנדערש ניט זיין.

דער זעלביקער אנטוויקלונגס־פראָצעס האָט געווירקט דערויף אז דערציילער און הערער זאָל ווערן פאנאנדערגעטיילט. די צוויי צדדים פונ'ם פילאָמיטישן פראָצעס האָבן אנגעהויבן צו פירן א לעבן פון אומדירעקטע באציאונגען, א לעבן וואָס באנוצט זיך מיט דער הילף פון א שטומען פארמיטלער, דעם בוך. דער ענינסער זעט ניט מער דעם שאפער, און דער שאפער קען בלויז טראכטן פונ'ם ענינסער. און פונקט ווי דער שאפער האָט מיט דער הילף פון דער שריפט אנטוויקלט א געוואלטיקע ניואנסן־רייכקייט פאר'ן פילאָ־מיטישן אויסדרוק, אזוי האָט אויך דער פראָצעס פון ענינסן געמוזט ווערן רייכער, שאפערישער, ווייל דער ענינסער מוז איצט אויספילן דעם פלאָץ פונ'ם דערציילערס קול, זיינע באוועגונגען, זיין מימיק און זיין שפראָך מוזיק, וואָס ער האָט פאר זיך געהאט בעת ער איז געווען א צוהערער, און וואָס האָט אין גאנצן פארלאָזן דאָס פילאָ־מיטישע פעלד בעת ער איז געוואָרן א לייענער. שאפן און ענינסן זענען אויף אזא'ן אופן געוואָרן טעטיקייטן, וואָס א קינסטלאָכע שריפט האָט מענלאך געמאכט אז זיי זאָלן ניט פארקומען אויפ'ן זעלביקן פלאָץ און אין דער זעלביקער צייט, עס איז געשאפן ge־וואָרן אן אפגעזונדערטקייט און א פריוואָטקייט — סיי אין שאפן, סיי אין ענינסן — וואָס האָבן, ווי שוין באמערקט, ארויסגעבראכט גרויסע מעלות, אבער נאָך גרעסערע חסרונות. בלויז אין דער קינדער־שול איז נאָך געבליבן דער פערזענלאכער, דירעקטער דערציילער, און יערער איינער וואָס האָט אמאל בייגעוואוינט דעם אומבאשרייב־לאכן כשוף פון מינדלאכן דערציילן אין א סאציאלער סביבה, וועט טיף באדויערן וואָס די דאָזיקע גרויסע אינסטיטוציע איז אין גאנצן אונטערגעגאנגען.

צוזאמען מיט דער צייט פון שריפט און דרוק איז געקומען די נאנצע ציוויליזאציע אונזערע, וואָס האָט אויף א סך אנדערע פעלדער צעבראכן און צעפיצלט דאָס צוזאמען־לעבן פון מענטשן. דאָס איז א צייט וועו אפילו אזעלכע קלאָר־געזעלשאפטלאכע דער־

די שייכות צווישן שרייבער און לייענער, אָדער צווישן ליטעראַרישן שאַפן און נעניסן, האָט אי א טיפערן אי א ברייטערן פּאַרנעם. דאָס האָבן שוין א סך שרייבער באַמערקט, כאָטש די באַמערקונג איז על פּי רוב געקומען מצד מענטשן וואָס זייער עובדא איז ניט צו אַנאַליזירן אָזעלכע פֿראַצעסן. עס קומט עפּעס אויס אז יעדע אמת'ע פּאַרטיפּונג אינ'ס ליטעראַרישן אויסדרוק פון פּילאָסאָפֿיע לעבן פּירט צום גראַנק — מען זיין ווי טונקל, מען זיין בלויז אין א מין געפּיל פֿאַרם — אז דאָס נעניסן פּאַרמאָגט אין זיך עפּעס שאַפנדיקס. אין אונזער אידישער ליטעראַטור האָט ש. ניגער פּאַרטיידיקט דעם דאָזיקן געדאַנק בא א סך געלענהייטן. ניגער רעדט וועגן דעם לייענער ווי א „מיטשאַפער", און דאָס איז טאַקע אין פּולן הסכם מיט דער פּסיכאָאַנאַליזירט אויפּפאַסונג וועגן דעם פֿראַצעס פון אויפנעמען געדאַנקען בכלל.

פּאַראַן א ספּעציעלער אומשטאַנד אין ליטעראַטור וואָס איז באַזונדערס וויכטיק בעת מיר האַלטן בא דעם ענין. איך האָב אין זינען דעם פּאַקט וואָס פּונ'ס אמאַליקן דערציילער און צוהערער איז היינט געווארן א שרייבער און א לייענער. די אַנטוויקלונג פון שריפט האָט געשאַפן אַן אומגעהייער רייכע און פילזייטיקע טעכניק אין פילאָמיטיש אויסדרוק, האָט פֿראַפּעסיאָנאַליזירט די פילאָמיטישע טעטיקייט און דערמיט שטאַרק באַגרענעצט אין צאָל דעם דערציילער־קלאַס. דער בעסטער דערציילער איז געווארן דער אייניציקער דערציילער, ווייל די געוואַלטיקע צוגעגרייטקייט וואָס די דאָזיקע ארבעט האָט אָנגעהויבן צו פּאַדערן, האָט ארויסגערופן א צוריקגעהאַלטנקייט בא מענטשן וואָס זענען ניט אין דער פּראָפעסיע. אין פילאָמיטישן שאַפן איז דעריבער אַן א שיעור פּארשטאַרקט און פּארשאַרפט געווארן דאָס לשמה־באַוואוסטזיין, כאָטש דאָ וואַלט אוא פֿראַצעס געדארפט אָנקומען זייער שווער, ווייל דער שאַפער שעפּט דאָך כסדר זיין יניקה פון בריייטערן לעבן. אויף אזא'ן אופן איז די ווייטערע לעבנס־שייכות פון דער מעשה כמעט אין גאַנצן איבערגעגאַנגען צום מאַמענט פון נעניסן. מיר זעען טאַקע אז אין דער אַנטוויקלונג פון דער פּרימיטיווער צו דער ציווילירטער פילאָמיטישער טעטיקייט, פּארשווינדט אלץ מער

פעקלאך, — גלייך אייגזען וואס אין א פרעמדן קאפ איז פארגעקומען?

דער אמת איז אז וועג דער צוהערער זאל נאר ניט טאן וואלט ער קיין שום מעגלאכקייט ניט געהאט צו פארשטיין. פארשטיין הייסט דורכגיין אין געדאנק דאס וואס דער לעקטאר האט בלויז סטימולירט. די געהערטע וועגטער וועקן אויף איבערלעבונגען, וואס דער צוהערער דארף ארגאניזירן, סיסטעמאטיזירן, אוועקשטעלן אין דער געהעריקער שייכות, און ערשט דעמאלט, וועג דאס אליין גע־לינגט, זאגט דער צוהערער: „איך האב פארשטאנען". געדאנקען קען מען ניט „איבערגעבן" און מען קען זיי ניט „נעמען". וועג מיר באגוצן אזעלכע וועגטער ווי „געבן" און „נעמען" בנוגע גע־דאנקען, זענען דאס טערמינען פון דער פיזישער וועלט וואס מיר פילן זיך אפט נעצוואונגען אנצוואוענדן אויף גייסטיקע טעטיקייטן. פונקט ווי מיר זאגן אז געפילן „הייבן זיך", אדער א „נידעריקע" מא־דאל, אדער „גראבע" מאניערן, א. א. וו. „צווישן רויע שפייז־מאטע־ריאלן און געזונטע מוסקולן צו ארבעטן איז פאראן א לאנגער פרא־צעס פון ארגאנישן אויפבוי. צווישן די רויע מאטעריאלן פון וויסן און דער גייסטיקער גרייטקייט זיי צו באנוצן איז פאראן אן ענלאכער קאמפליצירטער פראצעס פון אפקלייבן און ארגאניזירן".*) א פאסיוואר צוהערער איז פונקט ווי מען זאל זאגן א טויבער צוהערער. אויפמערקזאם הערן אויסגעדריקטע געדאנקען הייסט עפעס טאן, הייסט האלטן דעם גאנצן אקטיוון פסיכישן אפאראט אריינטירט אין דער ריכטונג פון דער לעבנס־טייל וואס די געהערטע וועגטער סטימולירן. פארשטיין הייסט פיל מער ווי כאפן א געדאנק; עס איז אן ענדערונג אין דער פערזענלאכקייט; עס איז — א חוץ א סך אנדערע זאכן — א פערזענלאכע דערגרייכונג, וואס טראגט אין זיך צוקונפטיקע קאנסעקווענצן; עס איז, מיט איין ווארט, א שאפנדיקער מאמענט אין לעבן.

---

*) What Is Education? E. C. Moore, 1915, 26.

זע אויך

Reading As Reasoning, E. L. Thorndike, Jour. Educ. Psych., June, 1917.

רישקייט זאָל ווערן ארומגעהילט מיט נאָך מער מיסטעריעזקייט און העכער־וועלטיקייט.

ה. די שייכות צווישן שאַפן און געניסן.

און אויב אין דעם פּרט איז פּאַראַן א פּולע הסכמה צווישן שאַפער און געניסער, קומט עס דערפון וואָס די ביידע — דער אמאָליקער דערציילער און הערער, דער היינטיקער שרייבער און לייענער — האָבן א זייער נאָענטע שייכות צווישן זיך, זיי זענען פאַקטיש צוויי זייטן פון א העכערער, אַלגעמיינער שאַפערישקייט.

דער איינדרוק פון א פאַסיוון לייענער נעמט זיך קודם כל דערפון וואָס מיר האַלטן דאָס אויפנעמען געדאַנקען בכלל פאר א פאַסיוון מאַמענט אין מענטשלעכן לעבן. דער איינציקער אקטיווער מענטש בא א לעקציע, למשל, איז האַלטן מיר, דער לעקטאָר. ער רעדט, מאַכט פאַרשידענע זשעסטן, וויקלט פאַנאַנדער געדאַנקען און „גיט זיי איבער" זיינע צוהערער. די צוהערער, ווידער, דאַרפן בלויז האָבן אָפענע קעפּ כדי דעם לעקטאָרס געדאַנקען זאָל זיך קענען אהין אריינגיסן. אָט אזא מין פאַסיווער צוהערער איז פאַקטיש א פסיכאָלאָגישע אוממעגלעכקייט. אויב דער גאַנצער פּראָצעס פון „איבערגעבן" געדאַנקען וואָלט באַשטאַנען בלויז אין אויסדריקן זיי מיט ווערטער, פאַרוואָס זאָל זיין א חילוק צווישן קינדער און דערוואַקסענע, אדער צווישן געבילדעטע און עמי הארצים? דער עם הארץ הערט דאָך די לעקציע פונקט ווי דער געבילדעטער, זיין אויפמערקזאַמקייט איז אויך פונקט אזוי גרויס, ד. ה. זיין קאָפּ איז פונקט אזוי אָפן און גרייט מען זאָל אהין אריינגיסן געדאַנקען, פאַרוואָס זשע איז אים שוואר צו פאַרשטיין? אין וואָס באַשטייט אין אַלגעמיין דער פּראָצעס פון פאַרשטיין, אויב עס פאַדערט זיך פונ'ם צוהערער בלויז רואיקייט און פאַסיוויטעט? און פון וואַנען נעמט זיך אוא פאר'כשופ'טע גבורה צו ווערטער אז זיי זאָלן פאר־פאַקן אין זיך געדאַנקען און אזוי, פארפאַקטערהייט, זיך איבערגעבן צו אן אנדערן, וואָס האָט צו די דאָזיקע געדאַנקען א קנאַפּע שייכות? און ווען יענער נעמט בלויז אויף די ווערטער־קלאַנגען זאָל ער, נאָר ניט טוענדיק, — ער דארף אפילו ניט אויפּפאַקן די שפראַכלעכע

לאָמיר אָבער ניט פארגעסן אז איך וואָלט קיינמאָל ניט געקענט רעאַראַנזשירן אָפּאַטאָשו׳ס זאַץ, וועו איך זאָל אים לכתחילה ניט אויפפאַסן ווי א זאַץ, ד. ה. וועו איך זאָל דאַרט ניט אָפּטיילן די שפראַך פונ׳ם לעבעריקן פאַקט. נעמט א פּראָסטן, אומגעביל׳דעטן מענטשן פון גאַס אוו פרוביירט אים דערקלערן וואָס עס איז אַווינם א זאַץ, וועט איר זען וואָסערע שווערישיטן איר וועט האָבן. יענער איז ניט געוואוינט אָפּצוטיילן די שפראַך פון דער זאַך. בא אים איז צווישן שפראַך אוו געשעעניש פארן ניט קיין שלייף, נאָר א פעס־טער קנופּ, וואָס ער קען ניט אַזוי לייכט פאַנאַנדערנעמען. בא מיר אָבער, אַזוי שנעל ווי איך האָב דערזען בא אָפּאַטאָשו׳ן ניט בלויז אן ענין וועגן וועלכער ער רעדט, נאָר א זאַץ, האָב איך שוין ממילא אַוועקגעשטעלט די שפראַך ווי אן אָפּגעזונדערטע טייל, די שפראַך האָט בא מיר פארלוירן איר נאַטירלאַכע גאַנצקייט אוו איז שוין לייכט ווידער פאַנאַנדערגעפאַלן אויף קלענערע טיילן, זי איז, מיט איין וואָרט, געוואָרן פּאָרם.

די דאָזיקע געדאַנקען וועגן פּאָרם אוו אינהאַלט באווייזן אז א זאַך איז קיינמאָל ניט גלייך צו דער סומע פון אירע טיילן, נאָר צו דער סומע פון אירע טיילן פלוס די שייכות׳ן וואָס וועלן געשאַפן אין דער אראַנזשירונג. וואָרים ניט די טיילן נאָר די אראַנזשירונג קען מאכן אז פון א קאַנאַפּע זאָל וועלן א בעט, אדער אז דער עפעקט פון א זאַץ זאָל שטאַרק געשעדיקט וועלן, פונקט ווי איך האָב עס געטאָן מיט׳ן אומשולדיקן אָפּאַטאָשו.

דער שפראַך־קינסטלער איז תמיד געצוואונגען זיך צו ריכטן פון אינהאַלט צו פּאָרם, צום צונויפשטעלן, איבערשטעלן, אונטער־שטרייכן אוו פאַררוקן אין א ווינקל. ער פילט דעם כח ניט בלויז פונ׳ם אינהאַלטלאכן „עפעס", נאָר דערהויפט פון דער פאָרמאַלער אראַנזשירונג פון וואָרט־פאָרמען. דאָס ווירקט ער זאָל זיך פילן אין דער ספערע פון עפעס אומהיימישס, פון מאַדנע אומדירעקט־ווירקנדיקע, נעהיימע כחות, אוו דאָס גיט זיין שאַפערישקייט איר ספעציעלן פאר׳כשופ׳טן טאָן. דער פאַקט וואָס אין פאָעזיע איז די ראָלע פון וואָרט־פאָרמען נאָך גרעסער ווי אין פּראָזע, איז בלי ספק איינס פון די וויכטיקסטע סבות פארוואָס די פאָעטישע שאפע־

צופעליקע מאַניפעסטאַציעס, דערפאַר איז ער דער אינהאַלט. פּאַרם און אינהאַלט זענען וועכטער וואָס דריקן אויס אונזער מאַמענטאַלן שטאַנדפּונקט און ניט קיין אייביקע זאַכן.

איך האָב נעבראַכט א ביישפּיל פון א פּיזישער זאַך כדי מיר זאָלן לייכטער קענען איינזען דעם אויסגעדריקטן אמת. אָבער די זעלביקע דעפּיניציע קען פּונקט אזוי אָנגעוואַנדט ווערן אויף קינסט־לערישע ווערטן. לאָמיר בייטן די פּאַרם פון אָפּאַטאָשו'ס ערשטן זאַץ פונ'ם פּריער ציטירטן פּאַראַגראַף און אויף אזא'ן אופן אויס־פּרובירן די ריכטיקייט פון דער דעפּיניציע: „אין די ליפּאָווצער וועלדער זענען געבוירן געוואָרן אַלע, מרדכי, זיין טאַטע, זיין זיידע, זיין עלטער־זיידע, ביז'ן זעקסטן דור." וועו איך וואָלט אַראָפּגע־נומען אדער צוגעגעבן א וואָרט, וואָלט איך אויך שוין דערמיט אַליין געביטן ניט בלויז די פּאַרם נאָר אויך דעם אינהאַלט פון זאַץ. וויל יעדעם וואָרט אין זיך אַליין ווערט באטראכט ווי א נאנצקייט, בלויז דער זאַץ האָט טיילן. ממילא וועו איך מאַך אן אנדער אראנשירונג פון די טיילן האָב איך בלויז געביטן די פּאַרם. ניט דעם אינהאַלט. לאָמיר אָבער אָננעמען אז איך באטראכט מרדכי'ן, למשל, אָפּגעזונדערט פון אַלעמען, און קום צום שלום אז מרדכי, דער נאַמען, איז ניט די זעלביקע זאַך ווי מרדכי דער מענטש; עס איז בלויז א נאַמען, ד. ה. אין אָ געוויסן זינען, בלויז א טיל פונ'ם מענטשן. אזא שלום איז א נאַנץ שכל'דיקער און קיינער וועט צו מיר קיין טענות ניט האָבן דערפאַר (סיידן אפשר א מיסטיש־געשטימטע נאטור וואָס קען איינזען אז אָפּאַטאָשו'ס העלד האָט עפּעס א געהיימע שייכות צום קלאַנג „מרדכי"). איז לאָמיר זאָגן אז איך וויל אָנרופן דעם דאָזיקן כיענטשן ניט מרדכי, נאָר הלל, דעמאָלט וועט עס היינן אז איך האָב נעביטן בלויז די פּאַרם און ניט דעם אינהאַלט, וואָרים דער מענטש, וואָס איז איצט געוואָרן מיין עלעמענ־טארע נאנצקייט, בלייבט דאָך וויי געווען. וועו איך וואָלט אָבער אזא ענדערונג אריינגעבראכט אינ'ם ציטירטן זאַץ, וואָלט עס געהיינן אז איך בייט דעם אינהאַלט, ניט די פּאַרם. פון שטאַנדפּונקט פונ'ם זאַץ איז מרדכי אן עלמענטארע איינקייט, פון שטאַנדפּונקט פונ'ם מענטשן איז ער בלויז א נאַמען, א טיל.

שווינדט, וואָס מער מען טראכט זיך אריין אין דעם ענין. פארוואָס דאָס איז אזוי וועט קלאָר ווערן וען מיר וועלן אביסל אנאליזירן די דאָזיקע צוויי באגריפן.

אין א סך פון אונזערע היימען איז פאראן אזא שטיקל מעבל וואָס מען רופט „דעוונפאָרט", דאָס איז אזא זאך וואָס אז מען וויל איז עס א קאנאפּע, און אז מען וויל איז עס א בעט. די טיילן פון׳ם דעוונפאָרט זענען אלע מאל די זעלביקע, מען דארף נאָר ניט ארפּ־נעמען אָדער צוגעבן בעת מען פארוואַנדלט די קאנאפּע אין א בעט, אָדער פאַרקערט. די פארוואַנדלונג פאָדערט בלויז אז מען זאָל די טיילן אנדערש צונויפשטעלן, מען זאָל מאכן א נייע ארַנזשירונג פון די באזונדערע חלקים, און שאפן נייע שייכות׳ן צווישן זיי. אינ׳ם דעוונפאָרט קענען אָט די שייכות׳ן ווערן קאנאפּע־שייכות׳ן, אָדער בעט־שייכות׳ן, ווי מען וויל. די קאנאפּע איז א נעוויסע פאָרם פון׳ם דעוועפאָרט, דאָס בעט איז אן אנדער פאָרם פון דער זעלביקער זאך. דער דעוונפאָרט נופא איז דער „אינהאַלט", וואָס האָט צוויי פאָרמען. אָבער וועז איר נעמט אוועק די קאנאפּע מיט׳ן בעט פון׳ם דעוונפאָרט, בלייבט דאָך פון אים נאָר ניט איבער, היינט אין וועלכן זינען איז ער דער „אינהאַלט"? דאָ זענען מיר אז אינהאַלט אין פאָרם זענען די זעלביקע זאך, עס ווענדט זיך נאָר פון וועלכן שטאַנדפונקט מיר קוקן. וועז מיר קוקן אויף א זאך פון שטאַנדפונקט פון דער ארַנזשירונג פון אירע טיילן, ד. ה. וועז מיר האלטן ניט אירע טיילן פאר אייביק־איינגעשטעלטע, פעסטע, נאָר ווי א צופעלליקע ארַנזשירונג וואָס קען געביטן ווערן, דעמאָלט רעדן מיר ווענן „פאָרם", וועז מיר באטראכטן אָבער די זאך ווי אן אומאנאליזירבארע נאנצקייט, וועז מיר פארגעסן אין נאנצן אז זי האָט טיילן וואָס זענען ארַנזשירט אויף א נעוויסן אופן, נאָר האלטן אז זי איז אן איין אייגציק אינסל אין דער וועלט, דעמאָלט רעדן מיר ווענן „אינהאַלט". דער דעוונפאָרט, איז אייגטלאַך גאָר ניט, בעת מיר נעמען פון אים אוועק די קאנאפּע־זייט, אָדער די בעט־זייט, דער דעוונפאָרט איז בלויז א באקוועמער ווענד־פונקט פאר אונזער באוואוסטזיין, אָבער בעת מיר רעדן וועגן אים פאסן מיר אים אויף אבסטראקט ווי א שטענדיקער, נאנצער, אויס־הייטלאכער „עפעס" פון וועלכן קאנאפּע און בעט זענען בלויז

אָפּעראַציעס פון זיין משפחה, שפּילן א פּיל קלענערע ראָלע ווי דער געראַנק אז זיי זענען געווען איינגעפונדעוועטע אין פּוילן און זיי האָבן געלעבט אָפּגעזונדערט און זענען געווען צונויפגעהאָפּטן צווישן זיך אויף א מערקווירדיקן אופן. אָבער גראָד דאָס וויכטיקסטע ווערט אין די זאַצן גופא ניט דערמאָנט. דאָס איז דער געוואַלטיקער כח פון שפּראַך, און דאָס איז א ספּעציעלער שאָפונגסעלעמענט פונ'ם קינסטלער־דערציילער. די ענדערונגען וואָס קומען פאָר אינ'ם קינסטלערס פערזענלאַכקייט צוליב זיין אייגענער פילאָזויטישער טעטיקייט רופן ארויס די נייטיקייט פון א כאַראַקטעריסטישער שפּראַכלאַכער שאַפּערישקייט, וואָס מאַכט רייכער און פילזייטיקער די פילאָזויטישע סביבה. איך זע דעריבער ניט איין קיין געראַנטירט אין קאַנטאַרס באהויפטונג, אז „בעת אין די דערפינדעריש טעטיקייטן ווערט די ארבעט אָנגעפירט קודם כל צוליב אריינברענגען א נייטיקע אָדער פּראַלאַנגטע ענדערונג אין דער סביבה, איז דער הויפּט מאָטיוו אין די קרעאַטיוועע טעטיקייטן דורכצופירן א פּריוואַטן צוועק און אן אויפּפאַסונג פונ'ם אינדיווידואום." *) אין ביידע פאַלן איז פּאַראַן א קנאַפּע נפקא מינה בנוגע „פּריוואַטקייט", און די פילאָזויטישע סביבה איז ניט וויניקער א טייל פון אונזער לעבנס־סביבה ווי די סביבה פון געשעענישן.

ד. פּאַרם פון אינהאַלט.

און וויל מיר זענען געצוואונגען אין דער דערציילערישער טעטיקייט זיך אָפּצושטעלן אויף שפּראַך, ד. ה. אָפּצורייסן דאָס וואָרט פון דער זאַך מיט וועלכער עס איז תמיד פּארבונדן (אין דעם פּרט איז דאָס זעלביקע אמת בנוגע קלאַנג, פּאַרב, שטיין, א. א. וו.), ווערט אין ליטעראַטור אַזוי נייטיק צו רעדן וועגן פּאַרם און אינהאַלט. עס איז מערקווירדיק אז על פּי רוב, ווען מען רעדט וועגן פּאַרם און אינהאַלט, קומט מען צום שלוס אז זיי זענען ביידע די זעלביקע זאַך. מען פילט אז דער אונטערשיד צווישן זיי פּאַר־

*) Principles of Psychology, J. R. Cantor, 1924, 115, 116.

מיר אויך דעם זעלביקן אונטערשיד אין די רעזולטאטן. מיט אנדערע ווערטער וועט עס הייסן אז מיר האבן א וויסנשאפט וויל מיר לעבן ווי מענטשן אין דער וועלט; מיר האבן א קונסט וויל מיר לעבן אין דער וועלט ווי מענטשן.

אבער דער קינסטלער האט צו טאן מיט עפעס ואס איז נענטער צום תוך פון אונזערע איבערלעבונגען; עס איז דירעקטער און ממילא אויך טונקלער. עס איז אנונג, עס האט צו טאן מיט א בליץ־ארטיקן ארומכאפן, ניט מיט אנטאפן, עס רייסט זיך צום זיגזאג פון מענטשן, ניט צו דער ליניע פון זאכן. דאס אליין וואלט שוין געגוג געווען אז קינסטלער זאל זיין ארומגערינגלט מיט מער מיסטעריעזקייט ווי יעדע אנדערע שאפנדיקע פערזענלאכקייט. עס איז אבער פארען נאך א פאקטאר: די שפראך, וואס ווארפט נאר אן אייגנארטיק ליכט אויפ'ן דאזיקן ענין. שפראך האט א טבע אז זי „רינט אריבער" איבער'ן בוכשטעבלאכן טיטל פון די ווערטער. דער וויסנשאפטלער פילט זיך געצוואונגען צו באנוצן א „טרוקענע" שפראך, וויל אט דאס „אריבערינען" צעשטערט די פינקטלאכקייט פון די פאקטן אין וועלכע ער איז קודם כל פארינטערעסירט. דער ליטעראריש־ער קינסטלער, אפילו בעת ער זוכט איבערצוגעבן געשעענישן, נוצט אוים מיט אלע זיינע כחות די פליסיקייט און אומבאשטימטקייט פון שפראך, כדי די באווענונג זאל ניט פארשטעלט ווערן פון דער זאך. לאמיר נעמען א ביישפיל פון אפאטאשו'ס ראמאן „די פוילישע וועלדער":

„מרדכי, זיין טאטע, זיין זיידע, זיין עלטער־זיידע, ביז דעם זעקסטן דור, זענען אלע געבוירן געווארן אין די ליפאווצער וועלדער, חתונה געהאט צווישן זיך און געלעבט משפחה־וויז. יערן חנוכה זענען זיי זיך צונויפגעפארן צום עלטסטן פון דער משפחה און זיך ג'חשבונ'ט",

וועו איר טראכט זיך אריין אין די פאקטן וואס ווערן דא דערמאנט, זעט איר אז זיי קענען זיך לחלוטין ניט פארגלייכן אין וויכטיקייט מיט אנדערע מאמענטן וואס דער דאזיקער פארפאסער איז אין זיך כולל, מיט דעם, הייסט עס, וואס דא „רינט אריבער". דער געבורט פלאץ פון מרדכי'ס אבות, אדער די אריסטעטישע

שלום, אז די באַוועגונגען פון דער לבנה שטעלן מיט זיך פאַר א געוויסן אופן פון פאַלן. די לבנה, הייסט עס, האַלט אין איין פאַלן, נאָר וואָס זשע דען? עס איז פאַראַן נאָך א כח וואָס טרייבט זי אין א גלייכער ליניע. זי קען דעריבער ניט פאַלן צו דער ערד ווייל „מען שטופט זי" אַוועק פון איר; זי קען ניט לויפן אין א גלייכער ליניע, ווייל די ערד ציט זי צו זיך, איז דער פּוּנקט יוצא אז זי דרייט זיך רונד אַרום דעם ערד. דאָ האָט ניוטאָן פאַר זיך געהאַט פאַרטיקע זאכן און זייערע באַוועגונגען, אָבער ער האָט געוואָלט אויסגעפינען די שייכות'ן צווישן זיי, און דאָס האָט ער דערגרייכט מיט זיין ווייסנשאַפטלאַכער שאַפערישקייט. פּוּנקט פאַרקערט קומט עס פאַר באַם קינסטלער, אין אונזער פאַל באַם העכערן (ליטעראַריש) פילאָ־מיטישן קינסטלער. דער ווייסנשאַפטלער הייבט אָן מיט זאכן און באַוועגונגען כדי צו דערגרייכן די שייכות'ן, דער קינסטלער הייבט אָן מיט שייכות'ן כדי צו דערגרייכן זאכן (מענטשן) און באַוועגונגען (נעשעענישן). שייכות'ן אין מענטשלאַכן לעבן זענען שטיי־מונגען, געפילן, אָדער אידייען, וואָס זענען סוף כל סוף קאַמפּלעקסן פון עמאָציאָנעלע שייכות'ן. דער קינסטלער געפינט זיין אויסגאַנג־פּוּנקט אין ליבע, האַס, נעוויסן, כבוד, און די קאַמפּליקאַציעס וואָס דריקן אויס אויפ'ן בעסטן אופן אָט די אלע מענטשלאַכע שייכות'ן. דער דערציילער זעט פאַר זיך קודם כל ניט קיין פיקסירטע זאָך, נאָר דעם לויף, די שטראָמיקע קאָנטורן, דעם שוואונג פונ'ם זינזאג. דער ווייסנשאַפטלער הייבט אָן מיט'ן רוימלאַכן, דער דער־ציילער — מיט'ן צייטלאַכן. עס איז כאַראַקטעריסטיש אז וועג א ווייסנשאַפטלער נייט לאַנג נענוג, און ווייט נענוג, אויף זיין וועג, נעמט ער אָן א מער פאַרגייסטיקטן טאָן, ער האָט א טענדענץ זיך אַוועקצוריסן פון דער פיקסירטער לאַבאָראַטאָריע וועלט, ער ענדיקט, הייסט עס, דאָרט וואו דער קינסטלער הייבט אָן. דאָס ווייזט בשום אופן ניט אָן אויף קיין קוואַליטאַטיוועַ אונטערשידן אינ'ם כאַראַקטער פון די שאַפנדיקע מאַמענטן בא די צוויי סאָרטן טעטיקייט, עס ווייזט בלויז אָן אויף א פאַרשידנקייט אינ'ם צו־נאָנג צום לעבן — יערער פון וועלכע איז פונקט אזוי נרויס און פונקט אזוי וויכטיק און פונקט אזוי נייטיק — און ממילא האָבן

פּונדעסטוועגן מוז כּיעך מודה זיין אז מיר זענען אלע געוואוינט אָפּצושאַצן געשאַפענע ווערטן פון גאָר אן אנדער שטאַנדפונקט. לאָמיר זיך דאָ אָפּשטעלן אויף געוויסע אונטערשיידן צווישן קונסט און וויסנשאַפט וועלן מיר אפשר איינזען פאַרוואָס די קינסטלערישע שאַפערישקייט האָט ארום זיך עפּעס א הויך פון א ספּעציעלן מיסטעריעזן וואונדער, עפּעס א „האָר און נעגל" קוריאָזיטעט, וואָס מען געפינט ניט אין אנדערע פאלן. עס איז מיר שוין אויס־געקומען צענדליקע מאל צו לייענען אז א קינסטלער באַטייליקט זיך, דורך זיין קונסט, „אין די מעשה בראשית פון דער וועלט", בעת עס לייגט זיך גאָר ניט אויפ'ן שכל אז א וויסנשאַפטלער זאָל אריינשטעלן זיין פּאָרם פון שאפן אין דער ראָם פון אזא קינדישער געטלאַכקייט, פּאַרוואָס?

קודם כל וואַרפט זיך אין די אויגן דער פּשוט'ער אונטערשיד וואָס בעת וויסנשאַפט האָט צו טאָן מיט א נייטראַלער, אין דרויסן אווקגעשטעלטער וועלט, ד. ה. א וועלט וואָס מיר מוזן אָפּרייסן פון אונזער גאַנצן געפילס־לעבן כדי זי זאָל קענען ווערן אן אָביעקט פאַר וויסנשאַפטלאכע פאָרשונגען, דרינגט אָבער דער קינסטלער אריין אין דער סאַמע טיפענישׂ פון מענטשלאכע עמאָציעס. דער קינסטלער איז אונז דעריבער נענטער, דירעקטער. דאָס צווינגט אונז זיך צו פאַרגלייכן מיט אים אין שייכות צו זיין קונסט וואָס איז אונז אזוי ליב און אייגן. אָבער וען מיר קומען צו פאַרגלייכן זענען מיר דעם גענוואַלטיקן חילוק, און מיר ווערן נבהל ונשתומם. אָבער דאָס איז ווייט ניט אלע.וואָרים מיר ווייסן דאָך אז דער קינסטלער פילט אליין אויך אז זיין ספּעציעלע באַגאַבטקייט איז פון גאָר א העכערן סאָרט, מיט וועלכע אלע איבעריקע באַגאַבטקייטן בא מענטשן קענען זיך ניט פאַרגלייכן. פּאַרוואָס?

מיר האָבן שוין אָנגעוויזן אז דער וויסנשאַפטלער אַרבעט אונטער'ן שיין פון א נייטראַלער דרויסנדיקער וועלט, פון זאכן, און זיין עובדא איז אוסצוגעפינען די געהעריקע שייכות'ן צווישן זיי. ניוטאן, למשל, האָט געזען די לבנה אויפ'ן הימל פונקט ווי מיר אלע. אָבער וואָס מער ער האָט זיך צונעקוקט צו איר, אלע מער איז זי אים געוואָרן אומפאַרשטענדליך. ביז ער איז געקומען צום

צווישן די רעפּראָדוקטיוו צעלן — די מענלאכע ספּערמען און די וויבלאכע אווא — הערשט אויך דאָס געזעץ פון באזונדערקייט און אייגנארטיקייט פון יעדער צעל. עס זענען ניט פּאַראַן קיין צוויי מענלאכע ספּערמען וואָס זאָל זיין פונקט גלייך; דאָס זעלביקע איז אמת וועגן די וויבלאכע אווא. אונטער אזעלכע אומשטענדן איז ניט נאָר קיין וואונדער ניט וואָס מענטשן זענען פּארשידן, נאָר עס וואָלט געווען דער גרעסטער נס מן השמים ווען עס זאָל ניט זיין אזוי. וועגן עס קומט אָבער צו קאָמפּליצירטע פּסיכישע אייגנארטיקייטן, כאָטש זייער עקזיסטענץ איז א גאנץ פּארשטענדלעכע זאך, איז אָבער דערווייל כמעט אוממעגלאך צו זאָגן אין וואָס זיי באשטייען. דאָס איז אמת וועגן דער פייאיקייט צו פירן א געשעפט, צו שפּילן שאך, צו געווינען דעם צוטרוי פון מענטשן, צו אָרגאניזירן א געזעלשאפט א. א. וו. פונקט ווי וועגן דער פייאיקייט צו זיין א לערער, אָדער א זשורנאליסט, אָדער א וויסנשאפטלער, אָדער א פילאָזאף, אָדער א קינסטלער.

ג. דאָס וויסנשאפטלאכע און דאָס קינסטלערישע שאפן.

צווישן די פּארשידענע נייאיקייטן וואָס די באזונדערע פייאיקייטן (ד. ה. מענטשן אין שייכות צו געוויסע פעלדער פון טעטיקייט) ברענגען ארויס זענען, פּארשטייט זיך, פּאַראַן זייער וויכטיקע אונטערשידן. פון, לאָמיר זאָגן, א נייער קונץ צו רעקלאמירן סחורות, ביז דער דאָרוויניסטישער טעאָריע, איז א גענויאלטיקער מהלך. אָבער דאָס ענדערט אויף א האָר ניט די עצם פּראָגע. וואָס רייכער עס איז די פריוו טעטיקייט, וואָס טיפער זי רירט אָן די שיכטן פון לעבן, וואָס מער לעבנס־שיכטן זי פּארקערפּערט, און וואָס ברייטער עס איז איר פּארנעם אויף יעדן באזונדערן שיכט, אלץ שנעלער און עכטער וועט זי זיך פּארשטעלן אין באוואוסטזיין וויא צוועק אין זיך אליין. אזא טעטיקייט לאָזט איבער אין דרויסן פון זיך א רעלאטיוו באגרענעצטע צאל אימפּולסיוון שטראָמען, אזוי וויא ריזיגע קעסל־גרוב ציט זי ארײַן אין זיך כמעט יערן אנקומענדיקן זיגזאג, און באפּארבט מיט א געהויבענעם נעמיטסטאָן די גאנצע פערזענלאכקייט. וויסנשאפט און קונסט, למשל, זענען כאראקטעריסטישע ביישפילן פון אזעלכע טעטיקייטן.

עס איז דערווייל זייער שווער צו פארשטיין. אבער מיר איז לחלוטין ניט קלאר פארוואס די דאזיקע פראגע זאל אוועקגעשטעלט ווערן, מיט אזא איינגעשפארטקייט, ווי א ספעציעלע קונסט פראגע. דער אמת איז אז די פארשידענע גראדאציעס אין שאפן קונסט אדער וויסנשאפט וויזן ניט ארויס קיין שום גרעסערע שוועריקייטן ווי ענלאכע גראדאציעס אויף יעדן איינציקן פעלד פון לעבן, וואס איז, ווי שוין דערמאנט, פול פון ברענ צו ברענ מיט שאפנדיקע מאמענטן. נאך מער, איך קען באין אופן ניט אייזנזען פארוואס זאל — פסיכאלאגיש געראדט — דער גאון זיין א הארבערער פראבלעם אויפער דער אידיאט. און וואס עפעס מכח דעם אזוי גערופענעם דורכשניטלאכן מענטשן? אים האלט מען שוין פאר פארשטענדלאך, ווייל ער איז דער אויסגאנג פונקט, ער שאפט די נארם, אבער אין דער אמת'ן וויים מען וועגן אים — אין דעם פרט — פונקט אזוי פיל וויפיל מען וויים וועגן שעקספירן. צו ענטפערן אויף א רעטעניש און צו שרייבן א דראמע, ביידע זענען שאפנדיקע מאמענטן — ווי גרויס עס זאל ניט זיין דער חילוק צווישן זיי — אבער די אויסנעמלאכקייט פונ'ם צווייטן פארשטעלט די פראבלעם פונ'ם ערשטן. עס וואלט נאר ניט געווען קיין געוואנטקייט פון א פסיכאג וועג ער זאל זאגן: דערקלער מיר אין וואס עס באשטייט די פייאיקייט צו פארענטפערן א רעטעניש, וועל איך דיר דערקלערן דעם גרעסטן קינסטלערישן גאון.

אז פייאיקייטן זענען פארשידן בא פארשידענע מענטשן — אפילו בא חיות — איז שוין לאנג באמערקט געווארן. פלאטאנ'ס רעפובליק איז איינגטלאך געבויט אויפ'ן דאזיקן געדאנק. עס איז אויך פארשטענדלאך פארוואס דאס איז אזוי. די סביבה פון איין מענטשן איז קיינמאל ניט גלייך צו דער סביבה פון א צווייטן, מעג עס אפילו זיין צווי קינדער אין זעלביקן הויז. אפילו וועגן צוויי קינדער פון זעלביקן עלטער און אין דער זעלביקער פאמיליע, א צווילינג, קען מען ניט זאגן אז ביידע וועלן ארומגערינגלט פון פונקט דער זעלביקער סביבה. דער געבוי פון איין מענטשן איז קיינמאל ניט גלייך צום געבוי פון א צווייטן. יעדער פון אונז האט נעוויסע אייגענע, אייגנארטיקע שטריכן אין זיין אנאטאמיע.

לעבן אונזערם איז סוף כל סוף איין גרויסער אלץ־ארומנעמענ־
דיקער פּראָצעס פון לערנען. דעריבער, צו זאָגן אז מיר זענען
שאפעריש הייסט בלויז צו זאָגן אז מיר זענען מענטשן און לעבן
אין א מענטשלאכער געזעלשאפט. צווישן קינדהייט און דער־
וואקסנקייט זענען פאראן גרויסע אונטערשידן, אָבער ביי קיין
באשעפענישׂ, וואו עס איז בכלל פאראן א קינדהייט, זענען די
אונטערשידן ניט אזוי אומגעהייער גרוים און וויכטיק ווי בײַ
מענטשן, דער דערוואקסענער מענטש מיט'ן גאנצן אוצר פון
פאַרשידנארטיקע מאניפעסטאציעס וואָס דערוואקסנקייט ברענגט
מיט זיך, איז דער וואונדערלאכסטער פּראָדוקט פון דער שטענ־
דיקער מענטשלאכער שאפערישקייט.

פאַרענטפערט דער דאזיקער בליק אלע איינצעלהייטן פונ'ם
שאפנדיקן מאַמענט? באין אופן ניט. ספּעציעל ווארפט זיך דאָ
אין די אויגן די פּראגע וועגן פאַרשידענע מדרגות פון שאפן,
וואָס ווערט זיכער ניט פאַרענטפערט. באמת, פארוואָס זאל איין
מענטש שאפן אזא נייעם סינטעז צוויישן די עלעמענטן פון א
נייער לאגע פלוס זיך אליין, אז ער ווערט א הילף און א טרייסט
פאר אלעמען, בעת אן אנדערער האָט קוים א מענלאכקייט זיך אליין
צו ראטעווען? פונ'ם אידיאָט ביז'ן גאון זענען פארן מיליאָסן
מדרגות. ווי אזוי דערקלערט מען זיי? פארוואָס געפינען מיר
ביים זעלביקן מענטשן די העכסטע פייאיקייט אין איין
ריכטונג און די קלענסטע אין אן אנדער ריכטונג? אָנגע־
נעמען אז מענטשלאכע פייאיקייט איז ניט קיין זאך אין זיך
אליין, און קען ניט באטראכט ווערן ווי אפּגעריסן פון אירע
קאָנקרעטע שייכות'ן אין פארבינדונג מיט וועלכע זי שפילט איר
ראָלע. אָנגענומען אז דאָס אלץ איז אמת, אָבער אין וואָס באַ־
שטייט אָט די באהעפטונג, אדער שייכות־סיסטעם, וואָס רופט
זיך פייאיקייט, וואָס מאכט אז איינע זאל זיין אזוי פארשידן פון
דער אנדערער? דאָס איז בלי ספק א גוואלטיק וויכטיקע פסי־
כאלאגישע פראגע וואָס קען אין איצטיקן צושטאנד פון דער דאָ־
זיקער וויסנשאפט ניט פאַרענטפערט ווערן. מען קען „מעסטן"
פייאיקייט וויפיל מען ווייל, אָבער קיינער ווייס ניט וואָס ער
מעסט. דאָ האָבן מיר צו טאָן מיט שייכות־סיסטעמען, וועלכע

עס איז נאָך דערווייל ניט קלאָר אין וואָס זיי באַשטייען און ווי וויכטיק זיי זענען לגבי די ענדערונגען וואָס קומען תמיד פאָר.

דאָס דאָזיקע בילד פון דער מענשלאַכער פסיכיק דערקלערט די מעגלאַכקייט פון כסדר'דיקע סתירות אין אונזער טבע. נאָך מער, מיר זענען דאָ, אז די סתירות זענען נויטוועניק, זיי זענען אומפאַרמיידלאַך. אז א מענטש זאָל זיין א העלד אויפ'ן שלאַכט־פעלד און א מורא'דיקער פחדן אין פריוואַטן לעבן, איז א דער־שיינונג וואָס מיר באַגעגענען אין א סך ביאָגראַפיעס פון מיליטע־רישע פירער. אזא סתירה קען אונז קלאָר ווערן נאָר דעמאָלט ווען מיר פאַרשטייען פחדנות אָדער העלדישקייט ניט ווי אן אָפ־געוונדערטע אייגנשאַפט וואָס לעבט אויפ'ן אייגענעם חשבון, נאָר ווי עפעס וואָס לעבט, וואַקסט, אנטוויקעלט זיך אָדער שטאַרבט אין פאַרבינדונג מיט קאָנקרעטע סיטואַציעס; א פחדן איז א מענטש אין שייכות צו עפעס, און ניט סתם אזוי זיך אן אָפגעזונדערטע אייגקייט, און דאָס זעלביקע איז אמת בנוגע אלע סתירות וואָס מיר באַגעגענען אזוי אָפט אין דער מענטשלאַכער נאַטור.

ב. וואָס הייסט שאַפן?

אָט די שטענדיקע שייכות'ן און ענדערונגען וואָס זענען תמיד מחייב א נייעם צוג אין לעבן — וועלן די טעטיקייט איז א פרייע, וועלן זי ווערט אין אונזער באַוואוסטזיין, נאַטירלאַך, בלויז אין אונזער באַוואוסטזיין, אלשמה־זאָך, — אָט דאָס איז דער שאַפנדיקער מאָמענט אין מענטשלאַכן לעבן. אין דעם זינען איז יעדער פון אונז א קרעאַטיוו באַשעפעניש. אלע אונזערע קולטורעלע רייכטימער א דאנק וועלכע מיר פאַרנעמען דעם אויבען אָן אין דער ביאָלאָגישער וועלט, האָבן פון איין זייט נעווירקט אז אונזערע קאָנפליקטן זאָלן זיין שארפער און טיפער, און פון דער אנדערער זייט האָבן זיי אונז געגעבן גרעסערע מעגלאַכקייטן בייצוקומען שוועריקייטן, צו רעאָרגאַניזירן אונזע־רע שייכות־סיסטעמען, צו ווערן שאַפעריש. יעדער מאָמענט אינ'ם לעבן־פּראָצעס איז א קרעאַטיווער מאָמענט, און דאָס גאַנצע

ווּאַרים, ווי מיר האָבן געזען אינ'ם ביישפּיל פון א מענטשן וואָס ווערט אין כעס, יעדער אָפּרוף איז ניט בלויז אן אָפּרוף אויף א סטימול, נאָר אויך אן אָפּרוף אויפ'ן אָפּרוף גופא. מיר פּאַסן זיך ניט בלויז צו צו דרויסנדיקע לאַנגע (אויף וויפּיל מיר קענען בכלל באַנוצן אַזעלכע ווערטער ווי „צופּאַסן" און „לאַנג") נאָר אויך צו אונזער אייגענער ענדערונג וואָס האָט זיך אויסגעדריקט אינ'ם צופּאַסן. די ריכטונג פון דעם וואָס מיר טוען איצט האָט פונקט אזוי פיל א שייכות צו דעם וואָס מיר האָבן פריער געטאָן, ווי צו אלץ אין דער וועלט אין וועלכער מיר לעבן. אָט דאָס דער־קלערט די לשמה־ריכטונג פון פרייער מענטשלאַכער טעטיקייט, וואָס אינ'ם ווייטערן שוואונג פונ'ם זיגזאג שעפּט זי אירע כחות מער פון זיך אליין איידער פונ'ם ווייטן ציל. דער ווייטער ציל, אין זיין ערשטער פּאַרמולירטער פאָרם, ווערט דעמאָלט א מער אָדער ווייניקער אָפּגעריסענע טעאָריע, און ניט קיין וועג פּאַר איצטיקער פּראַקטישער ארבעט. יעדער שאַך שפּילער האָט זיכער א פּאַר־לאַנג צו באַזיגן זיין קעגנער. אָבער דאָס האָט א קנאַפּע שייכות צום קאָנקרעטן צוג אויפ'ן שאַך־ברעט. דער דאָזיקער ווייטער ציל האָט דעם שפּילער בלויז געקענט פירן צום ברעט און אויסשטעלן די פיגורן. אָבער אזוי שנעל ווי די ערשטע צוגן ווערן געמאַכט, באַשטימען זיי, און ניט דער ווייטער ציל, די ווייטערדיקע צוגן פון די שפּילער. און כאָטש יעדער פון זיי קען האָבן אין געדאַנק א פּאַרשטעלונג פון אן אנגענעמער לאַנג אין פאַל פון א נצחון, וויסן זיי אָבער אז איצט קומען פּאָר אויפ'ן ברעט ספּעציעלע קאָמפּלי־קאַציעס, וואָס שטאַמען פון די פריערדיקע צוגן; זיי זענען אייגנט־לאַך שוין געווען געענדערט צוזאַמען מיט דער געענדערטער לאַנג אין דער שפּיל, אז זיי זאָלן זוכן א נייעם טראָט וואָס האָט א דירעק־טע שייכות צו דער פּאַראַנענער סיטואַציע. דאָ זענען מיר קלאָר ארויס אז דאָס וואָס מיר האָבן פריער געטאָן האָט געענדערט אלץ ארום אונז און אונז אליין, מיר אליין זענען אייגנטלאַך אן אָרגא־נישע טייל פון דער סביבה וואָס מיר זוכן ווידער צו ענדערן מיט אונזער ווייטערדיגער טעטיקייט. זאָל דאָ אָבער, אנב אורחא, בא־מערקט ווערן אז דער דאָזיקער געדאַנק לייקנט ניט אָפּ געווויסע שטענדיקע כאַראַקטער שטריכן אין יעדער פערזענלאַכקייט כאָטש

— און ענלאַכע טעטיקייטן וואָס ווערן אַרויפגעצוואונגען אויף א מענטשן — ווערן די מיטלען ניט פאַרוואַנדלט אין ציל. ווייל דאָ קומען ניט פאָר קיין ענדערונגען אין דער פערזענלאַכקייט אין דער ריכטונג פון די מיטלען, וועלכע זענען אייגנטלאַך ניט קיין מיטלען אין אמת'ן זינען פון וואָרט. זיי זענען אָפּגעריסענע מער כאנישע באוועגונגען וואָס זענען מיטלען פאר'ן באלאַבאָס, אָבער אן אָפּקומעניש פאר'ן ארבעטער. אונטער אזעלכע אומשטענדן קומט פאָר א שאפערישע טעטיקייט באם ארבעטער פונקט אין דער קעגנגעוצטער ריכטונג. ער העלפט בויען א סאציאַליסטישע באוועגונג, אָדער אן ארבעטער פאראייניקונג כדי צו פארלייכטערן דעם דרוק פון אן ארבעט וואָס האָט זייער וויניק שאפנדיקע מאָמענטן, אָדער קאָאָפּעראַטיוון אונטערנעמונגען א. ד. ג. דאָס איז אייגנטלאַך, ווי מיר דוכט, די שרעקלאכסטע דערשיינונג פון דער איצטיקער צייט: מיליאָנען מענטשן זענען פארנומען די גרעסטע טייל פון זייער צייט מיט א מעכאַנישער טעטיקייט וואָס האָט קיין שום פאָזיטיווע שייכות ניט צום שאפנדיקן וואוקס פון זייער פערזענלאַכקייט.

דאָרט אָבער וואו די טעטיקייט איז ניט קיין ארויפגעצוואונגענע, דאָרט וואו מיר אידענטיפיצירן זיך מיט דעם וואָס מיר טוען, וואו מיר פילן אז מיר דאַרפן אריינלייגן אַלץ וואָס מיר פארמאָגן אין אונזער ארבעט, ווייל זי איז בוכשטעבלאַך אונזער לעבן, דאָרט פארקערפערן מיר די גאנצע באגייסטערונג פאר די וויטע ציל אין די נאָענטע מיטלען, זיי ווערן א לשמה־זאך. אזוי איז דאָס אקטיוון לעבן וואו די פאָרגעשטעלטע דערגרייכונג איז קיינמאָל ניט גלייך צו דער פארווירקלאכטער, פונקט ווי דער מענטש וואָס פארלאנגט איז ניט אויף יערן פונקט גלייך צום מענטשן (מעג עס זיין ער אליין) וואָס רעאליזירט. דאָס רעאליזירטע האָט שוין דורכגעמאכט א פראָצעס וואָס האָט געענדערטע אַלץ און אלעמען וואָס זענען אין דעם פראָצעס פארוויקלט, בעת דאָס קען ניט געזאָגט ווערן וועגן דעם פארלאנגטן. דאָ ליגט דער אונטערשיד צווישן צוויי מאָמענטן אין לעבן פון פסיכאָפיזישן אַרגאַניזם, וואָס אין יערן פון זיי ארבעט זיך אויס אין זיינע אינטערעסן אן אנדער צענטער און אן אנדער פעריפעריע.

ברענגט תמיד אריין נייאיקייטן; עס איז א שטענדיקער פּראָצעס וואו אלץ שאפט און ווערט געשאפן אין דער זעלביקער צייט.

דאָ ליגט דער סוד פון'ם פאקט וואָס מיטלען ווערן פארוואנדלט אין צילן, אדער וואָס אונטערנעמונגען, צו וועלכע מען גייט צו שלאָ לשמה, ווערן שפעטער א לשמה־זאך. א האָטעל־אייגנטימער פון די קעטסקיל בערג האָט זיך אנומלטן פאר מיר באקלאָגט אז פון אלע זיינע פלענער צו מאכן א סך געלט, האָט זיך אויסגעלאָזן א טייך. ווייל ער האָט מיט דער צייט איינגעזען אז מען דארף יערעם יאָר אריינלייגן אזוי פיל געלט אויף מאכן נייע געביידעס און אנדערע אויסבעסערונגען, וואָס דאָס פרעסט אויף כמעט דעם גאנצן פארדינסט. און די אלע הוצאות מוז ער מאכן, ווייל ערשטנס, פאַרערט מען עס בא אים, צווייטנס, זעט ער אליין איין די נייטיקייט דערפון און דריטנס, עס איז דאָך זיין זאך, פארוואָס זאָל ער זי ניט מאכן שענער און בעסער און ממילא קענען זיך ארויסשטעלן אנטקענן זיינע קאָנקורענטן? א חוץ דעם איז פאראן עפעס א מאָדנער יצר הרע צו בויען און מאכן נייע אויסבעסערונגען און באקוועמלאכקייטן. ער האָט שוין א סך מאָל אנגענומען א באשלוס אז „מער ניט", אבער ווען עס קומט צום סעזאָן קען ער זיך ניט אפּהאלטן פוןווידער אריינלייגן געלט.

ער וויים ניט, אָט דער איד, אז ער האָט לכתחילה געמאכט דעם חשבון אן דעם באלאבאס. ער האָט זיך פארגעשטעלט ווי א שטענדיקע אייגקייט וואָס וועט זיך קיינמאָל ניט ענדערן. אבער די נייע לאָגע — די עקזיסטענץ פון'ם האָטעל — האָט פון אים נעמאכט, אין דעם פרט, א נייעם מענטשן. ביידע, סיי ער סיי דער האָטעל, לעבן אין א קענזייטיקער ווירקונג, און האלטן זיך אין אייַן בייטן און שאפן נייע אויסוועגן, וואָס זענען ניט גלייך צום פריער־געשטעלטן ציל. נאכ'ן סעזאָן, וועט ער קוקט זיך ארום, איז שוין די לאָגע גענוטן, ווערט ער שוין ווידער אן אנדערער מענטש און אָט דער טיילווייז־נייער מענטש נעמט אן נייע באשלוסן, אבער ווען דער סעזאָן קומט ווידער אָן, ווערט ווידער נעשאפן עפעס נייעס פאר וועלכע יענע באשלוסן זענען מער ניט גילטיק.

יעדע טעטיקייט וואָס ווערט ניט ארויפגעצוואונגען פון דרויסן וויזט ארויס די זעלביקע טבע. בלויז בא אן ארבעט אין פאבריק

פֿאסיוו, אומבאוועגלעך, און יעדער פון די מיטשפּילער דארף אוועקשטעלן זיינע הענט, פים, קאָפּ, א. א. וו. אין אזא פֿאַזיציע וואָס זאָל שאפן די ענלאכקייט צו א סטאטוע. וועלן מיר וועלן זיך פֿאַרשטעלן די מיטשפּילער ווי די באַדינגונגען, דאָס הייסט, די איינציקע זייט אין א סיטואַציע וואָס בייט זיך, דעמאָלט וועלן מיר קענען אָנרופן די געווינטלעך אָנגענומענע טעאָריע וועגן מענטשן די סטאטוע־טעאָריע.

אָבער וואָס מער מיר קוקן זיך צו צו דער טבע פון לעבנס־פּראָצעסן זעען מיר די פאלשקייט פון דער סטאטוע־טעאָריע. וועגן א מענטש באגעגנט די שנאה פון אַנדערע מענטשן צו זיך וועלט ער אין כעס. אָבער אין דער זעלביקער רגע, אזוי ווי ער גרייט זיך צום אויסברוך פון כעס, וועלט אָט דאָס גרייטן זיך גופא א כבה פונ'ם אויסברוך. און וועגן דער כעס ברעכט אויס, וועלט שוין דערמיט אליין פאַרשטאַרקט די טענדענץ אז ער זאָל ווייטער אָנהאלטן און וואקסן. דאָס הייסט, אז ער וועלט אין כעס און א ז אין כעס, ניט בלויז צוליב דער שנאה פון דרויסן, נאָר אויך צוליב זיין אייגענעם כעס. די ענדערונג וואָס איז אין אים אליין פאַרנעקומען איז ניט ווייניקער אורזאך פון דער זעלביקער ענדערונג און פון וועלטערדיקע ענדערונגען, איידער דער דרויסנדיקער סטימול — די שנאה — וואָס האָט לכתחילה אים אויפגערעגט. דער פאַלקס־ווילן אז א מענטש, וועגן ער טרינקט אביסל בראנפן, וועלט ער אן אַנדערער מענטש און אָט דער אַנדערער מענטש ווילט אויך אביסל בראנפן. דער דאָזיקער פאַלקס־ווילן איז אין א געוויסן פסיכאָלאָגישן זינען בוכשטעבלעך אמת. יעדע טעטיקייט אונזערע בייט אונז און בייט די סביבה אין וועלכער מיר לעבן און אָט די געביטענע לאָגע, וואָס איז אייגנטלעך א געוועב פון מענטש און סביבה. האָט א ווירקונג אויף דער וועלטערדיקער טעטיקייט. און אזוי ציט זיך עס אן אן אויפהער. דער דואליזם פון מענטש און סביבה וועלט דא אפּגעשאפן, ווייל מיין אייגענע ענדערונג איז, אויב איר ווילט, מיין סביבה פאר דער קומענדיקער ענדערונג. איך קען זיך קיינמאָל ניט כאפן בא דער טעטיקייט, ווייל דער וואָס כאפט זיך, איז שוין ניט פונקט בא פונקט גלייך צו דעם וואָס האָט געטאָן. עס איז ניטא קיין שטייענדיקייט, אַליי גייט, אלץ באוועגט זיך, און דאָס

לאַנגטע בילדער און אומפאַרענדערלאַכע וואַרט־פּאַרמען. אָבער אז דער פּאַרלאַנגטער ציל איז קיינמאָל ניט גלייך צום דער־גרייכטן, דאָס וויים יעדער מענטש וואָס טראַכט וועגן אזעלכע זאַכן, כאָטש מיר זענען צו טיף פּאַרינטערעסירט דעם דאָזיקן אמת צו פּאַרגעסן. בנוגע דער פּאַרענדערלאַכקייט פּונ'ם מענטשן גופא האָבן מיר די שווערישקייט וואָס אונזערע חושים און געפּילן זענען מער צוגעפּאַסט אויפצונעמען געוויסע צושטאַנדן, אַיידער די דינאַמישע מאַמענטן פון פּראָצעסן. און בכלל זענען מיר צופיל געניגט צו באַטראַכטן די אַרומיקע וועלט און צו וויניק צו באַטראַכטן זיך אַליין.

אויפצופאַסן זיך אַליין ניט בלויז וויי א צענטער פון טעטיקייט נאָר אויך ווי אן אומפאַרענדערלאַכן צענטער, וואו אַלע טיילן זענען תמיד אַראַנזשירט אויפ'ן זעלביקן אופן און געפינען זיך אין דער זעלביקער שייכות, דאָס זעט אוים צו זיין אן איינגעוואַרצלטער געדאַנק פון וועלכן מיר וועלן ניט אזוי לייכט פּטור ווערן.*) וועלן אַן אימיגראַנט קומט צופאַרן קיין אַמעריקע און בייט זיין סוק אויפ'ן לעבן און זיין שטעלונג צו זאַכן און באַוועגונגען, זענען מיר געוואוינט צו זאָגן אז אַמעריקע, מיט אירע נייע באַדינגונגען, האָבן אין אים אויפגעדעקט דאָס וואָס ס'איז תמיד געלעגן אין זיין „איך", נאָר איז געווען פאַרשטעלט אין דער אלטער היים. בלויז אַמעריקע איז דאָס נייע אין זיין לאָגע, בלויז די באַדינגונגען האָבן זיך געביטן, ער אַליין איז געבליבן דער זעלביקער. א מענטש, הייסט עס, איז א צוזאַמענשטעל פון אָפּענע און פאַרבאָרגענע „אינהאַלטן", און די באַדינגונגען באַשטימען וואָס עס זאָל זיין אָפן און וואָס פאַרבאָרגן. אין דער פאַנדן־שפּיל איז פאַראן א שטראָף וואו מען פאַרלאַנגט פונ'ם באַשטראָפטן צו ווערן א סטאַטוע, דאָס הייסט, אז ער דאַרף שטיין

*) מאַדערנע פּאַרשונגען סיי אין פיזיק סיי אין פּסיכאָלאָגיע וויזן די פּאַלשקייט פון אזא „שטאַף"־באגריף. בנוגע פּסיכאָלאָגיע זענען ספּעציעל וויכטיק די פּאַרשונגען, וואָס זענען געבויט אויף די אַרבעטן פון די רוסישע פיזיאָלאָגן און פּסיכאָלאָגן, ווי פּאַוולאָוו, בעכטעריעוו און אַנדערע. זע א קורצן סך הכל וועגן דעם אלעם אין
Creative Experience. M. P. Follett, 1924, Chs. 3, 4.

דער סערי׳ע, וואס זיין עובדא איז צוזאמען צו ברענגען — מעשה שדכן — דעם „אייביקן" מענטשן מיט׳ן „אייביקן" צי׳ל. וואס ווען דעם יעזואיט וואלט איינגעפאלן אז דער מענטש איז ניט קיין אומפארענדערלאכע גאנצקייט, וואלט ער דאך געקענט טראכטן אזוי: צי וואס דארף איך אנווענדן מיטלען וואס זענען פונקט דער היפוך פון מיינע הויליקסטע פארלאנגען, עס איז דאך מעגלאך אז אויפן וועג צום צי׳ל ווע׳ל איך זיך אין גאנצן בייטן, און ממילא וועט שוין דער גאנצער צי׳ל פאר מיר קיין זינען ניט האבן. עפעס ענלאכס דערצו וואלט פארגעקומען ווען דער יעזואיט וואלט צוגעלאזן די מעגלאכקייט אז דער צי׳ל איז ניט קיין אייביקער, אומפארענדערלאכער „שטאף". ער וואלט געטראכט: צי וואס דארף איך אנווענדן גרויזאמע מיטלען וואס זענען קעגן מיינע העכסטע מארא׳ע אידעאלן, עס איז דאך מעגלאך אז בעת איך ווע׳ל שוין צוקומען צום צי׳ל און זיין גרייט מיט אים זיך ארומצוכאפן, ווע׳ל איך דערזען אז דער צי׳ל איז שוין לגמרי ניט דער זעלביקער ווי איך האב ווען אים פריער ג׳חלומ׳ט.

דער יעזואיט האט אבער אזוי ניט געטראכט, און וואס איז געווארן דער סוף? דער סוף איז געווארן אז ער איז בלויז געבליבן ביי די מיטלען, ריכטיקער, די מיטלען זענען פארוואנדלט געווארן אין צילן, און ער אליין איז געווארן דאס וואס ער האט ג ע ט א ן און ניט דאס פון וואס ער האט ג׳חלומ׳ט.

אט די טענדענץ פון מיטלען פארוואנדלט צו ווערן אין צילן נעמט זיך דערפון וואס מיר האבן בכלל ניט צו טאן מיט ליניעס נאר מיט זיגזאגן, ניט מיט זאכן, נאר מיט פראצעסן, און דער מענטש און דער צי׳ל זענען ניט וויניקער פראצעס ווי די מיטלען וואס ווערן אנגענומען און וואס האלטן זיך אין אירן בייטן. די אורזאך פארוואס מיר זעען בלויז ענדערונגען אין די מיטלען, און ניט אין זיך אליין אדער אין די צילן, נעמט זיך דערפון וואס בנוגע די צילן זענען זיי ענינים מיט וועלכע מיר האבן בכלל וויניק וואס צו טאן. זיי ווערן אוועקגעשטעלט אין דער דערווייטערטקייט פון א צוקונפט און פארקערפערט אין פאר־

קאפיטל VII

דער שאפנדיקער מאַמענט

א. מיטלען און צילן

דער יעזואיטישער גלויבן אַז דער ציל הייליקט די מיטלען האָט פונדעסטוועגן ניט גערעטעוועט די יעזואיטן פון דעם אַז זייער נאָמען זאָל ווערן א פֿאַרוואָרף און אפילו א זידלוואָרט. צו זיין א יעזואיט איז א מיאוס'ע זאַך אפילו אין די אויגן פון א סך מענטשן וואָס האַלטן גאַנץ שטאַרק פונ'ם יעזואיטישן ציל. די יעזואיטן האָבן ניט געוואוסט — און אפשר וואָלט זיי ניט געאַרט אפילו ווען זיי ווייסן יא — די טבע פון מענטשן, מיטלען און צילן. אָבער דער יעזואיטישער טעות איז אייגנטלאַך א געווייניטלאַכער, טאָג־טעגלאַכער מענטשלאַכער טעות, און אָט דער טעות איז דער הויפּט־שולדיקער פונ'ם גרעסטן וואָס צעטיילט מענטשן אויף צוויי באַזונדערע מינים: שאַפער און נעניסער. די דאָזיקע פֿאַרבינדונג זעט אויס, אויפ'ן ערשטן בליק צו זיין א היפש ביסל אויס'ן וועג. אָבער דאָס איז נאָר אין פלוג אַזוי; מיר וועלן באַלד זען אז די סמיכת הפרשה איז ניט בלויז אן אמת'ע, נאָר אויך א געוואַלטיק וויכטיקע.

דער יעזואיט האָט ניט געזען די וועלט אין ליכט פון שטענדיק־לויפנדיקע זיגזאַגן, נאָר אין א מין חתן־שרכן־כלה שפיל. פון איין זייט האָבן מיר א מענטשן, אן אייביקע, שטייענדיקע אומפֿאַרענדערלאַכע זאַך, וואָס איר וויכטיקייט באשטייט אינ'ם „שטאַף" פון וועלכן זי איז צוזאַמענגעשטעלט, ניט אין אירע האַנדלונגען און שייכות'ן. פון דער צווייטער זייט איז פֿאַראַן א ציל, פונקט פון זעלביקן כאַראַקטער, און אין דער מיט, צווישן זיי, געפינט זיך דאָס מיטל, דער אייניציק באַוועגלאַכער מאַמענט אין

פסיכאָאַנאַליז, מער ווי יעדע אַנדערע פסיכאָלאָגישע שול, האָט געהאט א מעגלאכקייט צו באַרירן די פראַגע פון דער דאָ־זיקער זייט. אָבער, וועו מען זאָל אַראָפרעכענען עטלאכע אַלגע־מיינע באַמערקונגען דאָ און דאָרטן, איז דאָס אין דער פסיכאָאַנאַליטישער ליטעראַטור ניט געטאָן געוואָרן. און די רעזולטאטן פון קאָנצענטרירן זיך אויפ'ן קינסטלער זענען שוין אונז באקאנט. דאָס איז אמת ניט בלויז וועגן די פרוידיאַנער, נאָר אויך וועגן די אַנדערע שיטות וואָס האָבן אָפגעזייגט פון דעם אַרטאָדאָקסישן פסיכאָאַנאַליז. וועו מיר זאָלן דערקלערן דעם קינסטלער פון שטאַנדפונקט פון אַדלערס „גפיל פון אומזיכער־קייט" וואָס איז געבויט אויף א „מינדערוערטיקייט" פון אַרגאַנען, אָדער פון יונגס אורשפרינגלאכן לעבנס־דראַנג, וועלן אַלץ די רעזולטאטן זיין די זעלביקע. וואָרים יעדער פאַרזוך צו דערפירן אַלע דערשיינונגען צו אַיין אייניקן פאקטאָר מוז דאָך נויט־וועגדיק ברענגען דערצו אז א דיכטער זאָל דערקלערט ווערן ווי א מענטש גלייך מיט אַלע מענטשן, וואָס בא אים ווירקט אויך דער זעלביקער פאקטאָר וועלכער דארף דערקלערן אַלץ און אַלעמען. עס איז דעריבער ווייניק צו זאָגן אז די פסיכאָאַנאַלי־טיקער האָבן די פראַגע ניט פאַרענטפערט, זיי האָבן זי פשוט ניט אָנגערירט.

ווינטשי'ן מאכט עס דעם איינדרוק אזוי ווי לעאָנארדאָ'ס קונסט וואָלט דאָ געשפּילט בלויז א זייטיקע ראָלע. פּרויד האָט דאָ אויך געהאט אן אַנדער געלעגנהייט. אָט ווי ער גיט איבער דעם איינדרוק וואָס „מאנא ליזא" האָט געמאכט אויפ'ן איטאַליענער אַנדזשעלאָ קאָנטי: „די פּרוי האָט געשמייכלט מיט א קעניגלאכער רואיקייט. איר אינסטינקט פון נצחון, פון ווילדקייט, די גאנצע ירושה פון איר געשלעכט, דער ווילן צו פּארפירן און פאַנגען, דער כשוף פון'ם אָפּנארער, די ווייכקייט וואָס פּארבאָרגט א גרויזאמען צוועק, דאָס אלץ שיינט אויף און פּארשווינדט איינס נאָך ס'אַנדערע הינטער דעם לאכנדיקן שלייער און צעגייט אינ'ם ליד פון איר שמייכל... גוטס און שלעכטס, גרויזאמקייט און מיטגעפיל, גראציעז און כיטרע, זי האָט געלאכט...." דאָס איז איינגנטלאָך א פּאַרזוך איבערצוגעבן מיט ווערטער וואָס א מענטש האָט געניסנדיק געשאפן אין פּארבינדונג מיט „מאנא ליזא" כדי ארויסצובערענגען דעם פּארטיקן רושם פון א קונסטווערק. אָט דאָ וויקלט זיך פאַנאַנדער פאר אונז די גאנצע בריט פונ'ם קונסט פּראָבלעם. עס איז אין דער ערשטער שורה א קאָנטי־פּראָבלעם — פון די אלע מיליאָנען קאָנטים, לעאָנארדאָ איינגעשלאָסן, וואָס קאָנטי פּארטרעט — ניט קיין ענגע לעאָנארדאָ־פּראָבלעם. אָנגענומען אז א ווערק איז פּאראן, מאכט ניט אויס ווי אזוי עס איז געשאפן געוואָרן, וואָסערע פּראָצעסן קומען פּאר באם קונסטגענעסער, וואָס מאכן פונ'ם ווערק א קונסט־ווערק? דאָס איז די פונדאַמענטאַלסטע פראגע.

ד י ק". קומט אויס, אַז פּארשטיין אַ ווערק הויסט ניט פּארשטיין דעם קינסטלער'ס שאַפונג־פּראָצעסן, נאָר די וואָס מען חזר'ט איבער, און וואָס זענען באין אופן ניט אַקוראַט די זעלביקע ווי באַם קינסטלער. פּ א ר ש ט י י ן איז דעריבער דאָס שאַפן פונ'ם געניסער, ניט קיין איבערגענומענע בוכשטעבלאַבע קאָפּיע פונ'ם שאַפער. אויף אזא'ן אופן קומט אויס אַז פון א ליטעראַריש־פּסיכאָלאָגישן שטאַנדפונקט איז דעם קריטיקערס ביאָגראָפּיע וויכטיקער אויידער דעם דיכטערס. עס איז מאקע אמת אַז קריטיקער שטעלן זיך אָפּ זייער אָפּט אויס'ן פערזענלאַכן לעבן פונ'ם דיכטער, אָבער דאָס איז, דוכט מיר, ניט דערפאַר ווייל דאָס איז וויכטיק פאַר דער ליטעראַרישער קריטיק, נאָר ווייל דאָס באַפרידיקט די פּילאָמיטישע טענדענצן פונם קריטיקער.

דער מאמענט פון געניסן איז, מיט איין וואָרט, די סאמע וויכטיקסטע פראגע אין קונסט, וואָרים ער שליסט איין אלעמען, דעם דיכטער ניט וויניקער ווי דעם לייענער, בעת די פראגע וועגן שאפן שליסט אוים כמעט די גאנצע וועלט, אפילו די גרעסטע טייל פון'ם דיכטער אליין. מיר האבן א קונסט ניט דערפאר וויל מיר האבן צופעליק טאלאנטן וואָס קענען זי שאפן, נאָר וויל מיר דארפן זי, וויל מיר קענען זי געניסן. אפילו די נאָענטסטע באקאנטשאפט מיט א קינאָמאטאגראפישער מאשין וועט קיינמאל ניט דערקלערן די אילוזיע פון דער דריטער דימענזיע און פון באוועגונג וואָס דאָס בילד אופ'ן לייוונט גיט אונז, וען אָבער א מענטש האָט א ידיעה וועגן דער טבע און קאָנסטרוקציע פונ'ם אויג, וועט ער נאָך גוט פארשטיין וי אזוי די אילוזיע ווערט געשאפן, אפילו וען ער האָט די מאשין קיין מאל אין די אויגן ניט געזען. וען מיר קומען צו קונסט ווערט דער דאָזיקער אמת נאָך גרעסער און וויכטיקער. וויל — וי מיר וועלן זען אין קומענדיקן קאפיטל — געניסן איז ניט קיין פאסיווער פראצעס, און אין לעצטן סך הכל זענען שאפן און געניסן צוויי זייטן פון דער זעלביקער מטבעה.

שוין דאָס אליין וואָס פסיכאָאנאליז שטעלט אוועק דעם קינסטלער אין צענטער פון דער קונסט־פראָבלעם, אנטהאלט אין זיך א מעטאָדאלאגישן טעות פאר וועלכן יעדע קונסט־פארשונג מוז טייער באצאלן.*) וועז פרויד רעדט וועגן לעאָנארדא דא

*) אוסיאניקא־קוליקאווסקי וויל האבן אז „פארשטיין א קינסט־לעריש ווערק איז נישט מער ווי א פארקירצטער אויסדרוק אנשטאט: „פארשטיין דעם קינסטלער וואָס האָט געשאפן די ווערק".... דערפאר זענען פאר דער ליטעראַרישער קריטיק אזוי וויכטיק די פארשונגען איבער דער געשיכטע און דער פסיכאלאגיע פון דעם שאפן פון דיכטער און דאָס שטודיום פון זייער לעבן און טעטיקייט אין אלגעמיין, און פון זייער פערזענלאדקייט — ספעציעל" („דאָס קינסטלערישע שאפן" — אידיש פון חיים האלמשטאק, זייט 40).

אבער ער זאגט גלייך נאָך דעם אז „פארשטיין א קינסט־לעריש ווערק מיינט איבער'חזר'ן דעם פראָצעס פון שאפונג", און אז „דאָס דאזיקע איבער'חזר'ן קאן קיינמאל נישט זיין פולשטענ־

איינגעבוירענער שטריך. איינגעבוירן איז בלויז די מענלאכקייט אריבערצושטייגן די געווײַנטלאכע מענטשלאכע נאַרם אין שאפן. אָבער כדי די מענלאכקייט זאָל ווערן א ווירקלאכקייט איז נייטיק די אַרגאַניזאציע פון א שייכות־סיסטעם וואָס זאָל פונקציאָנירן ווי אַן איינהײַט, און דאָס איז שוין געוועגדט אָן מילי־אָנען פּרטים איבער וועלכע מיר זענען קיין באַלעבאטים ניט. די פּארשידענע איינצלהייטן פון אָט דעם מעכאניזם און די באדינגונגען אונטער וועלכע ער קען זיך אויפהאלטן ווי א נאַנצער מעכאניזם, דאָס קען היינט קיינער ניט זאָגן. פּאר א מענטשן וואָס זעט די אומ־געהייערע שווערי־קייטן פון דער פּראָבלעם, וועט עס זיכער זיין אן אומפּארגעבלאכער טעות פּאַרוויסצוזאָגן מיט בא ש ט י מ ט־קי ט צי א געוויסער אָנפּאַנגער וועט אמאָל ארויסברענגען טאלאַנטפולע ווערק אָדער ניט. און אויב אפילו מיר זאָלן מער וויסן וועגן דער טבע פון טאלאַנט, וואָלטן דעמאָלט גיכער באריי־כערט געוואָרן אונזערע ידיעות וועגן פּסיכאָלאָגיע אויבער וועגן קונסט. וואָרים נאָך אַלעמען איז דאָך די ראָלע פון קונסט אין לעבן א פיל וויכטיקערע קונסט־פּראָגע אויבער די פּראָבלעמען פון קינסטלערישן שאפן.

וועל עס האָט דער ערשטער געשאפן די צינדערעלא מעשה וויסן מיר ניט, און וועל מיר וואָלטן עס יא געוואוסט, און נע־וואוסט אַלע איינצלהייטן פון זיין לעבן, וואָלט עס אונז וויניק וואָס געגעבן. אָבער וועל מיר וועלן געוואָר אז בעת א סך צויבער־מעשות זענען פּארגעסן געוואָרן איז צינדערעלא געבליבן, און אז פון איר זענען געשאפן געוואָרן ארום פיר הונדערט וואריאַנטן,*) אָט דאָס איז פּאר אונז א לעקציע אין קונסט, וואָס אפילו טויזנט פּינקטלאכע ביאָגראַפיעס פון קינסטלער וואָלטן אונז ניט גע־קענט געבן. וועל מיר זאָלן אין נאַנצן קיין קינסטלער ניט האָבן, נאָר קונסט־ווערק זאָלן געבראכט ווערן פון ווינט און רעגן — און אן ענלאכע לאַגע האָבן מיר בנוגע פּאלקלאָר — וואָלטן מיר נאָך אַלץ געהאַט א קונסט מיט אַלע אירע פּראָבלעמען, כאָטש די פּראָגע וועגן שאפן וואָלט אין נאַנצן געווען אויסגעשלאָסן.

*) Cinderella. M. R. Cox, 1893.

פון שאפן, ווייזן זיי זיך אויך אויף אַנדערע פעלדער, עפעס אזוי ווי טאָלאָנט וואָלט געווען אָפהענגיק ניט בלויז אָן אינווייניקסטער נויטוועניקייט, נאָר אויך אָן דעם גאנצן קאָמפּלעקס וואָס מיר רופן „דאָס ארומיקע לעבן“ ? *)

טאָלאָנט זעט אוים צו זיין א שייכות־סיסטעם, וואָס גע־ווינט טיילן אירע זענען איינגעבוירן, אָבער די שייכות־סיסטעם אין איר גאנצקייט, און בלויז אין איר גאנצקייט, איז טאָלאָנט. אויב דאָס איז אמת, איז טאָלאָנט ניט, און קען ניט זיין, קיין

---

*) איך וויל דערמיט ניט זאָגן אַז ס'איז פאַראַן אַ שטענדיקער פאַזיטיוואַר פאַראַלעליזם צווישן „קונסט און לעבן“. איך קען גאָנץ גוט די סאָציאָלאָגישע דאגמאטיקער וואָס וועלן אייך תמיד געפינען אַ פאַראַ־לעל צווישן קונסט און עפעס אַן אויסציקער סכה, וואָס איז זיי ליב. איך קען אויך די קונסט־פאַר־קונסט ליט פאַר וועלכע קונסט איז אַן אייביקער פרוש, און לעבט נאָר מיט זיך אַליין. די צרה ליגט דאָ אין דער אַנטקעגנשטעלונג — „קונסט“ און „לעבן“ — וואָס מוז פירן צו אַלע פלאַנטערנישן. וועג מיר וועלן אַנטקעגנשטעלן צווישן קונסט־צווייגן, זאָגן מיר, אַרכיטעקטור און מוזיק, וועלן מיר אויך אויסגעפינען אַז אַמאָל איז פאַראַן אַ פאַזיטיוואַר פאַראַלעל און אַמאָל ניט. דאָס זעלביקע וועט פאַסירן וועג מיר וועלן נעמען צווי מאָמענטן פון וויסנשאַפט, אָדער אינדוסטריע, אָדער וואָס איר ווילט. גאָנץ אָפט וועלן מיר געפינען אַ פיל נאָענטערע שייכות צווישן אַ קונסט־צווייג און עפעס וואָס איז ניט קונסט, אויסער צווישן דער זעלביקער קונסט און אַן אַנדער סאָרט קונסט. די מאָדערנע אידישע ליטעראַטור האָט אַ פיל נעמטערע שייכות צו דער אַנטוויקלונג פון ציוניזם און סאָציאָליזם באַ אידן אויסער צו נייע פאַרמען אין אידישער מאַלעריי. וועג מען באַגיט דעם ערשטן פעלער און מען שטעלט אַוועק „קונסט“, ווי אַ גאַנצקייט, און „לעבן“, ווי אַ גאַנצקייט, און מען פאַרגלייכט זיי, מאַכט שוין ניט אוים וואָס מען טוט שפעטער, דער חשבון קען שוין סיי ווי סיי ניט זיין ריכטיק. קונסט דאַרף קודם כל אויפגעפאַסט ווערן ווי אַ טייל פון לעבן. און דער פאַראַ־לעל דאַרף דעמאָלט געצויגן ווערן צווישן צווי טיילן לעבנס־טיילן וואָס האָבן — צוליב'ן כאַראַקטעריסטישן גאַנג פון די געגעבענע סאָציאָלע זיגזאַגן — אַ נאָענטע שייכות. אַזוי קען למשל די אַנטוויקלונג פון דער פיזיק פון קלאַנג, אָדער די פראָדוקציע פון נייע מוזיקאָליש אינסטרומענטן, פירן צו אַזעלכע דערגרייכונגען אין מוזיק, וואָס זאָל האָבן אַ קלייניע שייכות צו אַ סך אַנדערע מאָמענטן פון לעבן, אויסשליסנדיק אַרכיטעק־טור, אָדער סקולפטור, אָדער אַן אַנדער צווייג פון דער קונסט.

איך וואָלט אָפּט געוירט פון די בקשות פון ליטעראַרישע אָנפאַנגער צו די רעדאַקטאָרן, ספּעציעל דאָרט וואו זיי זענען ניט אזוי ווייט פֿאַרינטערעסירט אין דרוקן זיך, ווי אין דעם אז מען זאָל קלאָר און באַשטימט אַרויסזאָגן צו מען געפֿינט בא זיי טאַלאַנט אָדער ניט. עס דערמאָנט אָן דער אומגליקלאַכער וואָס זוכט באַם חכמת היד'ניק א שליסל צו איר פֿאַרשלאָסענער צוקונפֿט. אָבער נאָך דירנדיקער איז דער רעדאַקטאָר מיט זיין גלויביקער זעלבסט זיכערקייט. אפילו וואָלט ער ניט אן אומקלאָרן ענטפֿער, מאַכט ער אָבער דעם אינדרוק אז דאָס איז בלויז אין געגעבענעם פאל אזוי; אז בדרך כלל געטומען איז אים ניט שווער פֿאַראויסצוזאָגן צי פון פּרצ'ן, דעם אָנפאַנגער, וועט אמאָל אַרויסוואקסן א דיכטער פון „די גאַלדענע קייט", אָדער ניט. אונזער דיכטער־רעדאַקטאָר מלך האָוויטש גייט אזוי ווייט אז ער ברענגט דריי זאכן פון אָנפאַנגער און וויזט פשוט אָן מיט'ן פינגער: אָט דאָס איז גראַפאָמאַניע, דאָס איז מיטלמעסיקייט און דאָס איז טאַלאַנט. און אויב טאַלאַנט איז איינגעבוירן, עלעמענטאַר און אַבסאָלוט, איז דאָך קלאָר אז ער איז אָפּהענגיק בלויז אָן זיך אַליין און דארף קיין אונטערשטיצונג ניט, ווי מלך האָוויטש גלויבט. וואָרים „טאַלאַנט — אויב עס איז דאָ — איז קוואַל. אויפגעהאַלטן אויף אין אָרט, ברעכט ער, אין א צייט אַרום, מיט צענפאַכער קראַפט ארויס אויף אן אנדער אָרט." *) פון דעם שטאַנדפונקט איז באמת ניט צו פֿאַרשטיין פֿאַרוואָס מיר האָבן היינט א פּל גרעסערע צאָל טאַלאַנטפולע דיכטער ווי, זאָגן מיר, מיט צוואַנציק יאָר צורוק. וואָס איז געוואָרן פון די טאַלאַנטן אין יענער צייט? פֿאַרוואָס האָבן זיי דאָמאָלט ניט באשאפן אזא רייכקייט אין דער אידישער ליטעראַטור ווי מיר האָבן איצט? פֿאַרוואָס איז עס אז אין דער גאנצער קונסט־געשיכטע קומען טאַלאַנטן גרופּעסווייז, ניט אויסציקווויז. עפּעס אזוי ווי עס וואָלט געווען א קעגנזייטיקע שייכות צווישן זיי? ווי קומט עס וואָס עפּאָכן אין וועלכע עס וויזן זיך מער טאַלאַנטן אויף איין פּעלד

*) גראַפאָמאַניע, מיטלמעסיקייט און טאַלענט, מלך האָוויטש. ליטעראַרישע בלעטער, נום. 76, 16טן אָקטאָבער 1925.

מען וועט נאטירלאך טענה'ן אז מיר דארפן אנאליזירן דעם דיכטערס לעבן אין פארבינדונג מיט זיינע ווערק, מיר קומען דאך לכתחילה צו אים ווייל ער איז אנדערש פון אלע אנדערע מענטשן, ער האט טאלאנט. ממילא קען דאך אן אנאליז פון זיין לעבן באלייכטן געוויסע דערשיינונגען אין זיין קונסט בכלל. אויף דער דאזיקער טענה לוינט זיך אביסל לענגער אפצושטעלן.

ד. דער באגריף „טאלאנט".

וועלן מיר זאגן אז עמיצער „האט" טאלאנט און אן אנדערער „האט ניט", שאפט שוין די שפראך גופא אן אילוזיע. עס זעט אויס אזוי ווי טאלאנט וואלט געווען עפעס א באשטימטע זאך, אן „אבסאלוט" וואס ליגט ערגיץ וואו אין אונז און „שאפט". אמאל האט מען ארומגעזוכט די נשמה אין אלעווינקעלאך פון מענטשלאכן קערפער. אט, האט מען געמיינט, איז זי אין הארצן, אט אין קאפ, א. א. וו. וועלכער ווייס ווי לאנג מען וואלט אזוי ארומגעזוכט די נשמה וועלן עס וואלט ניט פארגעקומען קיין גרינטלאכע ענדערונג אינ'ם עצם באגריף נשמה. היינט האבן מיר אן ענלאכע לאגע בנוגע טאלאנט. עס איז פשוט אוממעגלאך צו גלויבן אז טאלאנט זאל זיין אן אייגנעבוירענער פסיכישער כאראקטער־שטריך, וואס האט קיין שום שייכות ניט מיט סביבה־דיקע אייגנשאפטן. אויב טאלאנט וואלט געווען אן עלעמענטארע שטענדיקייט אין פסיכישן לעבן, וואלטן א סך אפענע פאקטן בנוגע טאלאנט נעווען אומבאגריפלאכע דערשיינונגען. וועלן א מענטש הייבט אן ארויסווייזן זיין טאלאנט ערשט אין די שפעטערע יארן פון זיין לעבן, אדער־ וועלן ער שאפט עטלאכע וויכטיקע זאכן און זיין טאלאנט שטארבט אפ, אדער וועלן צוויישן צוויי טאלאנטפולע ווערק שאפט ער עפעס אזעלכעס, וואס איז נאך ווייניקער פון מיטלמעסיק, אדער וועלן א קינד באקומט גרויסע הבטחות פון א באוואוסטן קונסט־מבין, און דערנאך וואקסט עס אויס א פשוט'ער בשר ודם אן שום קינסטלערישע כחות. — ווי קענען מיר אזעלכע פאקטן דערקלערן וועלן מיר האלטן זיך בא דער השערה פון אן אבסאלוטן טאלאנט?

שטיי אויך, אז ווען עמיצער זאָל ספּעציעל פּאַרינטערעסירט ווערן אין רייזענס שאָפונגען, וועט דאָס אים שוין ממילא פירן צו א פּאַרינטערעסירטקייט אינ'ם פּאַרשידנאַרטיקן לעבן פונ'ם שאָפער. דאָס הייסט אז ער וועט אַוועקגיין פונ'ם עצם ענין, אָבער אַווי איז שוין די טבע פון מענטשלאכע זיגזאגן. אזא מענטש וועט אָנהייבן צו באַנוצן רייזענס נאָמען אין א גאַנץ נייעם זינען, אינ'ם זינען ווי יעדער נאָמען ווערט באַנוצט, ד. ה. ווי א מענטש־לאכע פּערזענלאכקייט, ניט בלויז ווי א נעווּיסער לימעראַרישער פּראָדוקט.

עס איז בלי ספּק אמת, אז „ווילסטו דעם דיכטער קענען, דאַרפסטו גיין אין זיין לאַנד", אָבער וואָר לייענט עס לימעראַטור כדי צו קענען דעם דיכטער? מיר לייענען לימעראַרישע ווערק מחמת די אַלע טעמים וואָס זענען אָנגענעבן געוואָרן אין פּאַרבינ־דונג מיט דער פּסיכאָאַנאַליז פון דערציילן. צו לייענען ווערק כדי צו קענען דעם שרייבער דאָס פּאַסט פּאַר א קריטיקער, וואָס וואָרט, לויט דעם נאַטירלאכן גאַנג פון זיגזאגן, געפירט אויף אַרומיקע וועגן. פּאַר אים איז שוין אָבער דעם שרייבערס ווערק א מין קלינישע פּאַרשונג פון א מענטשן אין וועלכן ער איז פּאַרינטערעסירט. אָבער מיר אַלע קענען ניט לייענען קיין ווערק אויף אזא'ן אופן. אמת, אפילו א קריטיקער, ווען ער זוכט צו שטילן זיין פילאָמיטישן דאָרשט, לייענט ער און האָט אין זינען די מעשה, ניט דעם שאָפער. אין אזלכע מאָמענטן זענען מיר אַלע ווי געזונטע קינדער, וואָס קענען אייך אויסרעכענען א סך נעמען פון ווערק, אָבער זיי גייט ווייניק אָן דער שרייבער. און ווען קינדער ווערן שוין אַביסל עלטער און באַגרייפן שוין די נפקא מינה צווישן אין סאָרט לימעראַריש־קינסטלערישער ארבעט און אַן אַנדערער, נייטיקן זיי זיך בלויז אין סימבאָלן וואָס זאָלן העלפן מאכן די דאָזיקע אונטערשידן. די נעמען פון שרייבער זענען בא אזלכע קינדער, פונקט ווי באַם גרעסטן רוב דער־וואַקסענע, לימעראַרישע פירמעס, עטיקעטן, ניט מער. א קינסט־לער־פּיקסירטע קריטיק קען זיך זיין זייער אינטערעסאַנט, אָבער זי פירט סוף כל סוף צו אַלגעמיין מענטשלאכער פּסיכאָאַנאַליז, ניט צו קונסט.

מעשה. דאָס איז בלי ספק אינטערעסאנט. אָבער דאָס איז ניט די אינטערעסאנטקייט וואָס שטאמט פון אן אנאליז פון קונסט־דערשיינונגען.

זאָל דאָ גלייך קלאָר ווערן אז איך האָב ניט בדעה צו באַהויפטן אז דאָס לעבן פונ'ם קינסטלער שטעלט מיט זיך קיין שום פּראָבלעם ניט פּאָר. דאָס פסיכאלאגישע איז מיר צו נאָענט צום הארצן אז איך זאָל מאכן אזא השערה. דער קינסטלער איז פריער פון אלץ, און איבער אלץ, א מענטש, און א מענטש, יעדער מענטש, איז זייער א גרויסע און וויכטיקע פּראָבלעם וואָס דארף אונז אלעמען באשעפטיקן. אָבער דאָס זעלביקע איז אמת וועגן יעדן איינציקן מענטשן וואָס אטעמט אויף גאָטס זינדיקער ערד.

אין אלגעמיין באנוצן מיר דעם קינסטלערס פערזענלעכן נאָמען אין צוויי באזונדערע טייטשן, וואָס דאָס פּאראורזאכט א מישמאש אין יעדער באַהאַנדלונג פון דעם ענין. א קינסטלער איז א מענטש וואָס איז באשעפטיקט מיט א געוויסער טעטיקייט וועלכע האָט א גאנץ באזונדערן וועדט אין מענטשלעכן לעבן. די פּראָדוקטן פון אָט דער טעטיקייט זענען אזוי פארשידנארטיק אז דעם קינסטלערס נאָמען גיט אונז א שפּראָכלאָכע מעגלאכקייט מיר זאָלן קענען אָנווייזן אויף א באשטימטן סאָרט קונסט־פּראָדוקט. מיר זענען, למשל, געוואוינט צו לייענען לידער און דערציילונגען אונטער א געוויסן נאָמען, זאָגן מיר, אברהם רייזען. וואָס איז דעמאָלט פאר אונז רייזען? א פירמע אין פארבינדונג מיט וועלכע מיר ריכטן זיך אויף געוויסע לימראַריש ארבעטן פון א געוויסן טאָן און סאָרט. אויף אזוי וויט איז רייזען פאר אונז אן א שיעור וויכטיק, וויל דער דאָזיקער נאָמען איז דער סימבאָל פון דעם מיט וואָס זיין נאָמען איז פארבונדן, זיין קונסט. וען רייזען זאָל — לאָמיר זיך פארשטעלן — אונטערשרייבן זיינע זאכן אין די רעדאקציעס און זיין נאָמען ניט אונטערשרייבן, וואָלטן מיר געמוזט אויסטראכטן א נאָמען מיט וועלכן צו באַצייכענען אויפן לייכטסטן אופן זיינע אייגנארטיקע שאפונגען. מען זאָגט אז רייזען איז ניט בלויז א קונסט־נאָמען, נאָר א לעבעדיקער מענטש וואָס האָפט און בענקט און שטרעבט, פונקט ווי יעדער מענטש. דאָס איז זייער מעגלאָך. איך פאר־

אן אינדיווידועל ווערק און מיט דערקלערן די קינסטלערישע שאפונג ווי א נאַרמאַלן פּראָדוקט פון דער קינסטלערישער פערזענלאכקייט וואָס שאפט אונטער געוויסע אומשטענדן. אינדיווידועלע מאניפעסטאציעס זענען על פי רוב אינטערעסאַנטער איידער סאציאלע, ספעציעל אין קונסט וואו די פערזענלאכקייט איז אזוי וויכטיק. און ממילא האָבן מיר ס'רוב געפּאַרשט די אינדיווידועלע פאַרמען פון דער פּראָבלעם, כאטש מיר וואָלטן לכתחילה געקענט זיין זיכער אז די אויסזיכטן אויף דערפאָלגרייכע רעזולטאטן זענען זייער שוואכע. די אינדיווידועלע פאָרם פון דער דאָזיקער פּראָבלעם קען מען אין דער אמת'ן פאַרענטפערן בלויז אין עטלאכע פאלן, וואָס געהערן אלע צו די לעצטע הונדערט יאָר... רעמבראַנט איז געשטאָרבן אין אמסטערדאם אין 1669, מיט צוויי הונדערט יאָר צוריק, אבער מיר וויסן זייער ווייניק פונ'ם קינסטלער לעבן" און א. וו.*) און וואָס וואָלט א שטייגער געווען ווען מיר וואָלטן געוואוסט וועגן רעמבראַנט'ן, שעקספּיר'ן, און אלע איבעריקע אלטע מייסטער, יעדעם ברעקלע פון זייער לעבן? וואָס זשע וואָלט דעמאָלט פאַרענטפערט געווארן? אויף וויפיל זענען מיר רייכער אין אונזערע קונסט־באגריפן דורך דעם וואָס מיר וויסן א סך מער וועגן דאָסטאָיעווסקי'ן אָדער שלום עליכמ'ען אָדער אנאטאל פראנס'ן?

לויט גראָסע'ן קומט אויס אז ווען מיר וואָלטן געוואוסט מער אייגצלהייטן פונ'ם לעבן פון די קינסטלער, וואָלט די קונסט־פאָרשונג זייער פיל נעוואונען וועו זי קאָנצענטרירט זיך אין גאנצן אויף דער שאפנדיקער פערזענלאכקייט. דאָס קומט פון זיין איינדרוק אז דער דאָזיקער ענין האָט א נאָענטע שייכות צום פאקט וואָס „אינדיווידועלע מאניפעסטאציעס זענען על פי רוב אינטערעסאַנטער איידער סאציאלע". די אינטערעסאַנטקייט פון אינדיווידועלע מאניפעסטאציעס, אָדער די טענדענץ צו באטראכטן מאניפעסטאציעס פון דער אינדיווידועלער זייט, איז גאנץ אפט א ריין פילאָסופישער ענין. צו רעדן וועגן דעם לעבן פון א שרייבער הייסט אפט מאל צו מאכן אים פאר א טעמע פון א

*) Beginnings of Art. Ernst Grosse, 1897, 9-10.

מיר דעמאלט געווען געצוואונגען צוצוגעבן אז זיי האבן געמאכט א וויכטיקן בייטראג צו דער פארענטפערונג פון קונסט־פראב־לעמען? מיר דאכט אז אפילו דעמאלט וואלט די פסיכאנאליטישע ארבעט קיין גרויסן באטייט ניט געהאט פאר'ן קונסט־פארשער. דא איז שולדיק די עצם מעטאדע מיט וועלכער די פסיכאנאליטיקער האבן זיך באנוצט, א מעטאדע וואס איז פאראורטיילט דורכצופאלן, ווייל זי דערגרייכט פשוט ניט דעם צענטער פון דער קונסט־פראבלעם.

ג. די פראבלעם פון קינסטלערישן שאפן.

די פרוידיאנער האבן זיך אנגעשלאסן אן דער פארשפרייטסטער מעטאדע אין קונסט־פארשונג, וואס זעט אוים צו זיין געבויט אויף דער השערה, אז די וויכטיקסטע פראבלעמען אין דער קונסט זענען די פראבלעמען פונ'ם קינסטלערס שאפן. לויט דער דאזיקער השערה קומט אוים אז ווען מיר וועלן אנאליזירן אן ריכטיק פארשטיין די נשמות פון די געיטעס, די שעקספירס, די דא ווינטשים, א. א. וו. דעמאלט זענען פאר אונז אלע קונסט פראבלעמען פארענטפערט. מיט אנדערע ווערטער הייסט עס, אז די גרעסטע שוועריקייטן וואס מיר געפינען אין פאנאנדער־קלייבן זיך אין קונסט־דערשיינונגען לינן אינ'ם קינסטלער. דאס איז א פאלשע און שעדלאכע השערה, און וואס שנעלער מיר וועלן זיך פון איר דערווייטערן אלץ בעסער וועט זיין פאר יעדער צוויג פון קונסט־פארשונג.

אפילו גראסע, דער מחבר פון א פיאנעריישער ארבעט איבער קונסט־עוואלוציע, וואס האט קנאפ וואס צו טאן מיט דער פערזענלאכקייט פונ'ם אינדיווידועלן קינסטלער, אפילו ער האלט אז דאס קאנצענטרירן זיך אויפ'ן אינדיווידועלן קינסטלער איז די וויכטיקסטע מעטאדע אין קונסט־פארשונג. אט וואס ער זאגט וועגן דעם ענין: „די פראבלעם פון דער קונסט־וויסנשאפט האט צוויי פארמען: אן אינדיווידועלע און א סאציאלע. אין דער ערשטער האבן מיר צו טאן מיט אן אייגצלט ווערק, אדער דעם לעבן פון אן אייגצלנעם קינסטלער, מיט'ן אנווייזן די נארמאלע שייכות'ן וואס עקזיסטירן צווישן אן אינדיווידועלן קינסטלער און

וועגן די דאָזיקע געדאַנקען פרוידס זאָגט פפיסטער: „מיט אומאיבערטרעפלעכער קורצקייט און קלאַרקייט מאַכט פרויד א סך הכל פון די אַנאַליטישע פּאַרשונגען איבער דער פסיכאַלאָגיע פון קונסט.“*) אָבער ווי קען מען דאָס אָנרופן א פסיכאַלאָגיע פון קונסט ווען די זעלביקע דערקלערונג ווערט געגעבן פאר נעוראָזן, חלומות, פאַנטאַזיעס, הומאָר, און כמעט אלץ אין דער מענטשלעכער וועלט? ווי קען מען דאָס אָנרופן א פסיכאַלאָגיע פון קונסט ווען בעת פרויד רירט אָן דעם ספּעציעלן קונסט־מאַמענט אינ'ם קינסטלער קומט ער אָפּ דערמיט וואָס ער דערקלערט זיין ארבעט ווי א פּועל יוצא פון „ספּעציעלע פייאיקייטן“? וואָס געווינט „מאנא לינא“ ווי א קונסטווערק פון די פרוידיאַנישע אריינ־טייטשונגען ווען מיר האָבן ניט קיין פסיכאַלאָגישע דערקלערונג פון די „ספּעציעלע פייאיקייטן“? וואָס קענען דערפון געווינען מענטשן וואָס זענען פאראינטערעסירט אין קונסט־פראָבלעמען? מיר דוכט אז דער ענטפער אויף אזעלכע פראגעס דארף זיין א נעגאַטיוור. וועו מען פלייסט זיך צו דערווייזן אן אינצעסטועלע מאָטיוון הערשן אין דער קונסט, דעמאָלט ווערט די קונסט א מיטל צו דערקלערן פסיכאַנאַליז, אָבער דערמיט ווערט נאָך פסיכאַנאַליז ניט קיין מיטל צו דערקלערן קונסט.

דאָס איז אייגנטלאָך דער אמת'ער אינהאַלט פון דער גאַנצער פסיכאַנאַליטישער ארבעט אויפ'ן פעלד פון קונסט. דער פאָר־שונגס־אָביעקט איז בא זיי תמיד נעווען פסיכאַנאַליז, ניט קונסט, דעריבער האָט טאקע פסיכאַנאַליז א סך גענוצט פון די שטודיעס אין קונסט. אָבער קונסט האָט פון פסיכאַנאַליז גאָרניט געוואונען.

לאָמיר אָבער ניין נאָך אביסל ווייטער. לאָמיר אויף א וויילע צוגעבן אז די פסיכאַנאַליטיקער איז געלונגען צו באווייזן ניט בלויז וואָס עס איז דער הויפט־מאָטיוו אינ'ם קינסטלער'ס שאפן, נאָר אויך פאַרוואָס ער דריקט אוים זיינע פסיכישע רעגונגען קינסטלעריש. וואָס זשע באקומט זיך דעמאָלט? וואָלטן

*) The Psychoanalytic Method, Oskar Pfister, Trans. Payne, 1917, 388.

טוען עס ניט? אבער עס קלינגט מאדנע וען מיר לייענען וואס ער זאגט וועגן דעם: „א פרוינטלאכע נאטור האט באשאנקען דעם קינסטלער מיט דער פייאיקייט אויסצודריקן אין קינסטלערישע שאפונגען די פארבאהנסטע פסיכישע געפילן (אפילו ער אליין ווייס ניט פון זיי), וואס האבן א שטארקן איינפלוס אויף זייטיקע, וואס זענען פרעמד דעם קינסטלער, און זיי קענען ניט קלאר מאכן פון וואנען די דאזיקע געפילפולקייט קומט" *)

אויף פראסט אידיש הייסט עס אז אויף וויפיל לעאנארדא איז א קינסטלער וויסן מיר טאקע ניט פון וואנען עס נעמט זיך צו אים. מיר קענען בלויז זאגן אז „א פרוינטלאכע נאטור האט באשאנקען דעם קינסטלער," וואס דאס איז דאס זעלביקע ווי מיר וואלטן זאגן: „נאט וויסט פון וואנען עס נעמט זיך צו אים". מיר קענען בלויז זאגן אז אנגענומען אז לעאנארדא איז א קינסטלער, איז פונדעסטוועגן זיין נשמה ניט וויניקער מענטשלאך ווי די נשמה פון א נעוראטיקער אדער א טביה. אויף אן אנדער פלאץ רעדט פרויד נאך קלארער וען ער זאגט זיך ארויס וועגן קינסטלער בכלל: „דער קינסטלער איז לכתחילה א מענטש וואס קערט זיך אפ פון דער וירקלאכקייט וויל ער קען ניט מאכן שלום מיט די פאדערונגען פון דער וירקלאכקייט אז ער זאל זיך אפזאגן פון באפרידיקן דאס אינסטינקטיווע לעבן, און ער האלט אויף זיינע עראטישע און אמביציעזע פארלאנגען אין דער פאנטאזיע. ער נעפינט אבער דעם וועג צוריק פון דער פאנטאזיע צו דער וירקלאכער וועלט דערין וואס א דאנק ספעציעלע פייאיקייטן, קנעט ער אויס פון זיינע פאנטאזיעס נייע סארטן וירקלאכקייט וואס מענטשן נעמען אן ווי ווערטפולע אפבילדער פון דער וירקלאכקייט. אויף אזא'ן אופן ווערט ער, אין א געוויסן זינען, העלד, קעניג, שאפער, ליבלינג, וואס ער וואלט נעווואלט, און ער דארף זיך ניט לאזן אויפ'ן שווערן וועג פון מאכן וירקלאכע ענדערונגען אין דער דרויסנדיקער וועלט".**)

---

*) Leonardo da Vinci, S. Freud. Trans. A. A. Brill, 78-79.

**) Zwei Prinzipien d. Psych. Geschehens, Jahrbuch fur psychoanalytische und psychopatologische Forschungen, III, 6.

המצאות און אָריגינעלע איינפאַלן ווי מיר געפינען אין דעם בוך. דאָרט ווערט פּאַר אונז אַנאַליזירט לעאָנארדאָ׳ס קינדהייט, די ערשטע פּאַנטאַזיעס מיט וועלכע ער האָט זיך אַרומגעטראָגן, די כסדר׳דיקע אַנטוויקלונג פון זיין ליבידאָ. מיר ווערן געוואָר אַז דער כאַראַקטעריסטישער שמייכל פון זיין „מאָנא ליזא" וואָס מיר געפינען אויך אויף אַנדערע בילדער זיינע, געהערט אין דער אמת׳ן זיין מוטער, און זיינע בילדער זענען בלויז אַן אויסדרוק פון פּאַר־באָטענע רעגונגען, א. ד. ג. וואָס זשע באַווייזט דאָס אַלץ? אויב אַלע מענטשן האָבן, לויט פּסיכּאַנאַליז, אינצעסטועלע פּאַרלאַנגען, האָבן מיר נאָך א באַווייז אַז לעאָנארדאָ איז געווען א מענטש ווי אַלע מענטשן. עס איז זייער מעגלאָך אַז וועלן אַן אָרטאָדאָקסישער פּרוידיאַנער וואָלט זיך באַקאַנט מיט דעם פּאַקט אַז טביה דער מילכיקער האָט געקושט, געהאַלדזט, און געגלעט זיין טאָכטער צייטל, וואָלט ער דערין דערזען א פּראָצעס פון סובלימאַציע, ד. ה. פּשוט׳ע אינצעסטועלע פּאַרלאַנגען זענען ארויס אין דער ווירק־לאַכקייט אונטער׳ן שליער פון פּאָטערלאַכער צערטקייט. הייסט עס אַז סיי לעאָנארדאָ, סיי טביה זענען אונטערגעוואָרפן די זעלביקע פּסיכּאַלאָגישע געזעצן. און די רעזולטאַטן פון די זעלביקע געזעצן זענען אָזעלכע אַז בא איינעם רופן זיי ארויס געניאַלע קונסטווערק און באַם צווייטן דריקן זיי זיך אויס בלויז אין עטלאַכע צערטע באַוועגונגען. פרויד שטעלט זיך אָבער ניט אָפּ אויף די ים־טיפּע אונטערשידן פון די רעזולטאַטן, נאָר אויף די ענלאַכקייטן פון די געזעצן. דאָס איז אָבער לחלוטין ניט אונזער פראָגע בעת מיר קומען צום קינסטלער. אויף וויפיל לעאָנארדאָ איז א קינסטלער וויל מיר דאָך וויסן די אונטערשידן צווישן אים און טביה, אָבער ניט זייערע ענלאַכקייטן. אמת, פרויד רופט אָן זיין ווערק „א פּסיכּא־סעקסועלע שטודיע פון קינדהייט זכרונות", אזוי ווי עס וואָלט מיט דער פּראָגע וועגן קונסט נאָר קיין שייכות ניט נעהאַט. אָבער אויב, ווי די פּרוידיאַנער זאָגן אזוי אָפט, פּסיכּא־אַנאַליז קען אויך אַנגעוועגדט ווערן אויף צו דערקלערן קונסט, איז דאָך דאָ געווען א גוטע געלעגנהייט. פרויד דערמאָנט טאַקע פּאַרבייגיענדיק די עצם פּראָבלעם, ד. ה. פּאַרוואָס האָט לעאָנארדאָ אויסגעדריקט זיין ליבידאָ אזוי קינסטלעריש בעת אַנדערע מיליאָנען

נעווען דאָס גרעסטע וואונדער וועלן דאָ זאָל בעס קינסטלער הערשן אין אָנגעזעענער ווידערשטאנד. עס איז ניטאָ קיין שום גרונט אָנצונעמען אז קינסטלער זאָלן — ווי יענע היסטעריש פרויען — זיך דערשרעקן פאר אינצעסטועלע אָדער האָמאָ־סעקסועלע מאָטיוון. דער בעסטער באוויז איז דאָך טאקע דאָס — ווי ראנק ווייזט עס אזוי קלאָר אין זיין ווערק — וואָס אזעלכע מאָטיוון ווערן גאנץ אָפט באנוצט אין דער ליטעראָטור. וועלן קינסטלער זאָלן אפילו ניט האָבן דאָס וואָס מען רופט „אינווייניקסטער דראנג", נאָר זאָלן פשוט מעכאניש שרייבן לידער, ראָמאנען, מאָלן בילדער, אויסהאקן סטאטועס, א. א. וו. וואָלטן זיי אויך מיט'ן כח פון צווינגענדיקער געוואוינהייט צו טראכטן און שפינען אסאָציאציעס אין די פאר־שידנסטע נעשעלעכטלאכע ריכטונגען, אויף אזוי ווייט אָפגעשוואכט דעם סאציאל קאָנוועניאָנעלן ווידערשטאנד, אז עס וואָלט זיי זייער לייכט אָנגעקומען זיך אליין חושד צו זיין אין אלע פארבאָ־טענע שטרעבונגען.

בקיצור, אויב דער גאנצער זינען פון אומבאוואוסטע אָדער פארשטיקטע פארלאנגען ליגט אינ'ם פאקט וואָס עס איז פארען א ווידערשטאנד, דעמאָלט קען מען די דאָזיקע טעאָריע בשום אופן ניט אָנוועגדן אויף קונסט. בא קינסטלער, אָנדערש ווי בא א סך אָנדערע מענטשן, איז דער געשלעכטס־דראנג אין סאמע צענטער פון באוואוסטזיין, און עס איז ניטאָ קיין שום נויט אין סובלימירונג־פראָצעסן, פסיכאָאַנאליטיש פארשטאנען.

אָבער לאָמיר אויף א ווייל צוגעבן אז ס'איז יאָ פארען אן ענלאכקייט צווישן נעוראָטישע סימפטאָמען און קונסט־ווערק, האָבן דעמאָלט די פסיכאָאַנאליטיקער פאר אונז דערקלערט דעם קינסטלער? וועלן, למשל, פאר אונז אָנפלעקט די סבות פון דעם קינסטלער לעאָנארדאָ דא ווינטשי, וועלן פרויד וויייזט אונז אָן אז סיי אין זיין פריוואטן לעבן, סיי אין זיינע ווערק באמערקן מיר בא אים אָן אינצעסטועלע צוגעבונדנקייט צו זיין מוטער, אָדער האָמאָ־סעקסועלע מאָטיוון?

פרויד'ס ווערק לעאָנארדאָ דא ווינטשי איז זיכער א מערק־ווירדיק ווערק אין פרט פון פסיכאָאַנאליטישן רעזאָנירן. בלויז פרויד'ס נעניאָלער קאָפּ איז פיאיק אויף אזעלכע וואונדערבארע

אינ׳ם ווידערשטאנד־מעכאניזם. נעווייניקלאך האבן מיר דאָ צו טאָן מיט פרויען פונ׳ם איינגעזעסענעם בירגערלאכן קלאס. דאָס זענען מענטשן וואָס שרעקן זיך פאר יערן שאָטן פון פסיכישער דעקאַלטעי.בא זיי לעבט און ווירקט א פעסט איינגעפונדעוועטער עטיקעט, א גלייכער קאָנווענציאָנעלער דרך פון וועלכן מען טאָר ניט אָפנייגן ניט רעכטס און ניט לינקס. וועו מען לייגט נאָך צו דעם צו די געווייניקלאכע ווייבלאכע צניעות און צוריקגעהאלטנקייט — ספעציעל בעת עס געפינט זיך א פרעמדער מאן — קענען מיר זיך שוין לייכט פארשטעלן ווי עס פילט אזא פרוי אינ׳ם אנאלי־טיקערס קליניק, און ווי לאנג עס דארף נעמען ער זאל געווינען איר צוטרוי אויף אזוי ווייט, אז זי זאל אים העלפן זיך גריבלען אין די פארבאָרגנסטע ווינקלאך פון איר לעבן.

פון דאנען קומט עס דער אנאליטיקער מיט׳ן באגריף פון א ווידערשטאנד און ווי אים אנווענדן אויפ׳ן קינסטלער. לייגט זיך אבער די גאנצע מעשה ניט אויפ׳ן שכל. קינסטלער לעבן אונטער׳ן שטענדיקן דרוק פון א נויט צו זיין אריגינעל, אנדערש. אנדערשקייט זעט זיך שטארקער אָן, רופט ארויס די אויפמערקזאמקייט נאך וועלכער ער דארשט. ער איז ממש פראָפעסיאָנעל געצוואונגען צו ברעכן טראדיציעס, צו שטורמען קאָנווענציאָנעלע פעסטונגען און צו שאפן זיך די אילוזיע פון א מענטשן וואָס איז „אויסזאם אין דער נרויסער בריטער וועלט". א קינסטלער האט דעם נרעסטן תענוג וועו עמיצער זאָגט אז ער איז א וועלט פאר זיך, וואָס האט קיין שום מגע ומשא ניט מיט דער ארומיקער נעזעלשאפט. דאָס פירט דערצו אז קינסטלער זאלן האבן א טענדענץ צו רעוואָלטירן אנטקעגן אלץ וואָס איז אנגענומען. אפט גייען זיי דאך צו אזעלכע עקסטרעמען אז זיי לייקענען מיט עפעס א גלייך־ווערטל די באשיין־פערלאכסטע אקסיאָמען, און פילן דערבי אז די קיילאכדיקייט פונ׳ם ווערטל דארף טראָגן א סך נעווייכט. קינסטלער נעווייניקן זיך דאך ממש צו עסן פאראדאקסן און פארבייסן מיט נעוואָנטע אפאריזמען. עס איז אלזוא קלאר אז די טאָג־טעגלאכע ארבעט פונ׳ם קינסטלער — פסיכאָאנאליטיש נערעדט — באשטייט דוקא אין א שטענדיקן האמערן אויפ׳ן סאמע הארץ פונ׳ם ווידערשטאנד.

וועו מיר קומען צום נעשעלעכטלאכן מאמענט וואָלט עס ממש

אויסדרוק פון וועלן זיך רייניקן פון זינד כדי פרייער צו מאכן דעם וועג פאר די זעלביקע האנדלונגען און פאנטאזיעס. וואס איז די דרויסנדיקע ענלאכקייט צווישן וואשן זיך אין זינדיקע פארלאנגען? נאר ניט. דעם אנאליטיקערס ארבעט באשטייט טאקע אין אריינ־ברענגען אינ׳ם פאציענטס באוואוסטזיין א שייכות וואס יענער קען לכתחילה באין אופן ניט איינזען. די נאנצע קראנקייט זיינע איז דאך טאקע דאס וואס ער קען די שייכות ניט איינזען; דער וויידער־שטאנד דערלאזט עס ניט. נעלינגט דעם אנאליטיקער צו צעברעכן דעם וויידערשטאנד, וועדט דער פאציענט געהיילט, אויב ניט בלייבט ער א חולה לעולם ועד.

אזא קאנצעפציע לאזט זיך באין אופן ניט אנווענדן אויפ׳ן קינסטלער. דער ארטישער מאטיוו דאמינירט אזוי שטארק אין קונסט, אלץ איז דארט אזוי קלאר און אפן, היינט ווי קען מען אננעמען אז דער קינסטלער איז ניט דורך און דורך באוואוסטזיניק וועגן דער שייכות צווישן זיין געשלעכטלאכער טבע און זיין ווערק? אין קונסט, אין לירית למשל, איז נאנץ אפט ניטא אפילו די נעווייניט־לאכע פארשטעלטקייט פון א פרעמדן העלד, דער קינסטלער רעדט נאנץ קלאר און אפן וועגן זיך אלין. אומבאוואוסטזיניקייט אונטער אזעלכע באדינגונגען איז פשוט אוממעגלאך. דער פסיכאאנאלי־טיקער קען זאגן אז דא האנדלט זיך ניט בלויז וועגן ארטישע מאטיוון בכלל, נאר וועגן אינצעסטועלע אדער האמא־סעקסועלע מאטיוון, און זיי זענען פארבארגן פונ׳ם קינסטלער פונקט ווי פונ׳ם נעוראטיקער, ווארים בא ביידן ווירקט דער שטרענגער ווידער־שטאנד מעכאניזם. לאמיר דעריבער אביסל קלארער ווערן וועגן דעם דאזיקן ווידערשטאנד מעכאניזם.

ווען מיר רעדן וועגן פארבאטענע פארלאנגען, פארשטייען מיר נעווייניגלאך אזעלכע וואס גייען להיפוך צו די אנגענומענע סאציעלע נארמען. מענטשן זענען געזעלשאפטלאכע באשעפענישן. די שרעק פאר׳ן עפנטלאכן פארווארף, פונקט ווי דאס פארגעניגן פונ׳ם עפנטלאכן לויב־געזאנג, שפילט א נעוואלטיקע ראלע אין אונזער לעבן. ווען מיר דערמאנען זיך מיט וואסער קלאס מענטשן דער פסיכיאטרישער קליניק האט צו טאן, אלץ אמת׳ער קלינגען פאר אונז די באגריפן וואס פרויד און זיינע אנהענגער לייגן אריין

וויניק וואָס מחדש געווען. יעדער איינער וואָס לייענט ביכער, זעט בילדער, הערט מוזיק, באַזוכט טעאַטער, און האָט א שטיק פּאר־ שטענדניש פּאר מענטשלאַך לעבן, וויים די וויכטיקייט פון געשלעכטלאַכע מאַמענטן און האַלט עס פּאר זעלבסטפּארשטענדלאַך. וועלן מיר קומען אָבער צו דער פּראָגע וועגן דעם „אינצעסט־מאָטיוו" איז שוין די לאַנג א גאַנץ אַנדערע. אפילו וועלן מען זאָל אין גאַנצן אָפּוואַרפן אַלע פּאַלן וואו פּרוידיאַנער טייטשן אַריין אינצעסטועלע מאָטיוון, וועלן מיר אויך קענען צונויפקלייבן א היפּשע צאָל ווערק מיט אָפענע שיידערונגען פון ליבעס סצענעס צווישן ברידער און שוועסטער, און עלטערן און קינדער, א שטייגער ווי פּשיבישעווסקי׳ס „דע פּראָפונדיס"", אָדער ווי יונה ראַזנפעלד׳ס א דערציילונג וואו די טעמע איז פּאַרבאָטענע באציאונגען צווישן א פּאָטער און זיין טאָכטער. דאָס פּריער ציטירטע בוך פון אָטאָ ראַנק — דאָס גרעסטע ווערק סיי אין פּארנעם, סיי אין צונויפגעזאַמלטן מאַטעריאַל בנוגע פּסיכאַנאַליז און קונסט — איז פול מיט אזעלכע פּאַקטן.

בכן, וועלן מיר זאָלן אפילו האַלטן אז דער אינצעסט מאָטיוו אין דער ליטעראַטור איז פון די פּסיכאַנאַליטיקער שטארק איבער־ טריבן, מוז מען פונדעסטוועגן מודה זיין, אז דער מאָטיוו איז פּאַראַן און האָט געשפּילט א ראָלע אין קינסטלערישע שאפונגען. אָבער וואָס באַווייזט דאָס? מיר דוכט אז דאָס באַווייזט פונקט דעם היפוך פון דער פּסיכאַנאַליטישער השערה — זייער וויכטיקסטע און אמת אַריגינעלע השערה בנוגע קונסט — אז א קונסט־ווערק איז פונקט אזוי א קאָמפּראָמיס צווישן פּארבאָטענע און דערלויבטע אויסדרוקן פון פּארשטיקטע פּארלאַנגען, ווי עס איז א נעוראָטישער סימפּטאָם.

דער הויפּט כאַראַקטער־שטריך פון׳ם סימפּטאָם איז דאָס, וואָס קוקנדיק אויף אים פון דרויסן קען מען באין אופן ניט איינזען קיין שום שמיץ פון ענלאַכקייט צווישן אים און דעם פּארלאַנג וועלכן ער פּארמאַסקירט. נעמען מיר, למשל, די וואש־מאניע, א קראַנקייט וואָס דריקט זיך אויס דערין וואָס דער פּאַציענט האַלט זיך אין איין וואשן. אן אנאַליז פונ׳ם לעבן פון אזא פּאַציענט ברענגט געווייניקלאך ארויס נעוויסע פּארבאָטענע האַנדלונגען אָדער פּאנ־ טאזיעס. דער אנאַליטיקער זעט גלייך אינ׳ם וואשן זיך א סימבאָלישן

טעאָריע, מיט דרוש? שנית, צי זענען די פאקטן וואָס זענען באקאַנט פון דער קונסט־וועלט אין הסכם מיט דער טעאָריע וואָס פסיכאָאַנאַליזן לייגט פאָר? דריטנס, אפילו וען מיר זאָלן אָננעמען אז אַלע פסיכאָאַנאַליטישע השערות זענען אמת, אויף ווי ווייט קענען מיר זיי באנוצן ווי א דערקלערונג פון קונסט-דערשיינונגען?

בנוגע דער ערשטער פראגע דארף אָפן געזאגט ווערן אז פסיכאָאַנאַליטיקער האבן אפט נעארבעט מיט גרויס מי צו באווייזן אזעלכע באשיינפערלאכע זאכן וואס זענען קלאָר אפילו פאר א קינד. וען מען סטארעט זיך צו דערווייזן אז דער עראָטישער מאָטיוו שפילט א געוואַלטיקע ראָלע אין קונסט, אדער ביי קינסטלער, איז פונקט ווי מען וואָלט וועלן באווייזן אז קינסטלער שאפן קונסט־ווערק. וען איר לייענט דורך אזא בוך ווי מאָרדעל'ס „דער ערָאטישער מאָטיוו אין ליטעראטור" *) ווערט איר געוואָר אז שעלי, פאָו און אנדערע דיכטער האבן אויסגעדריקט אין זייערע שריפטן אינטימע מאָמענטן פון פערזענלאכן לעבן. ווער האט דען אין דעם נעצווייפלט? און וען ראנק לייגט נאָך צו אז „אפילו דער גרויסער דיכטער" הויבט אָן פון זיינע פערזענלאכע אינטערעסן,**) ווערט דער חידוש נאָך גרעסער. עס קען גאָר קיינעם ניט איינפאלן אז מען זאָל אנהייבן אין קונסט מיט אינטערעסן וואָס זענען ניט „פערזענלאך." אמת, די פסיכאָאַנאַליטיקער שטרייכן ניט אונטער סתם אזוי זיך פערזענלאכע מאָמענטן, נאָר דוקא געשלעכטלאכע. אין דולי'ס סך הכל פון פסיכאָאַנאַליסטישע שטודיעס וועגן גרויסע מענטשן ***) גייען אריין אועלכע פארשידענע פארמען פון גאונות ווי יענסען, לענאָ, פאָן קלייסט, גאָגאָל, וואַגנער, נאפאָלעאָן, פאָן צינצענדאָרף, לאָיאָלא, שאפענהאוער, און פיל אנדערע, און אומעטום ווערט געמאכט א פארזוך צו בויען די דערקלערונגען אויף פארשטיטע געשלעכטלאכע קאמפלעקסן. דא זעען מיר אבער ניכער א מורא'דיקע אינזייטיקייט איידער נייאיקייט.

ארום און ארום האבן די פסיכאָאַנאַליטיקער אין דעם פרט

---

*) The Erotic Motive in Literature, Albert Mordell, 1919.
**) Das Inzest-Motiv in Dichtung und Sage, Otto Rank, 122.
***) Dooley, American Jour. of Psychology, 1916, 362-416.

פּראָצעס פון סובלימאציע אין גרויסע קולטור־ווערטן, ווי מיטאָלאָגיע, רעליגיע און קונסט.

דעם קינסטלערס שאפונג שטאמט פונ'ם זעלביקן מקור ווי די סימפטאָמען פון נעווייסע פסיכישע קראנקייטן. ווי זאָגט פּפיסטער, א פסיכאַנאַליטיקער וואָס האָט זיך זייער פיל אָפּגענעבן מיט קונסט־פּראָבלעמען, „ארטיסטישע און פּאָעטישע אינספּיראציע דארף מען פארשטיין ווי א מאניפעסטאציע פון פארשטיקטע פארלאנגען, און, ווי אזעלכע, ווערט זי נעשאפן אין הסכם מיט די נעזעצן אונטער וועלכע פרויד האָט גרופירט די פּראָצעסן וואָס באטייליקן זיך אינ'ם אורשפרונג פון נעוראָטישע סימפּטאָמען, חלומות, האַלוצינאציעס, און ענלעכע דערשיינונגען. דער חילוק איז בלויז דאָס וואָס דאָ ווערט נעשאפן א טאַלאנטפולע גאנצקייט וואָס איר טיפערער פסיכאַלאָגישער באטייט איז ניט גאָר אין גאנצן קלאָר פאר'ן קינסטלער.“*) דער קינסטלער וויים ניט פון די מאָטיוון וואָס פירן זיין פערער, פינזל, א. א. וו. זיין אומבאוואוסטזיין רייסט זיך צו דער אויבערפלאַך פון פסיכישן לעבן זיינעם. דער ווידערשטאנד דערלאָזט ניט דעם פרייען אויסדרוק פון זיין ליבידא. דער רעזולטאט איז א פשרה: אן אויסדרוק וואָס פארקערפערט טאקע אין זיך זיינע אומבאַוואוסטע פארלאנגען, אָבער די פאָרם איז אזא אז זי דערוועקט בא דער נעזעלשאפט גענפילן פון לויב און באוואונדערונג. דאָס איז א קונסטווערק.

ב. קריטיק פון דער פסיכאַנאַליטישער טעאָריע בנוגע קונסט.

וואָלטן מיר נעווען פארינטערעסירט בלויז אין פסיכאַנאַליז, וואָלט אונז קונסט געבראכט זייער פול נוצן, ווי זי האָט טאקע געבראכט נוצן דעם פסיכאַנאַליטיקער. אזוי ווי מיר זענען אָבער דאָ פארינטערעסירט דערהויפט אין קונסט, שווימען ארויס דריי זייער וויכטיקע פראגעם: ראשית, אין דעם וואָס די פסיכאַנאַליטיקער דערציילן אונז ווענן קונסט, אויף וויפיל זענען דאָרט פאראן פאקטן, פשט, און וויפיל האָבן מיר דאָרט צו טאָן מיט

*) Some Applications of Psychoanalysis, A. Pfister, 131.

לאנגען, זיי ציען אויף זיי ארויף פרעמדע קלייד־ער מען זאל זיי ניט דערקענען. דאס הייסט, מען „נארט אפ" דעם ווידערשטאנד און די פארשטיקטע פארלאנגען קומען צריין אין דער אפענער ליכטיקער וועלט פארמאסקירט. אלזא, אין פרט פון פארמאס־קירן ניט דערלויבטע פסיכישע דארשטן, דערין זענען די ביידע מעכאניזמען גלייך אין זייערע פונקציעס, אבער ניט מער. וואָרים דער חילוק צווישן זיי איז אזא אומנעהייערער אז בעת אייניר פירט סוף כל סוף צו קראנקייט און משוגעת, פירט דער אנדערער — אין זיין העכסטן אויסדרוק — צו די גרעסטע און שענסטע פראדוקטן פון מענטשלאכן זשעני.

לויט די געבראכטע שילדערונגען פון די צוויי מעכאניזמען קען מען זיכער איינעם אנרופן א נידעריקן און דעם צווייטן א העכערן. וועו, למשל, א קינד וויל ניט גיין אין שול, און זיין ווידערווילן צו דער שול — וואס ער קען ניט אויסדריקן, דער סאציאלער ווידערשטאנד לאזט ניט — דריקט זיך דערווייל אוים אין דער פארם פון, לאמיר זאגן, א קאפווייטאג (אזעלכע זאכן פאסירן טיילמאל ביי קינדער וואס מען רופט „נערוועז"), דעמאלט איז דאס די ארבעט פון נידעריקן מעכאניזם. דאס זעלביקע קומט פאר ביי מענטשן וואס באקומען א פארלוסט, ווערן שטום, אדער האנדלען בכלל אויף אן אומגעווויינטלאך „מאדנעם" אופן, צוליב פסיכישע סבות. אין די אלע פאלן איז עס די ארבעט פון נידעריקן מעכאניזם וועלכער האט פארוואנדלט אן אומבא־וואוסטן פסיכישן דראנג אין א נערוועזן סימפטאם. וואָרים בלויז אין דער פארם פון אזא פארשטעלטן סימפטאם האט דער ניט־דערלויבטער פארלאנג זיך געקענט ארויסרייסן פון זיין „אומלע־נאלער" עקזיסטענץ. נאר אין אן אנדער פארם פארמאסקירן זיך די פארשטיקטע פארלאנגען אונטער'ן איינפלוס פון העכערן מעכאניזם. דא ווערן זיי דערהויבן, שענער, איידעלער, זיי ווערן, ווי די פסיכא־אנאליטיקער רופן עס אן, סובלימירט. דער דאזיקער מעכאניזם איז טעטיק איבער דער גאנצער לענג און ברייט פון'ם נארמאלן מענטשלאכן לעבן. יעדע סאציאל־לויבנסווערטע האנדלונג איז אין דער אמת'ן א סובלימירטע פארם פון א נאנץ מגושם'דיקן און פארשטיקטן דארשט. ספעציעל אבער דריקט זיך אוים דער

זאָלן ווערן פאַרשטיקט, שטעלן מיט זיך פאָר א שטענדיק פונק־ציאָנירנדיקן פסיכישן מעכאַניזם, וואָס שפּילט די הויפּט ראָלע אין דער פסיכאָאַנאַליטישער סיסטעם. דאָס פירט אונז דירעקט צום שלום, אז די אומבאַוואוסטזיניקע פאַרלאַנגען, וואָס זענען די טרייב כחות אין אונזער לעבן, זענען אומבאַוואוסטזיניק דער־פאַר, ווייל מיר האָבן זיי פאַרשטויסן פון דער אָפּענער וועלט. דאָס אומבאַוואוסטזיין דאַרף דעריבער באַטראַכט ווערן ווי א מין פסיכישער עיר מקלט, אזוי צו זאָגן, פאַר פאַרשטיקטע פאַרלאַנגען. דאָס ווייזט שוין, אגב אורחא, אויך אָן אויפֿן צוועק פונ'ם אומבאַוואוסטזיין בכלל.

פאַרלאַנגען וואָס ווערן פאַרשטיקט ווערן אָבער ניט אויסגע־ראָט. פאַרטרייבט מען זיי פון דער אָפּענער, לעגאַלער וועלט, געפינען זיי א פלאַץ אין דער פיל ברייטערער און טיפערער פסי־כישער „אונטערוועלט", און פון דאָרט פירן זיי אָן זייער הער־שאפט איבער אונז. ווי אזוי אָבער קענען זיי ווירקען אויף אונז פון דאָרטן? וואָרים לאָמיר ניט פאַרגעסן, אז דאָרט וואו ס'איז בכלל נייטיק עפּעס צו פאַרשטיקן מוז זיין אן אַנדער „עפּעס" וואָס פאָדערט עס, עס מוז זיין א ווידערשטאַנד, און דער ווידערשטאַנד וועט דאָך קיינמאל ניט דערלאַנגן, אז דער פאַרשטיקטער פאר־לאַנג זאָל זיך צוריק ארויסרייסן אין דער ליכטיקער וועלט. מוזן מיר דעריבער אָננעמען אז עס זענען פאַראן אַנדערע מעכאַניזמען וואָס פאַרזיכערן, ווי עס איז, דעם איינפלוס פון די אומבאַ־וואוסטזיניקע פאַרלאַנגען אויף אונזער לעבן. ווייל אויב מיר זאָלן אז די פאַרבאַרגענע שטראָמען פון דער ליבידא עקזיסטירן, הייסט עס דאָך אז זיי ווייזן זיך ארויס אויף געוויסע אופנים אינ'ם גאַנג פון אונזערע לעבנס־פראָצעסן. אנדערש האָט דאָך דער בא־גריף „עקזיסטירן", אויף וויפיל עס האָט א שייכות צו לעבעריקע פונקציעס, קיין שום זינען ניט. היינט וואָס זשע זענען די מע־כאַניזמען וואָס דערפירן צו אונז די טרייב־כחות פון די אומבאַ־וואוסטזיניקע פאַרלאַנגען אויף צו „להכעיס" דעם ווידערשטאַנד־מעכאַניזם?

אזעלכע מעכאַניזמען זענען פאַראן צוויי. ביידע זענען גלייך אין איין פרט: דערין וואָס זיי פאַרקליידן די פאַרשטיקטע פאַר־

אזוי האלטן די פסיכאנאליטיקער — אז דער געשלעכטלאכער אינסטינקט הייבט אן צו פונקציאנירן אין דער סאמע ערשטער רגע פון לעבן, איז דאך נאטירלאך, אז אונזער געשלעכטלאכע „ענערגיע" — אדער „ליבידא" ווי פרויד רופט זי — זאל זיך ציען צו די מיטגלידער פונ'ם אנדערן געשלעכט וועלכע מיר באגעגענען צום ערשטן אין לעבן, און מיט וועלכע מיר פארברענגען מער ווי מיט אלעמען. דאס זענען, פארשטייט זיך, די מיטגלידער פון דער פאמיליע. אויף אזא'ן אופן קומט אוים אז אינצעסט, ד. ה. דער געשלעכטלאכער כאראקטער פון די באציאונגען צווישן ברידער און שוועסטער, און עלטערן און קינדער, דארף באטראכט ווערן ווי א נארמאלע דערשיינונג. אבער דער בלויזער געדאנק פון אזא'ן אויסדרוק פון דער ליבידא שרעקט און עקלט אונז. אויף טויזנטער אומבאוואוסטזיניקע אופנים בויען מיר א שטארקן ווידערשטאנד אנטקעגן ארויסווייזן אפענע אינצעסטוע'ע האנדלונגען. ממילא ווערט דער סאמע ערשטער אויסדרוק פון אונזער געשלעכטס־דראנג פארשטיקט, מיר דערלאזן ניט, מיר פארשפארן זיין נאטירלאכן ארויסגאנג.

דא קומען מיר צו די ארבעט־אופנים פונ'ם אומבאוואוסטזיין. די פסיכאנאליטיקער האבן ארויסגעבראכט דעם באגריף פון אומבאוואוסטזיניקע פסיכישע מעכאניזמען. א מעכאניזם אין דער פסיזישער וועלט איז אייגנטלאך א קאלעקטיווער נאמען פון אלע טיילן פון א מאשין, זייער ארבעטשירונג און זייערע פונקציאנאלע שייכות'ן. אויך דאס פסיכישע לעבן — לערנען אונז די פרוידיאנער — קומט פאר מיט דער הילף פון באשטימטע מעכאניזמען. עס זענען פארן, הייסט עס, געוויסע פסיכישע טענדענצן וואס פונקציאנירן צוזאמען, ווי איין גאנצע זאך. יעדע גרופע שטעלט מיט זיך פאר אן ארגאניזירטע אויפגאבע, און ווען מיר באקענען זיך מיט אט די אלע אויפגאבן, אדער מעכאניזמען, באקומען מיר א בילד פון די ארבעט־אופנים פון דער גאנצער פסיכיק. לויט דער דאזיקער אויפפאסונג איז די גאנצע אויפגאבע פון דער פסיכאלאגישער וויסנשאפט אויסצופארשן אט די מעכאניזמען.

די אלע פראצעסן וואס פירן דערצו אז געוויסע פארלאנגען

צוויי זייטן: דערהאַלטן דעם יחיד און דערהאַלטן דעם מין. פּיזיאַלאָגיש דריקט זיך דאָס אויס אין א גאַנצער ריי פונקציעס פון וועלכער איין טייל האָט צו טאָן מיט דערנערונג, אָדער אין אַלגעמיין, מיט מעטאַבאַלישע פּראָצעסן, בעת די אַנדערע טייל האָט א שייכות צום געשלעכטלאָכן לעבן. פּסיכאַלאָגיש ווערן די דאָזיקע ביידע צוועקן אויסגעדריקט אין דער פאָרם פון אינסטינקטן און פּאַראַנגען. די געשלעכטלאָכע זייט דערפֿ פּסיכאַלאָגיש פּאַרשטאַנען ווערן פֿיל ברייטער אייִדער דאָס ווערט נעטאָן אין דער טאָג־טעגליכער שפּראַך. אין פּסיכאַנאַליטישן זינען האָבן די געשלעכטלאָכע שייכות'ן צו טאָן ניט בלויז מיט ריין־סעקסועלע פונקציעס, נאָר בכלל מיט אַלע האַנדלונגען און באַציאונגען, — ווי, למשל, ליבע און געטריישאפט אין דער פאַמיליע, די פיינערע באַציאונגען צווישן מענער און פרויען, א. ד. ג. — וואָס סוף כל סוף ציען זיי זיך צום אויפהאַלט פונ'ם מין, אָדער זיי שטאַמען אָפּ פון אַזעלכע טענדענצן.*)

פון אָט די צוויי סאָרטן פּאַראַנגען איז ביאַלאָגיש דער וויכטיקסטער יענער וואָס האָט א שייכות צום אויפהאַלט פון גאַנצן מין. אמת, וועז מיר קוקן אויבערפלעכלעך אויפ'ן מענטשלאכן לעבן קען זיך אָפט אויסדוכטן אז מיר לייגן די הויפּט־געוויכט אויפ'ן דערנערונג־מאַמענט, דאָס איז אָבער בלויז דערפאַר, וויל מיר זענען ניט דעם נאַנצן הינטערגרונט פון מענטשלאכע מאָטיוון. וועז מיר דערגרונטעווען זיך צו די טיפערע שיכטן פונ'ם אומבאַוואוסטזיין באַמערקן מיר אז אַלע אונזערע האַנדלונגען האָבן א געשלעכטלאכן תוך.

פון דער אַנדער זייט וויסן מיר אז די געשלעכטלאכע אינסטינקטן זענען מער פון אַלע אונטערגעוואָרפן א שטרענגער קאָנטראָל און באַגרענעצונג. די דאָזיקע קאָנטראָל הייבט זיך שוין אָן אין דער קינדהייט. וואָרים אויב מיר נעמען אָן — און

*) אויס גערעכטיקייט צו פרויד'ן דאַרף דערמאָנט ווערן אַז אין זיינע לעצטע שריפטן רעדט ער שוין ניט וועגן אַן אוינציקן געשלעכטלאַכן אינסטינקט, נאָר וועגן אַ סך אינסטינקטן, וואָס גייען אַריין אין פּסיכישן לעבן פון מענטשן.

ניט זיין וועגן געבן א פולן איבערבליק איבער דער דאזיקער טע־
אריע, וואס האט צו מיין ארבעט בלויז א טיילווייזע שייכות. איך
וועל זיך מוזן באנוגענען בלויז מיט יענע טיילן פון דער פסיכאאנא־
ליטישער טעאריע וואס זענען דירעקט אנגעוועגדט געווארן אין די
פארשידענע פארזוכן צו באלייכטן די פראבלעמען פון קינסטלע־
רישן שאפן.

דער גרונט־עלעמענט פון אונזער פסיכישן לעבן, לערנט אונז
זינמונד פרויד — דער הויפט־שאפער און באגייסטערער פון דער
נאנצער פסיכאאנאליטישער שול — איז דער פארלאנג. די פונ־
דאמענטאלע כאראקטעריסטיק פון לעבן, זיך אליין צו פאראייביקן,
דריקט זיך בא אונז אוים אין דער פארם פון פארלאנגען, פון רייסן
זיך מיט אלע כוחות, אז דער דאזיקער צווענג זאל וואס בעסער און
וואס זיכערער דערגרייכט ווערן. אמת, אין אונזער באוואוסטזיין
שפילט אט דער מאמענט ניט אזא אנגענעמע ראלע, אין אונזער טאג־
טעגלעכן לעבן, און בעת מיר קוקן ארויין אין זיך, באמערקן מיר
א סך פארשידענע עלעמענטן, און ניט בלויז דעם פארלאנג, דאס
איז דערפאר וואס בעת מיר טראכטן, אדער „קוקן ארויין" אין דער
אייגענער נשמה, אנטפלעקט זיך פאר אונז בלויז א קליינער חלק
פון אונזער פסיכישן לעבן. בכלל האבן מיר א טעות וועז מיר מיינען
אז די גרענעצן פון באוואוסטזיין זענען אויך די גרענעצן פון דער
פסיכיק. דאס באוואוסטזיין איז בלויז א מין אויבערפלאך, די שוים
פון די נשמה כוואליעם וואס וואכן און באוועגן זיך אין אונז. דאס
בריטערע און טיפערע פסיכישע לעבן אין אונז איז אומבאוואוסט־
זיניק, עס גייט כסדר אן אין אונז כאטש מיר ווייסן דערפון ניט.

אויף אזא'ן אופן קומט פרויד — און זיינע תלמידים — צום
שלום, אז דער פסיכישער גרונט־עלעמענט איז ניט סתם דער פאר־
לאנג, נאר דער אומבאוואוסטזינ־יקער פארלאנג. וואס
זשע איז די טבע פון אט דעם פארלאנג? אויף וואסערע אופנים
דריקט ער זיך אוים? אן ענטפער אויף די דאזיקע צוויי פראגעס
פירט אונז ארויין אין די טיפערע וואסערן פון די פרוידיאנישע
השערות.

ווי געזאגט, איז די פונדאמענטאלסטע כאראקטעריסטיק פון
לעבן זיך אליין צו דערהאלטן. אבער דער דאזיקער צווענג האט

דער „שוסטער־גאָס", איז אויך די דאָזיקע אויפפאַסונג אַרומגע־
רינגלט געוואָרן מיט וואולגאַרע און סתם פאַלשע אויסטייטשונגען.
בא אַנהענגער און קעגנער האָבן זיך צעקאַכט כמעט מיליטעריש
לוידנשאפטן, דער באַגער צו זיגן האָט אָפט אָפגעשטויסן דעם
פאַרלאַנג צו פאַרשטיין, און הייסע פאַלעמיק האָט אָפט פאַרנומען
דעם פלאַץ פון קאַלטן אָביעקטיוון פאַרשן. עס איז נאָטירלאַך אז
אונטער אזעלכע אומשטענדן זאָלן סיי אַנהענגער סיי קעגנער אי־
בערכאפן די מאַס און דערמיט אריינברענגען נאָך מער טונקלקייט
און פאַרפלאַנטערטקייט אינ׳ם נאַנצן ענין.

איצט איז שוין, דאנקען גאָט, אין „גאַס" שטיל. בנוגע קונסט
האָט שוין פסיכאַנאַליז, ווי עס ווייזט אויס, אַרויסגעוואָגט דאָס
וויכטיקסטע וואָס זי האָט געוואָלט לאָזן הערן. דעריבער איז איצט,
גלויב איך, די בעסטע צייט צו מאַכן א סך הכל פון דעם וואָס
פסיכאַנאַליז האָט בייגעטראָגן צו קונסט. וואָס איז דער כאַראַק־
טער פון אָט דעם בייטראָג? אויף וויפיל העלפט ער אונז בעסער
און טיפער זיך פאַנאַנדער צו קלייבן אין קונסט פראַבלעמען? וואָס
איז דער וואַרט פון דער מעטאָדע מיט וועלכער פסיכאַנאַליז איז
צוגעטראָטן צו קונסט־דערשיינונגען? א רעזומע פון אַלץ וואָס די
פסיכאַנאַליטישע אויפפאַסונג האָט געזוכט אויפצוטאָן אויפ׳ן
פעלד פון קונסט, וועט פרובירן ענטפערן אויף די אָנגענעבענע
און ענלאַכע פראַגעס, און אומדירעקט אויך אָנווייזן אין וואָסער
ריכטונג די וויטערדיקע אויספארשונג פון קונסט ענינים דארף
נעפירט ווערן.

אָבער קודם כל, וואָס איז אזוינס פסיכאַנאַליז? פסיכאָ־
אַנאַליז קען אויפגעפאסט ווערן פון צוויי שטאַנדפונקטן: א פראַק־
טישן און א טעאָרעטישן. פון דער פראקטישער זייט האָט פסיכאָ־
אַנאַליז צו טאָן מיט נייע מעטאָדן צו הילן געוויסע פסיכישע
קראַנקייטן. אויף אזוי ווייט איז דאָס א ריין פסיכיאַטרישער ענין
און האָט מיט קונסט גאָר ניט וואָס צו טאָן. מיר מוזן זיך דעריבער
דא באשעפטיקן בלויז מיט דער טעאָרעטישער זייט. טעאָרעטיש
שטעלט פסיכאַנאַליז פאָר א נייע אויפפאַסונג וועגן דעם אינ־
האַלט און די ארבעט־אופנים פון דער מענטשלאכער פסיכיק אין
אַלע אירע פאזן, פארמען און אויסדרוקן. עס קען ממילא קיין רייד

פסיכאלאג האט געהויבן מיט די אקסלען וועז ער האט געהערט אזעלכע ווערטער ווי „אינטואיציע", „קונסטלערישע פערזענלאכקייט", „אינספיראציע" א. ד. ג. אלץ מער האט זיך דער קריטיקער געפילט בארעכטיקט צו זאגן: נו, אדרבא, ילמדנו רבנו. אויב דו, פסיכאלאג, דענקסט אז די אלע ווערטער דריקן נאר אויס פארוויקלטע קאמפלעקסן וואס מאכן אלץ טונקעלער און דערקלערן גאר ניט, בין איך מרוצה אנצונעמען די רעזולטאטן פון דיין אנאליז, אויב זיי וועלן מיר נעבן די קלארקייט וואס דו פארלאנגסט, און אין וועלכער איך אליין נייטיק זיך אזוי שטארק. דו דארפסט אבער מאכן דעם אנאליז, דאס איז דיין עובדא, ניט מיינע". דער פסיכאלאג האט נאטירלאך זיך בלויז געקענט אפבעטן: „ווארט, עס וועט קומען א צייט, האב בטחון, אונזער וויסנשאפט איז נאך יונג, די שוועריקייטן זענען אומגעהייער" א. א. וו.

פון דעם אויס'טענה'ן זיך איז, פארשטייט זיך, ביידן ניט לייכטער געוואָרן, און אלץ אין דער וועלט איז זיך וויטער אננעגאנגען אזוי ווי נעכטן־אייערנעכטן. פלוצלונג עפנט זיך א טיר, גאר א זייטיקע טיר, א טיר פון פסיכיאטרישן קליניק, און עם דערהערט זיך א קול: „ווילט איר א טעאריע וואס זאל דערקלערן קונסט־דערשיינונגען? אט איז זי!" סיי דער פסיכאלאג, סיי דער קריטיקער, און אפילו דער אינטעליגענטער קונסט־גענים־ער זענען געבליבן פארגאפט. אויף אזא גוטער בשורה האט זיך קיינער אזוי שנעל ניט געריכט. אבער די מענטשן פונ'ם פסיכיאטרישן קליניק, די פסיכאאנאליטיקער, זענען ניט געבליבן באם פרעטענציעזן אויסרוף „אט איז זי!" זיי האבן זיך טאקע געמומען באווייזן, און מיט יעדן טאג זענען זיי געגאנגען אלץ וויטער און וויטער. אן א שיעור ערודיציע, וויסן, איינפאל, פארשונג, זענען באנוצט געוואָרן, א נאנצע ליטעראטור איז געשאפן געוואָרן כדי צו דערקלערן קונסט אויף א פסיכאאנאליטישן אופן.

עס האט גראד אזוי פאסירט אז בעת די פסיכאאנאליטיקער האבן זיך ערנסט עוסק געווען אין קונסט פראבלעמען, איז זייער טעאריע, וואס נעמט ארום כמעט דאס גאנצע מענטשלאכע לעבן, זייער שטארק — מען מעג זאגן שרעקלאך — פאפולאריזירט געוואָרן. און ווי יעדער געדאנק וואס פאלט פרי־צייטיק אריין אין

קאפיטל VI

פסיכאַנאַליז און קונסט

א. די פסיכאַנאַליטישע טעאָריע.

דאָס דאָזיקע בוך האָט זיך ניט געשטעלט פאר קיין אויפגאבע זיך פאנאנדער צו קלייבן אין קונסט־פראָבלעמען בכלל. אויף וויפיל דאָ ווערט באַרירט קונסט האָבן מיר בלויז געוואָלט אנאליזירן איין אייגציקע קונסט צווייג, די פילאָמיטיש־ליטעראַרישע. אָבער די ענ־לאַבקייט צווישן די קונסטן איז אזא, אז א ווערטפולע טעאָריע וועגן קונסט־דערשיינונגען בכלל וואָלט זיכער געווען א גרויס גע־ווינס פאר יעדער צווייג באַזונדער. עס איז דעריבער באַזונדערס וויכטיק צו באַטראַכטן די פסיכאַנאַליטישע פארזוכן אינ'ם פעלד פון קונסט, וואָס האָבן אין אָנהייב געגעבן גאנץ גרויסע הבטחות. די פסיכאַנאַליטישע פאַרדינסטן פאר פסיכאָלאָגיע בכלל איז שוין פריער דערמאָנט און אנערקענט געוואָרן. לאָמיר אָבער זען וויפיל קלאָרקייט די דאָזיקע טעאָריע ברענגט אריין אין קונסט־דערשיי־נונגען מיט וועלכע זי האָט זיך פארנומען מער ווי יערע אנדערע פסיכאָלאָגישע שול.

פסיכאַנאַליז און קונסט, א פסיכאָלאָגישע טעאָריע וואָס זוכט צו דערקלערן קונסט־דערשיינונגען — וואָסער טייערע בשורה דאָס דאַרף זיין פאר יערן מענטשן וואָס קונסט איז בא אים מער ווי א פארבייגייענדיקער ספאָרט, און ספעציעל פאר'ן קונסט פאַרשער און פאר'ן קריטיקער.

אין משך פון די לעצטע פערציק־פופציק יאָר, בעת'ן אויפ־שוואונג פון דער פסיכאָלאָגישער וויסנשאפט, האָט זיך אָפט גע־פילט אזוי ווי דער קריטיקער וואָלט געקלאפט אין די טירן פון דער פסיכאָלאָגישער לאַבאָראַטאָריע און געבעטן אביסל מער ליכט פאר די טונקלע זייטן פון זיינע פראָבלעמען. און וואָס מער דער

שאצט געווארן ווי שונד פון די ביבליאטעקארן (כאטש איין ביב־ליאטעקאר האט יא אזוי געשאצט „האקלבערי פין"). על פי רוב זעט מען ניט אז די קינדער'ס געשמאק זאל מאכן גרויסע טעות'ן. אויב א גרופע קינדער־ביבליאטעקארן, אויסגעקליבן פון די גרעס־טע עקספערטן אין די פארשיניקטע שטאטן, האבן חלוקי דעות צווישן זיך, וועגן דעם וואסערע ביכער האבן א גרויסן ליטעראַ־רישן ווערט, און וואסערע זענען שונד, ווייזט דאס ניט אז קיי־נער פון אונז קען ניט אויפשטעלן קיין ענדגילטיקן אלגעמיין אנגענומענעם מאסשטאב פון ליטעראריש פארדינסט? אויב מיר, דערוואקסענע, שטימן ניט איין וואס עס מאכט א בוך פאר „ליטעראריש", זאל „ליטעראריש פארדינסט" זיין אן ערשטער, באשטימענדיקער פאקטאר אין אויסקלייבן און רעקאמענדירן בי־כער פאר קינדער? איז ניט וויכטיקער צו וויסן פון וואסערע ביכער עס וועלן באמת הנאה האבן קינדער פון פארשידענע על־טערס און מדרגות פון לייען־פייאיקייט?

„בכלל, נענוי וואס איז אזוינס „ליטעראריש פארדינסט?"*)

בלויז מענטשן וואס האבן ניט קיין פראקטישע אויפנאבן, אדער וואס פארגעסן זיך אן אזעלכע אויפנאבן, אין קינדער ליטע־ראטור, קענען זיך פארנינען דעם לוקסוס פון אינגארירן די דאזיגע פראגן און אפקומען מיט שאטנדיקע טעאריעס.

*) Winnetka, etc., l.c., 44.

ביכער צו וועלכע קינדער זענען שטאַרק געניגט, איז דאָך נייטיק נעווען צו באַשטימען דעם ליטעראַרישן אָדער קינסטלעריש־ווערט פון יעדן בוך. מען וועט דאָך ניט נעמען און רעקאָמענדירן קינדער שונד ביכער, אָבער ווי אַזוי נעפינט מען עס אויס דעם ווערט פון א בוך פון א ליטעראַרישן שטאַנדפונקט? וועלן מען רעדט אין אלגעמיין, איז ניט שווער צו זאָגן „קונסט" און פאַר־טיק. אָבער וועלן מען האָט אויף זיך א קאָנקרעטע אויפגאַבע דורכצופירן איז, ווייזט אויס, דער ענין גאָר ניט אַזוי פּשוט. ווייל ניט נאָר האָבן מיר ניט קיין אָביעקטיוון וועג צו באַשטימען דעם ליטעראַרישן ווערט פון א ווערק, נאָר מיר האָבן אפילו ניט קיין אָנווייז וואָס מיר זאָלן טאָן כדי וועלן עס איז צו דערשלאָגן זיך צו אַזאַ אָביעקטיוון וועג ביים רעקאָמענדירען ביכער צו קינדער.

דאָס איינציקע וואָס איז נעבליבען צו טאָן איז, זיך צו וועגדן צו עקספּערטן. דרייצן קינדער ביבליאָטעקאַרן פון די בעס־טע עקספּערטן איבער קינדער־ליטעראַטור איבער'ן לאַנד האָבן אָנגענומען צו באַשטימען דעם ליטעראַרישן ווערט פון די ביכער וועגן וועלכע מען האָט זיך צו זיי געוועגדט. מען קען זיך לייכט פאָרשטעלן אז קיין פולע הסכמה איז צווישן זיי ניט געווען, „אויב מען וואָלט אריינגענומען אין דער ליסטע בלויז אָלע ביכער, וואָס אלע דרייצן האָבן מסכים געווען אז זיי האָבן אָן א ספק א ליטעראַרישן ווערט, וואָלט די ליסטע אָנטהאַלטן בלויז 35 בי־כער.*) האָבן זיי דעריבער באַשלאָסן אַרויסצואוואַרפן בלויז אָלע ביכער אויף וועלכע ניט ווינציקער פון דריי פערטל פון די עקספּערטן האָבן געשטימט, אז זיי זענען שונד. און אָט וואָס די שרייבער זאָגן וועגן דעם גאַנצן ענין: „די ביכער פון איין סעריע — 17 ביכער — האָבן אלע דרייצן עקספּערטן־ביבליאָ־טעקאַרן איינשימיק דערקלערט פאַר שונד, און כמעט אַזוי איינ־שטימיק (98%) זענען זיי באַליבט ביי די 900 קינדער וואָס האָבן זיי געלייענט. פון דער אַנדערער זייט, פון די צען ביכער וואָס זענען צום מערסטן פאָפולער איז קיין איינס ניט אָפּגע־

*) Winnetka Graded Book List 9.

לייענען איז בלויז א מיטל ארויסצופירן קינדער אינ'ם פאעטישן נענוס פון קינסטלערישער שאפונג, בלויז דאם, און ניט קיין אנדער זאך.*)

דא זעט זיך צום בולט'סטן ארויס די נפקא מינה צווישן דעם אבסטראקט קינסטלערישן און דעם פילאמיטישן שטאנד־פונקט אין קינדער ליטעראטור. בלויז אזא אונטערשטרייכונג פון באוואוסטזיניק לערנען און „דערהייבן", בלויז אזא שטאנדפונקט וואם רייסט אפ דאם „פאעטישע נעניסן" פון קאנקרעטן, פול־בלוטיקן לעבן און איבערלעבן, קען פירן א דערוואקסענעם מענטשן וואם אטעמט אין אן אטמאספערע פון „סתם קונסט", פאלש אויסצוטייטשן דעם ווערט פון רייפער קונסט פאר אומרייפע מענטשן. א מאדערנער דערציער, דוכט מיר, דארף על פי נויט נעצוואונגען זיין צו רעווידירן אזא טעאריע. וואָרים די ראלע פון פילאמיטישער שאפערישקייט אין הערן און דערציילן, אין ליי־ענען און שרייבן, איז אזוי גרוים, עכט און וויכטיק אין לעבן פון מענטשן בכלל און פון קינדער בפרט, אז מען טאר ניט בויען אין נאנצן אויף הוילע עסטעטישע אבסטראקציעס.

באמערקונג צום פינפטן קאפיטל

וועו דאם דאזיקע קאפיטל איז שוין נעווען אויפגעזעצט איז מיר נעקומען צו האנט א נאר וואם דערשינענע שטודיע איבער קינדער ליטעראטור.**) די אויפגאבע פון אט דער אויספארשונג איז נעווען זייער א פראקטישע: צו שאפן א ליסטע פון ביכער וואם זאלן זיין פאסיק פאר פארשידענע עלטערס און לייען־פייאי־קייטן. די אויספארשונג שטיצט זיך אויף פארשידענע ידיעות און אנקעטעס פון 36,750 קינדער און עס האבן זיך באטיילט אין דער ארבעט ארום 800 לערער פון פארשידענע טיילן פון לאנד. אויף אזא'ן אופן האבן זיך אנגעזאמלט באריכטן איבער 9,200 ביכער. ווי ווייט מיר איז באקאנט איז אויף דעם פעלד נאך ניט נעמאכט געווארן קיין אויספארשונג מיט אזא ברייטן פארנעם. פארשטייט זיך אז נאך דעם ווי מען האט אנגעקליבען א צאל

*) Wolgast, l.c. (Dritte Auflage), 10, 11, 12.

**) Winnetka Graded Book List, Washburne & Fogel.

קינדער ליטעראטור דארף ניט, טאר מיט זיך ניט פארשטעלן קיין רייפן קינסטלערישן פראדוקט, ווי מיר נעפינען עס אין דער דערוואקסענער מאדערנער ליטעראטור. אנדערסענס קינדער שא־פונגען קענען ניט זיין קיין טיי׳ל פון א דערוואקסענער, רייפער ליטעראטור, ד׳אמיטשי׳ס אויך ניט. דאס נעמט אבער ניט אוועק פון זייער ווערט פאר קינדער. יעדעס ווערק דארף קודם כל געפינען א בארעכטיקונג פון שטאנדפונקט פון זיין פילאמיטישער פונקציע, דער קינסטלערישער שטאנדפונקט איז אן אבסטראקציע און סיי ווי געבויט אויף פילאמיטאלאגישע גרונדן.

פון דעם וואס איז שוין פריער געזאגט גרווארן וועגן די פארשידענע פילאמיטישע כאראקטער שטריכן פון פארשידענע עלטערס, איז קלאר אז מען קען די שפונגען פאר קינדער ניט איבערלאזן צום קינסטלערישן צופאל, און אויב דאס קען נאך ווי עס איז געטאן ווערן בנוגע דער פאר־ליטעראריש־ער תקופה, קענען מיר אבער לחלוטין ניט לאזן אזא צושטאנד בנוגע די פריערדיקע עלטערס. עס איז כאראקטעריסטיש אז הייניך ווילגאסט, וואס האלט זיך אזוי שטארק בא שטארמ׳ס פארא־דאקס אז „אויב דו האסט בדעה צו שרייבן פאר קינדער זאלסטו ניט שרייבן פאר קינדער,״ אט דער ווילגאסט האלט אויך אז מען דארף קינדער תמיד באטראכטן ווי מאטעריאל צו באאיינ־פלוסן באוואוסטזיניק. מען דארף זיי, האלט ער, לערנען און דערהייבן דורך קינסטלערישע ווערק. לייענען ווי א קוואל פון פשוט׳ער הנאה („אונטערהאלטונג״) איז ניט נאטירלאך פאר קינדער, ווייל זיי נעפינען עס געווייניטלאך אין זייער שפיל. אונטערהאלטונג איז אייגנטלאך א פארם פון אפרועו זיך, און קינדער דארפן בלויז זיין טעטיק. און אין „אונטערהאלטונג״ רעכנט ווילגאסט אויך אריין דעם שונד ראמאן פאר קינדער, ווילכער פארנעמט, ווי ער גיט צו, דעם גאנצן פלאץ פון קינדערשן פרייען לייענען. ווער זשע איז שולדיק דערין וואס קינדער גיבן זיך אזוי פיל אפ מיט עפעס וואס איז „ניט נאטירלאך פאר זיי״? די שול. אמת, אין לערנבוך איז קיין שונד ניטא, אבער דארט ווערט אויך ניט אונטערגעשטראכן דער ווערט פון ריינער קונסט, און דא ליגט די צרה. מען דארף כסדר קלאר מאכן אז דאס

קינדער.*) איז דאָס זיכער א קלײנע טובה פאר זיי, אָבער א גרויסע רעה פאר אונזער קינדער לִיטעראטור. עס וואָלט געווען א גליק פאר אונז אלעמען וועו גרויסע טאלאנטן זאָלן זיך דורכדרינגען מיט דער פסיכאָלאָגיע פון קינדער פון פארשידענע עלטערס און שרייבן פאר אלע תקופות, אָבער ספעציעל פאר דער דריטער און דער פערטער. דאָס וואָס מיר קענען אָפּקלייבן בא פארשידענע קינסטלער זאכן וואָס זענען פאסיק פאר די פאר־שידענע רעגונגען פון די קינדער, באווייזט אז מיט מער באוואוסטזיין מצד אזעלכע שרייבער וואָלטן זיי געקענט א סך מער באַרייכערן די קינדער לִיטעראטור. דאָס באווייזט אויך אז קינסטלער האָבן ליב אמאל זיך צו וועגן צו אזעלכע לעבנס־ספערן וואו זיי קענען זיך באפרייען פון העכערע לִיטעראַרישע און טעכנישע דערגרייכונגען און סובטילִיטעטן, און וועלן דערמיט אליין נעטער צו קינדער. ווי די לאַנג איז איצט קען מען טאקע פון שלום עליכמ'ן נעמען א היפּשע צאל זאכן פאר קינדער, וויל שלום עליכם איז בטבע דירעקט, דערציילערישׁ, וואָס איז א גרויסע מעלה אי פאר דער דריטער אי פאר דער פערטער פּעריאָדע. קומען מיר אָבער צו פרצ'ן איז שוין די לאַנג גאָר אן אנדערע. איך בין זיכער אז וועו פּרץ וואָלט געהאט פאר זיך א קינדער לייענער און געשריבן דירעקט פאר קינדער, וואָלטן אויך אונזערע ערער געקענט אונטערטראָגן זייערע תלמידים א ו נ ז ע ר פּרץ. אזוי איז אָבער פּרץ פאר די קינדער מער גרויסער נאָמען איידער גרויסער דערציילער. אז מענדעלע זאל זיין באליבט בא קינדער, אפילו אין דער פערטער תקופה, דאָס איז פאר מיר באמת א נייעס, און ס'וואָלט פאר מיר געווען אן אמת'ע איבער־ראשונג, וועו א פאַרזיכטיקע אונטערזוכונג זאל דאָס פעסטשטעלן. אמת, וועו גרויסע טאלאנטן זאָלן שאפן קינדער לִיטעראטור וואָלטן זיי בלויז אויסגעמיטן די שרעקלאכע חסרונות פון א סך פראָפעסיאָנעלע שרייבער פאר קינדער, קיין קונסט אין דער־וואָקסענעם, רייפן זין פון וואָרט וואָלט עס ניט געווען. אָבער

*) ווי עס גיט מיר איבער י. ד. בערקאָוויטש — דער בעסטער קענער פון שלום־עליכמ'ס אינטימען לעבן — זיינען שלום־עליכמ'ס קינדער מעשות לכתחילה געשריבן געוואָרן פאר קינדער.

געניאלישע און קינסטלערישקייט האט זיך ניט געמינערט אויף א האר דערפון, וואס זיי זענען מיט דער צייט אנגענומען געווארן מיט אזא התלהבות און לידשאפט אויך באם קינדערשן עולם. פארקערט די צענדליקער קינדער דערציילונגען און געשיכטן פון די פארשיידענע לוקאשעוויטשעס, טשארסקעס וכדומה (בא אונז, להבדיל, ז. ראזנטאל, מ. טייטש, א. אנד.) — האבן זיך ניט אויפגעהויבן אויף קיין איין שטאפל צו אמת'ער קונסט, צו ווירקלאכער שיינער שאפונג, ניט געקוקט אויף זייער פארשפרייטקייט און כלומר'שטער באליבטקייט באם גרויסן עולם קינדער לייענער."

איך גלויב אז עס איז פארן אזא זאך ווי די אינטערעסן פון ריינער קונסט, אן שום שייכות צו מענטשן און לעבן. יא, נעווים איז פארן אזא אבסטראקציע — צו וואסער אבסטראקציע קענען זיך דען מענטשן ניט דערטראכטן? אבער פון שרייבער איבער קינדער ליטעראטור האבן מיר זיכער א רעכט צו פאדערן אז זיי זאלן לייגן דעם טראפ אויף דעם דערציערישן, ניט אויפ'ן קינסטלערישן מאמענט, וועו זיי גייען ניט ביידע צוזאמען. צו זאגן אז שלום עליכם איז באליבט און לוקאשעוויטש איז „כלומר'שט" באליבט, און דערביי זיך אפשטעלן, איז פשוט אן עולה. שלום עליכם איז קאזאנ'ען ליבער איידער לוקאשעוויטש, מיר אויך, אבער דער „כלומר'שט" איז דאך דא קאזאנ'ס ניט דעם קינדס, בעת אין זיין ארטיקל ווייל ער דאך ציען אונזער אויפמערקזאמקייט צום קינד, ניט צו זיך. דא האבן מיר א פעסטשטעלונג פונ'ם זעלביקן שטאנדפונקט ווי באם פריער ציטירטן וואלנאסט און באם אמעריקאנער מאזעס, כאטש דער לעצטער איז א סך פארזיכטיקער. וואהרים מאזעס זאגט, אז צו האלטן נאר יענע ביכער פאר גוטער קינדער ליטעראטור, וואס אויך דערוואקסענע קענען הנאה האבן פון זיי, „קען זיין זייער איינזייטיק און קען פירן צו פאלשע אויסטייטשונגען". *)

דאס וואס שלום עליכם, פרץ, מענדעלע, אדער אנדערע אנערקענטע אידישע שרייבער האבן ניט געשריבן ספעציעל פאר

*) Children's Books and Reading, Montrose J. Moses, 1907, 7.

רייכע ליטעראטור פון מיט יענער ראמאנטישער אינספיראציע, וואס רעאַרגאניזירט און פאסט צו דאס לעבן אין אט דער פּעריאדע. אזא ליטעראטור וואלט שוין ממילא — צווישן אנדערע אנגעוויזענע מאמענטן — אויך זיך אפּגעשטעלט אויף די יונגטלאכע באציאונגען צווישן די געשלעכטער, יענע צארטע, איינגעהאלטענע און כיטרע באציאונגען וואס מיר באגעגענען אזוי זעלטן אין דער ליטעראטור. אזעלכע ווערק וואלטן ממש געווען א דערלייזונג. צום באדויערן זענען מיר אבער זייער ארים אין דעם פּרט. עס איז זייער מעגלאך אז דאס איז לכל הפּחות אייניע פון די סיבות, פארוואס די יוגנט איז אזוי שפּרינגעוודיק און ווייניק איבערקלייבעריש אין איר לייענען. וואַרים בנוגע צוגרייטן א פאסיקע ליטעראטור, איז פאר דער יוגנט ווייניקער געטאַן געוואַרן ווי פאר יעדן פּריערדיקן עלטער.

ה. דער שטאַנדפונקט פון קונסט.

אין זיין ארטיקל „צו דער פראַבלעם פון דער קינדער־ליטעראטור", *) שטעלט ח. ש. קאזדאן קודם כל אוועק די פראגע:

„איז פאראן א ספּעציפישע שאפונג פאר קינדער?" און גיט דערויף א קאטעגאריש נעגאטיוון ענטפער. „די טעאריע פון קונסטשאפונג — ווייסט ניט פון קיין ספּעציפישע מעטאדן פאר דערוואקסענע און קינדער באזונדער. די פרינציפּן פון קינסט־לערישער שאפונג זענען איינע און די זעלבע בא אלע פעלקער, אויף אלע שפּראכן, און זיי זענען איינע און די זעלבע פאר פארשידענע עלטערס און געשלעכטער, פון דער צווייטער זייט ווייסן מיר אויך פון דער פראקטיק, אז בא קינדער זענען די באליבטסטע ווערק ,פון טאלסטאי, טשעכאוו, קאראלענקא אנדרעיעוו, אדער בא אונז פון פרץ, מענדעלע, שלום עליכם, שלום אש — קיינמאל ניט געשריבן געווען, ניט פארטראכט געווען ווי ספּעציעלער לייען מאטעריאל פאר קינדער. אבער זייער

*) צו דער פראַבלעם פון קינדער ליטעראטור, ח. ש. קאזדאן, נייע שול, אפריל־מערץ 1921.

מיטל אין פילאמיטישער רעאקנאניזאציע פון לעבן. און דער אנהייב פון אט דעם פראצעס היבט זיך אן אין אט דער פערטער, אדער פאר־ליטעראריש פערידע.

אויך דא, פונקט ווי אין דער ערשטער פערידע, דער פע־ריאדע פון נאענטער דירעקטקייט, באמערקט מען א באזונדערע פארליבטקייט אין קלינגעדיקע ווערטער. אבער איצט איז שוין דאס ווארט מער קאנקרעטער סימבאל, און ניט בלויז אנגעפילט מיט א טונקל געפיל פון „זאכקייט"; דאס ווארט האט שוין דעמאלט ניט בלויז זיין עמאציאנעלן, נאר אויך זיין סאציאלן ווערט. אין אלגעמיין זעען מיר אין יעדער תקופה וויכטיקע דערשיינונגען פון פריערדיקע, נאר אין א נייעם זינען און מיט א רייכערן הינטערגרונט, וואס וואלפט א באזונדער ליכט אויף פילאמיטישער עוואלוציע.

ווי געזאגט, האלטן מיר איצט בא א פאר־ליטעראריש עלטער. דא איז ניט אזוי וויכטיק דאס, וואס אזעלכע קינדער קענען שוין מער אדער ווייניקער אויפכאפן די שיינקייט פון א בילד, די טרעפלאכקייט פון א פארגלייך, אדער די קראפט פון א ווארט, נאר דאס — סוף כל סוף די זעלביקע זאך — וואס זיי קענען שוין פילן די שייכות פון אט די אלע ליטעראריש מיטלען צו די טיפערע איבערלעבונגען. דער פריילאכער סוף פארנעמט נאך על פי רוב דעם אויבן־אן אין פילאמיטישע מעג־לאכקייטן. דער שכר פאר גוטס און די שטראף פאר שלעכטס איז פילאמיטיש א נאטירלאכע פארענדיקטקייט פון אן עפיזאד. דאס וועלט דיקטירט פונ'ם דערשט נאך אן אויבערפלעכלאכן אפטימיזם וואס איז כאראקטעריסטיש פאר אומרייפער פילא־מיטישער אנטוויקלונג. בלויז פולע דערוואקסנקייט באריכערט די פילאמיטישע וועלט ניט בלויז מיט דער הנאה פון דערגרייכונג, נאר אויך מיט דער התראה פונ'ם דורכפאל. דער דורכפאל וואלנט, לערנט, ווייזט אן אויף דער נייטיקייט פון נייע וועגן אין לעבן. דער פילאמיטישער דורכפאל איז אויך א באפרידיקונג פון א פארלאנג, א פארלאנג פון א העכערער מדרגה, א פארלאנג צו זען די שטרויכלונגען אויפ'ן זיגזאג־וועג פון פארלאנגען.

עס וואלט ממש געווען א גליק ווען מיר וואלטן געהאט א

גאנצע אויפמערקזאמקייט־לויגיע בא דער יוגנט. זי הייבט אן דורכגעדרונגען צו ווערן — סיי דורך אינפארמאציעס סיי דורך דירעקטער איבערלעבונג — מיט דער ראלע פון גייסטיקע כחות אין דער וועלט, פון די איידעלערע, העכערע כחות. דא האט שוין דער גרויסער דעטעקטיוו, אדער פלינקער ראנגלער ניט אזא שטארקע פאזיציע אין פארנלייך מיט יענע מעשות פון געוואנטן לעבן וואס רוקן ארויס דעם אנטדעקער, דעם ערפינדער אדער גרויסן קינסטלער. און ווי איך האב שוין פריער אנגעוויזן פארנעמען דא די ביאגראפיע, די רייזע באשרייבונג און געשיכטע זייער אן אנגעוענעם פלאץ.

פון פילאמיטאלאגישן שטאנדפונקט איז וויכטיק צו פארצייכענען אז אין דער תקופה הייבן די קינדער אן אפצוטיילן צווישן באזונדערע פילאמיטאלאגישע ווערטן: דאס בארימט־ארטיקע (די אמת'ע מעשה, ווי די ביאגראפיע, רייזע־באשרייבונג, א. ד. ג.) און דאס קינסטלערישע, דאס וואס ווערט שוועקגע־שטעלט אין דער לאנג פון א לעבנס־געשעעניש בכלל. שוין פריער האבן מיר געזעען אז אזא פארלגעמיינערונג־טענדענץ (אין שאפנדיקע מאמענטן) איז כארען אפילו אין דער גאר יונגער קינדהייט. דא אבער ווייזט זיך שוין ארויס אן אפן באמערקטע פאנאנדערטיילונג. און כאטש בא אזעלכע קינדער האט די אמת'ע כעשה, טאקע ווייל זי איז אן אמת'ע, נאך אלץ די פריווילעגיע פון בילכערקייט, ווערט אבער דאס קינסטלערישע ווערק שוין אויך קלאר אפגעשאצט. וואריאם די מעלה פון דער ליטעראריישער קונסט איז דאס וואס זי איז זיך ניט סומך בלויז אויף דירעקטע האנדלונגען, נאר ווייזט אן אויפ'ן מענטשלאכן זינען פון אלע, אין פלוג גאנץ זייטיקע, פרטים פון דער גאנצער ארומיקייט. זאכן, קאלירן, ווערטער, באוועגונגען, וועטער־ענדערונגען, חיות, פלאנצן, קאסמישע דערשיינונגען, מיט איין ווארט, אלץ וואס רינגלט אונז ארום, האט פריער פון אלץ א מענטשלאכן ווערט, ניט קיין ווערט אין זיך אליין. א נייע שול אין דער ליטעראטור איז סוף כל סוף אזא, וואס ווייזט אן אויפ'ן מענטשלאכן זינען פון נייע אומבאמערקטע, ד. ה. „נייטראל"־אנגענומענע דעטאלן, אזא צוגאנג צו וועלט־דערשיינונגען אנטפלעקט א נוי מעכטיק

זינען. אפענע קענזייטיקע באציאונגען ווערן געפירט אין נרענעצן פון מער קאנטראלירטע נארמען און לאזן איבער א בריטן שטח פון האלב פארשטויסענע אידייען און ניט אויסגעדריקטע געפילן פאר שטענדיקן פאנטאזירן און פארטיפטן חלום־ארטיקן לעבן. דאס אויפגעוואכטע סעקסועלע לעבן, וועלן דער מיטגליד פון צווייטן נעשלעכט ווערט שוין אן אביעקט און א ציל, שטעלט לכתחילה אוועק שאטנדיקע אומבאשטימטקייטן צו וועלבע עס ציט זיך די יוגנט נשמה. עס קומט אויך פאר א גלייכצייטיקע פארשארפונג סיי פון אינדיווידועלע סיי פון סאציאלע דארשטן.

אזוי ווערט פאר זיי די וועלט פול מיט קאנפליקטן, קאנפליקטן צווישן בריט־אויסגעוואקסענע פארלאנגען און באנרענעצטע מעגלאכקייטן, צווישן דער אויפפאסונג פון פערזענלאכער פייאיקייט, פולקאמענהייט, נערעכטיקייט, און ארומיקער, באנרענעצטקייט, פאלשקייט און מורא דאס אלץ צו אנערקענען. דער פריערדיקער אידעאל פונ'ס אויסדרוויקלטן העלד פארלירט שוין אביסל זיין ווערט, וויל זיין ספערע זעט איצט אויס צו זיין צו ארים און זיין ראלע אין איר, די ראלע פון אן איינציקער, דערוויטערטער, אפגעזונדערטער, כאטש העלדישער פיגור, קען שוין מער ניט זיין אזא גרינטלאכע טרייסט אין א וועלט וואס איז געווארן בריטער, פילזייטיקער און נעזעלשאפטלאכער.

אויך דא שפילט א נרויסע ראלע אין לייענען דער מאטיוו פון ריזיקאלישע אונטערנעמונגען, אבער דער צוגאנג איז שוין אביסעלע אנדערש. דא וואקסט שוין אוים דער באוואוסטזיניקער דארשט נאך אינפארמאציע. דאס באוואוסטזיין פון אייגענער באנרענעצטקייט — דער מאמענט פון זעלבסט־קריטיק, הייבט זיך שוין אן צו באווייזן. דער פארלאנג צו שפילן א גרעסערע נעזעלשאפטלאכע ראלע ווערט שטארקער. ממילא ווערט גרעסער דער פארלאנג נאך ליטעראטור וואס אינפארמירט. ממילא ווערט בכלל שטארקער דער פארלאנג צו לייענען; לייענען וואס מער, וואס פארשידנארטיקער און אנגעשטרענגטער. דאס איז א מין זוכן אין אלע ריכטונגען, א מין וועלן זיך ראטעווען פון דער אייגענער פארלוירנקייט אין דער גרויס־געוואקסענער וועלט.

די ראלע פון פיזישער קראפט פארנעמט שוין ניט די

פּאַרשטיין, האָבן א קנאַפּן וועלט. עס דאַרף איין מאָל פּאַר אַלע מאָל קלאָר ווערן אַז פּריער פּאַר די מעלות פון קינסטלערישער הויכקייט און אינטעלעקטועלער צוגעפּאַסטקייט אין קינדער ליטעראַטור, שטייט די גרויסע מעלה פון פילאָמיטישער וויכטיקייט. די דערמאָנטע צוויי שרייבערנס פּאַרענדיקן זייער ארבעט מיט אזא באַמערקונג: „צווישן 1880 און 1910 האָט זיך אנטוויקלט דאָס לערנבוך מיט ליטעראַרישן מאַטעריאַל. מענטשן האָבן געהאַט א באַגריף פון א ליטעראַריש לערנבוך אפילו פריער, אָבער זיי האָבן אויך געהאַט א באַגריף אז א קינד איז אַן עמבריאָ דערוואַקסענער. פון זייער דערוואַקסענער הויך.... האָבן זיי כסדר אַראָפּגענאָמען איבער, אין, און ארום דעם קינד... די רייפע מאַטעריאַלן וואָס ליטעראַרישע מייסטער האָבן געשאַפן, אָן שום כוונה אז זיי וועלן זיין פּאַר קינדער. זיי האָבן געטוליעט צו זיך די האָפענונג אז די קינדער וועלן פלוצלונג אויסוואַקסן מיט דער נעוואוינהייט און דעם געשמאַק צו לייענען ליטעראַרישע שריפטן. א סך קינדער זענען טאַקע אזוי אויסגעוואַקסן, אָבער דער קרעדיט געהערט צו זייערע עלטערן אָדער א דערבייאיקער ביבליאָטעק." וועלן מיר דערמאָנען זיך ווי אָרעם עס איז דער קוואַל פון וואַנען אונזערע אידישע לערנביכער מוזן שעפּן, ווערט באמת ניט פּרייאַך אויפֿן הארצן.

די פערטע פּעריאָדע, וואָס הייבט זיך אָן ארום דעם דרייצנטן יאָר, צייכנט זיך אויס מיט דער אַנטוויקלונג פון עטוואָס נייע צענטערן סיי אין פיזיאַלאָגישן סיי אין פּסיכישן לעבן. דער וואוקס פון הארץ און ארטעריען איז אזא אז די פּראָפּאָרציע איז לחלוטין ניט די זעלביקע ווי פריער, מיט'ן רעזולטאַט וואָס עס קומט פּאָר אָן אָנזעעוודיקע שטייגונג פון בלוט־דרוק. די טעמפּעראַטור שטייגט עטוואָס, וואָס דאָס איז אָן ערות אויף כעמישע ענדערונגען. דאָס קול בייט זיך בא ביידע געשלעכטער. עס קומט פּאָר א שנעלער וואוקס פון גאַנצן קערפּער, און דער וואוקס פון מאַרך דערגרייכט די לעצטע מדרגה. און פון אומגעהייערער וויכטיקייט איז דאָס וואָס די רעפּראָדוקטיווע אָרגאַנען וועלן רייף. ניט וויניקער וויכטיק איז די אַנטוויקלונג אין דער פּסיכישער ספערע. וועלטער, פּאַסירונגען און מענטשן באַקומען א רייכערן

לערנבוך, פארנעמען קיין שום פּלאַץ ניט אין טאָג־טעגלאַכן פילאָסאָפישן לעבן פון קינדער. די פאָדערונג אויף הומאָר און רעטענישן איז א סך גרעסער ווי די לערנביכער אנערקענען, און פאבלען, ספּעציעל די פונ'ם מוסר השכל טיפּ, זענען עלף מאָל מער פארטראָטן אין די ביכלאַך ווי זיי ווערן געליינט אין לעבן.

א וואונדער איז דאָס, וואָס כאָטש זיי אליין ווייזן אָן אז די ביכלאַך גיבן דריי מאָל אזוי פיל פּאָעזיע ווי די קינדער פארלאַנגען עס, דאָך זענען זיי ניט איינשטימיק מיט צוויי פריערדיקע פאָרשער וואָס האָבן גאָנץ קלאָר אָנגעוויזן אז קינדער זענען גאָנץ ווייניק פארינטערעסירט אין פּאָעזיע.*) פון די רייד פון די דאָזיקע שרייבערנס איז אפילו גאָנץ שווער צו כאַפּן וואָס זיי מיינען מיט פּאָעזיע, אָבער מען קען זיך משער זיין אז זיי האָבן אין זינען ריטמישע פערזן אין גראַמען. וואָלטן זיי אָבער קלאָסיפיצירט פּאָעזיע לויט אינהאַלט, וואָלטן זיי מסתמא אויסגעפונען אז אויף וויפיל עס איז יא פּאַראַן בא קינדער אינטערעס אין „פּאָעזיע", האט זי א שייכות צו א פרימיטיווערן, פילאָסיטישן מאטעריאַל (א מעשה אָדער אן עפּיזאָד אין גראַמען) און ניט צו אזעלכע לידער וואו לירישע מאָטיוון ווערן שוין, דורך העכערע דענק־נעוואוינהייטן, פארקערפּערט אין וואָרטפארמען, בילדער, א. ד. ג. אָדער וואו די נייטיקייט צו סאָציאליזירן איבערלעבונגען (אראָפּערדן זיך פון הארצן) ווערט שוין א מאָטיוו אין זיך אליין, און געפינט זיין אויסדרוק אין לירישע לידער. אין דער אידישער ליטעראַטור האָט נאָך קיינער ניט געשאפן אזוי פיל פרייד די קינדער ווי לאה קאפילאָוויטש (פאר 6-8 יאָריקע קינדער) ספּעציעל וואו זי איז טעכניש ניט הינטערשטעליק, און מאני לייב, (פאר עטוואָס עלטערע קינדער) וואו ער איז בלויז דערציילעריש. א סך לידער וואָס גייען אריין אין אונזערע לערנביכער, כאָטש זיי שטייען קינסטלעריש גאָנץ הויך, און כאָטש קינדער האָבן ניט קיין גרויסע שוועריקייטן זיי צו

*) Dunn, Interest Factors in Primary Reading Material, Teachers College contribution to Education, No. 113; Abbot, Reading of High School Pupils, School Review, 1902, p. 585.

העכערן לימעראריש־קינסטלעריש נעשמאק בא אונזערע קינדער, וואס געפינען זיך אין עלטער פון דער רעאלימישער אדער העלדן תקופה פון זייער פילאמימישער אנטוויקלונג.

א פארגלייך צווישן דעם לימעראריש מאטעריאל וואס לערן־ביכער פון אנפאנג שולן אנטהאלטן און דער לימעראטור אין וועלכער קינדער זענען באמת פארינטערעסירט, איז מיט א קורצער צייט צוריק געמאכט געווארן פון צוויי שרייבערנס.*) אין זייער אויספארשונג לויגט א ים מיט ארבעט און איז דורכגעפירט געווארן מיט גרויס פארזיכטיקייט, כאטש פון דעם וואס זיי האבן פארעפנטלאכט קען מען ניט דערגיין צו זיי זענען אזוי ווייט נעגאנגען אין דער טיף ווי אין דער בריט. קודם כל האבן זיי איבערגעקוקט א צאל פון די וויכטיקסטע ענגלישע לערן־ביכער און דעם גאנצן מאטעריאל קלאסיפיצירט. דערנאך האבן זיי זיך געזומען אויסצוגעפינען וואס די קינדער לייענען אויסער דער שול. די לעצטע אויספארשונג איז דורכגעפירט נעווארן, (1) דורך אויספרעגן אין ביבליאטעקן וואסערע ביכער קינדער בעטן און לייענען; (2) דורך אינפארמאציע פון ביבליאטעק קארטלאך וויפיל מאל קינדער האבן געזומען געווייסע ביכער צו לייענען; (3) דורך באטראכטן די פאפולאריטעט פון ביכער פון זייער צושטאנד, ווי פינגער צייכנס, צעריסענע בלעטער, איינגעשמירטע טאוולען, א. ד. ג. (4) וואסערע ביכער עס ווערן געליענט אין דער ביבליאטעק גופא און וויפיל מאל; (5) שמועסן מיט קינדער. בנוגע דעם פערטן פונקט, האבן זיי זיך צוגעקוקט צו 1500 קינדער אין משך פון ניין חדשים, געשיקט אנקעטעס אין אלע טיילן פון לאנד, אזוי אז ארום אין ארום האט זייער אונטערזוכונג ארומגענומען 5000 קינדער. דער שלום פון דער דאזיקער אויספארשונג גיט איבער אז צווישן ענגלישע לערן־ביכער איז אין די לעצטע צייטן פארגעקומען זייער א גרויסע ענדערונג צום גוטן, דאך ווייזן זיי אן אויף געווייסע פעלערן וואס זענען זייער אינטערעסאנט. זיי ווייזן למשל אן אז מיטאלאגישע מעשות, וואס פארנעמען אן אנגעזעענעם ארט אין

*) Emma B. Grant and Margaret L. White, Teachers College Record, Feb. and April, 1925.

כח פון העלד אין סאמע פראָנט פון געשעענישן, און פילט אָן מיט גרויסער באַגייסטערונג דעם קלייגער לייענער. דערפאר האָט טאקע דער קינעמאַטאָגראַף אזא מעכטיקע צוציאונגס־קראפט אין אָט דער פּעריאָדע, ווּאָרים ער, נאָך מער ווי דאָס בוך, איז בכח איבעצוגעבן דאָס רעאַלע, אָן שום באַשרייבנדיקע דעטאַלן — וואָס קינדער האָבן אזוי פיינט — און קאָנצענטרירט זיך אויף אויפ'ן העלד, די וויכטיקסטע קראפט אויף וואָס דער קלייגער צוקוקער קען זיך אָנשפּאַרן.

וויפיל ווערק האָבן מיר אין דער קינסטלעריישער וועלט־ליטעראַטור, וואָס זענען צוגענגלאָך צו קינדער, און זענען נעבויט אויף אזעלכע אָרער ענלאָבע מאָטיוון? מיר דוכט אז מען וואָלט געקענט אָן שום גוזמא זאָגן, אז ווען מען זאָל פון דער קינסטלעריישער ליטעראַטור וואָס מיר האָבן, וועלן שאָפן א ביבליאָטעק פאַר אָט דער פּעריאָדע, וואָלטן מיר בלויז געקענט צונויפקלייבן א זייער אָרימע זאמלונג. לאָמיר אויך ניט פאַרגעסן אז דאָ האָנדלט זיך אייגנטלאָך וועגן דעם שול־עלטער וואָס דערציט זיך אויף דער ליטעראַטור אין די לערן־ביכער. די לערן־ביכער, פון דער אָנדערער זייט, נעמען זייער מאָטעריאָל מיסטנס פון דער אנערקענטער קינסטלעריישער ליטעראַטור. ממילא קומט אויס אז די לערן־ביכער, א חוץ וואָס זיי שטיצן ניט די דאָרשטן וואָס שטאָמען פון די קינדערס פילאָסויטישע איבערלעבונגען, שאָפן זיי באַם קלייניוואָרג אָן איינגעוואָרצלטן פּאָראורטייל אָנטקעגן דער ליטעראַטור צו וועלכער עס טרייבן זיי די לערער און בכלל די דערוואָקסענע ליטעראַרישע אויטאָריטעטן. אין מאָמענטן ווען מיר איז געלונגען צו געווינען דעם צוטרוי פון קינדער, האָבן זיי מיר ניט איין מאָל דערקלערט אז „מיר לייענען דאָס וויל אונזערע לערער פאָדערן עס פון אונז; אליין וואָלטן מיר זיך קיינמאָל ניט נענומען דערצו". מיר וואָלטן דעריבער געקענט זאָגן אָן שום מורא פאַר איבערטרייבונג אז — אין איצטיקן מאָמענט לכל הפחות — וואָס גרעסער עס איז דער קינסטלעריישער ווערט פון א לערן־בוך אלץ גרעסער איז זיין אָנטי־קינסטלעריישער איינפלוס אויף די שול־קינדער, ד. ה. אלץ שוועכער ווערט דער וועג וואָס פירט צו דער אָנטוויקלונג פון א

לעבנס־מאטיוון, שטויסן ניט אפ צוליב זייערע אנדערע חסרונות, אפילו וועז די חסרונות זענען אזעלכע וואס קינדער קענען באנעמען וועז מען ווייזט זיי אן אויף זיי. עס איז פארן ממש א ים פון אזעלכע שונד מעשות וואס זענען געבויט אויף פאר־שידענע וואריאציעס פון דער טעמע: אן ארעם קינד וואקסט אוים א גרויסער און בארימטער מענטש. דאס קינד שטאמט געוויינט־לעך פון ארעמע, שלעכטע עלטערן; רייסט זיך ארוים פון דער היים מיט גרויסע השוועריקייטן; לאזט זיך אליין ארוים איבער דער גרויסער וועלט; לעבט איבער געפארן, הונגער, באליידיקונג, א. א. וו. צום סוף וועלט ער בארימט אין דער וועלט מיט זיין בילדונג, אדער חכמה, אדער עשירות, אדער פיזישער שטארקייט, אדער ספארט־שפילן, א. א. וו. א. וו. פארשטייט זיך, אז יעדעם לאנד און יעדעם פאלק טראגט אריין אין אזעלכע מעשות אן אנדער קאליר און פארשידענע שאטירונגען פון צוועקן וואס די העלדן ווילן דערגרייכן.

אזעלכע מעשות פאראיניקן אויף א מערקווירדיק־צוגעטרא־פענעם אופן אי דעם „אמת", אי דעם „העלד", וואס דאס איז דאס נאענסטע צו דער פסיכיק פון דעם עלטער, און וועלט אזוי טיף איינגעוואורצלט, אז גאנץ בולט'ע סימנים פון אט דעם פסיכישן צושטאנד בלייבן איבער אויפ'ן גאנצן לעבן. און אויב אין דערוואקסענעם לעבן קענען מיר זיך וועז ניט וועז באפרייען פונ'ם כשוף פון מיכל קאפלאנ'ס מגיד וואס, וועז ער „מאלט דעם חבוט הקבר איז גלייך ווי איר וואלט זיין דערבייי," זוכט אבער די דריטע פעריאדע מיסטנם דאס רעאלע, כאטש דאס פאנטאסטישע פון דער פרידרדיקער פעריאדע וועלט ניט אין גאנצן אפגעמאקט. אויך דער העלד, די גרעסטע שאפנדיקע און איבערשאפנדיקע קראפט פאר דעם עלטער — אין דער אמת'ן די איינציקע קראפט וואס, פון שטאנדפונקט פון אזא עלטער, טראגט אין זיך אליין אלע אירע סבות, און איז ניט מאשין־ארטיק נע־בונדן צו אנדערע כחות — שטייגט אויף אין אזעלכע מעשות אין זיין גאנצער פולקייט און פארנעם. דער מאטיוו פון ריזיקא־לישע איבערלעבונגען וואס איז באמת א מאטיוו ניט פון סתם איבערלעבן נעפארן נאר פון בייקומען זיי, רוקט ארוים דעם

אז מען דאַרף זיי געבן פרייהייט אין לייענען און האָבן פיינט וועג מען מישט זיך אריין. וויי צו די קלאַסיקער, זיי ווילן אַלדזשער, ניק קארטער, אָפּטיק, פינלי אָדער פּאָנסי. זיי וועלן גלייכער לייענען אָזעלכע ביכער צום דריטן מאָל איידער אָזעלכע וואָס מען רעקאָמענדירט זיי ווי גוטע ביכער." *) די צרה איז, וואָס אָזעלכע קינדער האָבן זיך ניט איין מאָל אָפּגענארט וועג זיי האָבן געפּאַלגט און זיך געכאפט צו רעקאָמענדירטע קלאַסיקער. עס איז פיל מער די פראגע וועגן דעם כאראקטער פון רעקאָמענדירטן בוך ווי וועגן דער פרייהייט צו לייענען וואָס די קינדער אַליין ווילן. פון מיינע דערפארונגען מיט געשעפטן פון אַלטע ביכער וויים איך צו דערציילן פון טויזנטער קינדער וואָס גיבן אוים זייערע לעצטע סענטן אויף די ערגסטע שונד ביכער וועג די ביבליאָטעקן זאָגן זיך אָפּ זיי אריינצונעמען. אָט דאָס ריסן זיך צום דאָזיקן סאָרט ליטעראטור איז אזא, אז קיין ערנסטער באָאָבאכטער פון קינדער לעבן — ווי שטארק עס זאָל ניט זיין זיין אינטערעס, ליבע און גלויבן אין העכערער קונסט — טאָר זיך ניט פארגינען עס אוועקצומאכן מיט דער האנט. מיר האָבן דאָ פאר זיך א לייד־נשאפט צו וועלכער מען טאָר ניט זיין בלינד. מען דאַרף זי פארשטיין, און ערשט דעמאָלט וועלן מיר האָבן א מענלאכקייט זי צו קאָנטראָלירן.

דער אמת איז אז אָט די שונד מעשות פארמאָגן אָפּט אזא זעלטענע פאראייניקונג פון נאָענטן און ווייטן, אזא פיינע קאָמבינאציע פון נאָענטסטע מאָטיוון און ווייטסטע אינטערעסן, אז עס פארכאפט פשוט דעם אָטעם בא די קינדער. עס שפילט זיך פאר זיי אָפּ א לעבן געבויט אויף א בעסערן אופן און מיט באָקאָנטע, איצטיקע, לעבעדיקע מאטעריאלן. עס איז א לעבן וואָס גיט צו דאָס וואָס פעלט, וואָס נעמט אוועק דאָס וואָס דאַרף ניט זיין, און רעאָרגאניזירט ריכטונגען, פאזיציעס און פראצעסן אין הסכם מיט די נייטיקסטע באדערפענישן. מעשות וואָס דרינגען אריין אזוי טיף און באהעפטן זיך אזוי שטארק מיט ווירקלאכע

*) What Children Read, by Lila Van, Public Libraries, 1906, p. 183.

פּעריאָדע פון דירעקטער איבערלעבונג, נעפינען מיר בלויז דאָס קאָנקרעטע, דאָס נאָענט־ארומיקע, אָבער דאָרט איז עס א פּועל יוצא פון א צו אָרעם פּסיכיש לעבן. דאָ, פּאַרקערט, שטאָמט עס פון בריטערע און ווייטערע באַציונגען מיט דער ווירקלאַכקייט. דאָרט ציט זיך דאָס קינד צו א רעאַלער וועלט, דאָ — צו א רעאַליס־טישער. דאָרט אָפּערירט דאָס קינד בלויז מיט ווירקלאַכקייטן, דאָ — מיט ווירקלאַכקייטן פּלוס ווירקלאַכע מענלאַכקייטן. די נערוון סיסטעם נעפינט זיך שוין באַלד אויף דער רייפער מדרגה פון א דערוואַקסענעם; די מענלאַכקייטן פּאַר ווייט־פּאַרצוויגטע כּאַראַקטעריסטיקעס, זענען אָפּן און פּריי. די פּאַנטאַסטישע כוחות וואָס קומען צו הילף אין דער פּריערדיקער פּעריאָדע אין די פּראָצעסן פון רעאַרגאַניזירן און צופּאַסן קענען איצט שוין מער ניט גילטן, ווייל די נענטערע באַקאַנטשאַפּט מיט די עלעמענטאַרע גענעצן פון דער פּיזישער און גייסטיקער וועלט לייגן אַרויף א שווער געווויכט אויף די פליגלען פון דער פאַנטאַזיע. ממילא ווערט נעבוירן א נייער כח וואָס האָט די נרויסע מעלה אז ער האַלט אין זיך אויף די מענלאַכקייט פון גרויסע דערגרייכונגען און דאָך טרעט ער ניט ארויס פון די נרענעצן פון רעאַלן לעבן. דאָ קומען מיר צו צו דער צווייטער כאַראַקטעריסטיק פון דער דאָזיקער תקופה: צום טיפן אינטערעס אינ'ם אויסדערווייטן מענטשן, אין דער נרויסער מענטשלאַכער פּערזענלאַכקייט.

דאָס איז די צייט וועו, פון איין זייט, איז די פראַגע: „איז עס אמת?" אן אָפּט נעשטעלטע פראַגע בנונע נעהערטע אָדער נעלייענטע מעשות. מיר איז אָפּט אויסנעקומען צו באַמערקן בא קינדער פון דעם עלטער א ווידערווילן צו לייענען מעשות וואָס זענען נעשריבן אין דער ערשטער פּערזאָן. די ערשטע פּערזאָן שמעקט עפּעס מיט באַרימערייַ אין די אויגן פון אזעלכע קינדער, און ממילא איז פּאַראַן א חשד אז ס'איז ניט אמת. פון דער אנ־דער זייט רייסט מען זיך צום דעטעקטיוו העלד, צו דער באַשרייבונג פון ריזיקאַלישע מאַמענטן און צום רובינסאָן קרוסאָ טיפּ פון בייקומען שווערקייטן.

דאָס איז אויך די צייט וועו שונד האָט דעם שטאַרקסטן אָנהאַלט. א נענעטע ביבליאָטעקאַרן קלאָגט זיך: „קינדער גלויבן

מעשה איז א וויכטיק דערציעריש מיטל וויל זי שפילט זיך פאנאנדער אין דער וואראמקייט פון א לעבעדיקער רעאליטעט. די מעשה איז אן אפשפיגלונג פון דער אייביקער זעלבסט־באוועגונג וואס טראגט אין זיך אליין אלע אירע סיבות, און איז ניט קיין אבסטראקציע, קיין אפגעריסענע אידייע, וואס לעבט א זייטיק, דערווייטערט לעבן. דארט וואו דער דערציילער וויזט ארויס אז דאס דערציילן איז בא אים א מיטל פאר זייטיקע כוונות, אז ער אליין שטייט פון דער זייט, וואס בא אן אמת'ן לעבנס־פראצעס איז עס אוממעגלאך, דערווייטערט ער זיך שוין דערמיט פונ'ם צוהערער. די פאסירונגען פארלירן פאר'ן לעצטן זייער נאנצן זינען, וויל ער קען זיי דאך ניט מער מאכן פאר זיינע אייגענע, בעת דער דערציילער אליין האט עס ניט נעטאן, ער קען אין זיי ניט זען די נאטירלאכע שפראצונגען פון זיין וועלט, און זיין באגער אקטיוו מיטצושאפן ווערט אפגעטויט. אנשטאט צו דערפילן די אומבאוואוסטע און טונקעלע זייטן פון לעבן און זיין אויפמערקזאם אויף די באוואוסטע, בלייבט דאָ איבער בלויז א פארשארפט באוואוסטזיין פונ'ם דערציילערס א נעראנק, און אזא קינסטלאכער צוזאמענשטעל פון עפיזאדן איז פאר א קינד אן אנטוישונג, אויף וויפיל עס איז ניט קיין מעשה, און לחלוטין ווייט, פרעמד און אומאינטערעסאנט אויף וויפיל עס איז א באוואוסטזיניק געשטעלטע כונה. דער מאראלער אויס־פלוס פון מעשות אויפן לעבן פון קינדער איז בלי ספק אום־נעהייער, אבער נאר דעמאלט וען זיי זוכן צו דערציילן ניט צו לערנען. דער אמת איז אז די איינגענלויבטקייט פון דערוואקסענע אין פראפאנאנדע, אינ'ם מאגישן כוח פון רייד, נעמט זיך ניכער פון אונזער אייגענער באדערפענישן זיך אפצורערן פון האַרצן איידער פון וועלכער ער איז אויפפאסונג פון דער קינ־דערשער אדער בכלל, מענטשלאכער, פסיכיק.

די דריטע פעריאדע, וואס ציט זיך ביז ארום דעם צוועלפטן אדער דרייצנטן יאר וואלט מען געדארפט אנרופן די רעאליסטישע אדער העלדן פעריאדע. דאס איז קודם כל די תקופה וען דער דראנג צו רעארגאניזירן און שאפן קענזייטיקע צופאסונגען מוז זיך האלטן אין ענג־רעאלע גרענעצן. אויך אין דער ערשטער, דער

לענגערע צייט. דאָ געהערן א סך פון אנדערסענס מעשות, און ווען מען זאָל באַזייטיקן די פּרינצן און די פּרינצעסנס — וואָס געהערן שוין איצט צו דער געשיכטע און דאַרפן דערמאָנט ווערן ניט פריער ווי אין געשיכטע קורסן — וואָלטן נאָך מער געקענט האָבן א ווערט. דאָ אַהער געהערן אויך די פּאָפּלען, בכלל די מעשות וועגן חיות, ספּעציעל שטוב־חיות, זענען א זעלטענער פּרימיטיווער מאָטעריאַל, און די מורא פּאַר אַנטראָפּאָמאָרפיזם, אויף וואָס טייל ווייזן אָן, איז דוכט מיר, געבויט אויף א פּאַלשער אויפּפּאַסונג.

די צאָל מעשות וואָס גייען אונטער'ן נאָמען צויבער־מעשות איז אַזוי גרויס, און די קלאַסיפיקאַציע אזוי אומבאַשטימט, אז צווישן זיי זענען באמת פּאַראַן א סך, וואָס געהערן צום טיפּ פון שיינע און נוצלאָכע מעשות. און דאָס נעמט זיך אי פון דעם וואָס זיי האָבן ניט אין זיך די שעדלאָכע עלעמענטן אויף וועלכע איך האָב אָנגעוויזן, אי צוליב דעם וואָס דער מוסר השכל סטאַרטשעט ניט ארויס פון אַלע זייטן.

אין פלוג זעט עס אויס צו זיין אומפּאַרשטענדלאָך פּאַרוואָס ניט נאָר קינדער, נאָר מענטשן בכלל זאָלן אַזוי פיינט האָבן מוסר און ספּעציעל דעם מוסר זאָגער. און די לאָגע בייט זיך אויף א האָר ניט אפילו ווען דער מוסר באציט זיך אויף אידעאַלע נאַרמען וואָס ווערן אַלגעמיין אָנגענומען און נעשעצט. צווישן די וויצן און אַנעקדאָטן וואָס גייען ארום אין פאַלק געפינען מיר נאָר א נרויסע טייל וואָס שפּאָט אָפּ פון'ס גייסטלאָכן און מוסר זאָגער, און פון'ס אינהאַלט פון אָט די אַלע אַנעקדאָטן זעט זיך ארויס דאָס באַזונדערע פּאַרגעניגן פון מענטשן צוצושרייבן צום ממונה איבער אונזער מאַראַל אַלע לײַדנשאַפטן און שוואַכקייטן אַנטקעגן וועלכע זיינע פלאַמיקע דרשות זענען געווענדט. אָן ענלאָכע פיינטלאָכע באציאונג האָבן מיר אַלע, און ספּעציעל קינדער, צום מוסר וואָס ווערט ארויסגעבראָכט אויף א פילאָ־מיטישן אופן.

אין לעצטן פאַל פילן זיך קינדער באַזונדערס אָפּגענאַרט, פּאַרווירט. די איינציקע טרייסט פון'ס מאַראַלן אידעאַל איז זיין כח אין דער געשטאַלטונג פון ווירקלאָכע לעבנס פּראָצעסן. די

שעדלאכער פאקטאר אינ'ם קינד'ס טאג־טעגלאכן פאנטאזירן,*) א טעטיקייט וואס איר וויכטיקייט האבן די פסיכא־אנאליטיקער מיט רעכט אונטערגעשטראכן. די מאדנע, קאפריזנע האנדלונגען פון די העלדן פון דער צויבער־מעשה זענען ניכער פרעמד איידער פאנטאסטיש. נעמט למשל די פארוואנדלונג — א מענטש ווערט א הונט, אדער א זשאבע; אדער דאס פארבאדרגענע אויג וואס לויערט אויף שלעכטע אדער פוילע קינדער; אדער דאס אלץ וואס גייט אונטער'ן נאמען כשוף, — וואס איז דאס אויב ניט אן אפשפיגלונג פון א פרעמדער וויטער וועלט? היינט נעמט די אלע פרינצן, פרינצעסינס, קעניגן א. א. וו. אויב הארטלאנד'ס טעאריע איז אמת, אז צויבער מעשות זענען אן איבערבלייבאכץ פון גאר אלטע גראע צייטן, זעען מיר אבער אז מען האט זיי גאנץ פיין צוגעפאסט צו שפעטערדיקע באדינונגען דורך דעם וואס מען האט זיי אנגעפילט מיט גוטע פרינצן און שיינע פרינצעסנס. פארוואס זשע זאלן מיר איצט לאזן דאדט די אלע העלדן וואס האבן היינט שוין פארלוירן יעדן זינען און שפילן קיין שום ראלע ניט אין דער קינדערשער וועלט?

פאראן נעמונג פאנטאסטישע מעשות און נאך מער מענ־לאכקייטן פאר אזעלכע וואס קענען באגייסטערן און דערפריען א היינטיק מענטשלאך קינד מיט מאטעריאל פון דער איצטיקער וועלט. בא אונז, ספעציעל, איז פאראן א ים מיט פאלקס־מעשות וואס וואלטן, מיט קליינע ענדערונגען, געקענט זיין זייער וויכטיק. אייגנטלאך שטאמט די פרייד פון קינדער אין צויבער־מעשות אויך פון דעם וואס זיי האבן אלע א וועגדונג צום איצטיקן לעבן; די שרעק און פארווירטקייט פון אזא מעשה איז ניכער א שטערונג איידער א הילף. און וען קינדער קומען אין די וויטערע יארן פון דער פרימיטיווער תקופה זאגן זיי זיך טאקע אף פון צויבער־כעשות: „דאס איז פאר קליינע קינדער, מיר ווילן דאס ניט הערן", זאגן זיי, בעת וען עס קומט צו פאנטאסטישע מעשות, וואס שטאמען ניט, לויט זייערע מאטיוון און לויט זייער טבע, פון א פרעמד און דערווייטערט לעבן, האלטן זיי טאקע אן א פיל

*) Children's Stories, by Wontrina A. Bone, 1924, ch. 3.

צו אנטוויקלען זיין באנטזיע וואס לעבט און קען נאר לעבן אין דער איצטיקער וועלט, און וועט תמיד דארפן אויסגעבן איר גאנצע עשירות בלויז אויף מאכן לייכטער, בעסער און גליקלאכער דאס צוואמענלעבן מיט דער דאזיקער איינציקער, איצטיקער וועלט. אויב מען דארף קינדער געבן בלויז טיילן פון גראָ־אלטע לעבנס־אופנים, וואלטן מיר זיי דאך ניט נעדארפט לאזן שפילן מיט אויטאמאבילן, אפשר מיט וועגלאך אויך ניט, ווייל די דאזיקע טראנספארט מיטלען זענען צו נאענט צו דער איצטיקער ווירקלאכקייט. אדער לכל הפחות וואלטן מיר נעדארפט אכטונג געבן, אז אונזערע קינדער זאלן ניט רופן קיין „דאקטוירים" ווען די ליאלקעם ווערן „קראנק", נאר זאלן זיי אפשפרעכן אן עין הרע, ווייל דאס לעצטע איז געווג ווייט פון א מאדערנעם הייל־מיטל אז עס זאל שוין צוליב דעם אליין אנטוויקלען די פאנטאזיע.

דער דאזיקער ארגומענט פאר דער צויבער־מעשה האט קיין שום ווערט ניט. אלץ וואס לעבט אין אונז אנטוויקלט זיך אויפ'ן חשבון פון לעבן גופא, ניט מיט דער הילף פון געקינצלטע מיטלען. די פאנטאזיע נערט זיך פון איצטיקע וויטאמינען, איצטיקע קאנפליקטן, איצטיקע פארלאנגען און דער איצטיקער אנטוויק־לונגס־מדרגה פונ'ם גאנצן קינד. זי האט ניט קיין באזונדערע אויטאנאמע עקזיסטענץ אינ'ם קינדס נשמה, און באזונדערע, ספעציעל אנגעוועגדטע מיטלען וועלן איר ניט העלפן.

און פונקט ווי עס איז ווערטלאז דער דאזיקער ארגומענט פאר דער צויבער מעשה, אזוי איז אויך ווערטלאז דער קענע־רישער ארגומענט, וואס האט מורא אז די צויבער־מעשה וועט אנטוויקלען אין אונזערע קינדער אבערגלויבנס, עפעס אזוי ווי עס וואלט נעווען אן ערנסטע געפאר אז אויסוואקסנדיק קענען זיי זיך נאך חס ושלום פארוואנדלען אין אן אמאליקן פרימיטיוון שבט. דער אמת איז אז פאנטאסטישע מעשות האבן א ווערט פאר דער דאזיקער תקופה וואס מען קען נאר ניט אפשאצן. אבער דאס ווילד־פאנטאסטישע אין דער צויבער־מעשה צעמישט, שרעקט, פארפירט און פילט אן די קליינע וועלט מיט פאראליזירנדיקע מורא'ס. אפט ווערן די געשטאלטן פון דער צויבער־מעשה א

טאקע שעדלאך. אבער דאס איז נאר דערפאר ווייל דער מוסר השכל איז ניט קיין גוטער. א צויבער מעשה וואס איז, למשל, געבויט אויפן מאטיוו פון דער שלעכטער שטיף־מוטער, דארף מען טאקע לויט אדלער'ן ניט אונטערטראגן די קינדער. אבער דאס הארט נאטירלאך ניט צו טאן מיט די עלעמענטן וואס מאכן די צויבער מעשה פאר דעם וואס זי איז.

די גאנצע טעאריע פון דער צויבער מעשה ווי אן אנטוויקלער פון דער פאנטאזיע מעג געשטעלט ווערן אונטער א גרויסן פרעג צייכן. בכלל זעט עס אוים זייער נעקינצלט ווען מען דארף זיך באנוצן מיט א ספעציעל געשאפענעם מאטעריאל אויף צו אנטוויקלען וואס ניט איז א לעבעדיק קינד. מיר זענען שוין באלד אין גאנצן פריי געוואָרן פון דער טעאריע אז מען דארף לערנען לאטיין אויף צו אנטוויקלען דעם שכל, אדער אז מען דארף זיך באנוצן מיט די מאנטעסאָרי אפפאראטן אויף צו אנטוויקלען די חושים. דעם זעלביקן מזל וועט מסתמא האבן יערער אנדער נעקינצלטער מאטעריאל וואס מען דארף ספעציעל באנוצן אויף עפעס צו אנטוויקלען.

צויבער מעשות זענען אין דער אמת'ן פארעלטערטע ווירק־לאכקייטן. די אלע אבסורדן און מאדנע פירונגען, די אלע אוממעגלאכקייטן און סתירות, וואס מיט זיי איז פול די צויבער מעשה, קענען בלויז דערקלערט ווערן ווי אן איבערבלייבאכץ פון אנדערע עפאכן און אנדערע ציוויליזאציעס.*) אויב די צויבער מעשה קען באנוצט ווערן איצט אויף צו אנטוויקלען די פאנטאזיע נאר דערפאר ווייל זי איז דערווייטערט פון דער איצטיקער ווירקלאכקייט אדער איז א סתירה צו איר, וואס זשע האבן מענטשן געטאן אין יענע צייטן וועו די צויבער־מעשה איז געווען אריינגעוועבט אין געווינטלאכן טאג־טעגלאכן לעבן? וואסערע מעשות האט מען דעמאלט באנוצט אויף צו אנטוויקלען די פאנטאזיע? עס זעט אוים זייער מאדנע אט דער גלויבן אז מען דארף אוועקפירן א קינד אין אלטע לאנג־פארלאשענע וועלטן כדי

*) The Science of Fairy Tales, E. S. Hartland, 1890, p. 352.

ביימער (?) און אלץ וואָס פאפּעס און מאמעס עסן. מען האָט גאָר ניט מער געהאט. מען האָט געמוזט גיין קויפן, און דאָס פערד האָט אלץ אויפגענעסן און אנטלאפן."

דאָס ווירקלאך נייע אין דעם עלטער איז אי דאָס פאנטאסטישע אין זינען פון נייע קאמבינאציעס וואָס שטאמען ניט פון דירעקטע איבערלעבונגען, אי דאָס פאנטאסטישע אין זינען פון אומגעצאמטקייט („איז ס'פערדעלע ארויס אין שטוב"). עס לייגט זיך דעריבער אויפ'ן שכל פארוואָס די צויבער־מעשה ווערט בא א סך באטראכט ווי א פאסיקער, אפילו ווי דער פאסיקסטער לייגן מאטעריאל פאר אזעלכע קינדער. עס וואלט אונז צו וויט פארפירט ווען מיר וואלטן זיך דא אריינגעלאזט אין דער אלטער און פארעלטערטער דיסקוסיע ווענן צויבער, מעשות פאר קליינע קינדער. עס איז גענוג אנצווויזן אויף צווויי אנטקעגן געזעצטע מיינונגען כדי צו זען וואו מיר האלטן מיט'ן גאנצן ענין צויבער מעשות. איין שרייבער האלט אז „א סך נעמיינהייט און עגאיזם אין די עלטערע יארן קומט צו מענטשן דערפאר וואָס זיי האָבן ניט קיין אנטוויקלטע פאנטאזיע". און דער־פאר דארף מען קינדער דערציען צויבער מעשות, ווייל זיי אנטוויק־לען די פאנטאזיע*) און פון דער אנדער זייט זאָגט מיטשעל אז „די צויבער מעשה, דער צירק, דער נעיעג נאָך נייאיקייטן, דער־פריען דעם פארדאָרבענעם דערוואקסענעם; זיי רענן אויף און צעמישן דאָס קינד". **)

דער שווער־פונקט פון אלע פארטיידיקער פונ'ם צויבער־מעשה מאטעריאל איז תמיד נעווען דער ארגומענט אז די דאָזיקע מעשות אנטוויקלען די פאנטאזיע. פעליקס אדלער זאָגט אויך וועגן צויבער מעשות אז „דער הויפט פעדאגאגישער ווערט וואָס זיי באזיצן איז וואָס זיי איבן אוים און אנטוויקלען די פאנ־טאזיע".***) אמת, אדלער פארטיידיקט ניט די צויבער מעשה אויף דער גאנצער ליניע, ער האלט אז א סך צויבער מעשות זענען

*) Literature for Children, by Orton Lowe, 1914, p. 15.

**) Mitchel, l.c., p. 16.

***) Moral Instruction of Children, 1892, p. 63.

דאס פילאמיטישע לעבן אריינצובערעכענען עלעמענטן וואס נעהערן ניט צום דירעקטן אייגנדרוק, וואס זענען שוין אבער געווארן א פאקטאר אין די לעבנס שייכות'ן. פון אזא קינד הערט מען שוין ניט בלויז דעם סטערעאטיפישן „אמאל איז געווען", נאר אויך דעם נייעם נוסח פון „אמאל, אמאל אמאל" און „וויט, וויט וויט פון דאנען", בולט'ע סמנים פון א ברייטערן און וויטערן וועלט נעשען.

אין דעם עלטער באקומט אויך די מעשה שוין א גלייך־לויניקע אנטוויקלונג. פאסירונג פאלגט נאך פאסירונג מיט דער נויטוועגדיקייט פון א פולער לעבן, און עס ווייזט זיך שוין ארויס א זיגען פאר דער קאמישער סיטואציע, וואס שפילט אזא אומגעהייערע ראלע אין דער קינדהייט. אט איז א כאראקטעריסטישע מעשה פון א זעקס־יאריק קינד וואס ווייזט די לעצט דערמאנטע שטריכן פון דעם עלטער:

„אמאל איז געווען א אינגל און דאס אינגל איז געווען זייער מאדנע. און איין מאל איז דאס אינגל געגאנגען אין קראם קויפן אייער און ער האט באקומען די אייער און ער איז אזוי שנעל אהיים געלאפן מיט די אייער, אז ער האט זיך פארטשעפעט און צעבראכן די אייער. האט ער געזומען די אייער, און האט געזומען די שאלן און האט זיי פארריבט ווי גאנצע אייער. און ער איז פאמעלאך אהיים געגאנגען. און זיין מאמע איז געגאנגען צעקלאפן די אייער און זי האט נאר געעפנט די שאלן און קיין אייער זענען דארט ניט געווען, און זי האט ניט געקענט באקן קיין קוכן אין יענער נאכט". *)

און אט איז א מעשה פון פאנטאסטישן טיפ, וואס איך האב אליין פארצייכנט. דאס קינד איז 5½ יאר אלט. „אמאל איז געווען א קליין פערדעלע. ס'פערדעלע איז געגאנגען קיין ניו יארק, איז ס'פערדעלע ארויס אין שטוב, און דאן אין עס־צימער און דאן אין קיך. איז פון קיך האט עס געזומען עסן קיכלאך. ברויט. אזוי גרויס איז ער, גרעסער פון טיש. הייבט ער אן צו עסן אלצדינג ארונטער פון טיש: ס'גלאז אין די

*) Mitchel, l.c., 44.

דיציאָנעלע באציאונגען צו קינדער, נאָר צו זייערע אייגענע ווירקלאָכע אינטערעסן. אמת, עס זענען פּראָן אזעלכע וואָס האָלטן אז וועג מיר זאָלן אפילו קיין אבערגלויבישע מעשות ניט דערציילן, וועלן זיי קינדער אליין אויסטראָכטן. קינדער וועלן דעמאָלט אליין אָנפילן זייער וועלט מיט מכשפות, שדים, רוחות, מלאכים, געטער, א. ד. ג. אלץ וואָס מיר איז באקאנט וועגן דעם ענין, און ווי מיינע אייגענע באָבאכטונגען ווייזן מיר, איז ניטאָ קיין שום גרונט, קיין שום שאָטן פון א גרונט, אָנצונעמען אזא השערה. מיר מענן מיט פולער זיכערקייט האָלטן אז אָט די גאנצע איבערנאטירלאכע, אבערגלויבישע וועלט נעהערט צו דעם וואָס מען רופט סאציאלע ירושה. דאָס זענען טראדיציאָנעלע מעשות און גלויבונגען וואָס גייען איבער פון דור צו דור און ווערן אויף אזא'ן אופן אויפגעהאלטן. מיר אליין פירן די קינדער אריין אין אזא וועלט און דערנאָך מאכן מיר א בלבול אויף די קינדער.*)

דאָס וואָרט פאָנטאסטיש האָט דאָ א שייכות צום פאקט וואָס בא קינדער אין דאָזיקן עלטער איז שוין די וועלט בריט אויסגעוואקסן, בעת די מיטלען צו קאָנטראָלירן אָט די עשירות זענען נאָך צו באגרענעצט. דאָס קינד האָט שוין דעמאָלט נענוג נעזען און געהערט, נענוג איינדרוקן אין זיך איינגעזאפט, אָבער איז נאָך ווייט פון מינדסטן באגריף וועגן די געזעצן וואָס באהערשן אָט די אלע זאכן. איך האָב פריער באמערקט אז דאָס דערציילן א מעשה איז אויף דער ערשטער מדרגה אן אויסדרוק פון א דאָרשט נאָך א וועלט וואָס איז באפרייט פון אירע חסרונות, דאָס איז אָבער בלויז די ערשטע מדרגה. איצט וואקסט אוים דער דאָרשט אין א נייער ריכטונג. פריער איז נענוג געווען אז די מעשה זאָל איבערשטעלן דאָס ביסל באלאָבאטישקייט פון דער נאָענטער וועלט, און אלץ איז פּארענטפערט. איצט זוכט שוין

*) ווי אזוי דאָס וועלט געטאָן אפילו פון גאָנץ אינטעלעגענטע מענטשן, אפילו פון אזעלכע וואָס ווילן אז דאָס קינד זאָל זיך אויסאַרבעטן אן אייגענע „מיטאָלאָגיע", זע דעם אָפּענעם מעות אינ'ם בּאָריכט וועגן Fairies, W. B. and I. B. B. Jour. Experimental Ped., Vol. I., No. 5, 1912.

הייבן אן צוזאמענצוקלייבן דאס גאנצע ביסל היימישע מאטעריאל און שאפן אן עפיזאד, א פילאמיטישע גאנצקייט, וואס רעאר־גאניזירט דאס קליינע וועלטל זיערס לויט די פאדערונגען פון די קענדיקע שייבות'ן וואס עקזיסטירן צווישן זיי און זייער נאענטער סביבה. דאס איז אייגנטלאך דער זינען פון דער מעשה מיט'ן „צוקונפט"־קינד וואס איך האב פריער געבראכט. די דאזיקע פעריאדע וואלט מען אפשר נעדארפט אנרופן די צייט פון דער נאענטסטער דירעקטקייט, ניט בלויז דערפאר וויל דער מאטעריאל ווערט געזומען פון דער קליינער, ענגער וועלט ארום, נאר אויך דערפאר וויל די גאנצע שטרעבונג, דער גאנצער רעארגאניזיר־פראצעס באציט זיך אויף דעם נאענטן און דירעקטן, אייגנטלאך, אינציק מעגלאכן, מאטעריאל.

דאס איז די צייט וועו עלטערן פילן בחוש אז בליוז זייערע אייגענע אויסגעטראכטע מעשות פון געשעעניש וואס זענען נאנט פארבונדן מיט'ן קינדס לעבן קענען האבן א האפט. און דאס איז נאנץ ריכטיק. אין דער דאזיקער צייט, וואס דערגרייכט איר העכסטן פונקט ארום דעם סוף פון פערטן יאר איז שווער צו געפינען א פארטיקן און פאסיקן מאטעריאל וואס זאל כסדר נילטן. די באגרענעצטקייט פון די אינטערעסן און דער סביבה אין וועלכער אזא קינד לעבט מוז אינדיווידואליזירן די פילא־מיטישע פונקציעס.

שפעטער וואקסט אויס א צייט וואס מען וואלט, דוכט מיר, נעדארפט רופן די פרימיטיווע צייט. זי ציט זיך ביז ארום דעם זיבעטן אדער אכטן יאר. דער טערמין „פרימיטיווע" האט ניט קיין שייכות צו עפעס א באזונדער אינערלאכער ענלאכקייט צווישן פרימיטיווע מענטשן און קינדער פון אזא עלטער, נאר נאנץ פשוט: די מעשות פון דער דאזיקער פעריאדע האבן א שטארקע ענלאכקייט צו די שאפונגען וואס מיר געפינען אין פרימיטיוון פאלקלאר, סיי בנוגע פשטות סיי בנוגע געוויסע „פאנטאסטישע" עלעמענטן. זאל דאס אבער אונז ניט פירן צו די גייסטער און מיסטעריעזע באשעפענישן מיט וועלכע מיר פילן אן די קינדערשע מחות אין דער דאזיקער תקופה. בכלל דארף אזא קלאסיפיקאציע ניט זיין געבויט אויף אונזערע טרא־

זאָלן ניט געהערן צום פאבעל טיפ, ריכטיקער, צום קינדערשן טיפ, וואָלטן זיי זיך ניכער געפאסט פאר ביאָלאָגיע איידער פאר ליטעראטור. זיכער וואָלטן זיי קיין פלאץ ניט געקענט האבן אין קינדער ליטעראטור. אגב אורחא איז כדאי צו באמערקן אז אין דער זאמלונג פון קינדער מעשות וואָס איך האָב אליין פארשריבן נעפינן איך יא א געוויסע צאָל וועגן שטוב חיות. כאטש די ווייט גרעסטע צאָל נעהערט צום טיפ וועגן וועלכן עס רעדן וואָסט־ראָווסקי, איטאָן, און כמעט אלע אנדערע.

ד. די פילאָמיטישע אנטוויקלונג פונ׳ם קינד.

ווילן מיר צוטרעטן צו דער פראגע: וואָס, קאָנקרעט, דארפן קינדער לייענען? דארפן מיר זיך קודם כל באפרייען פון א קארדינאלן טעות: דאָס איז דער טעות אז דאָס איינציקע וואָרט „קינדער" באצייכנט אן אינהייטלאכן פסיכישן צושטאנד. מיר דארפן די קינדהייט צעטיילן אין מער אדער ווייניקער באשטימטע פעריאָדן אין איינקלאנג מיט באזונדערע פילאָמיטישע אינטערעסן וואָס זיי ווייזן ארויס. לויט קאַרל בילער דארף די קינדהייט צעטיילט ווערן אויף דריי פעריאָדן. די ערשטע פעריאָדע — די אזוי גערופענע „שטרואוועל־פעטער" פעריאָדע — איז די צייט וען קינדער גיבן זיך בלויז אָפּ מיט די געווינטלאכע, טאָג־טעגלאכע פאסירונגען פון די סאמע ערשטע יאָרן, ווי עסן, וואשן, פינגער זייגן, א. ד. ג. די צווייטע פעריאָדע שטרייכט אונטער די צויבער מעשה, („מערכען") און די דריטע שטעלט דעם טראָפּ אויף געוואָגטע און העלדישע מעשים*)

די דאָזיקע קלאסיפיקאציע איז געבויט אויף גאנץ פאר־זיכטיקער באָבאכטונג, אבער נעמט ארום, ווי מיר דוכט, בלויז די דרויסנדיקע זייט פונ׳ם ענין. פון אונזער שטאנדפונקט וואָלט מען די קינדהייט געדארפט צעטיילן אין פיר פעריאָדן געבויט אויף פיר פארשידענע אופנים פון אויסדריקן פילאָמיטישע אינטערעסן. די סאמע ערשטע צייט איז די צייט וען קינדער

*) Die geistige Entwicklung des Kindes, Karl Buhler (Vierte Auflage), 335 ff.

דיקע קינדער־שאפונגען (קינדער אין עלטער 6-8). עס ווייזט זיך ארויס אז פון 56 קינדער האבן 40 געשריבן וועגן זיך אדער אנדערע קינדער, איינער — וועגן דערוואקסענע מענטשן, און 15 איבער אנדערע געגנשטאנדן. פון די אלע זענען 49 אמת'ע מעשות, און 7 פונ'ם אויסגעטראכטן טיפ. בלויז 11 באשרייבן טאג טעגלאכע פאסירונגען און 45 אומגעווייניטלאכע פאלן. זי קומט, דעריבער צום שלום אז מעשות פאר קינדער זאלן זיין אמת'ע מעשות פון קינדער לעבן וואס באהאנדלען אומגעווייניט־לאכע פאסירונגען. אט די פאסירונגען דארפן זיך דערהויפט אפגעבן מיט לעבעריקע האנדלונגען; זיי זאלן אנטהאלטן ווינציק שילדערונג וועגן מענטשן אדער געפילן, ווינציק עסטעטישע איינצלהייטן אדער מאראלע כללים, די מענטשן און פלעצער וואס ווערן דערמאנט זאלן האבן באשטימטע נעמען. *) ענליכע רעזול־טאטן — ספעציעל דער פונקט אז קליינע קינדער שרייבן מייסטנס וועגן פערזענלאכע איבערלעבונגען און אז ערשט עלטערע הייבן זיך אן ערנסטער צו באנעמען אין זייערע שאפונגען מיט די איבערלעבונגען פון אנדערע — האט באקומען ס. ע. איטאן, וועלכער האט פארגעבן 137 קינדער צו שרייבן איבער וואס נאר זיי ווילן. דער עלטער פון די קינדער איז געווען צווישן 6½ און 15.**)

אין פלוג וואלט מען זיך געדארפט וואונדערן פארוואס אזעלכע קליינע קינדער זאלן ניט שרייבן קיין מעשות וועגן חיות. אי זיי קומט אפט אוים צו הערן אדער לייענען אזעלכע מעשות, אי זיי ווייזן ארויס א שטענדיקן אינטערעס אין אזא לייענן מאטעריאל. דער אמת איז אבער אז דער ליב, בער, פוקס, העלפאנט, א. א. וו. פון דער מעשה, ווערן פארגעשטעלט ווי קינ־דער. זייערע חכמות און נארישקייטן זענען פון טיפישן קינדערשן מין, און ס'איז קיין וואונדער ניט וואס בא אונזער קליינוואַרג בלייבט פון אזעלכע מעשות דאס קינדערשע, ניט דאס חיה'שע. אנדערש קען עס נאר ניט זיין. וואַרים וועט מעשות וועגן חיות

*) A Study of Children's Own Stories, by Clara Vostiovsky. Studies in Early Education, Earl Barnes, July, 1896.

**) Children's Stories, by S. W. Eaton, Ped. Sem., Oct., 1895.

פון דער דאָזיקער שאפונג, נאָר פון שאפונג, פון ליטעראַרישער שאפונג בכלל.

דאָס פסיכישע לעבן איז א שטענדיקער פּראָצעס פון רעאָר־גאניזירן די שייכות'ן צווישן אונז און דער אַרומיקער סביבה. יעדער זיגזאג רופט ארויס נייע אָנשטרענגונגען און אָרגאַניזירט דעם פּסיכאָפיזישן אָרגאַניזם פאַר יערן קומענדיקן זיגזאג. די מעשה איז א מין לעבעדיקע פּאַרמולע פון דעם דאָזיקן פּראָצעס. די געווײַנטלאַכע דערקלערונג אז קינדער זענען מאַטאַרישע באשעפענישן, אז זיי דענקען על פּי רוב מיט די מוסקולן, און אז דעריבער קענען זיי נאָר באַנעמען האַנדלונג און באַוועגלאַכקייט אין א מעשה, די דאָזיקע דערקלערונג באַקומט א נייעם אויס־טייטש וועז מען באַטראַכט זי פון א פילאָסאָפיטאַלאַנישן שטאַנדפונקט.

דער אמת איז אז אלע רעטאַרישע מיטלען, אפילו א פשוט'ע באשרייבונג, זענען סוף כל סוף האַנדלונג, טעטיקייט. זייער נאַנצער זינען ליגט ניט אין דעם וואָס זיי זענען אין זיך גופא, נאָר אין דעם וואָס זיי סימבאָליזירן דעם כאַראַקטער פון מענטש־לאכע זיגזאַגן. דער אונטערשיד צווישן קינדער און דערוואַקסענע בנוגע מעשות לינט ניט אין דער מאַטאַריעלער פון די ערשטע, נאָר דערין וואָס אין זייערע שייכות־סיסטעמען זענען די רייפערע סימבאָלן נאָך ניט איינגעשלאָסן. קינדער זעען אין א רעגנדיקן טאָג א רעגנדיקן טאָג, בעת דערוואַקסענע זעען אין אים אומעט, פוילקייט, א. ד. ג. צו זאָגן אז קינדער האָבן אין זיך מער דאָס מאַטאַרישע, הייסט איינגעלאָך אז זיי נעפינען זיך נענטער צו דער דירעקטקייט פון לעבעדיקע פּראָצעסן, פּראָצעסן וואָס האָבן נאָך ניט ארויסגעבראכט קיין וויט־פאַרצווייגטע שייכות־סיסטעמען, און דריקן זיך אויס אין קאָנקרעטע האַנדלונ־גען. און בעת מיר אליין געפינען זיך פּנים אל פּנים מיט אזא דירעקטקייט, אין א קינסטלעריש געשאפענער סביבה — בא א טעאַטער פּאַרשטעלונג, למשל — פּאַדערן מיר דעמאָלט אויך וואָס מער האַנדלונג, וואָס מער שפּיל פון מאַטאַרישע אקטן.

בנוגע דעם אינהאַלט פון קינדערשע מעשות נעפינען מיר אין קלאַרא וואָסטראָווסקי'ס אונטערזוכונג וועגן זעלבסטשטענ־

צייל־ער זעט זי, און דער גאנצער אינהאלט — אנהייב, אנטוויקלונג, סוף, שייכות, א. א. וו. — ווי פרימיטיוו ער זאל ניט זיין בא א קינד — איז, א חוץ אלע אנדערע פונקציעס פון מעשות, אויך א מיטל פאר אט דעם צוועק.

עס איז דעריבער פשוט ניט צו פארשטיין ווי אזוי גאנץ גוטע קענער פונ'ם קינדער לעבן פארנאכלעסיקן דעם דאזיקן נעוואלטיקן וויכטיקן פונקט. לייענט למשל אזא מעשה פון א קינד פון 22 חדשים, זי האט געקוקט אויף א בילד וואו עס האבן זיך געפונען א קו, אן אייזל און א אינגעלע, וואס זי האט אנגענומען פאר איר קליינעם ברודערל.

וואו איז קו?	ליב קו
וואו איז אייזל?	ליב אייזל.
וואו איז ברודערל?	ליב ברודערל.
קו איז אוועק.	קום צוריק קו.
אייזל איז אוועק.	קום צוריק אייזל.
ברודערל איז אוועק.	קום צוריק ברודערל. *)

די שרייבערין וואס ברענגט די דאזיקע מעשה (באמת אן אומגעווויינטלאך שיינע זאך פאר אזא פיצל קינד, און דארף זיכער ניט באטראכט ווערן ווי א דורכשניטלאכע שאפונג פאר דעם עלטער) טוט דאס מיט דער כונה צו באווייזן אז „אויב אינהאלט איז בלויז א העלפט. איז פארם די אנדערע העלפט פון מעשות, און באין אופן ניט די גרינגערע העלפט". אז מיר האבן דא א פראכטפולע פארם, קען קיין ספק ניט זיין. אז שרייבער קענען דא לערנען ווי אזוי מען דארף שרייבן פאר גאר קליינע קינדער, איז זיכער אמת, און פאר אזעלכע שרייבער איז עס גראד קיין נייעס ניט. אבער צו פארזען דא דעם וויכטיקסטן מאמענט — וואס איז אן א שיעור וויכטיקער אפילו פון דער פראכטפולער פארם — צו פארזען דא דעם עטישן תוך, די ליבע באציאונג צו דער קו, צום אייזל און צום ברודערל; די הארציקע בקשה: „קום צוריק", הייסט פארזען דעם ריכטיקסטן מאטיוו ניט בלויז

*) Here and Now Story Book, by Lucy Sprague Mitchel, 1921, p. 48.

בער ווי אומצעטיילבארע איינקייטן פון פסיכישן לעבן, איינקייטן וואו קאנפליקט און אויסגלייך פארלירן יערן זינען וועז זיי ווערן אפנערישן איינס פון צווייטן.

אט איז א גאנץ מיטלמעסיקע מעשה פון א פינף יעריק מיידעלע: „אמאל איז געווען א מיידעלע, ס'מיידעלע געקומען און געשפילט זיך אין הויז. און ס'מיידעלע געגאנגען אין שטוב, געזאגט די מאמע זי איז הונגעריק, די מאמע איר געגעבן עסן. ס'מיידעלע געגאנגען שלאפן". וועז מען נעמט ארויף דעם „אמאל איז געווען", קען זיך אויסדוכטן אז מיר האבן דא פאר זיך א טרוקענעם באריכט. אבער אין דער אמת'ן איז דאס זייער ווייט פון דעם. וואס יערע היים וויים צו דערציילן געוגג קאנפליקטן מיט קליינע קינדער וועז עס קומט צום עסן און צום גיין שלאפן. עס קומט זעלטן וועז פאר אויף אזא'ן אידעאל'ן אופן ווי דא ווערט נעשילדערט. אין דער אמת'ן דערציילט אונז אט די מעשה ניט ווי עס איז, נאר ווי עס וואלט נעראפט זיין, אין הסכם מיט'ן אידעאל וואס דאס מיידעלע האט אין זיך איינגעזאפט אין משך פון איר קורץ לעבן. און כדי אונטערצושטרייכן דעם דאזיקן בליק אויף דער נעבראכטער מעשה איז כראי צו ברענגען נאך א הוספה. וואס גלייך ווי זי האט נעענדיקט דערציילן די מעשה, איז זי דורכוים באשטאנען דערויף מען זאל אויסהערן נאך א מעשה. אט איז זי: „אמאל איז געווען א גרוים אינגעלע. האט ס'אינגעלע געוואלט גיין אין שטוב. איז נעגאנגען יענעם מיידעלע געגומען ס'אינגעלע צו זיך אין שטוב". מעגלאך אז א פסיכאאנאליטיקער וואלט אין דעם איינגעזען געשלעכטלאכע אנצוהערענישן, וואס האט, אין דעם פאל לכל הפחות, זייער א שוואכן באדן. דא איז א קלארע אונטערשטרייכונג פון דער גוטסקייט פונ'ם העלד. עס איז א מין אידעאלע פארשטעלונג פון א „צוקונפט"-קינד, געבויט אויף געוויסע פאקטען און צוגענעבן דאס איבעריקע לויט דער אנרעגונג פון די פילאמיטישע טענדענצן, וואס געפינען זיך אונטער'ן איינפלום פון א אידעאל.

דאס דערציילן א מעשה איז דעריבער קודם כל — און אויף דער ערשטער מדרגה — אן אויסדרוק פון א דארשט נאך א וועלט וואס איז באפרייט פון אלע אירע חסרונות, לויט ווי דער דער־

קייט פון לעבענס־פּראָצעסן, וואָס האָט א שייכות צו אַלץ וואָס איז נעווען פריער און וואָס עס וועט זיין שפּעטער; עס איז א באַוואוסטזיין וואָס באַטראַכט א קאָנקרעטע מענטשלאַכע איבער־לעבונג „סוב ספּעציע עטערניטאטים" (לויט איר אייביקן תוך).

א חוץ דעם הייבט זיך שוין אָן ארויסווייזן אין מעשות פון פיר יעריקע קינדער, דאָס סאַמע כאַראַקטעריסטישע פון א מענטשלאכער איבערלעבונג. די עטישע אָפּשאַצונג. דאָס דריקט זיך אויס סיי אין אָפּענער באציאונג צו גוטס און שלעכטס, ווי אינ'ס פריער נעבראַכטן ביישפּיל, סיי אין א פאַנטאַסטישער הוספּה צו אַן איבערגעלעבטער פאַסירונג וואו דער עטישער עלעמענט איז ניט געווען, אַרער ניט געווען נענוג פאַרטראַטן. א קינד וועט למשל דערציילן א מעשה וואו איין קינד איז אָן שום אורזאַך אָנגעפאַלן אויפ'ן צווייטן און דער צווייטער האָט דער־פאר דעם ערשטן שטאַרק צושלאָגן, כאָטש אין דער אמת'ן איז דאָס אָן אָביעקטיווירטע פאַסירונג פון אייגענעם לעבן וואָס האָט זיך געענדיקט דערמיט, אז דער דערציילער וואָס אויף אים איז מען אָנגעפאַלן, איז גאָר פּחדניש אָנטלאָפן פון שלאַכטפעלד. די פאַנטאַזיע האָט דאָ באַשטראָפט דעם אָנפאַלער און דערמיט נעשאָפן מער נערעכטיקייט אין דער וועלט.

אָט דאָס איז, דוכט זיך דער סאַמע תוך פונ'ם גאַנצן ענין מעשה אויף אירע ערשטע מדרגות. א מעשה איז ניט, קיינמאָל ניט, קיין באריכט פון אן איבערלעבונג, נאָר א באריכט פלוס א לויב־נעזאַנג, אָדער פראָטעסט, א באריכט פלוס א באַשטעטיקונג, אָדער אן אפלייקענונג, א באריכט וואָס באפארבט, ענדערט, שטעלט צו און נעמט אראָפּ, ניט קיין שנירל הויל פאקטן. א טרוקענער פאקט איז אן אבסטראקציע וואָס בלויז א רייפער אינטעלעקט קען משיג זיין. וויי אזוי מיר זאָלן ניט אויפנעמען אונזערע איבערלעבונ־גען, אָבער מיר ווערן באוואוסט פון זיי און דער עיקר, מיר רייסן זיך זיי איבערצוגעבן, אין דער פאָרם פון מעשות, פון אָרגאַניזירטע גאַנצקייטן, ניט פון אָפּנעריסענע, גליכגילטיקע עפיזאָדן, און וועו מיר דריקן זיי אויס, האָבן מיר א באַונדער פאַרגעניגן זיי אַוועקצושטעלן אין אלגעמיינער וועלט־ראָם („אמאל איז גע־וועו" — אויסגעדריקט אָדער פּארשטאַנען) און מיר ניבן זיי אי־

אביסל פון זיין פארגעניגן, האָט ער איר אָפגעזאָגט. ער איז כסדר נעפאָרן אויף זיין פערדעלע און ניט נעוואָלט אָפטרעטן דעם פלאץ זיין חבר'טע. אָט דעם פאקט האָט אונזער דערציילערן פארקערפערט אין דער ציטירטע מעשה. זי גיט איבער קודם כל אז ער איז נעווען „אליין", ד. ה. ער האָט א פערדעלע נאָר ער האלט עס בלויז פאר זיך. ממילא איז ער שוין דערמיט א שלעכט קינד, וואָס זי דריקט אויס מיט די ווערטער: „ער וויל נישט עסן". די אינפארמאציע אז „ניט עסן" און „שלעכט" איז די זעלביקע זאך, האָט זי שוין לאנג געקאָנען פון איר מאמעס אָפטע באמערקונגען וועגן דעם ענין. און ס'איז נאָנץ פאר־שטענדלאָך פארוואָס זי זאָל איר ענטאיסטישן חבר שילדערן מיט אזעלכע שווארצע פארבן ווי „ער וויל נישט עסן".

פארשטייט זיך אז דער איינפלוס פון געהערטע מעשות איז אומגעהייער גרויס און באשטימט על פי רוב דעם נאנצן כאראק־טער פון קינד'ס שאפונגען. דאָך זענען אין דער גרעסטער צאָל איינגעשאפענע מעשות פארן כאראקטעריסטישע שטריכן אום־אָפהענגיק פונ'ם מאטעריאל מיט וועלכן זיי באנוצן זיך.

דער אמת'ער פראָצעס פון דערציילן מעשות הייבט זיך אָן ארום פערטן יאָר, אָפט נאָך עטוואָס פריער. דאָס ווייזט זיך ארויס סיי אין אָפקלייבן געוויסע געהערטע מעשות און מאכן וואריאציעס אויף זיי וואו די גאנצקייט פון דער מעשה וועט אָפגעהיט, סיי אין דעם וואָס קינדער הייבן זיך שוין דעמאָלט אָן צו באנוצן מיט דער פראָלגעמיינערונג „אמאָל איז געווען", אָדער אלגעמיינע באגריפן ווי „א פאפע", „א מיידעלע", „א פערדעלע" א. א. וו. וואָרים דער „אמאָל איז געווען", אין מויל פון א קליין קינד, איז לחלוטין ניט קיין צייט באגריף, פונקט ווי „א פערדעלע" איז ניט קיין קלאָרע אלגעמיינע אידייע. דאָס זענען בלויז די ערשטע טעכנישע מיטלען אויסצודריקן די בריטערע פילאָמיטישע ראָס, און די דערווייטערטקייט און אָביעקטיווירט־קייט וואָס די פסיכאָנאליטיקער רופן אָן די פראָיעקציע־טענדענץ. דאָס איז דאָך איינגעטאָך דער צוגאנג צום כאראקטעריסטישן ליטעראטור באוואוסטזיין וואָס פאסט אויף דאָס דערציילטע ווי א פאסירונג אין דער וועלט, ווי א רינגעלע אין דער

דאָס זענען קודם כל, ניט קיין סתם קלאנגען נאָר צייל לידלאך וואָס פארנעמען א וויכטיקן פלאץ אין דער שפיל. זיי וואַרפן גורל און באשטימען די פאָזיציעס פון די מיטשפילער. צו באטראכטן אָט די גראמען אָפּגעזונדערט פון דער לעבעדיקער טעטיקייט וואו זיי האָבן א זינען, הייסט מאכן דעם אלטן פילאָזאָפישן טעות פון כסדר חקירה'ן זיך וועגן פארבאָרגענער קוואליטעט און איגנאָרירן די אָפּענע שייכות. דאָס איז אָבער בלויז א פארבייגייענדיקע באמערקונג וועגן די, אין פלוג אומזיניקע וועלטער וואָס קינדער טראכטן אויס אָדער באנוצן.

די ערשטע טריט אין פילאָמיטישע ריכטונגען הויבן זיך אָן ערשט ווען די אלגעמיינע אנטוויקלונג און די שפראכלאכע דערגרייכונגען זענען שוין פארטיק מיט'ן פונדאמענט, אין דעם דאָזיקן העכערן אלטער קומט אָפּט פאָר וועו א קינד דערציילט עפעס און מיר באמערקן אז „עס וויים ניט וואָס עס רעדט", ד. ה. וועו די פאסירונגען וועגן וועלכע עס דערציילט זיך זענען אויס צו זיין אין גאנצן פרעמד, אָדער זיי האָבן אין פלוג, קיין שייכות ניט צווישן זיך, אָדער זיי באשטייען פון ווילדע איבערטרייבונגען. עס איז אָבער בא מיר קיין ספק ניטא אז וועו אזעלכע פאלן זאלן שטרענג אנאליזירט ווערן וועט מען געפינען, קלאָרע שייכות'ן וואָס מען האָט פריער ניט ארויסגעזען, אָדער א קינסטלאכע צונויפבינדונג פון עטלאכע עפיזאָדן וואָס יעדע פון זיי איז א נאנצקייט אין זיך אליין. נעמען מיר למשל אזא מעשה פון א מיידעלע פון 37 חדשים:

„פי־פי איז געווען אליין אויפ'ן גאס.
נעפאָרן אויף א פערדעלע, געמאכט אזוי (סמאטשקעט מיט די ליפן)
פי־פי איז געווען אויף א שטול.
פי־פי ווילל נישט עסן, ווילל נישט עסן."

אן אנאליז פון דער דאָזיקער מעשה האָט ארויסגעבראכט דעם פאקט, אז „פיפי" איז א אינגל פון גאס צו וועמען די דערציילערן האָט א פיינטלאכע באציאונג. די שנאה נעמט זיך פשוט דערפון, וואָס בעת ער איז ארומגעפאָרן אויף זיין פערדעלע און אונזער העלדן האָט בא אים נעבעטן ער זאָל איר אויך שענקען

„דער בערמער האָט געשריגן: געוואָלט, גיב עסן! די מאַמע האָט נישט געוואָלט געבן. ס'איז א שלעכטס; מ'עט עס אָנפֿליאַסקען. איך האָב נישט ליב אזעלכע, עם שרייט.

„דער פֿראָמפּ גייט אויפֿן זייגער, און דער פּלאַיפּער אין אזא שטאָט איז אריינגעפֿאַלן אין וואַסער."

וועז איך האָב שפּעטער געפֿרעגט בא איר, וואָס איז א פּלאַיפּער, האָט זי מיר געענטפֿערט אז דאָס איז א קענטש, און א קענטש איז א בראָם, א. א. וו. די דאָזיקע אַלע ווערטער האָבן בלי ספק א שייכות, לכל הפּחות א טונקעלע שייכות, צו זאכן. דאָס זעט זיך, דוכט מיר, קלאָר אַרויס אינ'ם זאַץ: „דער פֿראָמפּ גייט אויפֿן זייגער", וואָס זעט אויס ווי צו מיינען ווייזערס, א וואָרט וואָס איז ניט נענוג טאָג-טעגלאָך אז עס זאָל שוין אריין אינ'ם וואקאבולאַר פון אזא קינד. אָט דער פֿאַרלאָנג אריבערצושטייגן די גרענעצן פונ'ם אייגענעם וואקאבולאַר, וואָס דאָס הייסט שוין אויך אויסברייטערן די וועלט פון זאכן, דאָס איז דער פונדאַמענט פון דער דאָזיקער טעטיקייט. פאַרשטייט זיך אז דאָס שלייסט ניט אויס די מעגלאַכקייט אז ווערטער זאָלן בכלל אפּעלירן צולִיב זייער קלאַנג. אָבער עס איז ניט פּאַראַן אזא זאך ווי אן אָפּנעריסענע באַגייסטערונג פאַר וואָרט. נעמען מיר, למשל, באַקאַנטע ציילִידלאַך:

ענגע, בענגע
סטופּע צענגע
ארצע בארצע
גאָלע שוואַרצע
איימעלע, רייטעלע
בייגעלע, פּיינעלע
האָפּ, האָפּ.

דאָ וואָלט מען שוין זיכער געקענט מיינען אז דער אינטערעס לינט אין גאַנצן אין די קלאַנגען, ווייל דאָ זעט זיך דאָך ניט ארויס קיין אָפּענע שייכות צו זאכן, עס איז ניטאָ, הייסט עס, קיין אנדער מאַמענט וואָס זאָל פאַרינטערעסירן. דאָס איז אָבער זייער ווייט פונ'ם אמת. קיין קינד זעצט זיך געוויינטלאַך ניט אַוועק אזוי זיך, דיר ניט, מיר ניט, צו הערן אָדער זאָגן אזעלכע גראַמען.

וועלטער בא די קינדער. פארשטייט זיך אז די אנטדעקונג אז אלע זאכן האבן נעמען פארשטארקט און פארטיפט דעם וועלט פון א וואלט. דאס וואלט וועלט אן ארגאניזשער חלק פון דער וועלט, עס איז א מיטל ארויסצוברענגען פארלאנגען און נעפילן, דאס איז שוין נענוג, אז מיר זאלן זיך ניט חדוש'ן פארוואס דאס וואלט זאל שוין אפילו בא אזעלכע עופה'לאך באקומען דעם וועלט פון א מין צויבער שטעקעלע. דאס פירט שוין ממילא דערצו אז וועלטער זאלן קיינמאל ניט האבן דעם וועלט בלויז פון קלאנגען וואס האבן א וועלדונג צו זאכן. זיי זענען פון סאמע פריסטן על־טער עמאציאנעל אנגעלאדן, און האבן דעריבער ניט בלויז א בוכשטעבלאכן טייטש, נאר אויך א זינען, זיי באטייטן עפעס, וואס געפינט זיך אין שטענדיקער שייכות צום גאנצן פסיכישן לעבן.

די נייגונג פון קינדער צו שאפן איינענע וועלטער און ארויס־ברענגען זיי מיט גרויס הנאה איז שוין אפט באמערקט געווארן. און איצט קענען מיר שוין זען פארוואס דאס איז אזוי, און דארפן ניט אנקומען צו דער עסטעטישער השערה פון וואוילקלאנג, א שווערע, נעמאטערטע השערה.

די אנטדעקונג אז אלע זאכן האבן נעמען איז מחייב צוויי אריענטאציעס וואס זענען אוים זיך סותר צו זיין איינס ס'אנדערע. ערשטנס היסט עס אז דער נאמען איז ניט די זאך גופא, ער איז בלויז איין זייט פון איר טבע, וואס קען אבער גאנץ לייכט אפגעריסן ווערן פון דער זאך, ווי למשל בא דערמאנען דעם נא־מען וען די זאך איז ניטא. צווייטנס היסט עס, אז יעדע זאך איז ארגאניש פארבונדן מיט איר נאמען. די דאזיקע כאראקטע־ריסטיק פירט צו באריכערן וועלט און לעבן בלויז דורך אנרופן נעמען פון זאכן, אדער אפילו אנרופן בלויז אויסגעטראכטע נע־מען וואס שמעקן שוין מיט „זאכקייט".

אט הער איך א מיידעלע פון פיר און א האלב יאר רעדן צו זיך (נענוי פארצייכנט): „אמאל איז געווען א פ י ט ש און דער פיטש האט געגעסן און ס'הינדעלע האט געווויינט. מען האט עס ניט געגעבן קיין עסן, ס'הינדעלע. מאמע זאגט אז ס'איז א שלעכט הינדעלע.

פסיכאלאגן, די שטערנס און בילער, רופן עס אן, אז יעדע זאך האט א נאמען. דאס איז שוין אויך מחייב אז יעדע זאך דארף האבן א נאמען, וועלכן מען קען צוטראכטן אויב ער ווערט ניט געגעבן פארטיקערהייט. אט די אנטדעקונג פארשאפט א גרויס פארגעניגן, וואס דריקט זיך אוים אין דער קינדערשער הנאה ארומצוגיין טייטלען מיט'ן פינגער אויף זאכן און זיי אנרופן ביי זייערע נעמען.

דאס איז אויך די צייט ווען קינדער דריקן זיך שוין ניט אויס מיט בלויז איין ווארט, מיט דעם אזוי גערופענעם ווארט-זאץ — ד. ה. א ווארט וואס דריקט באמת אויס א פולן געדאנק — נאר מיט עטלאכע ווערטער. און דער אויסדרוק דערציילט ניט בלויז פון א פארלאנג אדער א נעפיל, נאר גיט שוין איבער א שייכות צו א דרויסנדיקער זאך, אן אביעקט, און עם ווערט שוין נייטיק ארויסצופירן אין לעבן דעם אביעקט-סוביעקט סינטעז וואס איז אזוי כאראקטעריסטיש פאר דער מעשה. דא הויבט זיך שוין אויך אן די אנטוויקלונג פון אלגעמיינע אידייען, דער וויכטיקסטער מאמענט פון שפראכלאכן אויסדרוק, וואס שפראך איז דאך א מין סטענאגראפישע פארקירצונג פון איבערלעבונגען. אירע סימבאלן דריקן אוים גאנצע גרופעס, אפגעגרענעצטע קלאסן, אבער ניט די פרטים פון געשעענישן. „בלויז אויף אזא'ן אופן ווערט קעגנזייטיקער פארקער מעגלאך, וואס די איינצעלנע איבערלעבונג לעבט אין אן אינדיווידועלן באוואוסטזיין און איז, שטרענג גערעדט, אוממיטטיילבאר. כדי מען זאל עפעס קענען מיטטיילן דארף מען עס קענען צוערשטענען צו א קלאס, וואס איר אידענטיטעט ווערט שטיגערהייט אנגענומען פון דער געזעלשאפט".*)

די ראלע פון ווערטער אין דער סאמע פריסטער קינדהייט איז אומנעהייער. די שוועריקייטן וואס קלייניע קינדער האבן ווען זיי קענען ניט קלאר מאכן וואס זיי ווילן, און פארקערט, דאס פארגעניגן וואס זיי האבן ווען זיערע קלאנגען העלפן ארויס אין אנשטויסן זיך אויף זייער פארלאנג — וואס ווערט נאטירלאך גלייך נאכגענעבן, אט דאס אליין מאכט גרעסער דעם ווערט פון

*) Language, E. Sapir, 1921, 11.

ג. קינדער שאפונגען.

דער אונטערשיד צווישן די קינדערס אפקלייב אין לייענען און זייערע אייגענע פרייע שאפונגען איז ניט אזוי ווייט־גייענדיק ווי עס קען זיך אין פלוג אויסדוכטן, אבער דאך זייער וויכטיק. באם לייענען האבן מיר די פשוט'ע פיזישע באגרענעצונג וואס די קינדער האבן פאר זיך צוגעגרייטע ביכער און מעשות וועלכע זיי קענען ניט אנדערש מאכן. אבער אין שאפן, איז אזא באגרענעצונג ניטא. דא שאפט די פילאמיטישע טענדענץ וואס איר איז ליב און נאענט. אמת, דאס איז די באגרענעצטקייט נאר ניט אזוי באגרענעצט, און דא איז די פרייהייט נאר ניט אזוי פרי, ווייל פונקט ווי דאס האבן מיר דעם איינפלוס פון'ם קינדערשן געשמאק און די אנשטרענגונג פון די דערוואקסענע זיך צוצופאסן צו אים, אזוי האבן מיר דא דעם איינפלוס פון די **גרויסע און די קינדערס פארזוך צו בלייבן אין טאן.** איך ווייל דערמיט ניט זאגן אז אין ביידע פאלן פעלט דער אמת'דיק פרייער אויסדרוק, וואס ווער עס זוכט אן אויסדרוק וואס קומט פון „זיך אליין", אן שום זייטיקן איינפלוס האט אין זינען אן אבסאלוטע „פרייהייט" און אן אבסאלוטן „זיך אליין". וואס געהערן צו דער מעטאפיזיק, ניט צו דער לעבעדיקער, ממשות'דיקער וועלט וואו אן א קענזייטיקן איינפלוס איז קיין „זיך אליין" ניטא. עס איז אבער פארט פארצן א נבקא מינה וואס מען טאר באין אופן ניט איגנארירן. די קינדערשע פרייע שאפונג איז נאך אלעמען מער קינדערש, מער אן אפשפיגלונג פון דער ספעציעלער מדרגה פון'ם אומרייפן עלטער, אויידער א שאפונג פון א דערוואקסענעם, ווי גרויס דעם דערוואקסענעמס פייאיקייט זאל ניט זיין זיך צוצופאסן צום קינדערשן נעמיט.

די סאמע ערשטע סמנים פון פילאמיטישן שאפן בא קלייגע קינדער קען מען דוכט מיר שוין באמערקן אין צוויי־יעריקן עלטער. איך האב דא ניט אין זינען דעם כראנאלאגישן עלטער, נאר א נעוויסע מדרגה פון שפראך אנטוויקלונג צו וועלכער קינדער קומען צו ארום יענער צייט. דאס איז די מדרגה וועו דאס קינד מאכט די גרויסע „אנטדעקונג", ווי די דייטשע קינדער־

דאָס איז אויך די צייט וועז די קינדערס אינטערעס צו דער־ציילן אָדער שרייבן מעשות איז צום שוואכסטן. דאָס לייענען, ריכטיקער, דאָס פארגעניגן אין לייענען, ציט צו די גאנצע פי־לאָמיטישע אויפמערקזאמקייט, דאָס איז די צייט וועז דאָס בא־וואוסטזיין פונ׳ם אייגענעם אומרייפן צושטאנד פאלט צוזאמען מיט א נעענטערער באקאנטשאפט מיט דער דערוואקסענער וועלט, וואָס שפילט די באשטימענדיקע ראלע אין לעבן. א גענויל פון דער אייגענער באוואוסטזיניק־געווארענער שוואכקייט שאפט דעם אייגדרוק פון פארלאָזנקייט און איינזאמקייט, דאָס איז אויך די צייט וועז פון אין זיט קומען פאר פיזיאלאגישע און פסי־כאלאגישע ענדערונגען צוליב די רייף־ווערנדיקע געשלעכטלאכע אינסטינקטן, און בכלל צוליב דער נאטירלאכער וויטערער אנט־וויקלונג פון א העכערן עלטער, און פון דער אנדערער זיט הויבט אן אויפצוטויכן אין באוואוסטזיין א מין אָנהויב פון דער פראגע וועגן תכלית און קאריערע — ספעציעל בא אינגלאָך — וואָס דאָס איז א וויכטיקער מאמענט אין פסיכישן לעבן. דאָס קינד הויבט אָן פילן די באגרענעצקייט און אָרימקייט פון זיין וועלט; עס פילט דעם וויידערשפרוך צווישן דער הויכקייט פונ׳ם פלי, וואָס איז איצט נויטיק און דער קליינקייט פון זיינע פלינגל. דאָס לייע־נען ניט דעריבער די גרעסטע מעגלאכקייט זיך אויסצוגלייכן מיט דער דערוואקסענער וועלט, און שאפט אויך די אנגענעמסטע מא־מענטן, אין דער אומזיכערקייט פון יונגט שטימונגען, דורך אויפ־בויען א באשטימטע פילאָמיטישע וועלט אויפ׳ן אָרט פון אן אום־באשטימטער וויירקלאכקייט. *)

---

*) טייל פסיכאלאגן לייקענען אז אין דעם דאזיקן עלטער קומען פאר אזעלכע גרינטלאכע ענדערונגען ווי מען האט אמאל געמיינט. אבער אונזערע אויספירן דא ווערן ניט אנגעוירט אפילו פון דער דאזיקער מיינונג.

זע וועגן דעם ענין:

Magnitude and Rate of Alleged Changes at Adolescence, E. L. Thorndike, Educational Review, Sept., 1917.

שרייבונגען און געשיכטע, בעת צו די לעצטע אפעלירן מער מעשות פון שטילערן, היימישן לעבן און ליבע.*)

די ענדערונגען בנוגע דעם אינהאלט פון לייענען וואס קומען פאר ארום דעם צוועלפטן אדער דרייצענטן יאר, קומען זיך צונויף מיט נאך א וויכטיקער ענדערונג. עס קומט אויס אפט צו הערן טענות, אז קינדער לייענען בכלל צופיל, אז זיי זענען צו ווינציק איבערקלייבעריש און ווייזן ארויס א מאדנע הנאה פון'ם פראצעס פון לייענען גופא. אט די אומקאנטראלירטע לידנשאפט צו לייענען רייסט זיך ארויס מיט א גוואלטיקן אימפעט אין די דערמאנטע יארן, ד. ה. אין עלטער פון דער נעשלעכטלאכער רייף־צייט. די אויסטייטשונג אז דא האבן מיר צו טאן מיט א פאר־נעניגן וואס שטאמט פונ'ם חוילן פראצעס פון לייענען, איז ניט אין גאנצן פינקטלאך. עס איז גיכער א ריסן זיך אין דער וועלט אריין פון אלע זייטן און ריכטונגען. אפט מאל פארמאגט אט דער לייען־דארשט אזא אימפעט, אז יעדער אינהאלט און יעדע פארם נעווינט די גאנצע אויפמערקזאמקייט פונ'ם קינד. אזוי למשל קומט פראפעסאר טשארלז ע. ראפל צום שלום, אז אין דרייצנטן יאר וואקסט די לייען־משוגעת צו אזא מדרגה, אז מען קען גאר ניט געפינען קיין ביכער, וואס זאלן זיין מער באליבט אדער וויניקער. קינדער פון דעם עלטער „לייענען אלץ וואס פאלט זיי אין די הענט אריין".**) כמעט אלע וואס באריכן די פראגע וועגן דעם וען קינדער לייענען מער און וען וויניקער, שטרייכען אונטער דעם דערמאנטן עלטער ווי א צייט וען דער דארשט צו לייענען קען גארניט געשטילט ווערן, און ער זוכט אלע מעגלאכע קוואלן פון וואנען צו טרינקען.***) כאטש א געוויסע איבערקלייבערישקייט איז יא דא, ווי עס איז שוין פריער אנגע־וויזן געוואָרן.

---

*) Children's Interest in Books and Magazines. A. M. Jordan, Ped. Sem., Sept., 1925; Reading Interests, Lewis M. Terman, S. Margaret Lima, 1925, in Genetic Studies of Genius, ch. XV., 454.

**) Library Journal, 1897, Vol. 22, p. 194.

***) Conradi, Ped. Sem., Oct., 1903.

דערפאר וואָס די צאָל קינדער איז געווען אזוי קליין, קען מען דערפון גאָרנישט דרינגען. בכלל וועלט אָנגעגעבן, אז קינדער האָבן ליבער צו לייענען וועגן העלדן פון זייער אייגענעם עלטער איידער פון דערוואקסענע. ארטור ע. באָסטוויק האָט סטאטיסטיש נעפּארשט דאָס לייענען פון קינדער און דערוואקסענע אין ניו יאָרקער ביבליאָטעקן אין משך פון א חודש צייט, און קומט צום שלום, אז קינדער לייענען מער קינדער ליטעראטור, ד. ה. וועגן קינדער, און דערוואקסענע מער פון דערוואקסענעם מין. אגב אורחא פּארציינט ער שוין אויך אז „דאָס אומגעריכטע פּאסירט אָבער אין געשיכטע, ביאָגראפיע, און רייזע־באשרייבונגען, אין יעדער פון אָט די אפּטיילונגען, יאָגן די קינדער אריבער די גרויסע. אז דאָס איז ניט קיין צופאל באווייזט דער פאקט, אז מיט בלויז איין אויסנאם איז דאָס זעלביקע אמת אין יעדער פון די זעקס ביבליאָטעק צווייגן באזונדער".*)

אויף ענלאכע רעזולטאטן וויזן אָן די ארבעטן פון בולאק,**) העדערסאָן,***) און קוירפּעטריק,****) וועלכע האָבן צוזאמען באקומען ענטפערס פון 9899 קינדער, און א סך אנדערע. אין סך הכל קומט אויס, אז אָנהייבנדיק פון זעקסטן ביז'ן צוועלפטן יאָר, האָבן קינדער ליב שטאַרקערע איבערלעבונגען, ווי מלחמה מעשות, ריזיקאַלישע רייזעס, דעטעקטיוו מעשות, א. ה. ג. שפּעטער קומט פאָר א טיפערע צעטיילונג צווישן אינגלאַך און מיידלאַך. די ערשטע רייסן זיך ניכער צו ביאָגראפיע, רייזע באַ־

*) What Adults and Children Read. B Arthur E. Bostwick, Library Jour. 1896, Vol. 21, pp. 444-6.

**) Some Observations on Children's Reading. Proc. of N. E. A., 1897, 1015.

***) Report on Child Reading, N. Y. Report of State Supt., 1897, Vol. 2, 979.

****) Children's Reading, North-Western Mo., Dec., 1898, Vol. IX., 188 and Jan. 1899, 229.

באשרייבנדיקע דעטאלן, וואס זיי פארמאגן טרויעריקע פאסירונגען וועלכע קומן אויס אין די קינדער'ס אויגען ווי „נארישׁ", אדער וואס עס זענען פארן א סך שטעלעס וואס די קינדער האבן ניט פארשטאנען.

וואס זענען אבער די מאמענטן וואס קינדער האבן יא ליב און זוכן זיי אין דער ליטעראטור? ידיעות וועגן דעם געפינען מיר אין די רעזולטאטן פון אן אנדער אנקעטע, דורכגעפירט פון פרענקלין אריאן סמיט, אויף וועלכער עס האבן גענעמטפערט 2199 קינדער (915 אינגלאך און 1284 מיידלאך).*) דא ווייזט זיך ארויס, אז דאס ריזיקאלישע איז דער חויפט מאטיוו אין אלע קלאסן פון דער אנפאנג שול. שפעטער, אין דער מיטל שול, ווערן שוין אפגעשאצט אלגעמיינע שיינקייט, פארשידענע סענטימענטן וואס ווערן פארקערפערט אין בילדער, אויסדרוק־פארמען און טיפן שילדערונג. אין דער אנפאנג שול זענען הומאר, פאטאס, פריינט־לאכקייט, מיטגעפיל, קוראזש, אידעאלע עקשנות און ערלאכקייט, שטארקע מאטיוון. אין דער מיטלשול זענען די מאטיוון שוין מער צעשוואומען און אומבאשטימט.

ענלאכע רעזולטאטן זענען ארויסגעבראכט געווארן אין פארשידענע צייטן און אויף פארשידענע אופנים. מיט עטלאכע חדשים צוריק איז מיר אויסגעקומען דורכצופירן אן אנקעטע אויף וועלכער עס האבן גענעמטפערט 55 קינדער אין עלטער פון 7 ביז 14 יאר. עס האט זיך ארויסגעוויזן אז פולע 26 פון אט דער צאל — מיסטנס די 9, 10, 11 און 12 יאריקע — האבן א טבע אי־בערצוהיפן בעת'ן לייענען. אזעלכע שטעלעס וואס פארנעמען זיך מיט געשעלעכטלאכער ליבע, נאטור באשרייבונג, אדער וואו עס געפינען זיך שווערע וועדטער, ווערן פון די דאזיקע קינדער ניט געלייענט.

די זעלביקע אנקעטע האט אויך געשטעלט די פראגע: „וועגן וועמען האט איר ליבער צו לייענען, וועגן קינדער אדער דערוואק־סענע?" די רעזולטאטן זענען לחלוטין אומבאשטימט, מעגלאך

*) Ped. Seminary, 1907, pp. 208-22.

בוך.*) נו, עס לייגט זיך ניט אויפ'ן שכל, אז זיבן יאריקע קינדער זאלן אוועקשענקן זייער ביסל ליבע אזעלכע לידער ווי:

„דערציילּ מיר ניט אין טרויעריקע רייד,
אז דאָס לעבן איז בלויז א פּוסטער חלום,
ווארים די נשמה איז דאָס וואָס דרעמלט
און זאכן זענען ניט ווי זיי זעען אויס."

מען קען אויך ניט האָבן קיין פּולן גלויבן אין דער אויפריכטיקייט פון קינדער וואָס „ברענען מיט ליבע" פאר'ן קאטעכיזם, אדער רעליגיעזע תפילות, בפרט וועז מיר האָבן אין זינען זיבן יעריקע קינדער. עס איז גיכער מעגלאך, אז דאָ האָבן די קינדער געענט־פערט וואָס זיי האָט זיך געדוכט, אז מען פּארלאנגט פון זיי. אָבער א געניטער פּארשער וויים ווי אזוי אויסצומיידן אזעלכע פּאסטקעס און קען קאָנטראָלירן זיין ארבעט.

אין 1889 האָט קלארא וואסטראָווסקי דורכגעפירט אן אנקעטע אויף וועלכער זי האָט באקומען 1269 ענטפערס (604 אינגלאך און 665 מיידלאך).**) דאָס ווייזט זיך קודם כל ארוים, אז דער סא־מע ערשטער מאָטיוו צו נעמען לייענען א בוך איז געווען די רעקאָמענדאציע פון פריינט. בלויז א קליינע צאָל זיינען באייני־פלוסט געוואָרן פונ'ם נאָמען פון שרייבער אָדער בוך. דאָס איז זייער א וויכטיקער פונקט. ווארים אין דער וועלט פון דערוואַק־סענע וועלן מיר אזוי שטארק באאיינפלוסט פון ליטעראַרישע פיר־מעס און קונסט־שולן, אז ס'איז אָפּטמאָל שווער צו זאָגן צי דער נוטער אָדער שלעכטער אייגדרוק פון א ווערק נעמט זיך טאקע פונ'ם אינהאלט, אָדער פונ'ם פּאראורטייל וואָס מיר האָבן פּאר אָדער קענן א באשטימטער ליטעראַרישער פירמע, אָדער שול.

אין דער זעלביקער אנקעטע באקומען מיר אויך די וויכטיקע אינפאָרמאציע, אז די סיבה פּאַרוואָס קינדער האָבן ניט ליב גע־וויסע ביכער, זעט אוים צו זיין דאָס, וואָס זיי האָבען צופיל

*) Children's Interest in Reading, by Isabel Lawrence, National Education Association, Addresses and Proceedings, 1888, pp. 1044-51.

**) Pedagogical Seminary, 1889, Vol. 6, pp. 523-35.

ראראקס: „וען די האסט בדעה צו שרייבן פאר קינדער זאלסטו ניט שרייבן פאר קינדער". *)

דא האבן מיר נאנץ קלארע דבורים. אבער קען דאס אונז ווייזן א באשטימטן וועג אין קינדער ליטעראטור? איז אזא פארמולע א זיכערע אין זיך אליין און שטעלט פאר א פעסטנע־שטעלטן, קלארן באגריף? איז אזא פארמולע, אפילו וען זי זאל זיין א פעסטע און א קלארע, א זיכערע פאר יעדן עלטער? קען זי אונז ווארפן א ליכט אויף די מער ספעציפישע פראגן און דעטאלן וואס זענען פארבונדן מיט דעם ענין? ווי גענאנט, וועלן מיר זיך נאך צו די דאזיקע פראגן אומקערן. דערווייל אבער איז נייטיק מיר זאלן קודם כל אויסהערן דאס קינד אליין, און, ווי ווייט מעגלאך, טאקע פון ביידע זייטן, אי פון דער זייט פון „קריטיק", ד. ה. פון זיין רעאגירן אויפ'ן געלייענטן מאטעריאל, אי פון דער זייט פון זיין פילאמיטישן שאפן.

ב. קינדערס מיינונגען וועגן ביכער.

וען מיר ווילען אויסנעפינען, וואס קינדער דענקען וועגען קינ־דער ליטעראטור, קענען מיר נאטירליך דאס בלויז דערגיין מיט עקספערימענטאלע מיטלען. אמת, דא איז אויך דער וועג ניט אזוי גלאט, און דער וואס איז ניט נענוג פארזיכטיק וועט ניט ארויס־ברענגען קיין רעזולטאטן אויף וועלכע מען זאל זיך קענען פאר־לאזן. אזוי געפינען מיר, למשל אז קינדער פון צווייטן קלאס (זיבן־יאריקע) האבן נעענטפערט אויף אן אנקעטע, אז זיי האבן ליב אליין, וואס לאנגפעלאו האט נעשריבן, אבער די „קינדער'ס שעה" און דעם „תהילים פון לעבן" האלטן זיי פאר די פראכטפולסטע לידער. וויטיערס „מיין תהילים", האבן זיי אננערופן „אויסגע־צייכנט". קינדער פון א פריוואטער רעליניעזער שול ברענען מיט ליבע פאר'ן קאטעכיזם, פאר דעם לעבן פון די הייליקע און די ביבלישע מעשות, איינער איז ספעציעל פארליבט אין זיין געבעט־

*) Das Elend Unserer Jugendliteratur, 1905.

וועגן די געטער.*) היינטיקע צייטן, אמת, בויט מען שוין ניט קיין טעאַרעטישע בנינים וועגן קינדער ליטעראַטור אויף א דורכויסיקן זים־מאַראַלן פונדאַמענט. אין דער פראַקטיק אָבער — די עלטערן אין דער היים און דער לערער אין שול — קענען זיך באין אופן ניט באַפרייען פון דער דאָזיקער טראַדיציע.

דאָס זעט אָבער אויס צו זיין ניט מער ווי אַן איבערבליי־באַצן וואָס פאַרלירט אַלץ מער באַדן אין דערציערישע אינסטי־טוציעס. אַן אַנדער בליק האָט שוין לאַנג אָנגעהויבן צו פאַרנעמען דעם פּלאַץ; דאָס איז דער בליק אַז קינדער־ליטעראַטור דארף קודם כל זיין קונסט, און אויב דאָס איז פארזאָרגט האָבן מיר שוין פאַר קיין זאַך ניט וואָס מורא צו האָבן. די וואָס פאַרטרעטן דעם דאָזיקן שטאַנדפונקט ווילן מאַכן דעם אַיינדרוק אַז אין דער פאַרמולע „קונסט" ליגט שוין א זיכערער וועג־ווייזער און א קלאָרע ריכטונג. דאָס איז, דוכט מיר, זייער ווייט פון'ם אמת, ווי עס וועט נאָך שפּעטער אויסקומען צו דערוויזן. א חוץ דעם באַגייט אַזא פאַרמולע די געווויינטלאַכע עולה, וואָס זי נעמט אָן דעם טערמין „קינדער" ווי אַן אויסדרוק פון א באַשטימטן איינהייטלאַכן פסיכישן צונויפשטעל. דאָס ברענגט אַריין די גרעסטע צעמישענישׂ אין די ויכוחים וועגן קינדער ליטעראַטור. וואָרים וען מען ווייזט ניט אָן וועגן וואָסערע קינדער מען רעדט, האָט איינער געווויינטלאַך אין זינען פינף־יאָריקע, א צווייטער — אכט־יאָריקע, און א דריטער — צוועלף־יאָריקע. אזוי ווערן כסדר געפירט ויכוחים אָן א געמיינזאַמען באַדן, און דער סך הכל איז אז יעדער דיסקוטירט אין דער אמת'ן מיט זיך אַליין.

דער קרעפּטיקסטער און קאַנסעקווענטסטער פאַרטרעטער פון אזא שטאַנדפונקט איז, דוכט מיר, היינריך וואָלגאַסט. וואָלגאַסט האָלט אז א בוך פאַר קינדער דארף קודם כל זיין א קונסטווערק. כמילא, הייסט עס, אז קינדער ליטעראַטור קען ניט געשריבן ווערן ספּעציעל פאַר קינדער. גוטע קינדער ליטעראַטור דארף אויך זיין א פאַסיקער מאַטעריאַל פאַר גרויסע. ווי א מאַטאַ פאַר זיין בוך איבער דעם ענין באַנוצט וואָלגאַסט טעאַדאָר שטאָרמ'ס א פּא־

*) The Republic. Trans. by A. Kerr., Book II., 11 bb.

פון די לערער, אָן שום שייכות צו די פּראָבלעמען פון דערציערישע נויטוועניקייטן.

אין פּאַרגלייך מיט א סך אַנדערע דערשיינונגען פון קינדער לעבן זענען קינדער־מעשות זייער ווינציק אויסגעפּרשט געוואָרן. די אונטערשידן צווישן רייפקייט און אומרייפקייט זענען בנוגע קינדער־מעשות א זייער טונקעלער ענין. און מער ווי אומעטום קען מען דאָ אָנוועגן נעזעלס באמערקונג: „ווען מיר ווילן מער אריינדרינגען אין די כאַראַקטער־שטריכן פון אומרייפקייט ווילן אונזערע פילאָזאָפיעס האָבן א געוונטערן פונדאַמענט, ווָאָרים אויב אין נאָמען פון דערציאונג פּארגעוואָלדיקן מיר די געזעצן פון אומרייפקייט, דעמאָלט שטעלן מיר אין געפּאָר די נאַרמאַלקייט פון רייפקייט אליין." *)

מיר זענען אין אלגעמיין נאָך טיף פּארוואָקסן מיט איינגעווָארצלטע אַבערגלויבנס אין אונזערע באציאונגען צו קינדער. אזוי איז נאָך אלץ ניט אָפּגעשטאַרבן די השערה אז יעדע מעשה ווָאָס אנטהאלט אין זיך גראָד דעם מוסר השכל ווָאָס איז אונז ליב, ווירקט זי אז איר מאַראל זאָל טאָקע ווערן א לעבעדיקער פּאקטאָר אינ'ם קינדס לעבן. און טאָמער איז ערגיץ דער מוסר השכל ניט גענוג קלאָר, איז טאקע א ספק צו אזא מעשה קען האָבן וועלכן ניט איז מאַראלן איינפלוס אויף א קינד. ווער שמועסט נאָך ווען א ווערק אנטהאלט א שלעכטן מוסר השכל, דעמאָלט איז דאָך קלאָר אז דאָס מוז ווירקן שלעכט אויף קינדער. דער דאָזיקער בליק אויף קינדער ליטעראַטור איז שוין אייננטלאָך זייער אלט, און מיר האָבן זיך נאָך פון אים ניט אין גאַנצן אָפּגעווויינט, ניט קוקנדיק אויף דעם ווָאָס די פשוט'ע טאָג־טעגלאָבע פּאקטן פון לעבן שטימען לחלוטין ניט מיט אזעלכע השערות.

שוין פלאָטאָן האָט אין זיין „רעפובליק" אויסגעדריקט א פּראָטעסט אנטקעגן אריינברענגען האָמער'ן און העזיאָד'ן אין דער שול, ווייל אין זייערע ווערק דערציילן זיך מיאוס'ע מעשות

*) The Mental Growth of the Pre-School Child, 1925, Arnold Gesell, 327.

אנדערש. די סבה איז א נאנץ פשוט'ע: לערער — דער ווייט נרעסטער רוב פון זיי — לעבן און ארבעטן תמיד אין אן אטמאס־פערע פון דעם וואס קינדער דארפן כדי די קלאס־טעטיקייט זאל האבן וואס מער ערפאלג, ניט וואס קינדער ווילן כדי זייער לעבן זאל זיין רייכער, שענער און אינטערעסאנטער. א לערער קוקט ניט ווילנדיק אויף קינדער ליטעראטור ווי אויף א הילף אין זיין ארבעט, דאס איז באין אופן קיין עולה ניט, אבער דאס באגרענעצט, פארפירט און שאפט א שוואכע איינזייטיקייט. און די שוואכקייט ווערט נאך שוואכער צוליב דעם וואס דא האנדלט זיך וועגן א מענטשן וועלכער האט, אין פלוג, מער רעכט פון אלע אנדערע צו באשטימען א וואג און א מאס אין קינדער ליטעראטור. אין דער אמת'ן דארף א לערער אויף זיך ארבעטן א סך מער און א סך אנגעשטרענגטער, איידער א מענטש וואס האט ניט קיין שייכות צו אט דער פראפעסיע, כדי צו באפרייען זיך פון זיינע שמאלע דיראקטישע געוואוינהייטן און קענען באטראכטן קינדער ליטעראטור פון שטאנדפונקט פון ליטעראטור פאר קינדער, ניט פון שטאנדפונקט פון מאטעריאל פאר לערער. יעדער לערער, וואס איז אויך א פאטער פון קינדער וויים פון דערפארונג, אז ער לערנט מער וועגן קינדער בא זיך אין דער היים איידער אין קלאס, כאטש אין קלאס איז די צאל און די פארשידנקייט פון די קינדער א סך גרעסער. פאר־שטייט זיך, אז איך האב דא אין זינען אזעלכע לערער וואס גיבן זיך אפ בלויז מיט זייער פראפעסיע און שטעלן זיך ניט קיין קינדער־פסיכאלאגישע ציל אין זייער ארבעט. די רעזולטאטן וואס מען פארלאנגט געווייגטלאך פון לערערס ארבעט זענען בטבע אזעלכע, אז ער איז געצוואונגען אוועקצושטעלן זיין צוועק, ניט די קינדערס, אין קינדער ליטעראטור. אט דער צוואנג ווערט בייספאכווייז א „פרייע" געוואוינהייט, מיט א טעאָרעטישער בארעכטיקונג דערצו, און דאס דערקלערט אפט די אומאיינשטי־מיקייט צווישן לערער וועגן דעם ענין. וועגן איין לערן־בוך, למשל, שטרייכט אונטער „מארא" און דאס אנדערע ווי דוקא האבן „קונסט", לינט דא דער חילוק ניט אין קאנקרעטע באאבאכטונגען פון קינדער לעבן, נאר אין די צוועקן פון דערוואקסענע מענטשן,

אַלגעמיינע פרינציפּן, וואָס וועלן אונז באהילפיק זיין אין באַ־ טראַכטן דעם גאַנצן ענין מיט מער זיכערקייט.

קומען מיר צום ערשטן פונקט, צום געווייניטלאַכן אָפּרוף פון קינדער אויף זייער ליטעראַטור, אָדער צו דער אוממיטלבארער קינדער „קריטיק". אזוי צו זאָגן, איז די לאַנג מער אָדער ווייניקער נשקשה'דיק. הערט מען דאָך וואָס קינדער זאָגן וועגן די מעשות וואָס זיי לייענען. א חוץ דעם זענען נעמאַכט געוואָרן א סך פאָר־ שונגען סיי מיט דער הילף פון אנקעטעס, סיי אויף אַנדערע אופנים, און וואָס מען זאָל ניט זאָגן וועגן די רעזולטאַטן, אַן אָנהייב ,און זייער א וויכטיקער אָנהייב, איז דאָך געמאַכט געוואָרן.

וועז מיר קומען אָבער צום צווייטן פונקט, צום פונקט פון קינדערשן שאַפן, דעם סאַמע וויכטיקסטן מאָמענט אינ'ם גאַנצן ענין, באַגעגענען מיר זיך מיט אומגעהייערע שווערקייטן. ווי ווייט מיר איז באַקאַנט איז נאָך ניט געמאַכט געוואָרן קיין איין וויכטיקע שטודיע, וואָס זאָל סיסטעמאַטיש נאָכפאָלגן אפילו איין אייגציק קינד, און פאַרצייכענען אלע פריי־נעשאַפענע מעשות אין משך פון דער גאַנצער קינדהייט, זאָגן מיר, פונ'ם דריטן יאָר ביז דער יונגנט־צייט. וועז דאָס זאָל נעטאָן ווערן מיט א פאַרזיכטיק אויסגעארבעטער טעכניק, ווער שמועסט נאָך וועז מיר זאָלן האָבן א סך אועלכע שטודיעס פון פאַרשידענע לענדער, צייטן און באַדינגונגן, וואלט פאר אונז אויפגעלויכטן א נייע ליכט אין די טונקעלע חקירות וועגן דעם וואס קינדער דארפן לייענען.

עס לייגט זיך אפילו זייער לייכט אויפ'ן שכל אז אועלכע וואָס פאַרברענגען תמיד צווישן קינדער — לערער, למשל — און האבן אועלכע פיינע נעלעגנהייטן איינצוזאַפן אין זייערע מיי־ נונגען וועגן קינדער־ליטעראַטור די סאַמע נאָענטע, דירעקטע איינדרוקן פונ'ם קינד אליין, עס לייגט זיך, זאג איך, זייער לייכט אויפ'ן שכל אז אועלכע מענטשן זאָלן, אויב ניט זאָגן דאָס לעצטע, ענדגילטיקסטע וואָרט, איז, לכל הפחות, אונז נעבן די בריייטסטע און זיכערסטע אינפאָרמאַציעס. דאָ האָבן מיר אָבער איינעם פון די גאָר ניט זעלטענע פאלן וואו די טעאָריע איז, אין פלוג, מחייב איין זאך, בעת די פאקטן באַווייזן גאָר עפעס

אָבער, ווי מיר דוכט, א מעגלאכע דערנרייכונג. ווי עס זאָל ניט זיין, ווייזט דאָס יערנפאלס אָן אויף די באזונדערע שוערישקייטן פון אזא לאנע פאר די וואָס באשעפטיקן זיך מיט פראָבלעמען פון קינדער ליטעראטור.

אן ענלאכע לאנע, כאטש אין א פיל קלענערער מאָס, איז בנוגע שאפן. עס האָט נאָך דערווייל ניט פאסירט אז א קינד זאָל שרייבן פאר קינדער און ס'זאָל האָבן א דויערנדיקן ווערט. די סבה איז א נאנץ פשוט'ע: אויב עס געפינט זיך א קינד וואָס ווייזט ארוים אומגעווויינטלאכע ליטעראַרישע פייאיקייטן, אזא וואָס מיר זענען גרייט ארויפצולייגן אויף זיין קעפל דעם לארבער־קראנץ פון „טאלאנט", דעמאָלט איז א סמן אז מיר האָבן פאר זיך א שאפונג פאר א העכערן עלטער; אז מיר האָבן פאר זיך א קינד וואָס איז פרי רייף געווארן, אזוי אז עס קען שוין אָפערירן מיט געפיל־ניואנסן און א ליטעראַרישער טעכניק וואָס שטייגט ווייט אריבער זיין כראָנאָלאָגישן עלטער. ממילא איז אזא שאפונג, על פי רוב, ניט צוגעפאסט פאר קינדער. וואָרים די העכערקייט פון אזא קינד לגבי דורכשניטלאכע קינדער איז גאָר אן אנדערע ווי פונ'ם טאלענטירטן קינסטלער אין פארגלייך מיט'ן דורכשניטלאכן דערוואקסענעם מענטשן. אין לעצטן פאל שטייט דער קינסטלער אויפ'ן באזים פון א לעבן וואָס איז גלייך פאר אלעמען. זיין מאטעריאל שטאמט די־רעקט פון אלגעמיין מענטשלאכע איבערלעבונגען. בעת דאָס טא־לאנטפולע קינד זאפט אין זיך איין עפעס רייפערס, עפעס אומ־קינדישס, און קען מער צום קינדישן הארצן ניט רעדן. אויף אזא'ן אופן האָבן מיר א קינדער ליטעראטור וואָס ווערט געשאפן און באוואוסטזיניק אָפגעשאצט פון דערוואקסענע.

בלייבט אונז איבער בלויז צו בויען, ערשטנס, אויף די עמאציאָנעלע אָפרופן פון קינדער אויף מעשות וואָס זיי לייענען און, צווייטנס, אויף די מעשות וואָס די קינדער אליין דערציילן און שאפן. אמת, אזעלכע שאפונגען ווערן אונז קיינמאָל ניט געבן קיין קינדער־ליטעראטור, מיר קענען אָבער פון זיי קריגן אן אוים־גאנגס־פונקט וועגן דעם וואָס עס דארפן זיין אונזערע צילן אין קינדער־ליטעראטור. זיי ווערן אונז אויך העלפן פארמולירן געוויסע

פירט אין פארפלאנטערטע וועגן און אונז נעבראכט צו אומזיכערע רעזולטאטן. די דאזיקע שווערקייט באשטייט דערין וואס סיי די שאפונג סיי די קריטיק פון קינדער ליטעראטור ליגט ניט אין די הענט פון די קינדער גופא. אז קינדער זאלן זיין וזייט פון יעדן סארט סיסטעמאטיש אויסגעארבעטער קריטיק איז זעלבסטפארשטענדלאך. קריטיק איז דאך נאך אלעמען דער רייפסטער אפרוף אויף ארומיקע פאסירונגען סיי אין קונסט, סיי אין דער וועלט בכלל. קינדער זענען נאך ניט פארטיק געווארן מיט דער זאך גופא, אז זיי זאלן שוין קענען אפשפארן נענוג אויפמערקזאמקייט אויף פאזיציע און שייכות. זיי האלטן נאך בא דער ליניע, און קענען זיך נאך ניט באשעפטיקן מיט דער טבע פון פערספעקטיוו. אזעלכע באגריפן ווי אונטערשיר, ענלאכקייט, ווערט, קאנטראסט, ציל, אידייע, א. א. וו. דער אמת'ער באגאוש פון קריטיק, זענען באם קינד, פונקט ווי באם פרימיטיוון מענטשן אין א קוים שפראצנדיקן צושטאנד. דאם קינד איז נאך וויט, וויט ניט ביכולת צו מאכן פון זיי אביעקטיווע וועגד־פונקטן. עס איז דעריבער קיין וואונדער ניט וואס דעם קינדס דירעקטער ענטפער אויף דער פראגע: „וואס דענקסטו וועגן דעם?" קען אונז ניט געבן קיין ווערטפולע רעזולטאטן.

און ניט בלויז זענען קינדער קיין קריטיקער ניט, נאר זיי הייבט ניט אן צו אינטערעסירן דער גאנצער ענין. זייער אטעם דארף האבן דעם פשוט'ן זויערשטאף פון לעבן, ניט דעם פארפום פון מיינונגען. קריטיק אינ'ם מאדערנעם זינען פון ווארט איז אייגנטלאך אזא רייפער קולטור־געשיכטלאכער פראדוקט, אז אפילו קינדער פון מיטלשול־עלטער זענען נאך היפשלאך ווייט דערפון. אויף מיינם אן אנקעטע אויף וועלכער עם האבן נעענטפערט דרייסיק מיטלשול־קינדער, זענען אנגענעבן געווארן פיר נעמען פון קריטיקער, שוין ארייננערעכנט צייטונג־רעצענזענטן, בעת אין דער זעלביקער צייט זענען פארצייכנט געווארן צענדליקער נעמען פון שרייבער. מענלאך אז דער דאזיקער רעזולטאט איז שוין א צו נענאטיווער. מענלאך אז דערין איז שולדיק דאם וואס עס איז נאך ניט נעשאפן געווארן אזא פארם פון קריטיק, וואס זאל קענען אפעלירן צו דער יונגטלאכער פעריאדע. דאם איז בלי ספק א שווערע

קאפיטל V

קינדער מעשות

א. דער דערוואקסענער אין קינדער ליטעראטור

אן אנאליז פון קינדער מעשות דארף ניט בלויז באפעסטיקן דעם טעאָרעטישן פונדאמענט פון פילאָסאָפישע פארשונגען, נאָר אויך אנווייזן אויף זייער פראקטישן ווערט. זינט דער גרויסער רעוואלוציע אין שול־דערציאונג, וואָס האָט אויסגעבראָכן ארום דעם אנהייב פונ׳ם איצטיקן יאָרהונדערט איז די פראָבלעם פון קינדער־מעשות נעוואָרן א געוואלטיק וויכטיקע. אין אונזער אייגענעם לאנד איז די דאָזיקע פראָבלעם ארויסגעשוואומען אין פאָרדערגרונד מיט דער אנטוויקלונג פון אונזער וועלטלאכן שול־וועזן. דאָ איז אונזער אויפגאבע ניט בלויז קיין באשרייבנדיקע און דערקלערנדיקע, נאָר דער עיקר, א נארמאטיווע: וואָסערע מעשות זאָלן אונזערע קינדער הערן אדער לייענען?

דער וועג פון מעשות צו ליטעראטור איז בא קינדער ניט אזוי בערגיק און טאָליק, ניט אזוי ווייט און ניט אזוי קאָמפליצירט, ווי מיר געפינען עס אין דער וועלט פון דערוואקסענע. דער איבערגאַנג איז מער דירעקט און עלעמענטאר. עס זענען דעריבער ניטאָ קיין באזונדערע טעאָרעטישע שווערקייטן זיך פאַנאַנדערצוקלייבן אין די פראַגן פון קינדער ליטעראטור בכלל, בעת מיר זוכן צו פארשטיין די פילאָסאָפיע פון קינדער־מעשות. אזא פראָצעדור ווערט נאָך וויכטיקער אין איצטיקן מאָמענט צוליב דעם וואָס אונזער קינדער ליטעראטור האלט אין איין וואקסן און זיך פאשפרייטן, און דאָס זעלביקע איז אמת וועגן עלעמענטארע לערן־ביכער. מיר וועלן דעריבער אָנהייבן מיט דער אלגעמיינער פראגע וועגן קינדער ליטעראטור.

פאראן איין גרויסע שווערקייט אין יעדער באטראכטונג וועגן דער שיינער ליטעראטור פאר קינדער וואָס האָט אונז תמיד פאר־

באפרידיקונגען פון פארלאנגען, דער דארשט נאך נערעכטיקייט, די טענדענץ צו פארגעזעלשאפטלאכן דאס לעבן, א. א. וו. מיט איין וואָרט, אלטע לייט האבן אזוי שטארק ליב זיך ארויסצוטאָן אין א וועלט פון מעשות, ניט וויל זיי האבן שוין לאנג געלעבט, נאר וויל זיי האבן נאָך וויניק צו לעבן. עס איז ניט קיין שפיל פון פאר־גאנגענע זכרונות, נאר א לעבן פון איצטיקע מעשות.

אין דער פרימיטיווער וועלט איז קיין מענלאכקייט ניטא אז פילאָמיטישע דארשטן זאלן געשטילט ווערן אויף נעהיימע און אינדיווידועל־אָפגעזונדערטע אופנים, ווי למשל דורכ'ן נעדרוקטן וואָרט. דאָרט ווערט דאס נאנצע לעבן געלעבט אין אָפענע נעזעל־שאפטלאכע שייכות'ן, און אלץ ווערט אויסגענוצט פאר דער טובה פונ'ם כלל. דעריבער זעען זיך דארט בולט'ער ארויס די פילאמי־טישע, און ממילא דערציערישע, פונקציעס פון די אלטע לייט.

רעדט עפעס וועגן פערזענליכע ענינים, זאל ער פלוצלונג נעמען דערציילען מעשות פון אמאליקע יאָרן, כאטש אט די מעשות האבן ניט קיין דירעקטע שייכות צו די ענינים וועגן וועלכע עס האנדלט זיך.*) עס זעט אויס אז צווישן אלטקייט און מעשות איז פאראן א ספעציעל נאענטע און דירעקטע שייכות,וואס איז ניט פאראן, אדער ניט פאראן אין אזא אנגעזעענער מאס, אין קיין שום פריער־דיקן עלטער.

געווינטלאך זאגן מיר אז אלטקייט לעבט מיט דער פאר־גאנגענהייט, מיט זכרונות. פון א פילאמיטישן שטאנדפונקט איז דאס לחלוטין ניט אמת. איך האב ספעציעל באנוצט דאס וואָרט „מעשות" און ניט „זכרונות", ווייל זכרונות האבן בלויז א וועגדונג צו פריערדיקע צייטן, און מעשות, כאטש געבויט אויף פארגאנגענע נעשעענישן, זענען אבער וויכטיק נאר אויף אזוי ווייט אויף וויפל זיי האבן אן איצטיקן זינען. צו זאגן אז א זקן דערציילט מעשות, ווייל ער לעבט שוין לאנג, און ער האט א סך מאטעריאל אנגע־זאמלט, הייסט בלויז צו זאגן אז ער האט וואס צו דערציילן ווייל ער האט וואס צו דערציילן. דאס דערקלערט אבער ניט פאר וואס ער דערציילט, וואסער ספעציעלן בייטראג דאס מאכט צום איצטיקן לעבן זיינעם.

דער אמת איז אז אלטקייט־פעריאדע איז א טיילווייזער אפרו־פונקט, אן ענין וועגן וועלכן עס האט זיך נערעדט אין פרי־ערדיקן קאפיטל. דאס איז א צייט וועו די זינזאג ליניעס האבן ניט מער זייער אמאליקן אימפעט, און דאס באוואוסטזיין פון טויט ניט א מענלאכקייט צו זען זינזאגן אין זייער גאנצקייט און פארענ־דיקטקייט, צו כאפן דעם פולן נאנג פון געשעענישן און אויף אזא'ן אופן זיך דערנענטערן צום ריטעם פון לעבן. דערין לינט דער גרויסער וועדט פון דער מעשה בכלל, אבער אלטקייט האט די מעלה וואס זי קען זיך אליין זען אינ'ם ליכט פון א מעשה. פאר־שטייט זיך אז דא נייען אויך אריין אלע איבעריקע פאקטארן, ווי

*) Ethnographical Notes Relating to the Congo Tribes, Herbert Ward, Journal of the Anthropological Institute, 1894. Vol. 24, 295.

ניט. אפילו בא חיות זענען פארען באשעפענישן וואס שטייגן אריבער פיל אנדערע פון זייער מין מיט זייער ספעציעלער באגאבטקייט. וועגן דעם אז צווישן פרימיטיווע שבטים זענען פארען מענטשן מיט דעם וואס מיר רופן „טאלאנט" קען גאר קיין שום ספק ניט זיין.*)

אין אלגעמיין פארנעמט דער פירער גאר א געהויבענעם פלאץ אין דער פרימיטיווער וועלט. און עס איז א טעות צו מיינען אז דער פרימיטיווער פירער צייכנט זיך בלויז אוים מיט זייער פייאיקייטן אין מלחמה. פארקערט, דאָרט איז דער פירער א סך נענטער צום טיפ דיכטער־דענקער איידער די וואס פארנעמען בא אונז די העכסטע פאָליטישע אמטן. וועגן דער גרויסער פערזענלאכקייט זינגט דער פרימיטיווער מענטש, דראמאטיזירט זיין לעבן, שטעלט אים אווען ווי א מוסטער־מענטש פאר זיינע קינדער, און פילט זיין איינפלוס אין יערן ווינקעלע פון לעבן.**)

ד. די ראָלע פון מעשות אין די עלטערע יאָרן.

די פארשטארקונג פון פילאמיטישע פונקציעס אין די עלטערע יאָרן, זעט אוים צו זיין אן אוניווערסאל געזעץ, וואָרים מיר געפינען די דאָזיקע דערשיינונג אין דער פרימיטיווער נעזעלשאפט פונקט ווי בא אונז. דאָס איז דאָך אזוי שטארק קענטיק אומעטום ווא עס רעדט זיך נאָר וועגן די אלטע לייט, אדער די זיידעס פון'ם שבט. מיר דוכט אז דאָס וואָרט „זיידע" איז אין א געוויסן זינען א סינאנים פון מעשה־דערציילער. אין די עלטערע יאָרן שרייבט מען אויטאָביאָגראפיעס, און מען פארוואנדלט בכלל א גרויסע טייל פון לעבן אין א וועלט פון מעשות, סיי פערזענלאכע סיי אלגעמיינע. מיר באגעגענען אפט בא א קאָנגא־נעגער, זאָגט וואָרד, וועו ער

*) Evolution of Literature, A. S. Mackenzie, 405; Early Civilization, A. A. Goldenweiser, 68; Fletcher, l. c. 116.

**) Spencer and Gillen, l. c. 10; Goldenweiser, l. c. 113; Howitt l. c. 297; Polynesian Research, W. Ellis, Vol. I, 199; Eastman, l. c. 49,50; Native Tribes of South Australia, J. D. Woods, 1878, 38; Primitive Society, Robert H. Lowie, 1920, 356.

געפירט צו מערדערלאכע מחלוקת'ן, ביז מען איז נעווען געצוואונ־ נען ארויסצוגעבן נעזעצן וואָס האָבן געסטראשעט מיט ארויסשיקן פון לאנד די וואָס וועלן פארפאסן אזעלכע סאטירישע לידער.*)

עס איז אוממעגלאך זיך אפצוהאלטן פון דער באמערקונג, כאטש זי האָט ניט קיין דירעקטע שייכות צום איצטיקן פונקט, אז אין דער דאָזיקער פרימיטיווער טעטיקייט זעט זיך ארויס אויף א באזונדערס רויען, כמעט ברוטאלן אופן. די שייכות צווישן פילאָ־ מיטישער טעטיקייט און גענעלשאפטלאכער מאָראל. עס איז שווער צו זאָגן צי דער פרימיטיווער דיכטער האָט טאקע אין זינען עפעס אויסצובעסערן בעת ער לויבט אדער לאכט אפּ. מסתמא האָט ער עס ניט אין זינען, ווייל ער וועלט געפירט פון דער אינווייניקסטער אנטוויקלונג פון זיגזאג פון דערציילן. אבער דער מאָראלער זינען און איינפלוס פון זיין דיכטונג איז דאָ קלאָר און בולט, פונקט ווי זיי זענען פאָרווויקלט און קוים מערקבאר אין דער קאָמפלי־ צירטקייט און פאָראלגעמיינערטקייט פון דער מאָדערנער קונסט.

אסך פון די ציטירטע פאקטן דערווייזן, דוכט מיר, גאנץ קלאָר אז די פריער דערמאָנטע לואיז פאונד איז פולשטענדיק נערעכט ווען זי לייקנט אפּ די פארשפרייטע מיינונג אז אין דער פרימי־ טיווער נעזעלשאפט איז ניט פאראן אזא זאך ווי ריין אינדיווידועלע שאפונג. אמת דער איינצלנער ריכטער זעט זיך דאָרט ניט אזוי בולט ארויס, זיין קונסט איז ניט פראָפעסיאָנאליזירט; ער איז ענג פארבונדן מיט'ן שבט און אלע איבעריקע טיילן פון לעבן. אין נעווייסע פאלן איז ער טאקע אפגעזונדערט, אבער ווי א הייליקער, ווי א מענטש מיט א ספעציעלער שליחות פאר'ן כלל, און ניט ווי א נעבענטשטער איינצלנער וואָס האָט צופעליק נעקראָגן פון נאָט א גרויסע גייסטיקע מתנה. די גאנצע טעאָריע אז פרימיטיוועֿ שאפונג איז תמיד א כלל־שאפונג, איז נעבויט אויף דער טעאָריע, אז דער אויסנעמלאכער יחיד איז א רעזולטאט פון א העכערער אנטוויקלונג, דאָס איז אבער א סברא וואס האט קיין שום גרונד

*) Scandinavian Civilization Among the Modern Esquimaux, E. B. Tylor. Journal Anthropological Institute, 1883, Vol. 13, 253.

„די ווינטן האבן געברומט און דער רעגן איז געפאלן.
„דער אריימער ווייסער, שוואך און מיד,
„איז נעקומען, זיך נעזעצט אונטער אונזער בוים.
„ער האט ניט קיין מאמע וואס זאל ברענגען אים מילך,
„קיין ווייב צו מאלן זיין קארן."
און די איבעריקע האבן צוגעזונגן אין כאר:
„לאמיר מיטלייד האבן מיט'ן ווייסן,
„קיין מאמע האט ער ניט."א. א. וו.*)

אט האבן מיר נאך א קלארערן באריכט וואס טראגט אויך א מער אלגעמיינעם כאראקטער: „זייערע לידער זענען א סארט דעקלאמאציעס, מעלאדיש, מיט א קורצן כאר. זיי ווערן אפט אימ־פראוויזירט, דער הויפט זינגער ניט די ערשטע שורה און א חברה כאריסטן זינגען דעם רעפרען. ער שטעלט זיך אויף, בעת די אנדערע זיצן ארום אים, און וועגדט זיך פון איינעם צום צווייטן, אין דער צייט ווען ער ניסט אוים זיין ניט־צוגעטראכט ליד. ווען איינער ווערט מיד, אדער ווען זיינע איינפאלן טויגן ניט, פארנעמט אן אנדערער זיין פלאץ, און האלט אן די פארוויילונג וואס דויערט אפט שעה'ן לאנג. זיי זענען גוטע עקספערטן צוצופאסן די טעמעס פון זייערע לידער צו לויפנדיקע פאסירונגען, און ניבן זיך אפ מיט אפשפאטנדיקן חוזק, בייסיקן סארקאזם, מיאוס'ער חניפה, אדער מיט געראבטן לויב צו מענטשן און זאכן, לויט ווי די אומשטענדן פאדערן. דער קוראזש פון א נגיב, די שיינקייט פון א יונג מיידל, די נרויסמוטיקייט פון א פריינט, די ציטערדיקייט פון אפחדן, די ליבע פון א מאמע, אנטוישונגען פון א געליבטען, אט דאס זענען שטענדיק די טעמעס פון די דאזיקע אימפראוויזירטע השתפכות'ן**) און נאר אן אינטערעסאנטן פאקט דערציילט טיילאר וועגן די עס־קימאסן. בא די אלטע אייזלענדער איז פארן א זייער פארשפריי־טער און איינגעוואלצטער מנהג מען זאל איינער אנטקעגן דעם אנדערן פארפאסן און דעקלאמירן סאטירישע פערזן. דאס האט

*) Dowd, l. c. 342.

**) Eighteen Years on the Gold Coast of Africa, Brodie Cruickshank, 1853, Vol. 2, 226.

פינען מיר א טענדענץ בא די אויסטראַליער, זאָגט ראַט, פאַר־צושטעלן אימפראַוויזירטע זאכן — וואָס האָבן א שייכות צו פאַסירונגען וואָס זענען מיט א קורצער צייט צוריק פאָרגעקומען ביי זייערע קאָראָבאָרים, ד. ה. ביי זייערע באראקטעריסטישע בייזנאכטיקע פארווייזונגען.*) די בארירונג מיט די ווייסע האָט דעריבער געהאט אזא שטארקן איינפלוס אויף זייער רעפערטואר, אז אין די לעצטע יאָרן שטעלן זיי פאר א סך סצענעס וואָס באַהאנדלען אינצידענטן צווישן זיי און זייערע ווייסע שכנים.**)

דאָס זעלביקע איז אמת וועגן לידער. זייערע לידער — דערציילט אונז א פירער פון אן עקספעריציע קיין אויסטראַליע — ווערן על פי רוב פארפאסט אויפ'ן שטעל פון האָבן א שייכות צו עפעס וואָס האָט פונקט דעמאָלט צוגעצויגן זייער אויפמערקזאמקייט.***) מונגא פארק דערציילט, אז בעת זיינס א רייזע אין אפריקע האָט דער מלאך המות אָנגעמאכט א חורבן אין זיין קאראוואן און, ווי א צוגאב, איז אים זיין פערד פארלוירן געוואָרן. ער האָט זיך ווי עס איז דערשלעפט צו דער שטאָט סעגא וואו ער האָט זיך צווישן־געזעצט אין שאָטן פון א בוים. קיין עסן האָט ער ניט געהאט, און עס האָט אים אפילו קיינער ניט באַמערקט. ווען די נאכט איז צוגעפאלן האָט ער געטומען ארויפקלעטערן אויף א בוים, צוליב מורא פאר ווילדע חיות. אין דער רגע האָט אים אן ארטיקע פרוי באמערקט. האָט זי זיך מרחם געווען אויף אים, און געבעטן ער זאל גיין מיט איר. זי האָט אים אריינגעפירט אין איר נעצעלט, אפ־געבראַטן א פישל פאר אים, און אָנגעוויזן אים אויף א ראָגאושע פאר א גאלעגער. בעת ער איז אזוי גאלעגן אויף דער ערד, האָט ער געהערט ווי די פרוי, צוזאמען מיט נאָך עטלאכע פרויען, וואָס האָבן געשפונען ביימוול אינ'ם געצעלט, האָבן געזונגען מיט טרויע־ריקע טענער:

---

*) Ethnological Studies Among the North-West-Central Queensland Aborigines, Walter E. Roth, 1897, 117.

**) The Drama of the Savage Peoples, Loomis Havemeyer, 227.

***) Journals of Expeditions of Discovery into Central Australia, 1845, E. J. Eyre. Vol. II, 239.

נאר א פרייע באארבעטונג אין א געפלינלטן ענגליש און פון דער פרימיטיווער פארם איז שוין אפילו קיין סמן ניטא. עס איז אבער נאך א גרעסערער שאדן וואס אזעלכע מעשות זענען בכלל אזוי ווייניק געזאמעלט געוואָרן.

ג. אימפראָוויזאַציעס ביי פרימיטיווע שבטים.

פונדעסטוועגן וואלט מען אפשר געקענט אפפרעגן די גאנצע טעאריע פון א פילאמיטישער טענדענץ בא פרימיטיווע מענטשן. אויב מען וואלט ביי זיי ניט געקענט געפינען די רויע פארם פון א רייסן זיך, פון א לידנשאפטלאכן אויסברוך און דערציילעריש ריכטונגען. דאס וואלט געדארפט פירן צו אזעלכע פילאמיטישע מאמענטן וועו דאס דערציילן איז פארבונדן אויף אן אומצוויפלהאפטן אופן מיט א קלאָרן זיגזאג פון געשען, וועו עס ניט איבער, הייסט עס, א קאנקרעטע פאסירונג אן שום צוגרייטונג. און דאס איז טאקע א זאך וואס פארנעמט אן אנגעזעענעם פלאץ אין פרימיטיוון דערציילן. א רייזנדער פון יאר 1774 שטעלט פעסט אן אינטערעסאנטן פאקט. אויף זיין רייזע צום דרום־פאל האבן זיי זיך אפגעשטעלט אין אטאהעיטע. פון דארט איז א מיידל פונ'ם ארטיקן שבט, מיט זיי מיטגעפארן צו א נאענטן פלאץ, פון וואנען זיי האבן זיך שפעטער אומגעקערט. ביי נאכט זענען אלע געגאנגען אויף א פארווילונג וואו עם האט אויך געדארפט פארקומען א דראמאטישע פארשטעלונג. עס איז אבער פאר זיי געווען אן אמת'ע איבערראשונג צו זען וויי מען שטעלט פאר אין שווארצע פארבן א בילד פון א מיידל, וואס לויפט אוועק מיט ווייסע מענטשן, און באקומט דערנאך א טרויעריקן קבלת פנים בעת זי קומט צוריק. דאס מיידל אליין איז אויך געווען ביי דער פארשטעלונג, אבער עס איז שווער געווען ביי איר צו פועל'ן זי זאל זען די שפיל ביז'ן סוף, אדער זי זאל זיך אפהאלטן פון גיסן מיט ביטערע טרערן.*) אין אלגעמיין גע־

*) A Voyage Towards the South Pole and Round the World, 1797, James Cook, Vol. I, 366.

ביידע צדדים האבן זיי געפסק'נט אז די קראָ איז געוועכט: אויב דער נייער האָט פריער דוקא געוואָלט דאָס שיינע קעסטל זאָל ער זיך איצט האלטן דערמיט.

דעם נייער האָט דער דאָזיקער פסק דין זייער נישט געשמעקט און ביידע פיינל זענען איינגעגאנגען דערויף, אז מען זאָל די טענות נאָך אמאָל פאָרלייגן פאר זייער באָאבאָם, און וואָס ער וועט הייסן אזוי זאָל בלייבן. האָבן זיי געטון די שפייז וואָס זיי האָבן איינגעהאנדלט און געפלויגן א היים.

וועו זיי זענען געקומען אהיים האָבן זיי דערציילט דעם באָלעבאָס וועגן זייער סכסוך, אָבער דער באָאבאָם האָט ווידער נעפסק'נט אז די קראָ איז געוועכט. און די מעשה ענדיקט זיך אזוי: „און ביז'ן היינטיקן טאָג גייט די קראָ אָננעטאָן אין זיידענע קליידער און טראָגט אויף איר ברוסט א שניי־ווייסן פאָס, בעת דער נייער גייט ארום אין שמאָטעס, און פאָרברענגט זיין לעבן אין מיסט און אָפפאָל." מיר דאָרפן דערבייַ געדענקען אז די געווויינטלאָכע קראָ פון יענער נעגנט (מערב אפריקא) האָט גלאָנציק שוואַרצע פעדערן און א בריטן וויסן פאָס אויף דער ברוסט.

צו פרובירן דערווייזן אז די דאָזיקע מעשה האָט א גרויסן מאָראָלן וועדט הייסט זיך רייסן אין אָפענער טיר, און איז דעריבער אז איבעריקע ארבעט. דאָס זעלביקע איז אמת וועגן אלע אנדערע כיעשות.*)

באָנווויק דערציילט א מעשה וואָס ער האָט אויפגעכאפט אין טאסמאניע — איינס פון די פרימיטיווסטע נעגנטן אין אויסטראליען — וועלכע האָט אין זיך אזוי פיל נאָענטקייט צו אונז, אזוי פיל מאָדערנקייט, שיר ניט אין אמת'ער היינטיקער ראָמאַן.**) דאָס איז א דערציילונג פון ס' רויגעם מענטשלאכן לעבן, כמעט אָן שום צומישונג פון מיטישע אָדער פאבעל עלעמענטן. עס איז בלויז א שאָד וואָס די מעשה איז אפילו ניט קיין איבערזעצונג,

---

וועגען דעם זע אויך:

*) A History of Story-Telling, Arthur Ransome, ch.I.

**) Daily Life and Origin of the Tasmanians, James Bonwick, 34-5.

כדי עם זאָל פאר אונז זיין קלאָר וואָס דאָוד רופט אָן מעשות אָן מאָראָל, וועל איך איבערגעבן א מעשה וואָס איז פאָרשפּריט אין יענער געגנט. איך נעם זי פון איינעם פון די קוועלן אויף וועלכע דאוד שטיצט זיך.*)

אמאָל האָבן א קראָ און א גייער (א קאָרשון, אזא רויב־פויגל) געדינט ביי איין באַלאַבאָם. האָט ער זיי געשיקט אין מארק אריין עפעס קויפן. אזוי ווי זיי זענען געפלויגן, האָט דער גייער דערזען פון דער ווייטנס צוויי קעסטלאָך, איינס איז געווען זייער שיין געמאכט, מיט פארשידענע ארנאמענטאציעס באצירט, בעת דאָס אנדערע איז געווען א פראָסט הילצערן קעסטל. אזוי ווי דער גייער האָט דערזען די דאָזיקע זאכן האָט ער זיך שנעל אראָפּגעלאָזן און געכאפט דאָס שיינע קעסטל, אזוי אז פאר דער קראָ איז בלויז געבליבן צו נעמען דאָס פראָסטע הילצערנע קעסטל. די קראָ האָט זיך לכתחילה אביסל געקרימט און מקנה געווען איר גליקלאכן חבר, אבער דער גייער האָט איר גלייך אויפמערקזאם נעמאכט, אז זי האָט באקומען וואָס זי פארדינט און זי דאַרף זיך נאָר ניט באקלאָגן. דאָס האָט דער גייער נעזאָגט אויף א שטעכיקן אופן, אבער די קראָ האָט געדולדיק אראָפּגעשלונגען די באליידיקונג און ווייטער געפלויגן.

דערווייל האָבן ביידע נעמומען עפענען די קעסטלאָך, און דאָ האָט זיך אנגעהויבן א קריגעריי. צו זיין גרויס וואונדער האָט דער גייער געפונען אין זיין ארנאמעטירטן קעסטל בלויז שמאָטעס, מיסט און אפפאל, בעת אינ'ם הילצערנעם קעסטל איז געלעגן א גרויס שטיק נלאנציק זייד און א ווייסער זיידענער פאס. פארשטייט זיך אז דער גייער האָט גלייך געוואלט זיך בייטן, אבער די קראָ האָט זיך דערפון אפגעזאגט, און פארגעליגט זיך צו פארלאָזן אויפ'ן פסק פון ריכטער. דערויף האָט דער גייער מסכים געווען. אזוי רעדנדיק צווישן זיך זענען זיי אנגעקומען אין מארק. זיי האָבן צוזאמענגערופן די אלטע לייט פון דאָרף און פארגעליגט זייערע טענות. ווען די אלטע לייט האָבן אויסגעהערט

*) Travels and Life in Ashanti and Yaman, R. Austin Freeman, 284.

גער", „דאָס לאַנד וואו דער טויט איז ניטאָ", א. אז. וו. אזעלכע נע־מען וווייזן אָן אז די פרימיטיווע וועלט קען פילאָמיטיש שטייגן וויט אריבער די גרענעצן פון שטרענג לאָקאַלער מיטאַלאָגיע. א סך פון אָט די מעשות וועגן היות האָבן א בולטן מאָראַלן טאָן, כאָטש פאר דעם פרימיטיוון צוהערער איז אפשר די מאָראַלע כונה ניט אזוי אָפן, ווי זיי זענען אויס פאר אונז, און ממילא איז דער פילאָמיטישער וועדט דערמיט גרעסער. קיין כלל איז דאָס אָבער ניט. נאָר וען דאוד זאָגט, רעדנדיק וועגן געוויסע נעגרישע שבטים, אז זייער רעפערטואר פון פאָלק־מעשות איז זייער רייך, „זיי האָבן אָבער ניט קיין באזונדער זינען אָדער מאָראַל"*) וועו מיר הערן אזעלכע רייד וועגן פאָלק־מעשות, מענן מיר זיין זיכער, אז דער שרייבער האָט זייער א באגרענעצטע אויפפאסונג סיי וועגן די פסיכישע כחות וואָס ווירקן אויף דער שאפונג פון מעשות, סיי וועגן די נויטוועגדיקע שייכות'ן וואָס זענען פאראן אין יעדער מעשה. א מעשה אָן א זינען אָדער מאָראַל איז אָן אינווייניקסטע סתירה, פונקט ווי מען זאָל זאָגן טרוקן וואסער, אָדער א נשמה אָן א גייסט. עס קען זיין אז דער שרייבער האָט דאָ אין זינען מעשות מיט אָפענעם, פראָפאַנאַנדע־ארטיקן, מוסר השכל, אָבער דאָס איז דאָך א לעכערלאכער באגריף פון מאָראַלע מעשות.

דאָ זעט זיך ווידער ארויס די פארפירטקייט פונ'ם עוואָלו־ציאָניסט. עס לייגט זיך לייכט אויפ'ן שכל, לויט דער טעאָריע, אז די מאָראַלע מעשה איז א שפעטערדיקע אנטוויקלונג און אז אורשפרינגלאָך האָט די מעשה קיין שום מאָראַלן אינהאַלט ניט געהאט. עס קומט אויס אזוי ווי אמאָל האָבן מענטשן סתם אזוי „געדרייט א קאָפ" מיט פארשידענע אויסגעטראכטע פאַסירונג־קאָמבינאציעס. און פון אָט דער אומזיניקער סתם־קאָפ־דרייענדיש איז שפעטער ארויסגעוואקסן די מאָראַלע מעשה. אזא השערה איז פארשטייט זיך מחייב א כסדר'דיקע לייטער וואָס פירט פון דער סתם־מעשה צו דער מאָראַלער מעשה. די דערמאָנטע נעגרישע שבטים, הייסט עס, האַלטן נאָך, לויט דאוד'ן, אויף דער מדרגה פון דער סתם־מעשה.

---

*) Dowd, l. c. 336.

הייטע זאכן, ווי אן אורשפרונג פון א שבט און פון אן איינצעל־נעם, די חיה ווי א הילף און א שטערונג, ווי א פריינט און א לערער, — דאס אלץ איז א ווירקלאכקייט אין דער פרימיטיווער וועלט, און ווערט דערהויבן אין דער מעשה צו א כאראקטע־ריסטישער גאנצקייט, וואס האט איר באזונדערן ווערט אין לעבן. בלויז מיר זעען אין אזעלכע מעשות א משל ווען דער נמשל איז דער מענטש. און דער דאזיקער משל וואלט פאר אונז אויך קיין ווערט ניט געהאט, ווען מיר אליין וואלטן ניט געהאט די טענ־דענץ אויפצופאסן דאס לעבן פון חיות אנטראפאמארפיש, ד. ה. אז אפילו פאר אונז איז דאס פארען ניט בלויז א משל. פאר'ן פרימיטיוון מענטשן איז די דאזיקע מעשה אי משל אי נמשל, פונקט ווי יעדע מעשה איז פאר אונז, א סינטעטישע משל־נמשל־שפיל וואס פירט דורך א ספעציעלע עובדא.

פון דעסטוועגן ווען מיר וואלטן געהאט מער ידיעות איבער דער גאנצער פרימיטיווער דערציילערישער טעטיקייט, וואלטן מיר בלי ספק איינגעזען, אז זי נעמט ארום אפילו אזא מאטעריאל, וואס איז אויך פיל נעענטער צו אונז, און שטעלט מיט זיך פאר א קלארערן טיפ פונ'ם פילאמיטישן אויסדרוק. דער דאזיקער אויסדרוק, כאטש ער געפינט זיך ניט אויף דער רייפקייט־מדרגה פון א מאדערנעם מענשן, ווייזט ער אבער שוין ארויס בולטע סמנים פון די כאראקטערשטריכן וואס גייען אריין אין דער פסיכא־לאגיע פון דערציילן. עס איז געווג צו זען דעם גרויסן מעשה רע־פערטואר ביי וועסטערמאנ'ען *) אדער די באארבעטונגען פון קאלום'ען **) כדי זיך איבערצוצייגן אז אומעטום זוכט דער פילאמיטישער מאמענט ארויסצוברענגען די ספעציעלע שייכות. סיסטעם און דעם איינגארטיקן סינטעז, וואס רופט זיך מעשה. בלויז די נעמען פון די מעשות ביי וועסטערמאנ'ען זענען געווג צו באקומען אזא'ן איינדרוק. וואהרים אזעלכע נעמען ווי דער „הונט און דער פוקס", „דאס קעמל און דאס אייזל", „מלחמה", „דער ליגנער", „דאס מיידל און דער הונט", „דער קראקאדיל יע־

*) The Shilluk People. Dietrich Westermann, 1912.

**) The Bright Islands. Faradaic Colum, 1925.

זינט דער מענטש האָט נעצאמט די ווילדע חיה, און דאָס וואָס איז פריער באטראכט געווארן בלויז וויַ א מיטל צו זעטיקן דעם הונגעריקן מאָגן, איז איצט געווארן א שטענדיקער ארויסהעלפער אין לעבן, א שפייזער און א פרייַנט. פערד, קו, אייזל, קעמל, אָקס, הונט, און א סך אנדערע באשעפענישן, זענען שוין אזוי לאנג פארבונדן מיט די טראגישע, דראמאטישע און קאמישע שטריכן פון מענטשלעכן מזל, זענען אזוי טיף אריינגעפלאכטן געווארן אין דער זיגזאג־שפּיל פון לעבן, אז עס איז גאָר קיין חידוש ניט וואָס · זייער אנדערשקייט פונ'ם מענטשן זאָל ארויסרופן דעם טיפסטן וואונדער און, די גרעסטע אנשטרענגונג זיי צו פארשטיין. אין די אנטדעקטע צייכענונגען פונ'ם מענטשן פון דער פאלעאָ־ליטישער צייט זעט מען ניט, אז ער זאָל האָבן געשאנקן אויפ־מערקזאמקייט צו אלע זייטן פון דער נאטור, א חוץ צו חיות און מענטשן.

דער פרימיטיווער מענטש שטייט אזוי נאָענט צו דער חיה, אז זי איז פאקטיש א טייל פון זיין לעבן. ער זעט ווי זי איז כמעט מענטשלעך אין אירע וויכטיקסטע פיזיאלאגישע פונקציעס, ווי אטעמען און עסן; זי האָט בלוט אין זיך, באווגט זיך לויט איר פרייען ווילן, אדער אינווייניקסטער טבע, אבער אָן שום דרויסנ־דיקער סבה. זי שלאפט און מאכט אפילו דעם איינדרוק, אז זי האָט חלומות, זי לעבט געשלעכטלעך און אַרדנט איין פאמיליעס, זי ווייזט ארויס אזעלכע געפילן ווי מורא, בראווקייט, פחדנות, נאוה, שפּאָרזאמקייט, נעטרייישאפט, תאוה, זי איז ארבייטזאם, און ווייזט ארויס ריזיקע פיזישע כחות. דאָס אלץ איז דאָך אייגנט־לאָך בלויז ווי א טראָפן אין ים לגבי דער נאנצער ליסטע פון „מענטשלאכקייטן" און „איבער־מענטשלאכקייטן", וואָס דער פרי־מיטיווער מענטש קען זען אין דער חיה.

די פונקציעס וואָס גייען אריין אין דער פסיכאלאגיע פון דער־ציילן וואלטן זיך אין דער פרימיטיווער וועלט באין אופן ניט נעקענט אויסשעפן וועו די חיה, אָט די מאדנע, נאָענט־פרעמדע באשעפענישׂ, אָט די אפענע־פארבארגענע בריאה, זאָל ניט שפילן איר וויכטיקע ראָלע אין דער מעשה. די חיה ווי א טאטעם, ווי א הייליקייט, ווי א רעליגיעזער ענין, ווי א דערקלערונג פון נע־

לאר פונקט אזוי אן אפשפיגלונג פון אמת'ער געשיכטע, פון ווירק־לאכע איבערלעבונגען סיי פון יחידים, סיי פון גאנצע גרופעס, ווי א פארמולירונג פון פארלאנגען און טרוימען. און אפילו דאָרט וואו מיר זעען בלויז הוילן אבערגלויבן, דאָרף מען אין זינען האָבן, אז אָט די פאנטאסטישע געוועבן זענען פאר זיי א סך מער ווירק־לאכקייט, א סך מער „דרויסנדיקער" אמת, ווי זיי זעען אויס פאר אונז. דער עצם בליק וואָס שאפט אזא וואָרט ווי „אבערגלויבן" איז דאָך אונזערער, ניט זייערער, און דאָרט וואו מיר זעען פראָ־דוקטן פון דער פאנטאזיע, זעט דער פרימיטיווער מענטש א ווירק־לאכקייט, אן אמת'ן „אמאל איז געווען". א חוץ דעם פילן מיר אָפט אזא מאָדנעקייט, אזא ווייטקייט אין דער פרימיטיווער מעשה, צוליב דעם וואָס די קאָנקרעטע ריכטונג פון זייערע זיגזאגן איז אן אנדערע, א פרעמדע פאר אונז, און מיר קענען ניט כאפן די שייכות'ן וואָס זענען פאר'ן פרימיטיוון מענטשן גאנץ קלאָר.

לאָמיר נעמען, ווי א ביישפיל, די מעשות וועגן חיות, די „טיר־פאבעל", אויף וועלכע וואונט שטעלט זיך אזוי פיל אפ.*) אָט די מעשות בילדן אן אומגעהייער גרויסע טייל פון דער נאנצער פרימי־טיווער פאלקלאָריסטישער שאפונג. בא אונז איז אויך פאראן נענוג פאראינטערעסירטקייט אין אזעלכע מעשות, אבער בלויז אין די קינדער יאָרן. שפעטער ווערט דער דאָזיקער אינטערעס אָפגע־שוואכט, וויל ווי גרויס איז דען אונזער שייכות מיט חיות? חיות זענען פאר אונז אייגנטלאך נעווארן אויסשטעלונגען אין זאָאלא־גישן גארטן. מיר לויפן אויף „בייז וואונדער" זיי צו זען. זיי לינן ניט דירעקט אויף די ליניעס פון אונזערע זינזאגן, ממילא זענען זיי פאר אונז אי פרעמדקייט אי נייאיקייט. דאָס מאָדערנע לעבן שטעלט אונז אווק אין אזא לאנע אז מיר פארגעסן נאָר אז חיות זענען ניט סתם אזוי זיך זאכן אין דער וועלט, זיי זענען קודם כל לעבעריקע באשעפענישן און זענען אונז א סך נענטער ווי עס קען זיך אויסדוכטן אויפן ערשטן בליק.

די נאנצע מענטשלאכע געשיכטע איז דורך און דורך פאר־בונדען מיט'ן לעבן פון חיות. שוין צענדליקער טויזנטער יאָרן

*) Volkerpsychologie, Bd III, Die Kunst, 415—19.

פאלן וועו דאס דערציילן מעשות וועלט דורכגעפירט אויף א בא־וואוסטזיניקן, ארבאניזירטן און געזעלשאפטלאכן אופן. *)

בא די פועלא אינדיאנער זענען קיין ספעציעלע מעשה־דער־ציילער ניטא, דאך וועלט אבער די דאזיקע טעטיקייט בשום ניט איגנארירט. „די זיידעס פונ'ם דארף זענען די מעשה־דערציילער, די פרימיטיוועל לערער און היסטאריקער פונ'ם שבט. אין די אוונטן וועו די פייערן טלינן און דאס ענגע צימער איז קוים באלויכטן, איז די בעסטע צייט איבערצו'חזר'ן די דאזיקע מעשות. און די פייער־לאכע האלב־מלאדישקייט מיט וועלכער זיי וועלן דערציילט, צו־זאמען מיט די שטארקע זשעסטיקולאציעס וואס וועלן דערבי גע־מאכט, גיבן זיי צו א כשופ'דיק דראמאטישן עפעקט".**) בא די דאזיקע אינדיאנער זענען פארן דערקלערונגען פאר יעדער קליניי־קייט פון זייער לעבן, און אט די דערקלערונגען זענען מעשות, פילאמיטישע בנינים, וואס נעמען ארום זייער גאנצע וועלקלאכקייט.

בעת מיר באקענען זיך מיט'ן פרימיטיוון פאלקלאר באקומען מיר אפט דעם איינדרוק אז די דאזיקע מענטשן האבן א באזונדערע נייגונג זיך צו פארנעמען מיט ניט געשטויגענע, ניט נעפלויגענע מעשות פון נעטער, האלב־נעטער און נלאכע פאנטאסטישע בא־שעפענישן. מיר זענען דערין עפעס א ווילדן פארלאנג צו שפינען וועלטן פון אומזין, נארישקייט און הויל איינרעדענישן. און אפילו דארט וואו מיר זענען שוין אין פולע ערנסטקייט פונ'ם מיטאם זענען מיר נאך אלץ נעגייגט דארט צו געפינען בלויז געדאנקען, געפילן, אבער ניט קיין קאנקרעטע שייכות'ן מיט דער דרויסנדיקער וועלקלאכקייט. ווי זאגט גאם: „אלץ האט מען געקירעוועט אין דער מיטשער זייט. פאלק־מעשות, האט מען נערעכנט, זענען אין נאנצן דאס אייגנטום פונ'ם מיטאלא, און די וואס האבן נע'טענה'ט אז זיי באזירן זיך אויף די פאקטן פון וועלקלאכן לעבן, צו זיי האט מען זיך זעלטן צוגעהערט".***) און דאך איז פרימיטיווער פאלק־

*) L. Gomme, l. c. 149.

**) The Education of the Pueblo Child, F. C. Spencer, Columbia Univ. Contributions to Phil. Psych. & Educ. Vol. 7, No. 1. Oct. 1899, 80.

***) L. Gomme, l. c. 128.

גענען מיר דעם מאן־פרוי. צווישן די יוקי צ. ב. ש. זענען געווען מענער, געקלייידט און געהאנדלט ווי פרויען, און זיך אָפּגענעבן מיט לערנען מיט די קינדער דורך דערציילן לעגענדעס און מאַראלע משלות. א טייל פון די דאָזיקע לייט פלעגן זיך אָפּשלייסן אין פאר־זאמלונג־פלאַץ אויף א חודש, מיט קורצע איבערריסונגען, לעבנדיק דאָס לעבן פון א נזיר, און אָפּגעבנדיק די גאַנצע צייט אויף איבער־דערציילן די געשיכטע פונ'ם שבט אין א מאַנאָטאָנעם קלינג־קלאַנג. פאר אלע וואָס האָבן געוואָלט הערן". *) לויט קלאַרק'ן זענען בא נעוויסע שבטים פאראן שטענדיקע מעשה־דערציילער, ד. ה. אז דערציילן מעשות איז בא יענע שבטים אן אָנערקענטע געזעלשאפט־לאכע אינסטיטוציע, וואָס פאַרערט ספעציעלע מענטשן צו פאר־טרעטן דעם אמט. דאָס זענען „מענטשן וואָס האָבן אוועקגענעבן א גרויסע טייל פון זייער צייט צו לערנען מיטאָם'ן און מעשות פון זייער פאָלק, און וואָס האָבן, א חוץ א גוטן זכרון, א לעבעריקע פאַנטאזיע. די מוטער שיקט נאָך איינעם פון די דאָזיקע, גרייט פאר אים צו א סעודה, און זי, צוזאמען מיט אירע קליינע חברה־לייט, וואָס לינן איינגעקאָרטשעט לעבן איר, וואַרטן אויף די צוביבער־מעשות פונ'ם טרוימער, וועלכער, נאָכ'ן עסן און רייכערן, אונטער־האלט זיי שעה'ן לאנג. א סך פון די פאַנטאַסטישע סקיצן אָדער חזיונות זענען אינטערעסאַנט און שיין אין זייער רייכער בילד־לאכקייט".**) אויך צווישן אפריקאַנער שבטים געפינען מיר אזעל־כע פערזענלאכקייטן. ווי עלים גיט איבער „האָבן זיי פראָפעסיא־נעלע מעשה־דערציילער וואָס וואַנדערן ארום פון איין אָרט צום צווייטן און ניבן איבער א סך פאַנטאַסטישע דערפארונגען צווישן מענטשן און חיות. עס זענען אויך דאָרט פאראן דערציילער פון נאציאָנאלע טראדיציעס. זיי זענען פארבינדן מיט יערן קעניג אָדער הויפטמאן און שפילן די ראָלע פון רעזערוואוארן פון אלטע כראָניקעס".***) אפילו בא איראָקעזישע פעלקער נעפינען מיר

---

*) Chamberlain, l. c. 205.

**) The Indian Sign Language, N. P. Klark, 109.

***) J. Dowd, l. c. 344.

זינגען ליבע לידער און מלחמה לידער פון די פארגאנגענע דרוות.*) איסטמאן, אלײן אן אינדיאנער, ניט איבער אז די מעשה איז אפילו נאנץ באוואוסטזיניק אויפגעפאסט געוואָרן ווי א בילדונגס־מיטל: „זייער פרי האָט דאָס אינדיאנער אינגל נענומען אויף זיך אויפצוהאלטן און איבערצוגעבן די לענעדעם פון זיינע אבות און זיין ראסע. כמעט יעדן אוונט האָט עמיצער פון די עלטערן אָדער אור־עלטערן דערציילט א מיטאָס אָדער אן אמת'ע מעשה, וואָס דאָס אינגל האָט אויסגעהערט מיט צעשפרייטע ליפן און בלישטשענדיקע אויגן. צומאָרגענס, אין אוועגט, האָט מען געווייניגטלאָך פארלאָנגט ער זאָל איבערדערציילן. אויב ער איז ניט נעווען קיין פייאיקער תלמיד, האָט ער זיך לאָנג אָננעשטרענגט בא זיין ארבעט. אָבער בכלל איז דאָס אינדיאנער אינגל א גוטער הערער, און האָט א גוטן זכרון אזוי אז ער האָט די מעשות נישקשה'דיק נערענקט. די פאמיליע איז נעווען זיין פובליקום וואָס האָט אים אמאָל קריטיקירט און אמאָל אפלאָדירט".**) דאָס איז אייגנטלאָך שוין א העכערע מדרגה וואו די פילאָמיטישע ניינונג ווערט באוואוסטזיניק איינגעשפאנט צו טאָן „פרעמדע ארבעט", און איז ניט כאראקטעריסטיש פאר'ן פרימיטיוון לעבן.

די אינדיאנער, פונקט ווי די מזרח פעלקער, האָבן נעהאט ספעציעלע מעשה דערציילער, וואָס זייער אינציקע עובדא איז געווען צו דערפרייען די הערצער מיט שיינע מעשות. אז אזעלכע מענטשן זאָלן אלײן ווערן פארשענערן די מעשות וואָס זיי דערציילן איז זעלבסט פארשטענדלאָך. אזוי ווייזט אן קנאָרץ: „אז דעם באָאבטן אינדיאנער וואָס האָט הנאה צו דערציילן זיינע מענאשובא־מעשות פאר א נייניריק פובליקום און ער באצירט זיי מיט נייע הוספות פון זיין איינענער דיכטונג, רופט מען א פארבער, אָדער א מענטש וואָס גיט זאכן אן אנדער פנים".***) טשעמבערלעין ציטירט פון פאורס'ן אז „צווישן קאליפארניער שבטים באנע־

*) The Child and Childhood in Folk Thought. Alexander F. Chamberlain, 198.

**) Indian Boyhood, Charles A. Eastman.

***) Amerikanische Skizzen, Karl Knortz, 294.

און בריוט פון פּרימיטיוון לעבן. וועגן די עסקימאָסן דערציילט נאנסען אז יערן אָוונט פּארנעמען זיי זיך מיט דערציילן מעשות. וויכטיקע פּאסירונגען פון פּארגאנגענעם לעבן ציען זיך פּארבי די אויפּמערקזאמע צוהערער, און דאָס האָט א באזונדערס גוטע ווירקונג אויף דער יונגט. *) וועגען די אינדיאנער דערציילט אן אנדער שרייבער אז „ווינטער איז די צייט צו דערציילן מעשות. דעמאָלט, בא נאכט, ווען איך קום אויף באזוך צו א שכן, טרעף איך געווינטלאָך אין גאסט־צימער פונ'ם נרויסן הויז א גרופּע זקנים און זייער יונגע קינדער. פּארזאמלט אינ'ם מאָדנעם ווינ־קעלע ארום פייער מיט זיינע שטענדיקע פלאקערנדיקע שטעקלאָך. זיי זענען אויך געקומען אהער אויף באזוך. די יונגע לייט פּאר־זאמלען זיך אין אן אנדער ווינקל פּאר זיך אליין, און רערן שטי־לערהייט כדי זיי זאלן ניט שטערן די עלטערע... מען פּאָדערט ניט זיי זאלן הערן די מעשות, ווייל זיי דארפן זיי שוין וויסן פון פריער". **) וואָרים עס איז כאראקטעריסטיש פּאר אלע פּרימי־טיוע שבטים, אז אפילו קליינע קינדער זענען לחלוטין ניט הינטער־שטעליק אין זייערע ידיעות, כאטש זיי האָבן ניט קיין ספּעציעלע אינסטיטוציעס פון דעם סאָרט ווי עס זענען אונזערע שולן. בנוגע דעם טראדיציאָנעלן לאָר פון דער גרופּע, וואו מעשות שפילן נא־טירלאָך א גרויסע ראָלע, איז א היפּשע טייל דערפון באקאנט צו קינדער אפילו פון אכט־ניין יאָר.***) די מעשות זענען אזא נאטיר־לאכע טייל פונ'ם לעבן, זיי ווערן אזוי אפט און אויף אזא'ן אופן דערציילט אז ס'איז גאָרניט נייטיק צו מאכן ספּעציעלע אָנשטרענ־גונגען אז די קינדער זאלן אין זיך איינזאפן די נאנצע גייסטיקע אייגנארטיקייט פון דער גרופּע וואו זיי וואקסן אויס. „אין די לאנגע ווינטער־נעכט, באמערקט רינס, ווען דאָס פייער ברענט העל אין צעלטער פון נעצעלט, און די מאנסביל'ן קומען זיך צוזאמען רייכערן, הערט עס (דאָס קינד) דעם פאָלק־לאָר און די לענענדעם פון זיין פאָלק פון די ליפּן פון די עלטערע. עס לערנט זיך אויס

*) Eskimo Life. F. Nansen, 73.

**) The Man Who Married the Moon. C. F. Lummis, 8, 9.

***) Early Civilization. A. A. Goldenweiser, 256.

געפינט מען בא אלע שבטים ווי פרימיטיוו אדער קולטורעל זיי זאלן ניט זיין. אמת, לירוק ציט איר יניקה ניט אזוי ווייט פון פילאָ־ מיטישן, ווי פון רעליגיעזן קוואל. לירוק איז א תפילה אדער א פראָטעסט, דריקט אויס אונטערטעניקייט אדער רעוואלט, און שטאמט דעריבער פון דער ספערע פון רעליגיעזע טענדענצן. לירוק איז אפהענגיק אן דער אביעקטיווירונג פון איבערלעבונגען וואס ווערן פארקערפערט אין א העכסטן דרויסנדיקן וועג־פונקט, א גאט, אדער — לויט מאטיו ארנאלדס דעפיניציע — „א כח וואס פירט צו גערעכטיקייט". לירוק האט נאר א הויך פון פילאָמיטיע אויף וויפיל זי נעמט אריין אין זיך דעם מאמענט פון דערציילן. כאטש דער „הערער" איז דעמאלט דאס געפיל וואס איז אביעקטי־ווירט און פארקערפערט געווארען אין א העכסטן דרויסנדיקן סימבאל.

אבער עס איז פונקט אזוי מגלאך זיך פארצושטעלן א מענטש־ לאך צוזאמענלעבן אן לירוק ווי פרימיטיווע מענטשן אן רעליגיע. עס איז גאנץ לייכט איינצוזען ווי פון טאנץ ווערט דראמע, פון דער דראמע — לירוק, עפיק, מעשה, א. א. ו.ו. אבער איר קענט פונקט אזוי גוט אנהייבן פון לירוק, אדער פון פראָזע, אויב עס איז פארען א שטארקער חשק צו געפינען דעם איינציקן אנהייב, מיטן און סוף, און דאוד איז פונקט אזוי פיל גערעכט ווען ער מאכט די דראמע פאר'ן אורשפרונג ווי גראָסע וואס הייבט אן מיט'ן טאנץ.*) עס וואלט א סך פרוכטבארער געווען צו פארשטיין אנטוויקלונג אינ'ם זין פון העבערע, רייכערע און פילזייטיקערע דערגרייכונגען פון יעדער לימעראטור צווייג, אוידער צו זוכן א כסדר'דיקע לייטער, וואס הייבט זיך אן פון איין איינציקן פונקט. דראמע, ליד און מעשה זענען אן אוניוועראסאלע דערשיינונג אין דער גאנצער פרי־ מיטיווער וועלט, און עס מאכט ניט אויס וואס מען זאל אוועק־ שטעלן פאר'ן אורשפרונג, קיין איינע פון אזעלכע השערות האט דערווייל ניט אויף וואס זיך צו שטיצן.

דאס דערציילן מעשות, א חוץ דראמאטישע פארשטעלונגען, פארנעמט אויך זייער א וויכטיקן פלאץ איבער דער גאנצער לענג

*) Dowd, Vol I, 333, 334.

פאעזיע".*) די דאזיקע וואס האלטן פון דער עפיק ווי די ערשטע ליטעראריש פארם שטעלן זיך אפ דערויף וואס לכתחילה איז די שאפונג געווען א צוזאמענדיקע און א ספאנטאנע, און האט דעריבער קיין ליריק ניט געקענט זיין, ווייל ליריק איז שוין מחייב אן אינדיווידועלן קינסטלער. לואיז פאונד איז שטארק ניט צופרידן מיט אזא שטאנדפונקט און ברענגט א סך ביישפילן צו דערווייזן אז אפילו בא די סאמע פרימיטיווע שבטים איז שוין פארן אזא זאך ווי אינדיווידועלע ליטעראריש קאמפאזיציע.**)

די דאזיקע דיסקוסיעס באווייזן בלויז די מענטשלאכע מאנישטיש לידנשאפט וואס די עוואלוציע טעארעטיקער האט איר געגעבן אזא שטארקן שטוים. עס איז טאקע זייער אנגענעם צו דערפירן דערשיינונגען צו איין אייניציקן דרויסנדיקן וועג־פונקט, דערקלערן אים פאר'ן אורשפרונג, און צווינגען אים צו שפילן די פאטער ראלע. בנוגע פאעזיע און פראזע איז נאך ביז איצט אנגענומען, אז דער אורשפרונג געהערט צו פאעזיע. דאס קומט זיכער פון דער ספעציעלער חשיבות וואס פאעזיע האט באקומען אין אונזערע אויגן א דאנק דער גריכיש־לאטיינישער טראדיציע. אפילו די עטנאגראפן וואס האבן זיך נאטירלאך געפונען אונטער'ן דרוק פון אט דער טראדיציע, האבן מער אויפמערקזאמקייט געשאנקען דער פאעזיע. א חוץ דעם פארגעסט מען אז „אין די אלטע צייטן איז די בלויזע קונסט פון שרייבן געווען צו שווער און חשוב, אז מען זאל זי באנוצן אויף פראזע, און אפילו די געזעצן פון הויפט געזעץ־געבער זענען פארשפרייט געווארן אין פערזן... אין די שפעטערדיקע פעריאדן פון גריכנלאנד... וואלטן נעניאלע מענטשן מיט פאראכטונג זיך אפגעוואנט צו שרייבן א פשוט'ע פאמיליע מעשה אין פראזע".***) ווער וויים וויפיל דאס האט געווירקט אויף גרימ'ס טעאריע אז די אורשפרינגלאכע פארם פון שפראך בכלל איז פאעזיע, ניט פראזע.

דער אמת איז אז פאעזיע און פראזע, דראמע און עפיק, ליריק און באלאדע, אינדיווידועלע און געזעלשאפטלאכע שאפונג, אלץ

*) Primitive Music, 215.
**) Poetic Origins and the Ballad, 4—27.
***) History of Prose Fiction, Dunlop, 9.

אָרימקייט, אָבער דאָס זעט אוים צו זיין א פאלשע דערקלערונג. די זעלביקע טעאָריע האָט מען אמאל פאָרגעלייגט כדי צו דערקלערן די שטאַרקע זשעסטן וואָס פרימיטיווע מענטשן באַנוצן באם רעדן. אָבער די דאָזיקע טעאָריע האָט שוין איצט זייער ווייניק אָנהענגער.*) אפילו בא מאָדערנע פעלקער איז נאָך אלץ אמת אז „וואָרטער, וועלן זיי קענען זיך דירעקט ניט פארבינדן מיט זשעסטן און זיך ניט שטיצן אויף זיי, זענען דערווייל א זייער אומפולקאָמען פארקער-מיטל".**) א סך ערגער איז אָבער פאר'ן זשעסט (א חוץ אין ספעציעלע מאָמענטן) וועלן איר נעמט פון אים אַוועק דאָס וואָרט.

די פאַנטאָמינע האָט א גרויסן וועלט בא פרימיטיווע מענטשן אויך מסתמא צוליב דעם וואָס יעדער פון די צוקוקער קען פערזענלאָך די אקטיאָרן, אָדער לכל הפחות וויים יעדער אז די טעטיקייט וועלט דורכגעפירט פון אייגענע מענטשן, און זייער מימיק האָט דעריבער א באַזונדערס קלאָרן זינען פאר'ן גאַנצן שבט. די אנטוויקלונג פון דער ציוויליזאַציע וואָס האָט געפירט צו א גרעסערער אָפּגעשיידטקייט צווישן מענטש און מענטש, האָט נאָר געקענט אויפהאלטן די פרימיטיווע בינע פאַרשטעלונג דורך צוגעבן שפראַך, און אויף אזא'ן אופן איז נעבוירן נעוואָרן די מאָדערנע דראמע.

ווי אזוי איז פאָרגעקומען די אנטוויקלונג פון איצט-אָנגענומענע ליטעראַרישע מוסטערן? וואָס קומט פריער און וואָס שפעטער? א לאַנגע צייט האָט נעהערשט די מיינונג, אז די באלאדע איז דער ערשטער ליטעראַרישער אויסדרוק פונ'ם מענטשן. וואלאַשעק איז דערמיט ניט מסכים. ער האלט אז „די היסטאָרישע אָרדענונג פון אלע צווייגן פון פאָעזיע, הייבט זיך ניט אָן מיט עפיק — ווי ס'וואָלט אָפט געלערנט — נאָר מיט דער דראמע. ליריק קומט נאָך דעם און צום סוף קומט עפיק. דאָס איז די אָרדענונג וואָס דער עטנאָלאָג קען דערזען, דאָס איז אין דער זעלביקער צייט דער איינפאַכסטער און נאַטירלאַכסטער וועג אין דער אנטוויקלונג פון

*) Native Tribes of South East Australia, Howitt, ch. XI.

**) The Meaning of Meaning, Ogden and Richards, 21.

קייט, וואָס רעכנט זיך מיט א קלאָרן און באשטימטן אינהאלט. די פאַנטאַמינע קען זיין אזא איינפאכע פארשטעלונג ווי פאנגען א חיה. עטלאכע מענטשן פארשטעלן זיך פאר חיות, און אנדערע וועגן אָן די געווייטלאכע מיטלען זיי צו כאפן, און אלץ ענדיקט זיך נאטירלאך מיט א פריילאכן סוף. עס קען אויך זיין א פאר־שטעלונג וואָס איר צוועק איז אפצושפאָטן פונ'ם ווייסן מענטשן,*) א. ד. ג. אין אזעלכע איינפאכע פארשטעלונגען זעט זיך ארויס די פילאָמיטישע טענדענץ אין איר פשוט'סטער פארם — א פאר־לאנג און א דערגרייכונג. אָבער אפילו אין די מער קאָמפליצירטע פאַנטאַמינעס בא פארשידענע רעליגיעזע געלעגנהייטן און ימים טובים איז די דאָזיקע טענדענץ פארן. אפט מאל זענען אָט די ספעקטאקלען אזוי מאָדנע און פארפלאָנטערט אז עס איז ניט לייכט פאר אן אונזעריקן מענטשן צו טרעפן וואָס דאָרט קומט פאָר, און צו פארלאָזן זיך אין גאנצן אויפ'ן פרימיטיוון אנטיילנעמער איז אויך ניט קיין זיכערע זאך, ווי לאָואי באמערקט גאנץ ריכטיק.**) ווי אָנזעעוודיק דער רעליגיעזער פאקטאָר זאל אָבער ניט זיין אין אזעלכע פאלן, איז ער פונדעסטוועגן בלויז איין זייט פון דער מטבעה.

די פאַנטאַמינע איז נאטירלאך בלויז צוגעפאסט צו די נע־דיכטערע שטריכן פון מענטשלאכער האנדלונג, צו די הויפט מאָ־מענטן פון א זיגזאג. זי האָט אָבער א באזונדערע כאראקטעריסטיק וואָס איז אָן א שיעור וויכטיק: די זשעסטיקולאציע, די באוועגונג. וואָרים די באוועגונג פון לעבעדיקע באשעפענישן איז פאר אונז ניט סתם באוועגונג, נאָר באוועגונג וואָס שטאמט פון א צענטער וואָס שאפט זי, וואָס איז איר סבה. דער אומגעריכטער בייג, די שיינע, גראציעזע ליניע אין באוועגונג, גיט אונז דאָס געפיל אז דער אָרגא־ניזם איז דער באלעבאָס איבער זיין טבע, אז ער באשטימט דעם כאראקטער פון זיינע מאניפעסטאציעס, און דערין זעען מיר קודם כל דעם טיפן אונטערשיד צווישן „לעבן" און „מאשין". מען וואלט אפשר געקענט מיינען אז די פאטאמינע איז אן אויסוועג פון שפראך־

*) The Negro Races, Jerome Dowd, Vol. I, 341.
**) Primitive Religion, Robert H. Lowie, 274.

מיטוון לעבן סיי צוליב שפראך מניעות *) סיי צוליב די ענדערונגען וואס קומען פאר אין פרימיטיוון נעמיט מחמת דעם וואס א ווייסער מענטש איז דא דערביי. און נראד נייטיקן מיר זיך דוקא אין אט אזא דירעקטן מאטעריאל בעת מיר ווילן זיך דערגרונטעווען צום פילאמיטישן אויסדרוק אין דער פרימיטיווער געזעלשאפט.

ב. פילאמיטישע טעטיקייט אין דער פרימיטיווער געזעלשאפט.

אויב דער דירעקטער וועג האט אזעלכע שטרויכלונגען וואס מען קען דערווייל ניט בייקומען, וועלן מיר זיין געצוואונגען זיך צו וועגדן אין דער ריכטונג פון אן אומוועג וואו מיר וועלן, ווי מיר דוכט, קענען צונויפקלייבן מאטעריאל אויף צו באלייכטן אונזער ענין. קודם כל דארף פאר אונז שטיין די פראגע: וואסער פלאץ ווערט אפגענעבן אין פרימיטיוון לעבן פאר דערציילן מעשות? דאס האט ניט קיין שייכות צו דער רייכקייט פון דער פרימיטיווער מיטאלאגיע, אדער צו איר כאראקטער, נאר פשוט צו דער טעטיקייט פון דערציילן, צו דער צאל געלעגנהייטן בא וועלכע מען דערציילט, צום קלאס מענטשן וואס פארנעמט זיך מיט'ן דערציילן א. א. ו.

פילאמיטיע געפינט איר אויסדרוק אין דער פרימיטיווער נעזעלשאפט אין דריי ריכטונגען: אין דער פאנטאמינע, אינ'ם ליד, אדער באלאדע, און אין דער מעשה. די פאנטאמינע איז אן אוניווער־סאלע דערשיינונג אין דער גאנצער פרימיטיווער וועלט. אין דער פראנראם פון יערן יום־טוב'דיקן צוזאמענקום, סיי צוליב רעליגיע צוועקן, סיי צוליב ריין געזעלשאפטלאבע, אויף וויפיל דאס איז מעגלאך אין פרימיטיוון לעבן, איז די פאנטאמינע כמעט א שטענדיקער פונקט. די פאנטאמינע האט זיכער א נאענטע שייכות צום טאניץ, אבער זי האט אנטוויקלט אן אייגענע טעכניק און א גאנצ־

*) דר. מאלינאווסקי גיט זייער אן אינטערעסאנטן ביישפיל וואס ווייזט ווי פארפירערייש עס קען זיין אפילו א אידעאלע איבערזעצונג פון א פרימיטיווער שפראך.
The Meaning of Meaning. Ogden and Richards, 457 ff.

קלערט וואס דער פרימיטיווער מענטש דענקט וועגן דעם אורשפרונג און דער טבע פון זיין וועלט. דאס וועט אים, דעם עטנאלאג, גיבן א מעגלאכקייט צו פארגלייכן פרימיטיווע טעאריעס מיט מאדערנע, און דאס איז טאקע דאס וויכטיקסטע וואס מיר זענען געוואוינט צו זוכן אין פרימיטיווער מיטאלאגיע.

אט האבן מיר, למשל, א פיינעם און פארזיכטיקן באריכט פון צענטראל אויסטראליער שבטים. וועלט דארט אגב אורהא, באמערקט אז: „ביינאכט זעצן זיך די מענער, פרויען און קינדער ארום די לאגער־פייערן, רעדן, זינגען זייערע מאנאטאנע געזאנגען שעה נאך שעה, ביז איינער נאך איינעם פארלאזן זיי דעם קרייז און גייען שלאפן אין זייערע פארשידענע לאגערן". *) אויב איר זייט פארינטערעסירט אין מער איינצלהייטן, איז ניט שווער אויסצוגעפינען. איר קענט געפינען אן איבערזעצונג פון די לידער, איר קענט געפינען באשרייבונגען וועגן דעם אופן פון אוועקזעצן זיך, פון מאכן דאס פייער, באוועגונגען ארום פייער, פאזיציע פון פרויען און מענער, רעליגיעזע מאמענטן, מיט איין וואלט, עס איז ניט שווער צו געפינען איינצלהייטן וועגן אלץ וואס איז מאדנע, אנדערש און וואלפט זיך אין די אוינן. אבער וען איר פרענט אזא פשוט'ע פראגע, ווי: וועגן וואס רעדן זיי? וואסערע מאמענטן פון זייער געווייניטלאכן לעבן כאפן זיי אויף? ווי אזוי דריקן זיך אויס זייערע קענגזייטיקע באציאונגען ארום אזעלכע טעמעס? וואס דערציילן זיי זיך איינס ס'אנדערע בא אזעלכע פשוט'ע געלעגנהייטן? דאס וואלט דאך אונז געווען פיל וויכטיקער צו ווייסן אידער די ענטפערס וואס זיי גיבן אויף די פראגן פון אן עטנאלאג, אדער די מעשיות וואס זיי דערציילן אים. אבער וועגן דעם האבן מיר שוין זייער קארגע ידיעות. דער ענטאלאג וויים אויסגעצייכנט דעם דאזיקן פעלער, און ער האלט שטענדיק אין איין וואלענען מען זאל זיין געהיט פון אננעמען די דערקלערונגען וואס פרימיטיווע מענטשן גיבן א ציווילזירטן פארשער. אבער עס איז לייכט צו פארשטיין וויי שווער עס איז צו קריגן דירעקטע ידיעות פון פרי־

*) Native Tribes of Central Australia, Spencer and Gillen, 53.

נעשיכטע און די כאראקטעריסטישע אײנפלוסן מיט וועלכע ער איז אַרומגערינגלט, איז ווייניק וואָס נענומען נעוואָרן אין אכט.

א חוץ דעם, און אפשר טאקע צוליב דעם, איז דאָס פרימיטיווע לעבן שטודירט נעוואָרן פונקטנווייז, לויט דער באזונדער אריענטאציע פון׳ם פאָרשער. און ווי זאָגט נאָם: „דער רעקארד פון׳ם פרימיטיוון לעבן ווערט צעטיילט אויף קאפיטלען וואָס זענען אראנזשירט, ניט אויפן באָדן פון פרימיטיווע אידייען, נאָר אויפן באָדן פון ציוויליזירטע אידעען.*) מען צעטיילט, הייסט עס, דאָס פרימיטיווע לעבן אויף שורות דרויסנדיקע וועגד־פונקטן, און דאָס שאפט א נעפאָר זיך אין נאנצן אָפּצופרעמדן פון אלע פאר־בינדונג־פעדים פון׳ם פרימיטיוון טאָג־טעגליכן לעבן, וואָס גיבן יערע דערשיינונג איר זינען און ווערט. דאָס איז די נרויסע נעפאָר פון יעדן אנאליזיר־פראָצעס. וואָרים ווען מען צעטיילט און צע־פיצלט וואָרפט מען שוין דערמיט אלײן ארויס די שייכות׳ן וואָס האָבן פריער נעשאפן דאָס נאנצע, און ווען מען וויל פון די טיילן צוריק צונויפשטעלן דאָס נאנצע, באקומט זיך שוין א נאנץ אנדערע זאך.

די דאָזיקע חסרונות ווייזן זיך ארויס זייער בולט וועו מיר ווילן אויספּארשן די טבע פון די פילאָסאפיטישע טענדעצן אין דער פרימיטיווער וועלט. אין פלוג קען זיך אויסווייזן אז מיר זענען נעוואָלטיק רייך אין נעזאמלטע מאטעריאלן פון׳ם פרימיטיוון דערצייליער. עס איז דאָך פאָרצייכנט נעוואָרן אזוי פיל מיטאָלאָגיע און פאלקלאָר פון אלע שבטים אין אלע וועלט־טיילן. אָבער דאָ מישט זיך אריין די ספעציעלע אריענטאציע פון די זאמלער, וואָס דערלאָזט ניט מיר זאלן זיך קענען אין זיי ווי נעהעריק פאנאנ־דערקלייבן פון א פילאָסאפיטאלאגישן שטאנדפונקט. וואָרים עס דארף פאר אונז קלאָר זיין אז דער עטנאלאג איז ניט פאראינטע־רעסירט אין פרימיטיווער טאָג־טעגלאכער פילאָסאפישער טעטיקייט, נאָר אין א מער וויסנשאפטלאכן סאָרט פון פאלקלאריסטישן מאטעריאל. פאר אים איז וויכטיק די מעשה אויף וויפיל זי דער־

*) Folk-Lore as an Historical Science. Laurence Gomme, 145.

אבער דער פאקט וואס דער בנין איז נעבויט נעווארן פון נאנץ פארשידענע מענטשן מיט פארשידענע אריענטאציעס האט דעם עטנאלאג קיין גרויסע טובה ניט געטאן. דער אמת איז אז פון דער קולטור־אנטראפאלאגישער געביידע וואס איז מיט אזוי פיל מי נעבויט געווארן אין משך פון צענדליקער יארן איז היינט כמעט קיין איין ציגל ניט געבליבן אויף זיין פריער־אוועקגעלייגטן פלאץ. דער מאדערנער עטנאלאג האט איינגעזען אז אלע פריערדיקע טע־אריעס פון פרימיטיוון לעבן, אלע טעאריעס וועגן דער פרימיטיווער פאמיליע, מיטאלאגיע, רעליגיע, פאליטישער ארגאניזאציע, קונסט, פסיכאלאגיע, שפראך, מיט איין ווארט אלע טעאריעס וועגן פרי־מיטיווער קולטור זענען נעבויט נעווארן אויף טעות'ן, פאלשע אויס־טייטשונגען און אויפ'ן פארלאנג צו מאכן קאמפליצירטע זאכן איינפאך. די עוואלוציע טעאריע, למשל, ווי זי איז לכתחילה פארמולירט נעווארן, האט אנגענאמען אן א שיעור צרות.*) יעדער איינער וואס האט זיך צוגעקוקט צום פרימיטיוון לעבן האט זיך רק געפלייסט צו שאפן א גלייבע לייטער מיט כסדר'דיקע מדרגות פון אנטוויקלונג, וואס זאל זיין גילטיק פאר אלע שבטים אין דער גאנצער וועלט. עס איז ניט אזוי נעווען קיין אנשטרענגונג צו פארשן דאס פרימיטיווע לעבן ווי פעסטצושטעלן א טעאריע, אז יעדע מענטשלאכע געזעלשאפט מוז דורכגיין א געוויסע צאל אנטוויקלונגס־מדרגות, אין א באשטימטער ארדנונג, און אז אט די ארדנונג איז די זעלביקע בא די אינדיאנער אין אמעריקע ווי, זאגן מיר, בא די בושמענער אין אפריקע. אויב מיר זענען דאך אז עס זענען פאראן גרויסע אונטערשידן צווישן שבטים, איז עס בלויז דערפאר וואס בעת איין שבט געפינט זיך אויף אן אנגענע־מענער ערשטער מדרגה, געפינען זיך אנדערע שוין אויף דער דריטער, א. א. וו. דאס ספעציעלע לעבן פונ'ם שבט, זיין באזונדערע

*) Cultural Antropology, A. Goldenweiser, in History and Prospects of the Social Sciences, H. E. Barnes Ed. 221 ff; The Evolution of Intelligence and the Thraldom of Catch-Phrases. G. Elliot Smith, in Problems of Personality, Studies in Honor of Morton Prince, 9, 10.

קאפיטל IV

מעשות בא פרימיטיווע שבטים

א. די שווערישקייטן בא שטודירן מעשות פון פרימיטיווע שבטים.

די ליטעראטור וואס פארנעמט זיך מיט באשרייבן דאס לעבן פון פרימיטיווע שבטים איז אומנעהייער גרויס, ברייט און פאר־שידנארטיק. קיין איין ווישנשאפטלער האט אפשר ניט אזא רייכן און פארטיקן מאטעריאל פאר זיך ווי דער עטנאלאג. און דאס איז קיין וואונדער ניט בעת מיר האבן אין זינען די פארשידענע פאר־אינטערעסירטע צדדים וואס האבן געארבעט אויף אט דעם פעלד. קודם כל זענען געקומען די אנטדעקער און האבן פארעפנטלאכט זייערע באאבאכטונגען אין אפריקע, אויסטראליע, אמעריקע, און אומעטום וואוהין זייער נייגיריקייט האט זיי געטריבן. דערנאך האבן מיר די שילדערונגען פון דער גרויסער ארמיי קריסטלאכע מיסיאנערן, וואס זייערע רעליגיעזע צוועקן האבן ניט באוויזן אפ־צוטייטן דעם מענטשלאכן אינטערעס אין די „ווילדע" נעצנדינער. א חוץ דעם האבן מיר נאך א צד. ווי זאגט דער ענגלישער ווייז: גרוים בריטאניע באמיט זיך צו פארשפרייטן גאט'ס וואָרט אין די ווילדע לענדער, און אזוי שנעל ווי די ווילדע נעמען גאט'ס וואָרט נעמט בריטאניע די לענדער. און אז מען נעמט איין לענדער, שיקט מען שוין אהין פארשידענע ציווילע און מילִיטערישע באאמטע. און די אינטעליגענטערע פון אט דעם קלאס — וואס האבן נאר א פעדער אין דער האנט — באשרייבן וואס זיי זעען און פארשן אויס. צום סוף קומט דער עטנאלאג מיט זיין ווישנשאפטלאכער אריענטאציע, געשולטקייט און פארזיכטיקער באאבאכטונג. אויף אזא אופן איז אויפגעבויט גאוואלד א גראנדיעזער בנין פון אן עטנאלאגישער ליטעראטור וואס האט צו זיך קיין גלייכן ניט.

טיקן ליטעראריש פראדוקט, ווי דעם ראמאן, ווי א טייל „פונ'ם קלאס וואס מען רופט אן קאלעקטיוו „לוקסוסן", ווייל ער (דער ראמאן) גיט דירעקט נאר ניט צו דער אויפהאלטונג פון לעבן אדער פון געזונט. ער געהערט צום קלאס פון „ארטיסטישע לוקסוסן'". *) די דאזיקע באנרענעצטע אויפפאסונג פון ליטעראטור גלייכט זיך אין גאנצן אוים מיט'ן נאיוון קוק אויף „לעבן" און „געזונט" וואס ווערט דא אויסגעדריקט. פארשטייט זיך, אז אויב „לעבן" און „געזונט" האבן בלויז צו טאן מיט אטעמען, פארדייען אדער בלוט-צירקולאציע, דעמאלט איז ליטעראטור — אדער בכלל מעשות — קיין דירעקטער בייטראג ניט, אלזא א „לוקסוס". אבער מענטשלאך לעבן — אפילו אונזערע עלעמענטארע פיזאלאגישע פראצעסן, ווי יעדער פסיכאלאג ווייס — איז א סך מער ווי דאס, וואס אן אויבן-אויפיקער בליק קען דערין זען. ווי עס ווייזט אוים איז פונקט דאס זעלביקע אמת ווענן אונזער דערציילעריש לעבן.

*) The Novel—What It Is. F. M. Crawford, p. 8.

זיך אנטוויקלט פון ביאגראפיע, איז קוים נייטיק צו באווייזן. עס איז אומפארמיידלאך פאר'ן ביאגראף — סיידן ער איז פינקטלאך, וואס אלטע ביאגראפן זענען עס זיכער ניט נעווען — אז ער זאל מער אדער ווייניקער צוגעבן פאנטאזיע צום פאקט.... ....פארשטייט זיך, אז דער דערציילער וואס האט נענעבן די פרעמיססטע ווערסיע פון אן אונטערנעמונג, אדער דערנרייכונג, איז געווארן בילכער בא די צוהערער, און, פארשטייט זיך, זייענדיק תמיד נעריציט צו פארגרעסערן זיינע פאנטאסטישע הוספות, איז ער אומבאמערקבאר געווארן א פארפאסער פון מעשות.*)

ווי עס ווייזט אויס פארשטייט ספענסער אונטער „ביאגראפיע", א באריכט, אן „אמת'ע מעשה". סוף כל סוף הייסט עס אז א זיגזאג פון דערציילן איז געבויט אויף א זיגזאג פון געשען, א זעלבסטפארשטענדלאכקייט וואס זאגט גאר ניט. ווארים „ביאגראפיע" פלוס „פאנטאסטישע הוספות" איז אויך אין א געווישן זינען דער אינהאלט פון יעדער מעשה היינט, און קען אנדערש ניט זיין. אבער ווי אזוי דער „פלוס" צווישן „ביאגראפיע" און „פאנטאסטישע הוספות" ווערט ארויסגעווארפן און ס'ווערט איין נאנצע, נייע סיטואציע — א מעשה, אט דא ליגט די הויפט־שווערקייט, און גראד דאס ווערט אין דער פריערדיקער ציטאטע ניט אנגעריבט. עס איז זיכער אמת אז דער פרימיטיווער ביאגראפער איז ניט געווען פינקטלאך, און דער היינטיקער איז עס אויך ניט, און קען ניט זיין, ווייל פילאמיטישע טענדענצן דערלאזן עס ניט. אבער בלויז די געשיכטע, אנטוויקלונג און דער ספעציעלער כאראקטער פון אט דער אומפינקטלאכקייט וואלטן אונז געקענט געבן א באגריף פון אן אפשטאם. א חוץ דעם איז סתם אומבאגרינדעט די השערה אז אויסגעטראכטע מעשות שטאמען אפ פון באריכטן פון געשעענישן. די פרימיטיווע מיטאלאגיע, און נאך מער די אנטראפאמארפישע מעשה וועגן חיות, איז זיכער ניט געווען קיין קלענערער לערער איידער דער באריכט.

בלויז דער דאזיגער צו פאראיינפאכן קאמפליצירטע דערשיינונגען קען אויך פירן א שרייבער אויפצופאסן אזא אומנעהייער וויכ־

*) Principles of Sociology. Herbert Spencer, Vol. 3, 243.

איז אָבער לחלוטין פרעמד, מוז זיין פרעמד, דעם מענטשן וואָס האָט מיט ליטעראַטור קנאפֿ וואָס צו טאָן, און וואָס איז געוואוינט צו שטיל זיינע פילאָמיטישע דאַרשטן אויפֿ אַנדערע אופנים. אין „אמת'ע מעשיות" — צו וועלכע עס ציט זיך דער, וואָס ליטעראַטור איז אים פרעמד — איז ניטאָ קיין פֿערזענלאָכע מענטשלאָכע סבה (קיין שרייבער) פאַר זייער עקזיסטענץ; זיי זענען די רעזולטאַטן פון אַן אלגעמיינער באַשערטקייט, אַווי צו זאָגן, און טראָגן אין זיך די וויכטיקייט פון אַן אוניווערזאַלן כח.

דער אינטעליגענטער לייענער לעבט אייגנטלאָך צוויי פילאָמיטישע לעבנס. ער לעבט דעם נעווייַנטלאָכן זיגזאַג פון דערציילן, ווי אַלע מענטשן, און אַחוץ האָט ער זיך אויך געשאפן אַ ליטעראַריש-פילאָמיטיש לעבן. פאַר אים איז, אין ליטעראַטור, דער שרייבער קיין מניעה ניט, פארקערט, ער זעט אין אים אַ גרויסע הילפֿ אינ'ם נאַנג פון זיינע אייגענע פילאָמיטישע פראָצעסן. פאַר אים איז שוין קלאָר דער כאראַקטער פון דער פילאָמיטישער נויטוועניקייט און ער זעט אינ'ם שרייבער ניט בלויז דעם באַהערשער נאָר אויך דעם באַהערשטן. ער וויים אז ער איז פונקט אזוי אַ וועג-ווייזער פאַר'ן שרייבער ווי דער שרייבער איז אַ וועג-ווייזער פאַר אים. פאַר אים איז דעריבער ניט וויכטיק דער אמת פון „פאקט", נאָר דער אמת פון תוך, ער זוכט דערפאַר ניט די זיגזאַגן אַרום די עקסטרעמען פון לעבן — טראַגעדיעס, אַדער „פריילאָכער סוף" — נאָר דעם צענטער, דעם כאראַקטעריסטישן זיגזאַג פון געשען. די דאָזיקע ליטעראַרישע טעטיקייט (דאָס לייענען איז אויך אַ טעטיקייט) פירט נעווייַנטלאָך צו אַ באַפרייאונג פון דער שטרענגונג צו פארווירקלאכן קלענערע, פערזענלאָכע דאַרשטן דורך פילאָמיטישע מיטלען. לכל הפחות באפרייט מען זיך דערפון בים-לאכווייז אין דער ליטעראַטור. דאָס אליין עפנט אויפֿ ברייטערע וועגן פאר די פונדאַמענטאַלערע פילאָמיטישע טרייב-כחות אין ליטעראַרישן שאפן און געניסן.

כדי צו זען דעם חסרון פון אַ לייכטער טעאַריע, דעם חסרון פון צופיל פאַראייַנפאַכונג, איז כדאי זיך צו באקענען מיט דעם ווי אזוי ספענסער דערקלערט דעם אָפשטאַם פון אויסגעטראַכטע מעשות; „אז אויסגעטראַכטע מעשות האָבן

כע מען קען קאנקרעט אנווייזן אז זיי זענען די באוואוסטזיניקע שאפער פון אלץ וואס מיר לייענען ד.ה. אז זיי זענען עס די וואס „טראכטן אויס". דער פראסטער מענטש זעט ניט אינ'ם שרייבער קיין פארפולקאמונג פון זיינע איינענע פילאמיטישע טענדענצן נאר א מענטשן מיט שרייבערשע פייאיקייטן — ד. ה. איינגנטלאך, ער קען „נאכמאכן", פעלשוועז — און ער פירט בלויז אויס אין די מעשות זיינע צופעליקע קאפריזן. צו זיין אונטער דעם כשוף פון א מענטשלאכן קאפריז איז א דערנידעריקונג, איז א באליידיקונג פאר אונזער מענטשלאכער חשיבות. דער דאזיקער סארט מעשה קען דעריבער ניט באפריידיקן קיין פילאמיטישע נויט בא אזא מענטשן, ווייל די שייכות'ן וואס א מעשה שטעלט מיט זיך פאר איז צעבראכן געווארן, ווייל דעם שרייבער ווערט בלויז צונעשריבן די פייאיקייט פון פאנטאסטישע קונצן.*)

אין אמעריקע האבן מיר א ספעציעלן ענגלישן זשורנאל „אמת'ע מעשות" וואס זוכט צו באפריידיקן דעם דאזיקן פארלאנג. דארט ווערן געדרוקט די געוויינטלאכע שונד מעשות, נאר עס ווערן אנגענומען געווסע רעטארישע מיטלען צו גיבן זיי א שיין פון „אמת", פון א באריכט. פארשטייט זיך, אז ליטעראריש אינטעלענץ און בריטערע ליטעראריש דערפארונג פירט דערצו מען זאל זען אינ'ם שרייבער־קינסטלער'ס ארבעט א פילאמיטישע נויט־וועגדיקייט, און מען פילט זיך אויך באראכטיקט אים אנצואווייזן אויף חסרונות, ווייל נאך אלעמען איז ער דאך ניט דער גאנצער באלאבאס איבער זיין שרייבן. אט דער שטאנדפונקט וואס זעט אוים צו זיין אזוי פארשטענדלאך פאר אן אינטעליגענטן לייענער,

---

*) עס דערמאנט אן דער שנאה פון פרומע פוילישע אידן צו פרצ'ן, ווייל „ער מאכט חוזק פון חסידים". לכתחילה קומט אויס ווילד אזא באשולדיקונג. אבער אז פרצ'עס אידעאליזירונג זאל פארוואנדלט ווערן אין „חוזק" איז פארשטענדלאך פאר מענטשן וואס האלטן פרצ'עס שאפן פאר א צופעליקן קאפריז. און אזוי ווי ער אליין איז ניט אויפער פון זיי, פארוואס זאל ער זיך ניט וועלן אפרעכענען מיט'ן חסידיזם דורך זייענע מעשות? נאך אלעמען ליגט דאך דאס שרייבן אין גאנצן אין זיין האנט, קען ער דאך טאן וואס ער ווייל און פאלגן גיכער זייענע „אפיקורסישע נייגונגען" אויפער דעם „אמת".

וואָרים וועלן מען קוקט זיך נוט צו זעט מען, אז מעשות ווייזן בולט, אז א גרעסערע פארשידנקייט פון זאכן, א פולקאמענערע אָרדנונג, א שענערע פארשידנקייט איידער מען קען געפינען ערגיץ וואו אין דער נאטור, איז א פארגעניגן פאר'ן גייסט. אן אמת'ע נעשיכטע גיט אונז דעם ערפאלג פון זאכן לויט די פארדינסטן פון זינד און טוגנט; די מעשה פארריכט דאס, און שטעלט פאר אונז פאר גליק און אומגליק פון מענטשן, וואס ווערן באלוינט אדער באשטראפט לויט זייער פארדינסט. און אזוי ווי אמת'ע נעשיכטע דערעסט אונז מיט א שטענדיקער ענליכקייט פון זאכן, באפרידיקט אונז די מעשה דורך אומגעריכטע צוגן און ענדערונגען, און אויף אזא'ן אופן איז ניט בלויז וואס זי דערפרייט אונז, נאר זי לערנט אונז מאראל און רייניקייט פון דער נשמה. זי דערהייבט דעם גייסט דורך צופאסן די פארשטעלונג פון זאכן צו אונזערע פארלאנגען, און ניט ווי די געשיכטע און שכל וואס פארשלאפן דעם גייסט צו זאכן.*)

דאס ווייזט אונז נאך א זייט פון וועלכער צו קוקן אויפ'ן פארלאנג צו זען א פריילאכן סוף, בפרט נאך אין דער מעשה וואו דער סוף איז טאקע א פולשטענדיקער סוף. דער גאנצער פילאמיטישער זינזאג איז פול מיט ארויסגעטייטשטע און ארויסגעטראכטע פונקטן וויל זיי פארווירקלאכן אין דער מעשה אומפארווירקלאכטע פארלאנגען אין לעבן.

ה. דאס פילאמיטישע געווען און די „אמת'ע" מעשה

זאל דער דאזיקער בליק ניט באטראכט ווערן ווי א סתירה צו דער געוויינטלאכער פאדערונג נאך אמת'ע מעשות, נאך שילדערונגען פון „רעאלן" לעבן, וואס איז אזוי שטארק פארשפרייט צווישן דעם פראסטן עולם. דאס איז אויסגנטלאך א נייע דערשיינונג און איז אומבאקאנט צווישן פרימיטיוון שבטים. די דאזיקע דערשיינונג האט צו פארדאנקען איר עקזיסטענץ דעם פאקט וואס מיר האבן א ליטעראטור מיט פראפעסיאנעלע שרייבער אויף וועל-

*) History of Prose Fiction. John C. Dunlop, Vol I, 2.

באַוועגונג. אָן דעם געזעלשאפטלאכן צושטאַנד, וואָס האָט ארויס־געפון די ווערק. אָבער מעשות גיבן צו א קלאָר געשטאלט צו מענ־לאכע שפּעטערדיקע טעטיקייטן, זיי פאָרמירן און פאָרמולירן, און דאָ ליגט זייער גרויסער עטישער ווערט, און נאָך גרעסער איז זייער עטישער ווערט דערמיט וואָס זייער פאָרמירן און פאָרמולירן ווערט געטאָן מיט דער הילף פון לעבעדיקע זיגזאַגן און ניט דורך אבסטראקטע ליניעס פון דערקלערונגען און פעסטשטעלונגען.

דער וואָס זעט ניט איין די וויכטיקייט פון אָט דעם לעצטן פונקט רעזולטירט זיין דערציילן צום מוסר השכל טיף, און דערמיט צעפאלט זיין זיגזאג, עס ווערן גלייכע ליניעס, וואָס טראָגן אויף זיך די סמנים פון אן אינווויניקסטער סתירה. די טיפישע מוסר השכל מעשה טראָגט אין זיך דעם ריח פון פאלשקייט, פון א „פסעודא", ווייל זי דערווייטערט זיך פון דער כאראקטעריסטישער שייכות סיסטעם, וואָס רופט זיך מ ע ש ה. מען וואָלט זיכער נעקענט זאָגן אז א מעשה וואָס זוכט צו לערנען, און שטרייכט אונ־טער דעם דאָזיקן פונקט, פארלירט אין גאנצן איר פילאָמיטישן ווערט, בעת א מעשה וואָס לערנט ניט איז בכלל ניט מענלאך.

די מעשה ווי א מיטל צום לערנען, דערציען און פארווירקלאכן פארלאנגטע צוועקן, ווי קליין אָדער גרוים, ווי פערזענלאך אָדער געזעלשאפטלאך זיי זאָלן ניט זיין, איז א פילאָמיטישע כאראקטע־ריסטיק וואָס וואַרפט זיך שטאַרק אין די אויגן. דער אייביקער דאָרשט נאָך נערעכטיקייט אין ענגערן אָדער אין ברייטערן זינען, וואָס ווערט אן איינגעוואָרצלטע נעוואוינהייט אין די ערשטע יאָרן פון דער קינדהייט, נעפינט זיין בעסטן אויסדרוק אין דער מעשה. אויף דער דאָזיקער דערשיינונג ווילן מיר זיך ספעציעל אָפּשטעלן אינ׳ם קאפיטל „קינדער־מעשיות". אָבער אויך אין דערוואקסענעם לעבן שפּילט זי אן אומגעהייער גרויסע ראָלע. לאָרד בעיקאָן האָט נאָך באמערקט די דאָזיקע עטישע כאראקטעריסטיק ווען ער זאָגט אז: „פונקט ווי די אקטיוות וועלט איז נידעריקער פון דער שכל׳דיקער נשמה, אזוי גיבן מעשות („פיקשאן") דער מענטשהייט דאָס, וואָס געשיכטע זאָגט אָפּ, און, ביז א געוויסער מאָס, באפרידיקן זיי דעם נייסט מיט שאָטנס וועלן ער קען ניט הנאה האָבן פונ׳ם שטאָף.

וואס לאזט נאך זיך סיין שפורן ניט איבער. זי האט זיכער אן אייג־פלום אויפ'ן שפעטערדיקן לעבן, זי וועבט זיך אריין צווישן די פעדים פון וויקלאכע לעבנס־פראצעסן. אבער זי האט די מעלה וואס אט די ראלע אירע זעט זיך ניט אן.

און דאס איז דער עיקר, דאָ ליגט א וויכטיקע ביישטייערונג מיט וואס די פילאמיטישע דערפארונג צייכנט זיך אויס. אויך דאָ האבן מיר איבערגעלעבט א זיגזאג, אבער ער שפאנט אונז ניט איין אינ'ם ענגן וועג וועלכן מיר האבן פריער גערעדט. מעשות האבן א געוואלטיקע פארשידנארטיקייט, מעשות ענדיקן זיך, האקן זיך אפ, און גיבן אונז דורך דעם דאס געפיל פון באפרייטקייט. ביי געשעענישן האבן מיר קיינמאל ניט דאס פארגעניגן פון איבערלעבן אן אמת'ע פארענדיגקטקייט, ווייל וועג די געשעענישן פארענדיקן זיך טאקע אויף אן אמת'ן, איז שוין ניטא וועג עס זאל זיי איבערלעבן. אויף אזא'ן אופן באפרייען מיר זיך, ביים דערציילן, פון זיין פארשקלאפט צו א דערעסנדיקער שטענדיקייט, און דאך, אין מאמענטן פון ישוב הדעת, וויסן מיר גאנץ גוט, אז די פולע אפגעהאקטקייט פון דער מעשה, איז בלויז אן אנגענעמער איינדרוק.

דאס ברענגט אונז צו דער עטישער באדייטונג פון פילאמי־טישע טענדענצן. צו זאגן אז דאס דערציילן האט א צוקונפטיקע וועגדונג, וואלט נעהיימן, ביז א געוויסער מדרגה, איבערצוחזר'ן אלץ וואס איז געזאגט נעווארן וועגן די סאציאלע אימפליקא־ציעס פון דערציילן און וועגן דעם ווערט פון שפראך בכלל. דאס דערציילן, — אדער, אין א געוויסן זינען, זיך דערציילן, וואס רופט זיך „הערן" — ניט אונז א מענלאכקייט צו פארבריטערן און רעאָרגאניזירן שייכות'ן, צום גרויסן מענטשלאכן „ארָפ־רערן זיך פון הארצן", און שפראך איז דאס בעסטע מיטל דערצו.

די מעשה דערציילט ניט בלויז וואס ס'איז געווען, נאר אויך וואס כ'דארף זיין, וואס מיר זאלן טאן. אמת, מיר זענען אפט־מאל אין דעם פרט אייגנזייטיק און זעען בלויז מעשות אין ליכט פון סבות און ניט פון רעזולטאטן. מיר וויסן צו דערציילן וועגן דעם אז שילער'ס „רויבער" אדער ארציבאשעוו'ס „סא־נין", האט ארויסגערופן א באוועגונג, מיר פארגעסן אן דער

זאף. דער באנקיר, היסט עס, איז פאר אונז דער „פראקטי־שער", ווייל מיר אידענטיפיצירן זיינע צוועקן מיט אונזערע מיטלען. וועז מיר זאלן אבער אויף א ווייליע באטראכטן דעם באנקיר אין זיין אייגענעם ווינקל, און די מיליאנען זיינע ווי זיגזאג־שפיצן, ווי צוועקן, אט ווי זיי זענען בא אים, דעמאלט וואלט אונז זיין גאנצע ארבעט געמוזט אויסקוקן אומגעלומפערט נא־ריש. יעדער פון אונז איז אין זיין לעבן א שטיקל באנקיר און א שטיקל פילאזאף. פאראן אזעלכע וואס האבן מער צו טאן מיט באנקירישע ענינים, אנדערע מיט פילאזאפישע, איז די דא־זיקע וואס געפינען זיך מער אויף דער פילאזאפישער זייט — שרייבער, לערער, דיכטער, א. ד. ג. — וועלן שענקען מער אויפ־מערקזאמקייט דעם פילאזאף, און מחמת פונקט דעם זעלביקן טעם: זיי, אין זייער ארבעט, האבן א נייטיקייט צו אידענטי־פיצירן דעם פילאזאפ'ס צוועקן מיט זיערע מיטלען, זיי נייטיקן זיך אין פילאזאפישע זיגזאגן, אזוי צו זאגן, ווי מיטלען אין זייער ארבעט, ממילא וועט פאר זיי דער פילאזאף זיין דער פראקטישער מענטש.

אט די טבע פון'ם זיגזאג פון געשען יאגט און רייצט און זוכט צו פירן דאס לעבן אויף איינגעפעסטיקטע רעלסן — דאס איז די כסדר'דיקע שפיל פון מיטלען וואס ווערן צוועקן, וועז די טעטיקייט איז ניט קיין געצוואונגענע פון דרויסן. בעת מיר נעפינען זיך אויף דער פאלגדיקער ליניע פון א זיגזאג, וועז די אנגעצויגנקייט לאזט נאך, און דער אימפעט פון די שטויסנדיקע כחות ווערט אפגעשוואכט, דעמאלט זוכן מיר „צעשטרייאונג". עס היסט, מיר זוכן זיך אוועקצו'גנבה'נען פון די רעלסן אין וועלכע מיר זענען איינגעקלאמערט אויפצונעמען א נייע זיגזאג ריכ־טונג. אט דא קומט אונז צו הילף דאס דערציילן. דאס דער־ציילן איז ניט בלויז א צעשטרייאונג אין נעגאטיוון זין, ניט בלויז אן אפוווייכונג פון עפעס, נאר א נייע פאזיטיווע בייי־שטייערונג, א פול־דערוואקסענער זיגזאג. אמת, בעת מיר קומען אריין אין פולן שוואונג פון א נייעם זיגזאג פון געשען, קומט צו א נייער טרייב־כח וואס שטאמט פונ'ם איבערגעלעבטן פילא־מיטישן זיגזאג, ד. ה. די מעשה איז ניט קיין „גאסט אויף א ווייל"

שטויסן אין א ריכטונג וואס זייגע אינטערעסן האבן פאר אים אנגעצייכנט, און יערע אפנייגונג פון אט דער ריכטונג, וואס ער זעט אין אנדערע, קומט בא אים אויס ווי א דערווייטערונג פון די „אמת'ע", „פראקטישע", מענטשלאכע אינטערעסן.

אויב, למשל, מיר באטיטלען דעם פילאזאף מיט'ן נאמען בטלן ויאלטן מיר, גלויב איך, נעדארפט נעבן דעם זעלביקן קאמפלימענט דעם באנקיר, וואס וואסער פראקטישן ווערט האט עס צו מאכן די גרעסטע אנשטרענגונגען אויף אנצוזאמלען מיליאנען פון וועלכע מען וועט קיינמאל, קיינמאל ניט קענען נעניסן? מיר דוכט אז אזא ריסענייש צו מיליאנען געהערט ניכער צו דער קאטעגאריע וואס מען רופט פסיכאלאגיע איידער צו עקאנאמיק.

סיי דער באנקיר, סיי דער פילאזאף האבן לכתחילה נעקוקט אויף זייערע טעטיקייטן ווי אויף מיטלען, ווי אויף עפעס וואס האט בלויז אן אינסטרומענטאלן ווערט. דער ציל האט נעקענט זיין פרנסה, אדער כבוד, אדער ביידע צוזאמען, אדער גאר א דריטע זאך. פארוואס נענוג ציל אין לעבן פאר וועלכע מיר זוכן מיטלען כדי זיי דורכצופירן. אבער אזוי שנעל ווי יעדער פון אט די צוויי האט זיך אוועקגעלאזט אויפ'ן זיגזאג־וועג צו זיין ציל, זענען ממילא נייטיק נעווארן נייע דערגרייכונגען; די זיג־זאגן האבן זיך נענומען הייבן און פאלן, ניט לויט דער ערשטער אויסרעכנונג, נאר לויט'ן דראנג פון די כחות וואס זייער אייגענער נאנג האט ארויסגערופן. דאס האט צוגעגעבן דער טעטיקייט א נייי ליכט און א נייעם זינען, און זי האט אנגעהויבען צו ווערן א צוועק אין זיך אליין און ניט בלויז א מיטל.*)

אויב מיר אלע זענען מער פראקטישקייט אינ'ם באנקיר אידער אינ'ם פילאזאף, איז עס דערפאר ווייל מיר אינגארירן די טעטיקייט און באטראכטן בלויז רעזולטאטן, און פון דעם שטאנדפונקט קענען מיר ניכער זענען אינ'ם באנקיר (ס'הייסט אין זיין נעלט) א מיטל צו אונזערע אייגענע צוועקן אידער אינ'ם פילא־

*) דער דאזיקער ענין ווערט דעטאלער באהאנדלט אין זיבעטן און אכטן קאפיטל.

מיר האבן זיך ביז איצט מער אפגעשטעלט אויפן כאראקטער פון דער שטיינדיקער לויניע פונ׳ם זיגזאג פון דערציילן און אויף איר ספעציעלן ווערט. אבער אויך די פאלנדיקע לויניע צייכנט זיך אויס מיט א גאנץ באזונדערער אייגנארטיקייט: זי האקט זיך אין גאנצן אפ, זי האט א סוף, דאס וואס מיר נעפינען ניט אין זיגזאג פון געשען. אין דער מעשה האט יעדער עפיזאד מער פארענדיגקייט און ניט דעם באוואוסטזיין אן אפרו־פונקט, א פונקט וואו מען קען אפלאזן די לייצעס, אזוי צו זאגן, פון דער שטענדיקער אנגעצויגנקייט. די גאנצע מעשה, ווידער, לייזט זיך אויף אין איר לעצטער דערגרייכונג, און ניט אונז א מעגלאכקייט צו ווארן סיי רעטראספעקטיוו, סיי פראס־פעקטיוו, ד. ה. זיך אומצוקוקן אויף אלץ וואס עס איז פאר־געקומען פריער און וואס דאס איז מחייב אויף שפעטער.

דער דאזיקער מאמענט איז דאך אן א שיעור וויכטיק פאר א באשעפענישׂ וואס קען רעפלעקטירן, וואס קען אויפפאסן די שייכות׳ן פון זיין לעבן, וואס האט א פארלאנג זיך דורכצורייסן די גרענעצן וואס דערפארונגען שטעלן אוועק. די אפרו־פונקטן גיבן א גינסטיקע געלעגנהייט אויפצוכאפן די טיפערע שייכות׳ן פונ׳ם דערציילטן, און אויף אזא׳ן אופן גיבן זיי דער מעשה איר דערציערישן ווערט.

וואָרים געשעענישן זענען ניט קיין אפגערייסענע דערשיי־נונגען וואס הייבן זיך אן, שפרייטן זיך פאנאנדער און ענדיקן זיך אין זיך אליין. א געשעענישׂ איז א טרייב־כח און א וועג־ווייזער פאר דער קומענדיקער געשעענישׂ, פונקט ווי זי אליין איז א פועל יוצא און ציט זיך אין דער ריכטונג, וואס איז אננע־ווען געווארן פון דער פריערדיקער. די שטיינדיקע לויניע הייבט זיך אן מיט׳ן אימפעט, וואס רייסט זיך ארויס סיי פונ׳ם אינס־טינקטיוון לעבן, סיי פון די מאטיוון וואס די פריערדיקע זיג־זאגן האבן אנגעקליבן אויף זייער וועג. און בעת די לויניע ציט זיך ארויף, פארשטארקט זיך איר כח, און אט דער כח ווערט א פאקטאר אינ׳ם אויפשטייג פונ׳ם קומענדיקן זיגזאג, און אזוי כסדר. פון דאנען נעמט זיך סיי די עקשנות, סיי די איינזייטי־קייט פון יעדן דורכשניטלאכן לעבן. יעדער מענטש ווערט נע־

קייט, איז זי אָבער ניט קיין „אַנטלויפן פון דער ווירקלעכקייט", ווי פרויד דריקט זיך אויס. עס איז א טעטיקייט וואָס פאַראייניקט מענלעכקייטן, ניט אזא וואָס צעריסט ווירקלעכקייטן.

די סאָציאַלע זייט פון פיקאַמיטישן אויסדרוק דערקלערט אונז די דערשיינונג פון „אָפּרעדן זיך פון הארצן", וואָס איז, אין פלוג, אומפּארשטענדלעך. פאַר וואָס זאָל ווערן גרינגער וען מען „רעדט זיך אָפּ?" וואָס האָבן מיר דען נעטאָן מיט אונזער טרויער, מיט די קאָנפליקטן וואָס צעריסן אונזער וועלט, דורך דעם וואָס מיר האָבן עמיצן דערציילט וועגן זיי? וואו ליגט דען דאָס געווינם אינ'ם הויפן ארויסרעדן דאָס, וואָס קומט פאַר בא אונז? אראָפּרעדן זיך פון הארצן, הייסט פאקטיש פארשטארקן די געוועלשאפטלעכע אנשפאר־פונקטן אין אונזער לעבן. דאָס וואָס נאָך איינער וויים פון מיין צער, הייסט, אז נאָך איינער לעבט מיט, און אָט דער „נאָך איינער" איז געוויינטלעך א נענטערער מענטש, ד. ה. א מענטש, וואָס איז אַליין א פונקט, אן אורזאך און א פועל יוצא, אין דער זיגזאג־שפּיל פון מיין לעבן. אזוי לאַנג ווי דאָס באַוואוסטזיין פון די טרויעריקע פאַסירונגען ציט זיך בלויז צו מיר. ריכטיקער, ציט זיך אוועק פון מענטשן, וואָס בלוז מיין פארבינדקייט מיט זיי ניט מיין לעבנסיסטעם א זיגען, אזוי לאַנג ווי דאָס קומט פאַר, שאפט עס א צעריסנקייט אין מיר, א מין שפּאַלטונג אין דער לעבנס־אַרגאניזאציע, און שוואכט אָפּ מיין פסיכישע גאנצקייט אין די קריטישסטע מאָמענטן. מחמת ענלאכע טעמים, מיט געוויסע ענדרונגען, ריסן מיר זיך באקאנט צו מאכן אונזער גליק, אָבער דאָ איז שוין די איבערלעבונג אן אנדערע, און עס איז שוין ניטאָ דער ספּעציפישער געמיטס־טאָן פון „אראָפּרעדן זיך פון הארצן". די סאָציאַלע טבע פון דערציילן און די ספּעציעלע אינגנשאפטן פון דער שפּראַך ווירקן אויך דערויף, אז דאָס פיזישע בייזיין פונ'ם הערער זאָל ניט זיין קיין אבסאָלוטע באַרינגונג, ממילא נייט מען שוין איין טראָט ווייטער און מען רעדט צו זיך אַליין. מען מאכט זיך אַליין, הייסט עס, פאר'ן אביעקט, פאר'ן הערער, און מען האַלט אויף די סאָציאַלע אימפּליקאציעס וואָס ליגן אין שפּראַך און אין דערציילן.

זעט בא אים, וועלכע שטאמען פון דער אויסגעשלאָסנקייט. אין אזעלכע פאלן וועט דער זייטיקער צוקוקער אפט מאל דערצער־נען די פאראינטערעסירטע צדדים מיט זיין שמייכל, איראניע, אומפאסיקער עצה, אדער מיט א באמערקונג מיט וועלכער ער פאלט אריין ווי „א יון אין סוכה". אין דער מעשה, פארקערט, ווערט ער א ר י י נ ג ע צ ו י ג ן, ער אידענטיפיצירט זיך מיט העלדן און סיטואציעס און טוליעט זיך שטארקער צו אלע ארום אים. וועו מען דערמאנט זיך אז דער פילאמיטישער אויס־דרוק האט אורשפרינגלאך געהאט צו טאן ניט מיט ביכער, נאר מיט געזעלשאפטלאכע געלעגנהייטן, וואו אלע זיצן צוזאמען און הערן מיט פארכאפטן אטעם וועגן דעם שיקזאל פון נאענטע און ווייטע, פון גוטע און שלעכטע, — וועו מען האט דאס אין זינען, זעט מען קלאר ארוים די סאציאלע קאנסטרוקטיווקייט פון פילאמיטישע פונקציעס.

דערפאר, וועו דרויסנדיקע אומשטענדן שטערן דעם געזעל־שאפטלאכן צוזאמענהאנג, ווערט די פילאמיטישע נייגונג א ליידנ־שאפט וואס זוכט אלע מיטלען זיך צו שטילן. אין רעגנדיקע טעג, ביים קאמין, אין איינזאמע פארנאכטן, אין דער טונקלקייט וואו מען ווערט אריינגעטאן אין זיך, און ווי אנגעווויזן אויף זיך אליין; וועו מען פארלירט דאס געפיל פון זיכערקייט, וואס בלויז א הארמאנישי־געזעלשאפטלאך לעבן קען שאפן — ווי גוט איז אין אזעלכע מאמענטן זיך איינצוירנערן אין דער פי־לאמיטישער וועלט. איך האב דא ניט אין זינען די קראנקע פאנ־טאסטישע געווענען פון נעוראטיקער וועגן וועלכע עם רערן אזוי פיל די פסיכאאנאליטיקער, נאר דעם געוונטן, נארמאלן, סינטעטישן מעשה־געווענב אין וועלכן עם לעבט דער געזונטער נארמאלער מענטש.

די פסיכאאנאליטיקער רירן זיכער אן א נאנץ וויכטיקן פונקט וועו זיי שרייבן אונטער די ראלע פונ׳ם קראנקהאפטן פאנטא־זירן. דאס באווייזט, אז עם איז אויך פארן א קרענקלאכע, א פאטאלאגישע פילאמיטיע, פונקט ווי יעדע נייסטיקע טעטיקייט האט איר פאטאלאגישן צושטאנד. די געזונטע פילאמיטישע טע־טיקייט, כאטש זי ברענגט ארויו ענדערוננען אין דער ווירקלאכ־

סטע מענטשן. דער אמת איז אז אזעלכע ווערק — צוליב באַ־ וואוסטזיניקע און אומבאוואוסטזיניקע נייגונגען צו „רעדאקטירן" — זענען פאר פסיכאלאגישע אונטערזוכונגען א מאטעריאל פון א גאנץ קנאפן ווערט. ווארים דער פארלאנג צו דערציילן א שיינע מעשה באהערשט די וועלט.

די סאציאלע קאנסטרוקטיוויטעט וואס ליגט אין פראצעס פון דערציילן ווייזט אונז אן אויף נאך א וויכטיקער זייט פון דער פילאמיטישער טענדענץ. דאס ווארט „דערציילן" אונטערשיידט זיך פון „זאגן" דערמיט וואס דאס לעצטע באציט זיך אויפ'ן אויס־ געדריקטן נעראנק, בעת דאס ערשטע שטרייכט אונטער דעם פאקט, אז ס'איז פאראן, לכל הפחות, נאך איינער וואס נעמט א געווינן אנטיל אינ'ם פראצעס. זאגן דארף מען „עפעס", דערצילן דארף מען „עמיצן".

דער נאנצער באגריף פון א זיגזאג וואלט געווען אן אייג־ זייטיקער ווען מיר זאלן פארגעסן אז ער שפילט זיך אפ אין א נעזעלשאפטלאכער אטמאספערע. דאס פילאמיטישע שאפן גיט אבער צו דאס, וואס עס באזייטיקט די שטערנדיקע עלעמענטן אין אונזער צוזאמענלעבן. עס דערהייבט די מענטשן ווענן וועלכע מען דערציילט — די ראסקאלניקאוו'ס, די טביה'ס — און עס בינדט נעטער צוזאמען די, וואס באטייליקן זיך דירעקט אינ'ם פילאמיטישן זיגזאג — די דערציילער און די הערער, אדער לייענער.

ווען איך האב פריער באמערקט, אז ביים דערציילן ווערט דער תמצית פון לעבן אן אביעקט, וואלט מען אייגעטלאך גע־ קענט זאגן, אז עפעס ענלאכס קומט פאר ווען מיר זענען זייטיקע צוקוקער צו זיגזאגן פון געשען, בעת מיר אליין זענען אין זיי דירעקט ניט פארווייקלט. אבער צווישן אלע אנדערע אונ־ טערשידן וואס זענען פאראן צווישן די צוויי פאלן, איז פאראן איינער אויף וועלכן מען דארף קלאר אנווייזן. דער זייטיקער צוקוקער איז, אין פארגלייך מיט די וואס זענען דירעקט פאר־ וויקלט, אן אויסגעשלאסענער, און וויי גרויס זיין אינטערעס זאל ניט זיין אין דער געשעעניש, ווערט ער אפגעשטויסן צוליב די אנטי־סאציאלע סימפטאמען וואס מען

מען ניט ארום די נעפילן ביז עס וועט קומען די ריכטיקע געלעגנ־
הייט; עס איז פשוט ניטא וואס ארום צו טראגן. אבער דער פאקט
איז פון דעסטוועגן זייער אן אמת'ער. איבערצולעבן א טראגישע
סיטואציע ווי א זייטיקער צוקוקער, און ספעציעל אין פילאמיטישע
פארמען, איז א כאראקטעריסטיש מענטשלעך פארגענינגן. פאר־
וואס? די טראגישע פונקטן אויף דער זיגזאג לויניע, סיי וועו זיי
פארעכטן זיך מיט א גליקלעכן סוף, סיי וועו זיי נעמען אן דעם
כאראקטער פון א טראגעדיע, שטעלן מיט זיך פאר א פערספעקטן
אנווארף פונ'ם לעבנס־זיגזאג וואס דאס פילאמיטישע אין אונז
קען נאר ארויסברענגען. דער שנעלער און קלארער לויף פון דער
לויניע, די אטעם־פארכאפנדיקע געשפאנטקייט פון פונקט צו פונקט,
די טיפע סוביעקטיווע אריינגעטאנקייט און די פעסטע צונעקניפט־
קייט צום אביעקט, — ווי קען מען נאך נענטער צוטרעטן צום סאמע
פולס פון לעבן? די טראגעדיע און דער „פרייליכער סוף", וואס
ביידע זענען א קוואל פון טיפער הנאה, זענען אמת'ע מאדעלן אין
זייער ליכטיקן און בולט'ן ארויסברענגען דעם סך הכל פונ'ם לעבנס־
זיגזאג.

דאס איז די פילאמיטאלאגישע דערקלערונג פון דער טענדענץ
צו דערציילן א „שיינע מעשה", ד. ה. באוואוסטזיניק צו ענדערן די
פונקטן פון א געשעעניש און עפעס צוצוגעבן אדער אראפצונעמען
כדי עס זאל זיך באקומען א שענערע מעשה. קאמישע און טרא־
גישע פאסירונגען ווערן פארגרעסערט, חסרונות און מעלות ווערן
בילדלאכער ארויסגעבראכט, ווייל דאס פאדערט דער זיגזאג פון
דערציילן, וועלכער האט, ווי שוין אנגעוויזן, זיינע אייגענע אינ־
טערעסן. אפט מאל ווערן אזעלכע מעשות — אונטער דער פילא־
מיטישער רעדאקציע — אזוי טיף איינגעוואורצלט אין זכרון, אז
מען פארגעסט גאר אן די ענדערונגען וואס מען האט אליין גענץ
באוואוסטזיניק אריינגעבראכט, און מען גיט זיי איבער ווי „פאקטן".
אזוי האט כמעט יעדער מענטש בא זיך א סך אזעלכע מעשות וועגן
זיך און אנדערע, וואס זענען באוואוסטזיניקע ענדערונגען פון פאק־
טישע געשעענישן. פון דעם שטאנדפונקט קען מען אויך זען ווי
וויניק מען קען זיך פארלאזן אויף ביאגראפיעס און אפילו אויף
אויטאביאגראפיעס, מענן זיי זיין די ארבעט פון די סאמע ערלאכ־

א פארלאנג נאָך טראגישע געשעענישן זעט אויס צו זיין טיף אייג־ געוואָרצלט אין דער מענטשלאכער נאטור, און רופט תמיד ארויס א פרישקייט און אייגנארטיקייט אין געפילן וואָס, ווייל זיי ווערן ניט אויסגענוצט אין לעבן ביז'ן סוף, רייסן זיי זיך ארויף צו דער אויבערפלאך כדי פאנאנדערצואויקלען זייער נאנצע עמא. ציאנעלע קראפט אין די טייערסטע און ריינסטע טיילן פון אונזער גייסטיקן לעבן — אין אונזער פאנטאזיע. בלויז א מענטש וואָס זיין לעבן איז אליין א מאשין אדער א טראגעדיע, נייטיקט זיך ניט אין אן ערנסטער שפיל פון דער פאנטאזיע. פרימיטיווע מענטשן זענען נאָך ניט, ווי עס ווייזט אויס, אין אזא צושטאנד פון גייסטי־ קער דעקאדענץ".*) דאָס דארף הייסט עס, דערקלערן פארוואָס מיר געפינען בא פרימיטיוון שבטים דראמאטישע פארשטעלונגען מיט א טראגישן סוף.

די אויסזעצונגען אנטקעגן אזא טעאריע וואָלטן נעראַרפט פארנעמען צופיל פלאץ און האָבן דאָ אהער א קנאפע שייכות. אָבער אויף איין וויכטיקן פסיכאָלאָגישן טעות לוינט זיך אָפצו־ שטעלן. וואָלאשעק שטעלט זיך פאָר די געפילן אזוי ווי דער מענטש וואָלט זיך מיט זיי ארומגעטראָגן פארפאקט פארטיקערהייט אין קעסטלאָך. אויב בא אימיצן איז פאראן א מאשין־מעסיק לעבן, הייסט עס אז זיינע געפיל־קעסטלאָך זענען ליידיק. ממילא קענען דאָך קיין טראגעדיעס ניט האָבן פאר אים קיין זינען. אזא, ווידער, וואָס זיין לעבן איז אליין א טראגעדיע, גיט אויס אזוי פיל „געפיל" אין זיין טאג־טעגלאכן לעבן, אז ער קען זיך פשוט ניט פארגינען צו זיין א נעפיל הולטאי און צעטרענצלען זיין קארג פארמענן אויף דראמאטישע פארשטעלונגען. דער פשוט'ער מענטש, אָבער, האָט געפאקטע קעסטלאָך, צופיל פאר אים, ממילא זוכט ער טראגעדיע כדי צו באפרייען זיך פון דער געפיל־משא. דאָס איז א שרעקלאָך נאיווער בליק אויף דער זאך. געפילן זענען נאָך אלעמען ניט קיין פאפיראָסן וואָס מען טראָגט ארום אין קעשענע פארטיקער־ הייט. אָפנעזונדערטע געפילן אן שייכות'ן צו קאָנקרעטע סיטוא־ ציעס זענען ניטא. און ווען די פאסיקע סיטואציע פעלט, טראָגט

*) Primitive Music. Richard Wallaschek, 1893, p. 228.

אדער שלעכט פאר אונז, בעת אין דער מעשה קענען מיר זען דאס ווייטערע און טיפערע וואו „טובה" און „רעה", ווי לעצטע רעזולטאטן, באקומען גאר א גאנץ אנדער כאראקטער. די מעשה רופט ארויס אן אריינגעטאנקייט און אן אפגעטיילטקייט אין זעלביקן מאמענט, און דאס גיט א מעגלאכקייט פאר גלייכצייטיקן מיטלעבן, דורכלעבן און זיך ארומקוקן און באאבאכטן פון דער זייט, פון „וואו בין איך ערגיץ אין דער וועלט?" די פילאמיטישע טענדענץ זוכט אויפצובויען דעם זיגזאג פון דערציילן כדי מיט זיין הילף זאלן מיר קענען צוקומען צו דער ווירקלאכקייט פון יענער זייט וועלכע איז פארשטעלט פאר אונז אין דירעקטן זיגזאג פון געשען. מיט אנדערע וואורטער, די פילאמיטישע טענדענץ גיט אונז א קלאר בילד פון'ם לעבנס־זיגזאג, וועלכער איז אונז אזוי נאענט, אזוי אייגן, די סאמע לעבעדיקסטע רעאליטעט, און דאך פארהוילן פון אונז אין די געווויינטלאכע פראצעסן.

פארשטייט זיך, אז די רעטאריקער האבן באמערקט א וויכטיקן אמת וועז זיי דערציילן אונז אז א מעשה איז א פאראיינפאכונג פון לעבן; אז דאדט וועלן ארויסגעווארפן די אומוויכטיקע דעטאלן כדי צו שענקען מער אויפמערקזאמקייט צום עיקר. דער געדאנק איז זיכער אן אמת'ער, נאר די אויסטייטשונג שמעקט מיט צופיל אייגנפאכקייט. אויב אונטער דעם אויסדרוק „פאראיינפאכונג פון לעבן" זאלן מיר פארשטיין דאס ארויסווארפן פרטים, ווינקלען, שפיציקייטן א. א. וו. איז דאס טאקע אמת, אבער ניט וויכטיק. ערשטנס איז די „פאראיינפאכונג" על פי רוב א געצווואונגענע און דא איז שוין וויכטיקער פון אלץ דער כח וואס צווינגט. צווייטנס, און דאס איז דער עיקר, די דאזיקע פאראיינפאכונג איז, ווי מיר האבן געזען, פריער פון אלץ אן אנטפלעקונג, וואס דאס צינדט אן א נייי ליכט אין די טונקלקייטן פון'ם פילאמיטישן אויפבוי.

פון דעם שטאנדפונקט קענען מיר טיפער אריינדרינגען אין אפט באמערקטער דערשיינונג אויף וועלכער אויך וואלאשעק שטויסט זיך אן באם פארשן פרימיטיווע מוזיק. „מען האט אפט געפרענט פארוואס אונזערע דראמאטישע פארשטעלונגען נעמען אפט אן א טראגישן כאראקטער, כאטש מיר זענען פריי אויסצוקלייבן אן אנדערע, אפשר א מער צופרידן־שטעלנדיקע, טעמע. אבער

איינדרוקן און זיך אפרופן אויף זיי. די אריענטאציע בייט זיך יעדע רגע. עס האנלט מיט אפרופן, שטעלונגען, באציאונגען. מען זעט ניט דעם שטייגנדיקן וואוקס פון׳ם שטאם צוליב די בלעטער און צווייגן, און די ביימער פארשטעלן בוכשטעבלאך דעם וואלד. אין דער געשעעניש גליט טאקע די דירעקטקייט פון דער איבער־לעבונג, אבער עס פעלט די גרויסע הנאה פון ארומכאפן דעם גאנצן שטח, פון דערבליקן דעם תוך. דאס פרובירט מען אפט צו טאן מיט וויסנשאפטלאכע און פילאזאפישע מיטלען, אבער דארט ווערט ווידער אפגעטוט די איבערלעבונג, וואס איז אן א שיעור ערגער. די מעטאדע פון דער וויסנשאפט איז צו אנאליזירן און דאס איז פונקט ווי מען זאל צעשניידן א מענטשן כדי מען זאל זיך באקענען מיט די פונקציעס פון זיינע ארגאנען אין נארמאלן געזונטן צו־שטאנד. דער עפיזאד אדער די מעשה גיט קודם כל איבער דעם סאמע תוך, דעם זיגזאג כאראקטער פון לעבנס־וויכטיקע געשעענישן, און האלט דאך אויף אין דער זעלביקער צייט די דירעקטקייט פון דער איבערלעבונג. אט דא ליגט איינס פון די הויפט סבות פונ׳ם דארשט צו דערציילן. דאס דערציילן עפנט אויף די גרויסע מעג־לאכקייט צו מאכן א טראט נענטער צום תמצית פון לעבן.

די העלדן פון א מעשה רופן ארויס פרייד און טרויער, מיט־געפיל און אנטיפאטיע, ליבע און האס, אט פונקט ווי אין א זיגזאג פון געשען. אין דער זעלביקער צייט אבער זע איך ריכטונגען און מאטיוון, סבות און רעזולטאטן, אן „ארויף" און אן „ארא־פ", כחות וואס ווירקן און ווערן באווירקט, דאס אלץ צו וואס איך בין בלינד אין דער ווירקלאכקייט. אין „ווירקלאכן" לעבן איז ראסקאלניקאוו א מערדער, טביה דער מילכיקער א שלים מזל, און פאלק (פון פשי־בישעווסקי׳ס „האמא סאפיענס") א מיאוסע שטיק צעלאזנקייט. און אנדערש קען עס ניט זיין. ווייל אין זיגזאג פון געשען זענען מיר געצוואונגען צו האנדלען, און האנדלען קען איך בלויז אין הסכם מיט די רעזולטאטן פון מיין שכנ׳ם טעטיקייט, וועלכע איך זע און פיל, אבער ניט מיט אירע סבות, וועלכע איך זע ניט. אין די איבערלעבונגען פון געשעענישן זענען מיר געצוואונגען צו דאנ־קען פאר א טובה, און ווארן בייז פון א רעה, ווייל מיר זעען ניט קיין זיגזאג, נאר דאס סאמע לעצטע פינטעלע, וואס איז גראד גוט

כאָציאָלאָגיע און פילאָזאָפיע—עס איז ניט קיין שורה דרויסנדיקע וועגד־פונקטן פאַר אונזער מאָמענטאַלן באַוואוסטזיין. אין דער מעשה ווייזן די לעבנס־פראָצעסן ארויס א צוציאונג וואָס שמעקט מיט אן אינערלאכן „מוז", און זיי פארשאפן אונז די פארגענינגס און עגמת נפש'ן וואָס טראָגן אין זיך די סמנים פון סוביעקטיוועד איבערלעבונג. פונדעסטוועגן איז עס אָבער דאָך ניט דאָס זעלביקע וואָס א סוביעקטיוועד איבערלעבונג. מען קען לייענען, למשל, א טרויעריקע מעשה און ווייגען מיט ביטערע טרערן, און ציטערן מיט אמת'ער שרעק פאר'ן שיקזאל פון די העלדן, און דאָך ניט פארגעסן אויף איין רגע אז מיר לייענען א בוך. מיר אידענטיפיצירן זיך מיט די העלדן און געשענישן, אָבער מיר ווייסן דאָך אז עס איז א דערציילט לעבן. דאָס בילד איז דעמאָלט, ווי מען זאָגט, „אזוי ווי" מיר וואָלטן געשטאַנען דערבי, אָבער מיר ווייסן גאַנץ קלאָר אז מיר שטייען ניט „דערבי".

אָט דער „אזוי ווי" איז דער ספעציפישער פילאָמיטישער עפעס, דאָס באזונדערע אינ'ם פילאָמיטישן באַוואוסטזיין. אמת דער „אזוי ווי" דריקט ניט אוים קיין פאַזיטיוועד אייגנארטיקייט, דער „אזוי ווי" דריקט בלויז אוים א פארגלייך פונ'ם פילאָמיטישן זיגזאג מיט'ן זיגזאג פון געשען, אָבער דאָס איז בלויז א שפראָכלאכע הינטערשטעליקייט. און דאָס דארף זיין קלאָר פאר יעדן איינעם, ווייל דאָס פארגענינן און די אינטערעסאנטקייט פונ'ם „אזוי ווי" איז דאָך לחלוטין אנדערש ווי אין יענע מאָמענטן (ווירקלאכע לעבנס־פראָצעסן, זיגזאגן פון געשען) מיט וועלכע דער „אזוי ווי" פארגלייכט זיך. אינ'ם דערציילטן לעבן קענען מיר האָבן די דערפארונגען פון א באשעפעניש אין איר נאטירלאכער סביבה—„אזוי ווי לעבעדיק" — און דאָך קענען מיר אין דער זעלביקער צייט באטראכטן דאָס לעבן פון א געווייסער דיסטאנץ,אזוי ווי מען וואָלט געשטאַנען אָן א זייט און געהאט א מעגלאכקייט עס צו זען אין דער גענהעריקער פערעספעקטיוו, ד. ה. דאָס לעבן וועלט סוביעקט און אָביעקט אין דער זעלביקער צייט.

דער תמצית פון לעבן אין דער געשעניש, דאָס איז איר פלאַן, כאראקטער, ריכטונג און שוואונג, אָבער דאָס אלץ איז אין איר טונקל און מטושטש. דער ארגאניזם האלט אין איין אויפנעמען

אים צום מויל, אָבער אים גלייך אוועקגעלייגט אויפ'ן טיש. אזעל־כע סונעסטיעס זענען קיגן אלטע טיף־איינגעוואָרצלטע און זייער פרי געקומענע לעבנס־אופנים און וועלן אזוי לייכט ניט פארלאָזן דאָס פסיכישע פעלד.

דאָס זעלביקע זענען מיר איז דאָס מזל פון פילאָמיטישע טענ־דענצן בא א גייסטיק קראנקן. די שפעטערדיקע קאָמפליצירטע דערגרייכונגען פארשווינדן. עס בלייבט בלויז דאָס פרימיטיווע, דער פארטיידיקונג־מעכאניזם, וואָס גייט אריבער אין קרענקלאכן פאנטאזירן. דער פאציענט רעדט זיך דעמאָלט איין אז ער איז א נאפאָלעאָן, ראטשילד, עדיסאָן אָדער בעטהאָווען, און ענדיקט סוף כל סוף מיט די מגושמ'דיקסטע האלוצינאציעס און אילוזיעס.

דא קענען מיר ארויסזען די נייאיקייט וואָס דאָס געזונטע פילאָמיטישע באוואוסטזיין ברענגט מיט זיך. פון איין זייט האָבן מיר צו טאָן מיט ווירקלאכע לעבנס־פראָצעסן און פון דער אנדערער זייט איז אונזער עובדא פארט ניט די זעלביקע וואָס אין „אמת'ן" לעבן, ווייל מיר זענען אָפגעריסן פונ'ם זיגזאג פון געשען. די דער־ווייטערטקייט פונ'ם „אמאל" (וואָרים יעדע מעשה איז אן „אמאל איז געווען") און די נאָענטקייט צו די דערציילטע פאסירונגען, עפענען פאר אונז אויף א וועג צו מאכן דעם סאמע תמצית פון לעבן פאר אן אָביעקט, און אין דער זעלביקער צייט אים איבער־צולעבן ווי א סוביעקטיווע דערפארונג. דאָס הייסט אז עס איז פאראן א צונעבונדנקייט און אן אָפגעריסנקייט אין דער זעלביקער צייט. און עס איז שוין ניט קיין נפקא מינה צו מיר דערציילן, אָדער הערן, וועגן זיך אָדער אנדערע. פון א פילאָמיטאָלאָגישן שטאנדפונקט איז דאָס לעצטע בלויז א חילוק אין גראמאטיק, עס איז אן אונטערשיד פון א דערציילונג אין דער ערשטער פערזאָן אָדער אין דער דריטער. דער פילאָמיטישער תוך איז דער זעלביקער.

אין דער מעשה קומען פאָר ווירקלאכע לעבנס־פראָצעסן וואָס צווינגען זיך ארויף אויף אונז. זיי דרינגען אריין אין אונז און מיר אין זיי, ווייל זיי זענען דער נאטירלאכער מעדיום פון דער מענטשלאכער פסיכאָפיזישער ארגאניזאציע. אין דערציילן וועלט דאָס לעבן ניט אוועקגעשטעלט ווי אן אָביעקט צו באטראכטן — ווי דאָס וועלט געטאָן, למשל, אין ביכער איבער פסיכאָלאָגיע,

אין דער מעשה איז דאָס גאַנץ אַנדערש. אמת, אין איר פּרימיטיוועם פאָרם — למשל בא קינדער און פּרימיטיוועם מענטשן, — איז די מעשה זייער אָפּט, אין דער ערשטער שורה, א פּאַרטיי־דיקונג־מעכאַניזם, א מיטל אָפּצואוועגדן א צרה, אָדער צו דער־גרייכן א ריין פּערזענלאַכן אָדער מאַמענטאַלן פּאַרלאַנג. אָבער די אַנטוויקלונג פון דער מעשה פּירט אריין אין דער גאַנצער בריט און טיף פון א מענטשלאַך לעבן, וואָס זעט זיך ניט קלאָר אַרויס אין דירעקטן געשען.

אין דער וויסנשאַפט פון גייסטיקע קראַנקייטן איז פאַראַן א כלל אז די פּסיכישע פונקציעס וואָס, האָבן זיך באַוויזן שפּעטער אין לעבן פאַרשווינדן פריער, און וואָס פריער א פונקציע איז צוגעקומען און זיך באַפעסטיקט, אלץ לענגער וועט זי אויסהאַלטן די אַטאַקעס פון דער קראַנקייט און ניט אָפּטרעטן פון פּסיכישן פעלד. אזוי וועלן למשל פריער פאַרשווינדן מאַראַלע אנשויאונגען און מידות, עסטעטישע אָפּשאַצונגען, העכערע געראַנק־פּראַצעסן, א. ד. ג. בעת די פּשוט'ערע פאַרמען פון דענקען, פילן און שפּירן וועלן בלייבן. אָדער נעמט למשל א היסטעריקער וואָס וועלט היפּנאָטיזירט פונ'ם דאָקטאָר, דער פּאַציענט איז דעמאָלט גענייגט דורכצופירן די סוגעסטיעס פונ'ם היפּנאָטיזירער, אָבער ניט אלע. א סוגעסטיע אז דער פּאַציענט זאל זיך אַוועקלייגן אויפ'ן דיל וועט מסתמא גלייך דורכגעפירט ווערן. אמת, דאָס אַוועקלייגן זיך אויפ'ן דיל איז פאר א דערוואַקסענעם מענטשן פּאַרבונדן מיט חרפה. אָבער דאָך וועט דעם דאָקטאָר ניט שוועד אָנקומען די דאָזיקע חרפה בייצוקומען. אזא סאָרט חרפה האָט זיך באַוויזן גאַנץ שפּעט אין לעבן, פאר דער קינדהייט איז אזא פאַזיציע קיין שאַנד ניט, ממילא איז ניט שוועד פאר'ן דאָקטאָר צו ווירקן אז זיין סוגעסטיע זאל אויסגעפירט ווערן. ווי וועט אָבער דער פּאַציענט האַנדלען וועז די סוגעסטיע וועט זיין: „טו זיך אויס נאַקעט"? בדרך כלל וועט א פּאַציענט אונטער היפּנאָז רעווואַלטירן קעגן אזא סוגעסטיע און זי ניט וועלן דורכפירן. דער באַוואוסטער פּסיכיאַטער, מאַרטאַן פרינם, דערציילט ערגיץ אז בעת ער האָט סוגעסטירט זיינם א היפּנאָזירטער פאַציענטקע צו רייכערן א ציגא־רעט, האָט זי געדרייט דעם ציגארעט אין דער האַנט, צונעלייגט

צערט; ער זעט זיך אויף דער בינע, און זיין הארץ קלאפט מיט פרייד ווען ער טראכט פון די אפלאדיסמענטן וואס ער וועט באלד באקומען.

דאס איז א כאראקטעריסטישער אופן פון פאנטאזירן. עס איז אן „איצט", וואס באהאלט ווירקלאכע שייכות'ן צוליב דעם אז א פערזענלאכער פארלאנג זאל דערפילט ווערן. א מעשה איז ניט אן „אזוי איז", נאר אן „אזוי איז געווען", ניט קיין אויסגלייך פון א מאמענטאלן קאנפליקט נאר אן אויסטייטש פונ'ם לעבנס־אמת אויף א גרעסערן פארנעם, וואס מוז זיך אנהייבן פונ'ם „אמאל".

פאנטאזיע איז איינרעדעניש, ריכטיקער, אריינרעדעניש, בעת די מעשה איז אן ארויסרעדעניש, וואו ניט עפעם א באגרענעצטער „איך" אינטערעם איז דער צענטער, נאר דער „איך" ווערט בריי־טער טיפער, געזעלשאפטלאכער; ער ווערט א געווענ פון אלע מא־טיוון וואס באשטימען דאס פארנאנגענע ווירקלאכע נעשען, און באלייכט דעם איצט און דעם שפעטער. דורך דער מעשה דרינגען מיר אריין אין דער צוזאמען שפיל פון די כחות וואס בויען די זיגזאגן פון לעבן.

די פאנטאזיע, איך מיין דאס פאנטאזירן, איז די שאפונג פון א מין פערזענלאכער מיטאלאגיע, אן אנטפלעקונג פון בלויז דער־גרייכטע זיגזאג שפיצן (אדער יענעמס דורכפאל, וואס איז מיין דערגרייכונג), ווייל דא ליגט דער מאטיוו בלויז אין לעצטן פאזי־טיוון אקט. די מעשה שטרייכט אונטער דעם זיגזאג וועג, דעם „עפעם" פון וועלכן דורכפאל אדער דערגרייכונג איז דער שפיץ.

דעריבער איז פאר פאנטאזירן נענוג דאס בילד, בעת די מעשה נייטיקט זיך אינ'ם ווארט, וואס שאפט בריטערע רוימלאכע און צייטלאכע שייכות'ן, וואס עפנט דעם וועג צו דער גריס און פאר־נעם פון לעבנס־פראצעס.

דאס פאנטאזירן איז דערהויפט א פארטיידיקונג-מעכאניזם (ווי מיר זעען דאס אזוי קלאר בא נעוראטיקער, און נאך מער בא נעוראזן וואס מען באגעגנט בא סאלדאטן אויפ'ן שלאכט־פעלד.*)

*) War Neurosis, John T. MacCurdy. Psychiatric Bulletin, July, 1917.

סיסטעם וואס טראגט אין זיך אן אומגעהויערע וויכטיקייט פאר'ן מענטשלעכן לעבן.

דער געראנק אז א מעשה דארף זיין „געטריי צום לעבן" פונקט ווי דער געראנק אז זי דארף האבן „א סך פאנטאזיע", — ביידע זענען באהערשט פון אפגעזונדערטע דרויסנדיקע וועגד־פונקטן, וואס אויך „פאנטאזיע" איז א דרויסנדיקער וועגד־פונקט וועו מען „טייטלט אויף איר מיט'ן פינגער". אזעלכע גע־דאנקען זענען באזירט אויף „פאקטן" און ניט אויף שייכות'ן. די באזונדערע טיילן וואס שטעלן צונויף די פילאמיטישע טעטיקייט זענען זיכער „וויכלאכקייט" און „פאנטאזיע" (אין א געוויסן זי־נען), אבער בלויז דער סינטעז פון די צוויי, די באזונדערע שייכות'ן וואס ווערן אין אט דעם סינטעז געבוירן, דאס, און בלויז דאס, איז דאס אייגנארטיקע, ספעציעלע, און כאראקטעריסטישע מיט וואס עס צייכנט זיך אויס דאס פילאמיטישע באוואוסטזיין. מיר האבן דא צו טאן מיט וויכלאכקייט און פאנטאזיע וויי א נייע גאנצע סיטואציע וואס צייכנט זיך ניט אויס מיט די ספעציעלע סמנים פון די טיילן פון וועלכע זי איז צונויפגעשטעלט גאר מיט א גאנץ נייעם „עפעס" וואס איז ניט וויכלאכקייט און ניט פאנטאזיע נאר א מעשה.

די ריין פאנטאסטישע געוועבן צייכענען זיך אויס מיט זייער רעלע אין איצטיקן מאמענט, אדער זיי שטעלן זיך פאר אזוי ווי א צוקונפט וואס שפילט זיך אפ אין איצטיקן מאמענט, וויל זייער עובדא איז ניט בלויז עפעס צו אנטפלעקן, נאר אויך עפעס צו פארשטעלן. א באקאנטער, וועלכער איז געווען א שטיקל בעל מנגן, האט זיך אמאל פאר מיר מתודה געווען, אין א פארטרוילאכן מאמענט, אז ער גייט אזוי אפט אויף קאנצערטן ניט בלויז צוליב'ן פארגעניגן פון מוזיק, נאר אויך צוליב דער געלעגנהייט וואס דאס גיט אים צו פאנטאזירן. אין אזעלכע מאמענטן פארלירט ער בים־לאכווייז דעם מוזיקאלישן פאדים, און פארזינקט אין טרוימעריי, אט איז ער א דיריגענט פון א גרויסן ארקעסטער. ער שטעלט זיך פאר ווי ער שטרענגט זיך אן ארויסצוברענגען טאן, ריטעם און הארמאניע, און דאס פובליקום באוואונדערט דעם צויבער פון זיינע הענט און זיינע באוועגונגען. ער הערט שוין ניט מער דעם קאנ־

איז לעצטנס געווען די טעמע פון א סך פארשונגען, ווייזט ווי גרויז-זאם דער זכרון באגייט זיך מיט פאקטן, אפילו ווען דער פארנעם פון די נעשעענישן איז א סך קלענער, ווייניגער קאמפליצירט און ווייט פון צו זיין לעבנס-וויכטיק. דאך וואלט די מעשה פונ'ם נעראטעוועטן פיל גיכער פאסיק געווען פאר'ן נעריכט און פאר לעגאלע פארהאנדלונגען — וואו די הויפט עובדא איז צו געפינען א צענטער פון מענטשלאכער שולדיקייט — איידער פאר א פילא-מיטישער שאפונג וואם זוכט א צענטער פון מענטשלאכן אינטערעס.

די נאענטקייט צו א געשעענים, די זשעסטן און באווענונגען פונ'ם דערציילער וואם זענען נאך אייגנטלאך א המשך פון דעם וואם ס'איז ערשט נאר וואם פארגעקומען; דאם אנרופן נעמען פון באשטימטע גאסן, געגנטן, זאכן און מענטשן אן יעדער ראם פון אלגעמיינע באגריפן; דאם אנווייזן מיט בליק און פינגער אויף באשטימטע פלעצער—„א דארט", „אין נאנצן צוויי גאסן פון דאנען", „קעגנאיבער דעם גרויסן הויז" א. א. וו. — דאם אלץ איז כאראקטעריסטיש פאר דער רויער אויסדרוק-פארם. דאם איז א מאמענט ווען וויסנשאפטלאכע און פילאמיטישע שטראמען זיינען נאך ניט פאנאנדערגעטיילט, ווען דאם פעסטשטעלערישע און דאם דערציילערישע האבן נאך ניט געשאפן קיין באזונדערע אריענטא-ציעס — כאטש זייערע עלעמענטן קען מען אפט גאנץ קלאר ארויס-זען — ווי מיר נעפינען עם אזוי פיין אילוסטרירט אין מעשות וואם ווערן דערציילט בא נעריכטלאכע פראצעסן.

כדי דער פילאמיטישער פראדוקט זאל קענען רייף ווערן און בולט'ער ארויסווייזן זיין אינערלאכע טבע, פאדערט זיך א געוויסע דיסטאנץ פונ'ם זיגזאג פון געשען. וואריים די אנטוויקלונג פון פילאמיטיע זעט זיך ארוים ניט בלויז אין דער געשיכטע פונ'ם גאנצן מענטשלאכן מין, אפילו ניט בלויז אינ'ם וואוקס פון יעדן איינצעלנעם מענטשן פון דער קינדהייט ביז דער דערוואקסנקייט. פון דער איבערלעבונג פון יעדער געשעענים, ווי דאם וואלרט איז דעפינירט געוואָרן אין פריערדיקן קאפיטל, פליסט ארוים א פילא-מיטישער שטראם וואם האט זיין באזונדערע קינדהייט און רייף-צייט. און ווען ער ווערט רייף, ווייזט ער ארוים א נייע שייכות

פונקטן, זון, לבנה, שטערן, הימל, ערד, וואסער, א. א. וו. פאר־ וואנדלט אין שפיצן פון געשעענע זיגזאגן, מיט א גאט וואס איז דער מענטשלעכער צענטער פון די געפילן און טע־ טיקייטן, פון די פארלאנגען און באוועגונגען, וועלכע לויגן אויף זייערע שטייגנדיקע און פאלנדיקע לינייעס, און אין צווייטן פאל האבן מיר א בנין פון עפיזאדן, א מעשה, געבויט אויף ווירקלעכע זיגזאגן פון געשען.

וועו מיר רעדן אלזא וועגן פילאמיטיע, רירן מיר אן א ריזיקן כח אין מענטשלעכן לעבן וואס איז טיף איינגעפלאכטן אין אונ־ זער פסיכיק, און פירט צו קאלאסאלע רעזולטאטן. ווי זשע קען מען דערקלערן אט די טענדענץ?

ג. פילאמיטיע און אירע סבות.

וועו איך האב פריער געבראכט דעם ביישפיל מיט'ן אויטא־ מאביל אומגליק האב איך באמערקט אז דאס איז א קלארער זיגזאג פון געשען. דער גאנצער ביישפיל איז געבראכט געווארן כדי אנ־ צוווייזן אויף דער פילאמיטישער לוידנשאפט אין איר רויער פארם. אבער כאטש די פאסירונג איז א קלארער זיגזאג פון געשען, וואלט דער פילאמיטישער פראדוקט — די מעשה וואס דער גראטעווע־ טער וואלט איבערגעגעבן — באין אופן ניט געווען קיין קלארער זיגזאג פון דערציילן. אמת אויך דארט וואלט דאס דערציילטע ארויסגעבראכט שייכות'ן און אונטערגעשטראכן מאמענט וואס וואלטן געווען א צונאב אדער א שפעטערדיקע אויסטייטשונג פון געשעענעם. דער גראטעווער וואלט מסתמא אנגעהויבן זיין מעשה מיט אזא באמערקונג ווי: „עפעס האט זיך מיר דעמאלט לכתחילה ניט געוואלט פארן, אזוי ווי דאס הארץ וואלט מיר נע־ זאגט", אדער „וועו איך האב אנגעקוקט דעם שאפער האב איך גלייך דערפילט אז ער איז ניט קיין נענוג פארזיכטיקער פארער", אדער ענלאכע באמערקונגען וואס וועהרן על פי רוב צו שפעטער־ דיקע אויסטייטשונגען און ארויסטייטשונגען. דערנאך וואלט מסתמא דער זכרון אויפגעכאפט און „באארבעט" געווארן פונקטן וואס וואלטן גיכער געווען עפעקטן אין דערציילן איידער אן אפ־ שפיגלונג פונ'ם געשעענעם. די פסיכאלאגיע פון עדות זאגן וואס

וואס זוכט צו האלטן אירע עלעמענטן אויף דער מדרגה פון פא־
זיציע (רוים אדער צייט) אדער פונקציע, אבער ניט פון וועלט
(גוט, שלעכט, מיאוס, שיין, א. א. וו.). די אידעאלסטע דערגרייי־
כונג וואס די וויסנשאפט קען מאכן אין דעם פרט איז ווען זי
קען זיך אויסדריקן אין מאטעמאטישע פארמולעס. דעמאלט
פאלט שוין אוועק יעדע מורא ארייננצופאלן אין דער מלוכה פון
ווערטן. אבער דאס איז דאך ניט אומעטום מעגלאך.

דאס איז דער וועג פון דער מאדערנער וויסנשאפט. אנדערש
וואלט זי זיך לחלוטין ניט געקענט אנטוויקלען. אבער דאס איז
נעשאפן געוואָרן ערשט נאך א לאנגער אנטוויקלונג און ריזיקע
אנשטרענגונגען. וואָרים די פילאמיטישע טענדענץ איז א סך
פרימיטיווער און פליסט פון טיפערע קוואלן. דער פרימיטיווער
מענטש האט דעריבער אויך זיין פארלאנג צו דערקלערן און
פעסטשטעלן אויסגעדריקט אין פילאמיטישע פארמען, דורך דער־
ציילן א מעשה. אויב ער האט ניט געהאט קיין ווירקלאכן זיג־
זאג פון נעשען אויף וואס צו בויען האט ער אריינגעטייטשט א
זיגזאג פון געשען אין אלץ וואס ארום, און נעמאכט די דרויסנ־
דיקע וועלט־פונקטן פאר זיגזאג שפיצן פון א ווירקלאכקייט וואס
ער האט אנגעפילט מיט אנדערע סארטן מענטשן, שטארקערע און
בעסערע מענטשן — נייסטער. אויף אזא'ן אופן איז זיין דער־
קלערן און פעסטשטעלן אויך נעוואָרן א זיגזאג פון דערציילן.
דאס ווייזט זיך ארויס אין דער גאנצער פארשידנארטיקער פרי־
מיטיווער מיטאלאגיע, אבערגלויבנס, צערעמאניעס, א. א. וו.
וואָרים די אלע מעשות וואס ווערן פארשריבן בא פרימיטיווע
שבטים געהערן על פי רוב צו פרימיטיווער וויסנשאפט, ניט צו
ליטעראטור. אמת, צוליב די אנגעוויזענע סבות איז שווער פא־
נאנדערצוטיילן אין דער פרימיטיווער געזעלשאפט צווישן לי־
טעראטור און וויסנשאפט, דאך איז עס אפטמאל גאנץ בולט. סיי
די מעשה וועגן דער וועלט־באשאפונג, סיי די מעשה פון מכירת
יוסף, למשל, האבן כאראקטעריסטישע סמנים פון מעשות. אבער
בעת די ערשטע מעשה האט א וויסנשאפטלאכע וועגדונג איז די
צווייטע אן עכטער פילאמיטישער פראדוקט סיי אין דער פארם
סיי אין דער כונה. אין ערשטן פאל ווערן די דרויסנדיקע וועגד־

דאָס הייסט, פון שטאַנדפונקט פון א דינאמישער פסיכאלאגיע, אז מיר מאַכן די שוין פריער דערמאָנטע אָנהייב־באוועגונגען און רייסן זיך אויף געוויסע אופנים אין שייכות צו געוויסע כטימולן. אָט די אָנהייב־באוועגונגען, אָדער באציאונגען, בייטן זיך מיט'ן נאָנג פון דער וועלט פאָנאָראָמע פארבי אונז אזוי אז דער לעבנס־ריטם האָט אלע ווייל א נייע דרויסנדיקע וועגדונג. די דרויסנ־דיקע וועגד־פונקטן זענען דאָך אייגנטלאָך דאָס וויכטיקסטע אין אונזער פראקטישן לעבן. דער פראקטישער שכל נעמט דעריבער אויף די פונקטן און קען זיך נאָנץ פיין פארגינען דורכצולאָזן די פעדים וואָס פארבינדן זיי צווישן זיך און מיט אונז. עס איז דעריבער קיין וואונדער ניט וואָס אים איז אזוי פרעמד דער שייכות באגריף, און ווען איר רעגט אים שוין אמאל אָן צו אזא סאָרט דענקען, פילט ער ווי זיך צו פארטיידיקן אנטקענן דער אטאקע פון בטלנישע פילאָזאָפן, וואָס ווילן פון אים אַוועקרויבן די איינציקע רעאלע וועלט וואָס דער שכל הישר קען דערלאָזן. דער אמת וועגן דעם ווי דער שכל הישר'דיקער מענטש אליין נעמט אויף די וועלט, דאָס איז, פארשטייט זיך אין גאנצן ווייט פון זיין באוואוסטזיין.

דער פּראָצעס פון דערקלערן אָדער פעסטשטעלן, איז א מא־מענט ווען מיר האָבן פאר זיך די דרויסנדיקע וועגד־פונקטן, א מין גלייכע ליניע פון אָביעקטיווע פאקטן, און מיר רופן זיי „אָביעקטיווע פאקטן" דערפאר ווייל מיר קוקן אויף זיי דעמאלט ווי זאכן וואָס זענען אומאָפהענגיק אָן די שטייגנדיקע און פאלג־דיקע זיגזאגן פון לעבעדיקער טעטיקייט. דער פּראָצעס פון פעסט־שטעלן איז, פארשטייט זיך, אויך א זיגזאג. וואָרים וויסנשאפט־לאכע טעטיקייט וואָרצלט טיף אין אונזער נאנצער עמאציאָנעלער ארגאניזאציע. אויך דאָ איז פאראן א דאָרשט, א פארלאנג צו דערקלערן, א שטייגנדיקע ליניע פון פאקטן, אָדער השערות, וואָס דער דאָזיקער פארלאנג שפאנט איין כדי צו דערגרייכן דעם העכסטן שפיץ, די טעאָריע, און דערנאָך די פאלדיקע ליניע, פונקט ווי בא יערן זיגזאג. אָבער אָט דער זיגזאג האלט זיך כסדר אויף דער ליניע פון א דרויסנדיקער וועלט, און מאכט די גרעסטע אָנ־שטרענגונג צו באנוצן א ספעציעל צוגעפאסטע שפראך, א שפראך

מוז דאך דעמאלט על פי נויט אפגעריסן ווערן פון זיינע שייכות'ן סיי צו אונז סיי צו אנדערע זאכן כדי מיר זאלן קענען אויף אים אנווייזן ווי אויף א סטימולירנדיקן צענטער. וועז מיר טייטלען אויף עפעס מיט די פינגער מוזן מיר ערשטנס אוועקנעמען די האנט פון זיך און זי וועגן אין דער דרויסנדיקער וועלט און, צווייטנס, מוזן מיר טייטלען אין א באשטימטן פונקט, ד. ה. אפטיילן די זאך פון איר שייכות מיט די ארומיקע זאכן, מיט דער נאנצער ארומיקער וועלט. כדי מיר זאלן בכלל קענען עפעס פעסטשטעלן אין דער וועלט מוזן מיר דעריבער צום ערשט אפ־ רייסן אט די וועלט פון אונזער אייגענעם פסיכישן לעבן און דערנאך מוזן מיר זי צעהאקן אויף אפגעזונדערטע שטיקלאך איינזאמע עקזיסטענצן. עס איז בלי ספק אמת, ווי טיטשענער באמערקט, אז מיר קענען ניט אנקוקן אפלו אזא קליניקייט ווי א שטיקל שפאליר, און דערבייז זאלן ניט פארקומען קיין ענדע־ רונגען אין אונזערע עלעמענטארע פיזיאלאגישע פראצעסן. אבער מיר קענען ניט אנדערש ר ע ד ן וועגן שפאליר, מיר קענען ניט אנווייזן אויף אים, מיר קענען אים ניט מאכן פאר א צענטער פון אויפמערקזאמקייט צוליב די פארשידענע אינטערעסן אין לעבן, סיידן מיר איינארירן די דערמאנטע שייכות'ן זיינע און מאכן אים פאר אן איינזאם שטיקל עקזיסטענץ. אט דאם באד־ וואוסטזיין פון איינזאמע עקזיסטענצן, וואם העלפן אונז מיר זאלן זיך בכלל קענען אן עצה נעבן מיט דער וועלט, שאפט די גרעסטע שוועריקייטן אין אן אנדער זייט. מיר דוכט אז דער באגריף „שייכות" איז דאם קאמפליצירטסטע און פרעמדסטע פאר'ן פשוט'ן מענטשן. און וואם מער די וויסנשאפט ווערט גע־ צוואונגען צו באנוצן דעם דאזיקן באגריף אלץ גרעסערע שווערי־ קייטן שאפט זי אין די באמיאונגען צו מאכן וויסנשאפטלאכע רע־ זולטאטן צוגענגלאך און פאפולער.

וואָרים די וועלט, ווי זי זעט אוים בעת מען טייטלט אויף איר מיט'ן פינגער, איז פאר'ן „שכל הישר" די אייגציקע רע־ אלע וועלט — און עס דארף אונז איצט שוין קלאר זיין פארוואם דאם איז אזוי—וואם „א מענטש אן שום חכמות" קען דערלאזן. אין פאקטישן לעבן האבן מיר „באציאונגען" צו גענוים זאכן, וואם

פיל ארויסהעלפן. דאָרט ווערט נערעדט ווענן דעם פראָצעס וואָס פסיכאלאגן רופן אן פערצעפציע, ד. ה. ווענן דעם אופן אויף וועלכן מיר נעמען אויף די זאכן פון דער ארומיקער וועלט. עס איז אויסגעדריקט נעווארן דער גרעאנק אז מיר נעמען אויף א סי־טואציע ווי אן ארגאנישע גאנצקייט, ניט יעדע פון אירע טיילן באזונדער. וועו איך האָב פאר זיך צוויי קעסטלאָך פון באזונ־דערע קאָליר, נעם איך ניט אויף יעדע קאָליר באזונדער, נאָר די שייכות צווישן זיי. מיט לשון פון די אזוי־גערופענע גע־שטאלט־פסיכאלאגן וועט עס הייסן, אז עס איז ניטא קיין „און־פארבינדונג", עס איז ניטא הייסט עס, קיין „עפעס" מיט נאָך אן „עפעס" און אן „און" וואָס דריקט אויס שפראכלאָך אז זיי געפינען זיך איינס לעבן ס'אנדערע אין צייט אדער רוים, נאָר אז ביידע שטעלן מיט זיך פאָר איין אייגציקע גאנצקייט, א מין קיילאכיקע סיסטעם, און מיר נעמען אויף די אינווייניקסטע שייכות'ן וואָס עקזיסטירן דאָרט.

אויף וויפיל דאָס איז אמת, איז עס אבער בלויז אן אמת פון פערצעפציע, ד. ה. פון דעם אופן ווי אזוי מיר האָבן אויפ־גענומען די סיטואציע. אבער אט האָב איך געוואָלט פעסטשטעלן וואָס עס איז פאָרגעקומען, וועגן וואָס עס האָט זיך געהאנדלט אין דער פסיכאלאגישער לאבאָראטאָריע, וואָס האָב איך געטאָן? איך האָב נערעדט וועגן „צוויי" קעסטלאָך, וועגן דער שייכות צווישן „ביידע", מיט אין וואָרט, מיין אייגענע דערקלערונג פון די פאקטן האָט אין א געווישן זינען פשוט קאליע געמאכט דאָס וואָס איך האָב נעוואָלט דערווייזן. איך וויל אלץ כסדר אונטערשטרייכן גאנצע סיטואציעס און באנוץ אזעלכע רייד וואָס פירן ווידער דעם גרעאנק צו די טיילן אין זייער באזונדערקייט. פארוואָס? די וואָס זאגן אז דערין איז שולדיק די טבע פון דער שפראך גיבן בלויז די צווייטע העלפט פונ'ם ענטפער. די טבע פון דער שפראך גופא ווערט באשטימט פון די אינערלאכע מענ־לאכקייטן פון אונזער פסיכישן צונויפשטעל.

וועו מיר האָבן בדעה פעסטצושטעלן א פאקט, הייסט עס אז מיר זוכן אנצוואווייזן אויף עפעס וואָס סטימולירט אונזער דענקען, אדער פילן, אדער ביידע צוזאמען. דער דאָזיקער סטימול

דרוק־פּאָרם, און איז נאָך ניט פילאָמיטיש אין אמת'ן זין פון וואָרט. די פילאָמיטישע טענדענץ אין איר פּוליער פּאָרם איז אייגנטלאָך די, וואָס פירט צו א גאַנץ באַשטימטן ענדלאָכן פּראָדוקט, צום עפֿיזאָד, אָדער צו דער מעשה, וואָס זייערע כאַראַקטער שטריכן זענען שוין אָנגעוויזן געוואָרן אין פריערדיקן קאַפּיטל.

די פילאָמיטישע טענדענץ, אָדער פילאָמיטיע, איז, פונקט ווי די מענטשלאַכע מאָראַל, ניט קיין פּאַרטיקער בנין מיט וועלכן מיר וועלן געבוירן, נאָר עפּעס וואָס וואַקסט און אַנטוויקלט זיך מיט דער צייט. דאָס איז א וואַסערפּאָל אין וועלכן עס באַטיליקן זיך כל'ערליי פּסיכישע שטראָמען וואָס וועלן אָלע געטריבן און נעשטויסן צו איין פונקט. אָבער דער קראַך פונ'ם פּאָל וועט נאָר ניט געמינערט צוליב דעם וואָס די אָנשטראָמענדיקע כוואָליעס קומען פון פאַרשידענע ריכטונגען און זענען אונטערגעוואָרפן די געזעצן פון וואוקס און אַנטוויקלונג. דער פּאַרגלייך צווישן פילאָמיטיע און מאָראָל ליגט ניט בלויז אין דעם נענאָטיוון פּאַרגלייך וואָס ביידע שטעלן מיט זיך ניס פּאָר קיין אייגנעבוירענע פּאַרטיקע בנינים, נאָר אין דעם וואָס ביידע רופן אַרויס מיט דער צייט א כאַראַקטעריסטישן אינערלאָכן „מוי" און באַשאַפן א פּעלד פּאַר נייע פּאַרגעניגנס און נייע ענמת נפש'ן.

ב. דאָס פילאָמיטישע און דאָס פּעסטשטעלעריש

דער פּרימיטיוואָר שפּראַכלאָכער אויסדרוק צעטיילט זיך, אין אלגעמיין, אויף צוויי שטראָמען, פון אין זייט האָבן מיר דאָס דערקלערן אָדער פּעסטשטעלן, און פון דער צווייטער זייט, דאָס דערציילן אָדער פילאָמיטיע. אויף דער העכסטער מדרגה וואַקסט אוים דער ערשטער שטראָם אין וויסנשאַפט, דער צווייטער אין ליטעראַטור. דער אונטערשיד צווישן זיי באַשטייט דערהויפּט אין דעם וואָס בעת דער צווייטער איז א זיגזאג נעבויט אויף א זיגזאג, איז דער ערשטער א זיגזאג געבויט אויף א נלייכער ליניע. לאָמיר דעם דאָזיקן געדאַנק קלאָרער אַרויסבערענגען.

דער עקספּערימענט מיט'ן העלן און טונקלן קעסטל, וואָס איז דערמאָנט געוואָרן אין ערשטן קאַפּיטל, קען אונז דאָ זייער

וואלטן מיר זיך נעראַרפט ריכטן אז בא אט דעם מענטשן זאל זיך אנהייבן א נייער זיגזאג פון געשען. אמת, דער נייער וואלט נעראַרפט זיין גאנץ נאענט פארבונדן מיט'ן פריערדיקן ווי בכלל אלע לעבנס־זיגזאגן זענען פארבונדן און שטעלן מיט זיך פאר אן ארגאנישע גאנצקייט. אבער אין פארגלייך מיט'ן פריער־דיקן וואלט ער נעראַרפט זיין אין גאנצן א נייער טראט אין דער דערפארונג. דערויף וואלטן מיר זיך אפשר נעראַרפט ריכטן, אבער אין דער אמת'ן קומט פאר גאר אן אנדער מעשה.

וואס קומט געווײנטלאך פאר בא א מענטשן נאך אזא ג־ע־שעניש? ער קען קוים איינרוען ביז ער קומט שוין א היים און „פלאצט ארויס" מיט דער גאנצער מעשה, אדער ער באגענגט א פרײנט — מע עס זיין בלויז א באקאנטער און האלב פרעמ־דער — און דערצײלט אים וואס מיט אים האט זיך געטראפן, אדער, אין ערגסטן פאל, גייט ער איבער אין זיין אײגענעם נעראנק, ד. ה. ער דערצײלט זיך אליין, מיט נעווײסע באוואוסט־זיניקע אדער אומבאוואוסטזיניקע ענדערונגען, אלץ וואס ס'איז מיט אים פאַרגעקומען. אז דער פראצעס פון דערצײלן, איינ־שליסנדיק דאס באפארבן און איבערשטעלן, רייסט זיך ארויס און ווערט טעטיק נאך דעם פראצעס פון געשען, דאס איז דאך א נעווײנטלאכע פאסירונג וועגן וועלכער עס קען קיין ספק ניט זיין. עס קען אויך קיין ספק ניט זיין אין דעם אז דאס דערצײלן איז ניט קיין שטילער באשלום אן וועלכן מען קען זיך גאנץ פיין באגיין, נאר אז עס רייסט זיך ארויס מיט דער נאנצער איפולסיווער פרישקייט און געצוואונגנקייט פון א טיפן לעבנס־שטראם. מען קען נאר זאגן אז די דאזיקע טענדענץ — וואס מיר וועלן אנרופן „פילאמיטישע" טענדענץ (פילא — ליבע, מיטאס — מעשה), — ווײזט זיך ארויס בולט נאר אין פאל פון שארפערע זיגזאגן וואו אלע אנגענעבענע סמנים פון א געשעניש זענען שטארק אנזעעוודיק. נאר דאס, וואלט מען לייכט בא זיך געקענט פועלן, איז בלויז אונזערס א פארזען. דאַרט וואו די פילאמיטישע טענדענץ ווײזט זיך ניט קלאר ארויס איז נאך ניט קיין ראיה אז זי איז אין גאנצן ניטא. זי איז דעמאלט בלויז שטארק רעדוצירט צו אן עלעמענטארער אויס־

קאפיטל III

די פסיכאָלאָגיע פון דערציילן

א. דער זיגזאג פון דערציילן

דער געראנק אז דער זיגזאג פון דערציילן איז ניט דער זעלביקער ווי דער זיגזאג פון געשען נייטיקט זיך, דוכט מיר, אין אביסל מער קלארקייט. לאמיר נעמען אזא געשעעניש ווי א מענטש איז בשלום ארויס פון אן אויטאמאביל אומגליק, דא האבן מיר איינגעטליך א גאנץ קלארן כאטש ניט כאראקטעריסטישן זיגזאג פון געשען. קודם כל האבן מיר די אלנעמיינע לאגע — דאס אומגליק, און ממילא דער פארזוך זיך צו ראטעווען. דערנאך קומען פארשידענע האנדלונגען וואס פירן אלץ העכער צום קלימאקס, צום פונקט פון זיין א נעראטעוועטער. אט די האנדלונגען, ווי אויפכאפן זיך פון פלאץ, שפרינגען, לויפן א. א. וו. שטעלן מיט זיך פאר די ליניע וואס פירט ארויף צום שפיץ פונ'ם זיגזאג. דערנאך קומען די ענדלאכע האנדלונגען וואס אויף דער פסיכישער זייט דריקן זיי זיך אוים אין די פריידיקע געפילן וואס מענטשן לעבן איבער בעת זיי ראטעוועט זיך פון אן אומגליק.

אמת, אין דער ווירקלאכקייט זענען די ליניעס פונ'ם זיגזאג ניט נעווען אזוי קלאר און בולט, זיי זענען מטושטש נעווארן פון די אלע כסדר'דיקע אינדרוקן וואס רייסן זיך פון אלע זייטן און זענען דירעקט און אומדירעקט פארבונדן מיט יעדער געשעניש. דער דאזיקער ענין איז דאך שוין פריער דערמאנט נעווארן. אבער דא האבן מיר איבערנעגעבן דעם כאראקטער פון דער געשעעניש אויף וויפיל דאס איז נאר מעגלאך.

די לעצטע באוועגונגען, די ליניע וואס ציט זיך אראפצוצו, שטעלן מיט זיך פאר דעם סוף פון דער געשעעניש, און איצט

העלדן אין געשטאלט פון זאכן און חיות זענען סוף כל סוף פאר־
שטעלטע מענטשן. און דאס מוז אזוי זיין, ווי עס וועט נאך
קלארער ווערן בעת מיר וועלן זיך פארטיפן אין דער פסיכאלאגיע
פון דערציילן.

דער צווייטער אן אפגעזונדעטע דרויסנדיקע לאגע. די ענדערונגען וואס מיר זוכן דעמאלט צו פארווירקלאכן האבן א שייכות צו דער דרויסנדיקער לאגע, בעת דעם „איך" ווילן מיר אויפהאלטן אומפארענדערט. וואר איז דען ניט באקאנט מיט די פערזענלאכע און נעזעלשאפטליכע צרות צו וואס דאס פירט? וואר וויים עס ניט אז בא קאנפליקטן זוכן מיר תמיד א דרויסנדיקע שולד און פארנעסן אן דער ראלע פון אונזערע אייגענע נעוואוינהייטן אין די דאזיקע קאנפליקטן?

אין אזעלכע פארצווייפלטע מאמענטן ברענגען אונז די איבערלעבונגען פון מעשות, טרייסט און האפענונג. אין דער מעשה איז כמעט אלץ עקספערימענט. דא זעען מיר ניט בלויז דעם פראדוקט נאר אויך דעם מעכאניזם וואס שאפט אים. דא ווערן די „„פארענטפערטע קשיות" נאכאמאל אויפגעהויבן, פעלערן, עולות, פארברעכנס, חסרונות, דערגרייכונגען, טובות, מעלות — אלץ, אלץ ווערט בעסער אפגעשאצט, און ניט בלויז פארדאמט אדער גלויבט. צו זען די עקספערימענטאלע זייט פון די לעבנס־פראצעסן איז פון גרויסער וויכטיקייט פאר אט די פראצעסן גופא. דאס אלץ ווערט פון אונז פארשטעלט אין דער געשעענישן צוליב די נעוואוינהייט־רעלסן אויף וועלכע זי איז געצוואונגען זיך צו באווגען און ממילא אויך צוליב דעם וואס פארקומענדיקע ענדערונגען ווערן צוגעשריבן צום „דרויסן" ניט צו זיך. די מעשה אנטפלעקט פאר אונז די דאזיקע פארהויענע וויכטיקייט, ברענגט אונזער הארץ און אונזערע בליקן נענטער צו אונזער אייגן לעבן.

אז מעשות קענען בלויז האבן צו טאן מיט מענטשן און מענטשלאכע ענינים, איז אפשר טעארעטיש נאך ניט קלאר פון דעם וואס דא איז שוין געזאגט געווארן וועגן דער טבע פון דער מעשה. דער פאקט אבער לאזט ניט איבער קיין פלאץ פאר חלוקי דעות. אין יעדער מעשה מוז דער מענטש שפילן די הויפט ראלע, א מעשה וואס באהאנדלט בלויז זאכן, אדער חיות, אדער בכלל דאס וואס זעט ניט אויס צו זיין דירעקט מענטש־לאך, איז בלויז „קאמופלאזש". אזעלכע מעשות זענען אזוי דורך און דורך אנטראפאמארפיש, אזוי מענטשן־ארטיק, אז די אלע

די באשרייבונג דריקט אויך אויס דאָס סאָנסענקוועניצע֫לע פון אן אקט אין שייכות צום מענטשן, ווי מיר קענען דאָס זען פון די פריער געבראכטע ביישפיל֫ן. די גאנצע וועלט, מיט אל֫ע אירע אָרגאנישע און אומאָרגאנישע איינצל֫הייטן, ווערן מיטשפיל֫ער אין דער דראמע און זאָגן אָפט אָן, אויף אן אומדירעקטן אופן, בשורות פון שפּעטערדיקע רעזול֫טאטן. אויף אזא֫ן אופן ווערט, דורך דער באשרייבונג, די אויפמערקזאמקייט צוגעשמידט צו דער זיגזאג פאָרם, וואָס איז אזוי וויכטיק אינ֫ם מעשה־גענוי.

א געשעעניש איז אין א גאנץ טיפן און עכטן זינען אן עקספּערימענטאל֫ער פאָרזוך. יעדער טראָט איז א פּראָבע. מיר גייען אין א געוויסער ריכטונג, און גייענדיק זוכן מיר פעסט־צושטעל֫ן צי די דערגרייכטע רעזול֫טאטן זענען גינסטיקע אָדער אומגינסטיקע. און דער כאראקטער פון די רעזול֫טאטן באשטימט די ענדערונגען וואָס דארפן געמאכט ווערן סיי אין די ספּעציפישע איינצל֫הייטן פונ֫ם גאנג, סיי אין דער אל֫געמיינער ריכטונג. פּאַרשטייט זיך אז יעדער טראָט אין ל֫עבן ציט זיך אויף דער ל֫יניע פון איינגעווא֫רצל֫טע געווואוינהייטן. אָבער די געוואוינהייטן גופא זענען אייגנטל֫אך רעזול֫טאטן פון אייגנגעענע בענע עקספּערימענטן. מיר פרענן וועגן זיי קיין קשיות ניט, ווייל מיר הא֫לטן די דאָזיקע קשיות פאר ל֫אנג פאַרענטפערטע.

אויף אזא֫ן אופן האָבן מיר די גרויסע נוצן פון געוואוינהייטן, ווייל זיי מאכן מענל֫אך אז מיר זא֫לן בכל֫ל קענען אָנגיין מיט די אונטערנעמונגען פון ל֫עבן. פון דער אנדערער זייט האָבן מיר פון זיי גרויסע צרות, ווייל די ל֫אנג פאַרענטפערטע קשיות זענען דאָך אין דער אמת֫ן ווייט ניט קיין פאַרענטפערטע. יעדע נייע ל֫אגע פאָדערט א נייע רעאָרגאניזאציע פון שייכות־סיסטעמען וואָס די א֫לטע געוואוינהייטן האָבן ניט געקענט פאַרויסזען, און פאר וועל֫כער זיי זענען ניט גרייט. אין אזעל֫כע מאָמענטן זוכן מיר צוצושרייבן די דורכפא֫ל֫ן ניט צו אונזערע אייגענע געוואוינהייטן אין האַנדל֫ען אָדער דענקען, נאָר צו עפעס א זייטיקן מאָמענט אין דער דרויסנדיקער ל֫אגע. דאָס פירט דערצו אז מיר זא֫לן אריינברענגען א שפּא֫ל֫טונג אין דער וועל֫ט פון געשעעניש: פון איין זייט אן אָפּגעוונדעטער „איך" און פון

„דער מענטש, וואס האט דעם דאזיקן וועג געשניטן, האט ניט געהאט דאס גלייכקייט אין זיינע פים; געשניטן א שטיקל וועג, זיך אפגעשטעלט, געקוקט צוריק, און נאך דעם, ניט ווילנדיק, וויטער אננעהויבן צו האקן דעם וועג."

אויף אזא'ן אופן געפינען מיר גאר אין אן אומשולדיקער, אין פלוג אומוויכטיקער, באשרייבונג, אן אויסדרוק פון א לעבנסגאנג, א בליק אויפן גאנצן מעשה־זיגזאג פונ'ם ראמאן. די באשרייבונג — וועלכע איז אין דער געשעעניש אין גאנצן ניטא — איז דער בעסטער באוויז אז דער מעשה־זיגזאג איז ניט קיין קאפיע פון פארגאנגענע נעשעענישן, נאר איז אן איצטיקער דינאמישער פראצעס, א לעבנס־זיגזאג פונקט ווי אלע אנדערע זיגזאגן אין מענטשלאכער טעטיקייט, כאטש ער ציט זיין יניקה פון אט די פארגאנגענע נעשעענישן. דאס וואס דאס איינגעשאפט ווארט איז פאר'ן הויפטוואָרט, דאס איז די באשרייבונג פאר'ן עפיזאד אדער פאר דער מעשה. די פארשידענע טיילן פון א זיגזאג באוועגן זיך אין א כסדר'דיקער צייט־אדרענונג וואס באשטימט זייער נאענטקייט אדער ווייטקייט פונ'ם לעצטן אקט, פונ'ם פינאל. אט די כסדר'דיקע צייט פאזיציעם פון האנדלונגען אין דער געשעעניש, ווערן אפגעשאצט פון שטאנדפונקט פון זייער ווערט פאר דעם גוטן אדער שלעכטן סוף פון דער נאנצער סעריע האנדלונגען. אבער דער ווערט, פון שטאנדפונקט פון ווייטן ציל, ווערט פארטונקלט אין דער געשעעניש, ווייל די נייגעבוירענע צילן און צוועקן פארנעמען די נאנצע אויפמערקזאמקייט. אין דער מעשה אבער ווערן די ווייטע צילן קיינמאל ניט ארויסגעלאזן פון אויג. און יעדער פונקט, יעדע פאסירונג, איז ניט בלויז א פונקט אין צייט און ניט בלויז א פונקט פון א נאענטן ווערט, נאר דער עיקר א ווערט־פונקט אין שייכות צום ווייטן ציל. און די אפשאצונג פון יעדן פונקט איז לויטן שטח וואס צווישן אים און דעם פינאל. די באשרייבונג איז איינס פון די וויכטיקסטע מיטלען אויף אונטערצושטרייכן דעם ווערט פון די טיילן פונ'ם שטאנדפונקט פונ'ם נאנצן. זי ווייזט אן אויף קוואליטעט דארט, וואו פריער האט זיך אפט ארויסגעזען בלויז פונקציע.

זיך שווערן אייביקע לידע, און נעמען פאר ערות די לבנה און די שטערן. אפילו אין אמת קינסטלערישער ליטעראטור איז אט די טבע פון באשרייבונגען אפט מאל זייער קלאר און בולט. עס זענען שוין היינט ארויס פון דער מאדע די ביימער וואס „דאוונען מנחה", אבער דאס איז דערפאר ווייל עס איז שוין אויך ארויס פון דער מאדע די אידיליש־עשע פרומקייט און די פרומע אידילישקייט פון ש׳ שטערנ, פאר וועלכן די דאזיקע ביימער זענען נעווען אזא פאסיקע ראם. אבער כאטש די קינסטלערישע ליטעראטור האט ליב דעם אומדירעקטן וועג, די זייטיקע סוגעס־טיע און דעם שטילן וואונק, פון דעסטוועגן איז אפילו דא ניט שווער צו כאפן דעם אינסטרומענטאלן כאראקטער און דעם מענטשלאכן מיין פון דער באשרייבונג.

דער דאזיקער נעדאנק נעפינט זייער א פיינעם ביישפיל אין ש׳ אינ׳ם אופן ווי אזוי ראבאי הייבט אן זיין ווערק „דער פאם פון ים".

„פון ביידע זייטן טשייפל הילער וועג לויפן צעוואנדערפענע, פארפלאנטערטע און קרומע, אויסגעבויגענע וועלדלאך.

„שמאל און קרום און אויסגעבויגן איז דער וועג.

„גייט מען מיט דעם וועג, דאכט זיך, אז אן דאנט, ווייט, האקט ער זיך אפ און עס הייבן זיך אן וועלדער."

וואסער שייכות האט דאס אלץ צו דער מעשה? עס איז קלאר אז דער לייענער, אפילו דער ענינטסטער לייענער קען ניט תמיד אויסגעפינען די ספעציעלע אסאציאציעס פון ש׳ שרייבער, כאטש ער מעג זיכער זיין אז אזעלכע אסאציאציעס זענען געווען. אפילו דער שרייבער אליין קען אמאל האבן בלויז א טונקעלע ענונג פון זיינע אסאציאציעס וועלכע ער האט געהאט בעת ער האט געשריבן. צו זאגן דא אז מסתמא האט ראבאי אזוי געזען דעריבער האט ער אזוי געשילדערט, איז לחלוטין קיין תירוץ ניט, אויב מיר האלטן זיך באם פריער אויסגעדריקטן שטאנדפונקט אז דער זינזאג פון דערציילן איז ניט דער זעלביקער ווי דער זינזאג פון געשען. אבער גראד אין דעם פאל העלפט אונז ראבאי אליין ארויס. אט וואס ער שרייבט ווייטער:

„און בלייבט מען אזוי שטיין אין מיטן וועג, מען פאר־מראכט זיך!

אין געשעענישן." *) בכלל, אלץ וואס ווערט געזאָגט פון רעטאָ־ריקער וועגן דער נייטיקייט פון שטענדיקער באוועגונג, קלימאקס און אנטיקלימאקס קומט זייער נאָענט צו דעם וואָס כיר האָבן דאָ כאראקטעריזירט ווי לעבנס־זיגזאג אין ליכט פון א פסי־כאָלאָגישער אנאליז פון די פונקציאָנעלע שייכות'ן צווישן מענטש און וועלט.

ה. די ראָלע פון דער באשרייבונג

דאָס אָפּשטעלן זיך כסדר אויפ'ן עפּיזאָד, און אויפ'ן זיג־זאג סקעלעט וואָס דאָס הייסט, סוף כל סוף, אויפ'ן ספּור המעשה, וואָלט געקענט אויסקומן ווי א סתירה צום פּשוט'ן פאקט וואָס באשרייבונגען שפּילן א גוואַלטיקע ראָלע אין יעדער כעשה. אמת, אין דער געשריבענער מעשה פּארנעמט זי א גרעסערן פּלאַץ ווי אין דער מינדלאָך דערציילטער.אָבער אומעטום שפּילט די באשרייבונג א גרויסע ראָלע. אזא טענה קען אָבער בלויז נעבויט זיין אויפ'ן גלויבן אז באשרייבונגען, למשל נאטור־באַ־שרייבונגען, אין א מעשה האָבן א ריין אָביעקטיוו מאָלעריש ווערט. אָט זעט דער שריבער א וואַלד, א בארג, א טייך, א הויז, ווי ער זיי באשרייבן. אָבער דאָס איז זייער ווייט פונ'ם אמת, א שריבער שילדערט ניט אזוי זיך, אין „קאָלטן בלוט", צוליב דער שוינקייט פונ'ם בילד, נאָר ווייל ער זעט אין, קלאָר אָדער אומבאשטימט, אז די שילדערונג וועט בולט'ער ארויס־ברענגען דאָס מענטשלאכע אקטיווע לעבן מיט וועלכן ער ווייל אונז באקענען. אין פּרימיטיוון שונד זעט זיך דאָס זייער שארף ארויס. דאָרט, וועו עס נעמט אויסברעכן א שטורם, מיט בליצן און דונערן און שלאָקס רעגנס, קענט איר זיכער זיין אז באַלד וועט פּאסירן עפּעס אן אומגליק מיט עמיצן פון די העלדן, און דער צושטאנד פון וועטער וועט נאָך שארפער ארויסברענגען דאָס בילד פונ'ם אומגליק. טאָמער, פּארקערט, באשרייבט דער שונד־שריבער א שיינע לבנה־נאכט, קענט איר שוין זיין זיכער אז באַלד וועט זיך באווייזן דאָס פּארליבטע פּאָרל און זיי וועלן

*) The Working Principles of Rhetoric. J. F. Jenung, p. 514.

טאַרישע פיגור פון אלע שייכות'ן וואָס זי האָט מיט'ן גאנצן געוועב אין וועלכן זי איז פאַרפלאָכטן, און טייטלען אויף איר מיט די פינ־ גער, הייסט אייגנטלאַך שערפן אי דעם גאנצן אינהאַלט, אי די פי־ גור ווי א פונקציע פון א דערציילט לעבן. עס איז פונקט ווי די טבע אָפּצוריסן יעדעס שיינע בלימל און אריינשטעקן עס אין דער קלאפּע. אזוי ווי א בלימל קען געפינען א תקון נאָר אין דער קלאפּע פון א מענטשלאכן ראָק. *)

די מעשה ווייזט מיט א באַוונדער קלאָרקייט א לעבנס־ זיג־ זאג וואָס גרייכט ווייטער, דרינגט טיפער און נעמט ארום מער ווי וועלכער ניט איז עפיזאָד קען עס דערוויזן. זי פארנעמט א גרויסן צייט־אָפּשניט, איז אָן א שיעור קאָמפּליצירט, טראָגט אין זיך א קריטישע לעבנס־וויכטיקייט און פאַרקערפערט די געשפאַנטקייט פון א כסדר שטייגנדיקן, ענערגיע־פולן לעבנס־זיגזאג. „די ערשטע פאָרערונג אין א דערציילונג — גיט דזשענאָנג אן עצה די שרייי־ בער — איז אז מען זאל שטענדיק האלטן פאר די אויגן דעם סוף, און יעדע טייל זאל לויט איר פּאָרם און פּראָפּאָרציע, האָבן א מער אָדער ווייניקער שייכות צו אים. א וועלכער ניט איז לעצטער רעזולטאט הענגט אין דער לופט, און איבט אוים זיין צויבער אויף יעדן ווייטערדיקן שריט... עס איז געשפאַנט־ קייט, דערוואַרטונג, אויף א גרויסן מאַסשטאַב, און אויסגערדיקט

*) ג. סטענלי האָל דערציילט אַז באַם עקזאַמינירן א קאַנדידאַט פאַר דאָקטאָר דיפלאָמע, האָט ער, דער קאַנדידאַט, געענטפערט אויף א סך פראַגן וועגן פאָרמען בא לוקרעציוס'ן, אָבער ווען מען האָט אים געפרעגט צו לוקרעציוס איז געווען א דראַמען־שרייבער, היסטאָריקער, דיכטער, אָדער פילאָזאָף האָט ער ניט געווואוסט וואָס צו ענטפערן, און זיין פּראָפעסאָר האָט געהאלטען די פראַגע פאַר אן אומגערעכטע. האָל האָט אַמאָל באַזוכט א קלאַס פון נייגיז תלמידים אין א מיטלשול. זיי האָבן געלערנט שעקספּיר'ס אָטעלאָ. קיין אייגער האָט ניט געוואוסט מיט וואָס די מעשה האט זיך געענדיגט, ווייל זייער אויפמערקזאַמקייט איז כסדר געצויגן געוואָרן צו די ווערטער. האָל באַמערקט אז „א סך קאַטעדרעס פון ענגליש ווערן אָנגעפילט פון מענטשן וואָס זייער באַקאַנטשאַפט מיט ליטעראַטור איז זייער באַגרענעצט, וואָס ווילן זיין לינגוויסטיש און ניט ליטעראַריש, און דאָס איז אמת אפילו בנוגע אלטע שפראַכן".

Adolescence, Vol. II., p. 460.

אין אט דעם פראצעס.*) דאס ספעציפישע דערציילעריש באוואוסטזיין צייכנט זיך אוים דערמיט וואס עס שפילט פאנאנדער אויף דער פסיכישער פלאך געשעענישן, וואס האבן שוין זייער באוועגונג פארענדיקט אין דער פיזישער וועלט. די דאזיקע צוזאמענשפיל פון'ם איצטיקן פסיכישן אין דעם פארגאנגענעם פיזישן גיט דעם כאראקטעריסטישן דערציילעריש באוואוסטזיין אי זיינע ווירקלאכע אי זיינע פאנטאסטישע זייטן; עס שאפט זיך א סינטעז פון ביידע, און עס מאכט נישט אוים צי עס שטייט ווירקלאך א געשעניש הינטער דעם עפיזאד אדער ער וועלט איבערגענעבן „אזוי ווי" אן אמת'ע מעשה.

פון דעם וואס ס'איז נעזאגט געווארן אין ערשטן קאפיטל וועגן שפראך בכלל קען מען זען וואסער מערקווירדיק צוגעפאסטער אינסטרומענט זי איז פאר די צוועקן פונ'ם עפיזאד. דאס ווארט מיט זיינע בריט־פארצווייגטע שייכות'ן, מיט זיין זינען, מיט זיינע סאציאלע אימפליקאציעס, מיט זיין גלייכצייטיקער פארגלייווערטקייט און באוועגלאכקייט, — נאר אן אינסטרומענט מיט אזעלכע זעלטענע מעלות האט געקענט ווערן דער עלעמענט פונ'ם געווענב פון אן עפיזאד, וואס דארף שפעטער צונויפשטעלן דעם וואונדערלאכן ארגאניזם פון א מעשה. אבער עס דארף זיין קלאר אז די מעשה קען באין אופן ניט רעדוצירט ווערן צום ווארט; אז דאס ווארט אין שייכות צו דער מעשה איז פונקט ווי די שפירונג אין שייכות צום גאנצן פסיכישן לעבן. בלויז א פארטיקער, דינאמישער לעבנס־זינזאג קען אויפבויען דעם גרויסן, ווייט־גרייכנדיקן זינזאג וואס רופט זיך מעשה. וועו מען פאלגט נאך די געוועצן און כללים אויף וואס די רעטארריקער שטעלן זיך אזוי פיל אפ, באמערקט מען ווי נערעכט זיי זענען צו יערן פרט און ווי אומגערעכט צום גאנצן; ווי גוט זיי פאסן אויף די אברים און ווי שלעכט דעם ארגאניזם. אלע באטראכטונגען וועגן ווערטער און זאצן און פארגראפן און רעטארישע פיגורן פירן בלויז, אין בעסטן פאל, צו א בעסערער אפשאצונג פון ווערטער, זאצן, פארגראפן און רעטארישע פיגורן. אבער ניט מער. די געוואוינהייט אפצוווונדערן א געלונגענע רע־

*) זע קאפיטעל 8.

דער טערמין איז פריער דעפינירט געוואָרן. אט די שפראכלאך אויסגעדריקטע געשעעניש וועלן מיר רופן עפיזאדן. און די דאזיקע עפיזאדן זענען די צעלן אדער עלעמענטארע איינסלאך פון וועלכע עם ווערן צוזאמענגעשטעלט מעשיות.

דער עפיזאד, זייענדיק א שפראכלאך נעשאפענע זיגזאניש אייגקייט, האט די מעגלאכקייט אין גאנצן דורכצולאזן אומדירעקטע פרטים, און קען זיך ציען אן יעדער איבערריסונג אדער אפניינונג אין שטייגנדיקע און פאלגנדיקע לויעם, אין דער זיגזאג פארם. אויף אזא'ן אופן ניט אונז דער עפיזאד עפעס אזעלכעס וואס איז, אין בעסטן פאל, צעשוואומען און אומקלאר אין דער געשעעניש גופא. דאס איז אבער דאס מינדסטע מיט וואס דער עפיזאד איז אנדערש פון דער געשעעניש. א געשעעניש, ווי מיר ווייסן, איז א טעטיקייט, א פאסירונג אין דער פיזישער ווירקלאכקייט. וואסער שייכות האט דער עפיזאד צו אט דעם פאקט? קען מען דעפינירן דעם עפיזאד ווי א געשעעניש אויף דער פסיכישער פלאך? דער נעווייגטלאכער שטאנדפונקט, פון וועלכן מענטשן קוקן אויף עפיזאדן און מעשות, וואלט אויף דער לעצטער פראגע געענטפערט מיט א זיכערן „יא", דאס איז דאך אייגנטלאך דער בליק אז א מעשה איז אן אפשפיגלונג פון לעבן. כאטש, דעם אמת נעזאגט, איז שווער צו פארשטיין פארוואס מענטשן זאלן זיך אזוי שטארק רייסן צום „שפיגל", בעת זיי קענען האבן דאס לעבן אליין. דער דאזיקער בליק פארזעט דעם אומגעהייער וויכטיקן פונקט אז אן עפיזאד, אדער א מעשה, איז א נייע און אייגנארטיקע שייכות־סיסטעם. און אט דאס נייע וואס ווערט ארויסגעבראכט אין דער ארגאנזירונג פון געשעעניש־פרטים פלוס נייע צוועקן, פלוס אוסטייטשונגען, פלוס שפראך בכלל, אט דאס איז, און דארף זיין, פאר אונז, דאס וויכטיקסטע אין דעם עפיזאד און אין דער מעשה. אן עפיזאד קען דעריבער בשום אופן ניט דעפינירט ווערן ווי א געשעעניש אויף דער פסיכישער פלאך. וואָרים סיי געשעעניש פון דער פיזישער ווירקלאכקייט, סיי פון דער פסיכישער (למשל די ווילדע פאנטאזיעס מיט וועלכע עם טראגט ארום א משוגענער), שטעלן מיט זיך פאר איבערלעבונג־נען אין מאמענט פון איבערלעבן, בעת עפיזאד איז אן איבערלעבונג אין מאמענט פין דערציילן, מיט אלע עלעמענטן וואס גייען ארויס

זעלטן באוואוסטזיניק וועגן דעם. אט למשל וויל איך אוועקגיין פון מיין היים און גרייט זיך צו זאגן „א גוטן טאג". דערזע איך דאס פייכטע וועטער אין דרויסן, נעם איך זוכן די קאלאשן, גיי איך ארויס, גרייט איך זיך גוט צו פארמאכן די טיר, וועלכע עפנט זיך צו לייכט אויף פון ווינט. איידער איך גיי ארויס אויף דער גאס, בין איך שוין ווידער גרייט אריינצוקוקן אין בריף־קעסטל, און אזוי ווייטער, ביז אן אויפהער. אט די דערשיינונגען: דאס נעזעגענען זיך, די קאלאשן, די טיר, דאס בריף־קעסטל, דאס זענען דאך אלץ די אויבערשטע שפיצן פון זיגזאגן. אבער איך לעב אזוי טאג אין, טאג אויס און כאפ נאר ניט אין דער דערפארונג גופא דעם זיגזאג כאראקטער פון לעבן. מיר דערפילן אים בלויז בא גרויסע גע־שעענישן, מיט א באזונדערם שארפער געשפאנטקייט און וויי־טגרייכנדיקער לעבנס־וויכטיקייט. און אויך דארט איז ער ניט קלאר נענוג, ניט בולט נענוג, צוליב דעם האלב פון מיליאנען זייטיקייטן וואס אטאקירן אונז פון אלע ריכטונגען. מיר קענען זיך ניט אפ־שטעלן אים צו באטראכטן; א געשעענים אין דער צייט פון געשען קען ניט אביעקטיווירט ווערן, ווייל דעמאלט וואלט זי אויפנעהערט צו ווערן פאר אונז דאס וואס זי איז. דאס אביעקטיווירן זי, דאס טראכטן וועגן איר, פירט אונז אריין אין אן אנדער לעבנס־ספערע, מיט אנדערע פארלאנגען, אנדערע אמביציעס, אנדערע ריכטונגען. נעשעענישן מיט אלע זייערע פרטים פארטרינקען דעם פלאן, דעם סקעלעט פונ'ם זיגזאג. א נראפישע פארשטעלונג פון נעשעענישן וואלט אין גאנצן געדארפט פארבאלגן דעם ארויסהייבנדיקן זיגזאג־מאמענט, וואלט נעדארפט אנטפלעקן פינטעלאך, שטריכן, לויפעם און מטושטוש'ע זיגזאגן וואס ציען זיך פון ערגיץ וואו צו ערגיץ וואו, מיט אפווייכונגען בא יעדן פונקט אין פארשידענע ריכטונגען. עם וואלט נעדארפט זיין א פיגור וואס זאל צעמישן דעם נעזעצטן שכל און פארלויזירן די שפראך.

דאס ברענגט אונז צום פונקט אז מיר דארפן אין זינען האבן ניט קיין נאקטע געשעענישן — וואס וואלטן, אגב, אן שפראך ניט געקענט האבן דעם פולן באטייט וואס זיי האבן אין דער מענטש־לאכער וועלט — נאר דערציילטע, שפראך־באקליידטע זיגזאגן, וואס טראגן אין זיך אלע וויכטיקסטע סמנים פון געשעענישן, לויט ווי

אבער מען קען זיי ניט מיטטיילן. ווייל כדי איבערצוגעבן א גע־
שעניש מוז מען אנקומען צו שפראך, און שפראך גיט, ערשטנס,
ניט איבער אלץ וואס ס'איז פארגעקומען און, צווייטנס, גיט זי ניט
איבער די כסדר'דיקע מדרגות, אין דער ארדענונג אין וועלכער זיי
האבן זיך אפגעשפיגלט אין דער ווירקלאכקייט. וואריס איבערגעבן
אדער דערציילן א געשעניש איז דאך אליין אויך א זיגזאג פראצעס
מיט אן אנהויב, א פלאן, א צוועק א. א. וו. דאס איז א זיגזאג וואס
פארקערפערט זיגזאגן אין שפראכלאכער פארם. דער זיגזאג פון גע־
שען איז דעריבער ניט דיזעלביקע זאך ווי דער זיגזאג פון דער־
ציילן; ממילא איז אוממעגלאך אז די ליניעס פונ'ם צווייטן זיגזאג
זאלן פונקט בא פונקט צונויפפאלן מיט די ליניעס פונ'ם ערשטן.
א חוץ דעם זוכט אפט דער דערציילער באוואוסטזיניק אפצוואווייכן
פון א מעגלאכן צונויפפאל אויף דעם אדער יענעם פונקט. דער
פאקט וואס יעדער זיגזאג שליסט אין אן ארבעט־פלאן, הייסט
דאך אז די פארשידענע טעטיקייטן אויף דער נאנצער שטייגנדיקער
ליניע ווערן אפגעקליבן אין הסכם מיט'ן צוועק וואס זיי דארפן
דינען. אויב אבער דער זיגזאג פון דערציילן איז אן אנדערער פונ'ם
זיגזאג פונ'ם געשען, קענען דאך ממילא די אפגעקליבענע איינצל־
הייטן ניט זיין פונקט די זעלביקע סיי לויט זייער אינהאלט, סיי
לויט דער ארדענונג אין וועלכער זיי ווערן אוועקגעשטעלט.

עס איז ניט נייטיק דא ארייצוגיין אין וועיטערדיקע פרטים
פון דער דאזיקער וויכטיקער דערשיינונג, ווייל דאס נעהערט שוין
איינגנטלאך צו דער פסיכאלאגיע פון דערציילן וואס וועט נענויער
באטראכט ווערן אין קומענדיקן קאפיטל. דא איז בלויז פאר אונז
וויכטיק אונטערצושטרייכן, אז געשעענישן וואס ווערן פארקער־
פערט אין שפראך זענען ניט די זעלביקע דערשיינונג ווי די גע־
שעענישן גופא. די פריערדיקע כאראקטעריסטיק פון א גע־
שעניש איז אין דער אמת'ן נעווען א גרויזאמע פאראיינפאכונג פון
דעם וואס געשעענישן זענען טאקע אין דער אמת'ן. פאסירונגען
אין דער וועלט האבן כסדר דעם זיגזאג כאראקטער פון א שטייגנ־
דיקער ליניע, א העכסטן פונקט און אן אראפנייענדיקער ליניע, ד. ה.
א מין פאנאנדערלאזן פון דער געשאפענער פסיכאפיזישער ארגא־
ניזאציע, און א צוגרייטונג צו וווייטערדיקע זיגזאגן. אבער מיר זענען

גופא א ווירקליכקייט וואס כאראקטעריזירט זייער אינערלעכע טבע, נאר די ווירקליכקייט וואקסט ארויס פון דער שייכות וואס עקזיס־טירט צווישן אלע באטייליקטע. מען קען דעריבער ניט אויסרעכענען פאסירונגען און זאגן, אז די און די זענען ווירקליכקע און דערפאר זענען זיי געשעענישן, און די אנדערע זענען עס ניט. דאס וואלט לחלוטין ניט אמת געווען. די זעלביקע פאסירונג קען אמאל זיין ווירקליך און אמאל ניט, אמאל מער קאמפליצירט און אמאל ווייניקער. נעמט דעם ביישפיל מיט די קאלאשן און גלייך זעט מען ארויס דאס וואס איך האב דא נעזאגט. שטעלט זיך פאר אז דער מענטש וואס זוכט די קאלאשן לוידט פון רומאטיזם, און א נאס וועטער — וועו ער זאל זיך מיט קיין קאלאשן ניט באזארגן — קען פאר אים הייסן א צעשטערונג פון א סך ווירקליכקע פלענער צוליב קראנקייט, — שטעלט זיך פאר די לאנג אויף אזאן אופן, און דער כאראקטער פונ׳ם אנגעוויזענעם זיגזאג איז שוין אין נאנצן נעביטן פונ׳ם אנהייב ביז׳ן סוף. די צוגרייטנדיקע באוועגונגען, דאס זוכן, דאס דערגרייכן, אדער דורכפאלן, די ענדלאכע באפרי־דיקונג און, ספעציעל, די אנטוישונג, — אלץ, אלץ האט שוין נאר אן אנדער כאראקטער; דער וואוקס סיי אין קאמפליצירטקייט, סיי אין ווירקליכקייט איז אומגעהייער. פון אן אומווירקליכקער קלייני־קייט ווערט א נעשעענים. נאטירלאך, אין דעם פאל לינט די ווירקלי־קייט בלויז אין דורכפאל, ווייל נאר דעמאלט קען נעמאלט זיין אז דער דאזיקער זיגזאג זאל אין זיך טראגן א לעבנס־ווירקליקייט. דא זעט זיך שוין ארויס אין איין וועג וואס עס דארף פארשטאנען ווערן אונטער „ווירקליקייט". א לעבנס־ווירקליקער זיגזאג איז אזא וואס זיין לעצטער פועל יוצא ברענגט מיט זיך מער אדער ווייניקער ווירקליקע קאנסעקווענצן אין לעבן.

ד. עפיזאדן און מעשיות.

דא האב איך לעת עתה איבערגענעבן ניט דעם פולן אינהאלט פון א געשעענים, נאר בלויז איר סקעלעט. זאל גלייך פארשטאנען ווערן אז נעשעענישן איז אוממעגלאך צו באשרייבן און פונקט אזוי אוממעגלאך זיי איבערצוגעבן. נעשעענישן לעבט מען איבער,

זיך ארויסגעריסן אין אפענעם לעבנס־פעלד, איז מער אדער ווייניקער קאמפליצירט און טראגט אין זיך א געוויסע לעבנס־וויכטיקייט, — דעמאלט באקומען מיר דאס וואס מיר רופן אן א „ג ע ש ע ע נ י ש". א געשעענים, זאגן ווערטער־ביכער, איז דאס, מיט וואס א טעטיקייט, אדער א סעריע האנדלונגען, ענדיקט זיך. און דאס איז א גאנץ ריכטיקע דעפיניציע, ווען מיר האבן אין זינען די אויסטייטשונג וואס איז דא געגעבן געווארן, אן אויסטייטשונג וואס לאזט ניט דעם „ענדיקט זיך" זיך אפריסן פון דער גאנצער סיסטעם פון וועלכן ער איז א נאטירלאכער פועל יוצא. געשעענישן וואלטן דעריבער נראפיש געקענט פארגעשטעלט ווערן ווי א ריי זיגזאגן פון וועלכע יעדער האט זיך זיין באזונדערן כאראקטעריסטישן גאנג און אן אייגענע הויכקייט צו וועלכער ער שטייגט. אבער אלע צוואמען האבן זיי אין ריכטונג און אין העכסטן דערגרייך־פונקט. קיין גלייכע ליניעס זענען אין גאנצן ניטא, ווייל דאס וואס וואלט געדארפט זיין א ליניע ווערט צוזאמענגעשטעלט פון קלענערע זיגזאגן, און די קלענערע פון נאך קלענערע, א. א. וו. דא האבן מיר פאר זיך לעבנס־זיגזאגן וואס שליסן אין זיך אין קלענערע זיגזאג־סיסטעמען. יעדער זיגזאג האט זיך זיין באזונדערן אנהייב, פלאן, צוועק און ווירקלאכע רעזולטאטן וואס ווירקן אויף די וויטערדיקע זיגזאג סיסטעמען, אבער צוזאמען שטעלן זיי מיט זיך פאר גרעסערע אייגנקייטן לויט דער לעבנס־וויכטיקייט וואס די אונטערנעמונג אנטהאלט אין זיך. סיי יעדער קלענערער זיגזאג, סיי די גרעסערע סיסטעם האבן זייער כאראקטעריסטישן „ארויף" און „אראפ", אפהענגיק אן דער באזונדערער טעג, ראלע, וויכטיקייט, פארבינדונגען, ווירקונגען, א. א. וו. פון יעדן גרעסערן אדער קלענערן זיגזאג. די גרעסערע זיגזאגן זענען די געשעענישן, און זיי דריקן אויס אפענע טעטיקייט, זענען מער אדער וויניקער קאמפליצירט און לעבנס־וויכטיק.

די שטענדיקע שייכות'ן און קענזייטיקע ווירקונגען צווישן מענטשן און דער גאנצער ארומיקייט, דארף מען קיינמאל ניט ארויסלאזן פון זינען. כיר קענען דעריבער ניט צושרייבן די קאמפליצירטקייט און לעבנס־וויכטיקייט פון דער געשעעניש בלויז צו איין צד פון דער שייכות סיסטעם. פאסירונגען טראגן ניט ארום אין זיך

ניזמען פונ׳ם אָרגאַניזם אין געוויסע ריכטונגען. וואָס לענגער די לויף ציט זיך אָן וואָס גרעסער די צאָל ווירקונגען אָן מניעות וואָס רייסן זיך אַריין — אָן וואָס לענגער די לויף ציט זיך אַלץ מער זייטיקע ווירקונגען אָן מניעות רופט זי אַרויס — אַלץ מער ענדערונגען דאַרפן פאָרקומען אין די צוגרייטנדיקע מעכאַניזמען כדי ווי געהעריק גרייט צו זיין פאַר יעדער נייער לאָגע, אָן ממילא ווערן אַלץ מער נייע צוועקן געבוירן.

מיט אַנדערע ווערטער הייסט עס אַז די לויף פון א זיגזאג איז בלויז א רעלאַטיוועך באַגריף. די לויף איז א גלייכע לויף בלויז אין שייכות צו א געוויסן צוועק, אין זיך נופא איז בכלל קיין גלייכע לויף ניטא, אַלץ איז זיגזאג. וועג, למשל, איך ווייל ערגעץ פאָרן אָן גיי קויפן א צייטונג כדי איך זאָל האָבן אין וואָס אַרייננצוקוקן אויפ׳ן וועג, דעמאָלט איז דאָס קויפן די צייטונג א לויף (א מיטל) וואָס ציט זיך צו א געוויסן צוועק. אָבער בעת איך גיי צום פּלאַץ וואו איך רעכן צו באַקומען די צייטונג, דעמאָלט איז דאָס גיין די לויף, און די צייטונג איז דער שפּיץ. די צייטונג איז, אויף אזא׳ן אופן א לויף פון א זיגזאג פונ׳ם שטאַנדפונקט פון מיין פּאָרן, און א שפּיץ פון א זיגזאג פונ׳ם שטאַנדפונקט פון מיין זוכן זי צו באַקומען. וועג איך זאָל למשל באַגעגענען א מניעה, וועג איך זאָל די צייטונג ניט באַקומען דאָרט וואו איך זוך זי, און וועל דאַרפן מאַכן נייע אָנשטרענגונגען זי צו קריגן, דעמאָלט וועט די שפּיץ־זייט פון דער צייטונג אזוי באַהערשן מיינע מאָמענטאָלע פסיכישע פראָצעסן אז די לויע־זייט וועט פאַררוקט ווערן אין הינטערגרונט. אזוי איז איין צוועק מחייב אן אַנדערן, איין אַנשטרענגונג רופט ארויס א נייע אַנשטרענגונג, און עס שאַפט זיך די אַנגעצוינגקייט פון פסיכישן לעבן. דאָס איז אייגנטלאַך א בליק פון אן אַנדער זייט אויף דער אומגעהייער וויכטיקער דערשיינונג פון געשפּאַנטקייט, וואָס איז אַנגעוירט געוואָרן אין פריערדיקן קאַפּיטל.

דער לעבנס־זיגזאג קען, ערשטנס, זיין א דערשיינונג אין דער אַפּענער ווירקלאַכקייט, און קען אויך בלויז פאָרקומען אין געדאַנק. צווייטנס, קען ער זיין אייגנפאַך און אויך קאָמפּליצירט, אין דעם זינען ווי עס איז פריער דערקלערט געוואָרן. איז לאָמיר זיך פאָרשטעלן אז מיר האָבן דאָ צו טאָן מיט א זיגזאג־סיסטעם וואָס האָט

נלייכער אנצוטאן די קאלאשן. די צוגרייטנדיקע באוועגונגען, אדער דער פארלאנג, דאס אוועקלייגן אלע ארבעטן און צוגיין צום פלאץ וואו די קאלאשן נעפינען זיך, אדער דער ארבעט־פלאן, דאס אנטאן די קאלאשן אדער די דערגרייכונג (אדער דאס ניט נעפינען זיי און דער דורכפאל), די שפעטערדיקע באוועגונגען וואס גייען צוזאמען מיט באפרידיקונג אדער אנטוישונג — דאס אלץ שטעלט מיט זיך צונויף א לעבנס־זיגזאג. אבער ער איז מער אדער ווייניקער אייגנפאך, די פארשידענע דערשיינונגען וואס קענען זיך באטייליקן אין דער דורכפירונג אדער דעם דורכפאל פון אזא צוועק (די אדרענונג מיט וועלכער זאכן ווערן נעהאלטן אין דער דאזיקער היים, די צייט זינט די קאלאשן זענען לעצטנס באנוצט געווארן, א. א. וו.), זענען רעלאטיוו באגרענעצטע. פארגלייכט דאס מיט אזא פאל ווי דאס אוילן זיך ערגיץ כדי דורכצופירן א געשעפטלאבע מיסיע, אדער זיך צוגרייטן צו אן אינטערעסאנטן שטודיום, אדער א באזוך בא א וויכטיקן פרויענט, וואס דארף ארויסהעלפן אין א נעוויסן ענין, און די נפקא מינה רייסט ממש די אויגן. דא איז שוין א סך שווערער פארויסצוזאגן ערפאלג אדער דורכפאל, ווייל דא גייען אריין אן א שיעור אייגצלהייטן איבער וועלכע מיר האבן קיין שום קאנטראל ניט. אין דער אמת'ן האבן מיר אין ערשטן פאל אויך ניט צו טאן מיט אן איינפאכן זיגזאג, און די גראפישע פארשטעלונג וואלט געווען א סך נענטער צום אמת ווען מיר זאלן די גלייכע ליניעס פארשטעלן אין דער פארם פון קלייניקע זיגזאגן. די דאזיקע קלייניקע זיגזאגן וואלטן אונז דעמאלט דערציילט פון נאך אזעלכע פראצעסן וואס לויגן אויפ'ן וועג פונ'ם פארלאנג ביז דעם שפיץ (דערגרייכונג אדער דורכפאל). דא אבער איז דער זיגזאג אזא קאמפליצירטער, אז יעדער טראט אויף דער ליניע ביז צום שפיץ נעמט אריין אין זיך א נעוואלטיקע צאל טעטיקייטן און קאנפליקטן. יעדער טראט, הייסט עס, איז פול מיט אנגעצוינגקייט און געשפאנטקייט. וואס צוליב דער גרעסערער אומזיכערקייט אין די רעזולטאטן, סיי פון יערן ווייטער־פירנדיקן טראט, סיי פונ'ם ענדלאכן צוועק, צוליב די גרעסערע צאל שטערונגען וואס מיר קענען באגעגענען אויפ'ן וועג, ווערט שווערער צו ארגאניזירן די נויטיקע מעכא־

ניט בלויז וועגן צוועקן פון פאַרשידענע פראָצעסן, נאָר וועגן אַן אלגעמיינעם גרויסן, אלץ־ארומנעמענדיקן לעבנס־פלאַן, וואָס יעדער מענטש פאַרשאַפט זיך. פונ'ם פריער־דערמאָנטן ארבעט־פלאַן ווערט שוין אן אלגעמיינער לעבנס־פלאַן, דאָס אלץ שפּיגלט גיכער אָפּ די היסטעריש פאַציענטן מיט וועלכע אדלער האָט צו טאָן אויפֿער די נאָרמאַלע, געזונטע מענטשן, וואס האבן אין משך פון לעבן א סך צוועקן און א סך פּלענער זיי צו דערנרייכן.

ג. דער „זיגזאג" פון לעבן

אָט האָבן מיר פאר זיך דאָס בילד פון אן עלעמענטארן לעבנס־פראָצעס. מיר וואָלטן עס גראפיש געקענט פאַרשטעלן אין דער פאָרם פון א זיגזאג וואָס מען קען אָנהייבן אויף דער פסיכישער זייט, מיט א פאַרלאַנג צו עפּעס, דערנאָך שטייגט די לויניע אלץ העכער און העכער אין דער ריכטונג פונ'ם צוועק. דער שפּיץ וואָלט דעמאָלט געווען די דערגרייכונג אָדער דער דורכפאל און די לויניע וואָס ציט זיך אראָפּ פון דער אנדערער זייט שטעלט דעמאָלט מיט זיך פאָר באפרידיקונג אָדער אנטוישונג. דער דאָזיקער פראָצעס קען פאָרקומען אין דער ווירקלאכקייט און אויך בלויז אין גערַאנק, דאָס הייסט אויף דער פסיכישער פלאַך. די אָנהייב באווענונגען און די פאָרשטעלונגען וואס מיר האָבן פון זאכן מאכן מענלאַך אז מיר זאָלן א סך וויכטיקע פראָצעסן קענען דורכגיין און קיין שום אָפּענע האנדלונגען זאָלן ניט געמאכט ווערן. א חוץ דעם קען אזא פראָצעס זיין אויספאַך אָדער קאָמפּליצירט. וואָרים מיר זענען דאָך ניט אליין אין דער וועלט, און אלץ וואָס מיר טוען איז כסדר אָפהענגיק אָן די מילִיאָנען מענטשן, פאסירונגען און זאכן וועלכע קרייצן זיך דורך אין אונזער וועג. אונזער וועג איז בכלל ניט אונזער, ער איז צונויפגעשטעלט פון דער צוזאמען שפּיל פון מילִיאָנען לעבנס־זיגזאגן און מילִיאָנען קאָמפּליקאַציעס וואָס שטאָמען פון זיי אַרויס. אויב מיר זאָגן אונזער וועג, איז דאָס בלויז א פעסטשטעלונג פון א נעוויסן שטאַנדפונקט פון וועלכן מיר קוקן אויף אונזער לעבן אין א באשטימטן מאָמענט. א לעבנס־זיגזאג קען באשטיין פון אזא קלייניקייט ווי, למשל, איך וויל אַרויסגיין אין גאס און כאָפּ זיך אז ס'איז אין דרויסן נאס און אז ס'איז

באוועגונגען וועט ער דאך ניט קענען באמערקן אז אין אונז קומט עפעס פאר.

אבער פרויד שטעלט זיך ניט אפ באם באגריף פארלאנג סתם אזוי זיך, אן דער באפרידיקונג. דאס איז גאנץ נאטירלאך. א פארלאנג אן א באפרידיקונג, אן דעם עפעס צו וועלכן ער רייסט זיך איז דאך א פוסטע אבסטראקציע. עס איז פונקט ווי מען זאל עפעס נען דעם מאטאר פון אן אויטאמאביל וואס הענגט אין דער לופט: די רעדער דרייען זיך טאקע, אבער ער רירט זיך ניט פון אָרט, ווייל ער האט ניט קיין באדן, קיין דרויסנדיקן „עפעס". א פארלאנג, מיט איין ווארט, איז מחייב אן אביעקטיוויטעט וועגדונג, א ציען זיך צו עפעס וואס איז אין דרויסן פונ'ם אקטיוון ארגאניזם. אט די אבייעקטיוויטעט וועגדונג פונ'ם פארלאנג האט פרויד ווייט ניט אזוי קלאר און שארף אויסגעדריקט ווי זיין תלמיד און קעגנער אלפרעד אדלער.

אדלער הייבט אן מיט דער הנחה אז „מיר קענען ניט דענקען, פילן, וועלן, אדער טאן און ניט האבן פאר זיך א נעוויסן צוועק". *) דאס איז אייגנטלאך א פארמולירונג פון א זעלבסטפארשטענדלאכקייט, דאס איז די אביעקטיוויטעט וועגדונג וועגן וועלכער מיר האבן פריער נערעדט, ד. ה. אין דער סעריע האנדלונגען פון וועלכע דאס לעבן וועלט צוזאמענגעשטעלט זענען פאראן אזעלכע וועלכע מיר באטראכטן ווי א לעצטן טראט פון שטאנדפונקט פון די פריערדיקע האנדלונג-מאמענטן; זיי שטעלן מיט זיך פאר די דערגרייכטע שפיצן צו וועלכע מיר ציען זיך אין אונזער באוואוסטזיין. מיר האבן פאר זיך אן אנהייב, אדער אן אויפנאבע,אדער א פארלאנג, דערנאך קומט א פלאן וואס זוכט מיט יעדן טראט צו דערפילן, ד. ה. פארענדיקן דעם פראצעס, און צום סוף קומט יענע טעטיקייט וואס פארענדיקט, דערפילט, ד. ה. וואס דערגרייכט דעם צוועק. אדלער שטעלט זיך זייער פיל אפ אויף דעם ארבעט-פלאן און דעם צוועק וואס זענען דער רוקן ביין פון זיין סיסטעם. פונקט ווי פרויד האט אויך אדלער אויפנעמאפט זייער א וויכטיקן אמת, אבער פונקט ווי דער ערשטער וועלט אויך אייניזייטיק און רעדט שוין

*) The Practice and Theory of Individual Psychology. A. Adler.

אפשר געדאַרפט זאָגן ניט „איז גרייט" נאָר „גרייט זיך", קאָר־דינירט, שטעלט אָן, א. א. וו. עס איז א סעריע פון קלייניע, אומ־באמערקבארע באוועגונגען, דערפאָר ווייסן מיר פון זיי ניט. יעדער מענטש קען זיך „מאכן" רואיק אפילו ווען ער ריכט זיך אויף אן אויסברוך, ווען ער ווייס אז באלד, באלד וועט עמיץ אויף אים אָנפאלן מיט'ן מויל אדער מיט די הענט. מיר רופן דעמאלט אן די רואיקייט א געמאכטע, ווייל מיר רעכענען אז דער גייסט־צו־שטאנד איז בא אים ניט דער זעלביקער ווי בא א נאטירלאכער, נאָר־מאלער רואיקייט. ווען מיר וואלטן אבער א מענטשן אין אזא צו־שטאנד אנאליזירט מיט דער הילף פון די נייטיקע אפפראטן, וואלטן מיר גלייך אויסגעפונען די „געמאכטקייט" אין א פיל פשוט'ערן זינען. מיר וואלטן אויסגעפונען אז א חוץ דעם וואס דער ריטם פון זיין אטעמען און צירקולאציע זענען לחלוטין ניט די זעלביקע ווי בא א נאטירלאכער רואיקייט, מאכט ער ווען שפעטער בלויז דארפן פארשטארקן כדי ריכטיק זיך אפצורופן אויף דעם קומענדיקן אנפאל. עס קומט אייגנטלאך פאר אן ארגאניזירונג פון סיסטעמען אזוי אז ווען די אפענע טעטיקייט הייבט זיך אן זאלן אירע אינצלנע טיילן ניט שטארן איינס ס'אנדערע. א פסיכאָלאָג וואס איז נענים אין אינטראספעקציע, ד. ה. וואס קען זיך אליין באאבאכטן אין אזעלכע מאמענטן, קען גאנץ לייכט זיך כאפן בא אט די אלע אנהייב באוועגונגען. פונקט ווי זאכן, וואס מיר קענען שפירן מיט חושים, קענען אויך עקזיסטירן אין דער פארם פון אָפּבילדער, פון פארשטעלונגען, אזוי קען אויך אפענע טעטיקייט עקזיסטירן אין דער פארם פון א מין אפשפיגלונג, פון אנהייב־באוועגונגען.*) דאס ניט אונז ביידע ברענגן פונ'ם פסיכאפיזישן פראצעס — דאס שפירן איינדרוקן מיט די חושים און דעם אפרוף, די באוועגונג פון די מוסקולן — אויף א פסיכישער פלאך, ד. ה. אי די דרויסנדיקע זאכן, די סטימולן, אי די אייגענע באוועגונגען פונ'ם ארגאניזם, קענען פארקומען אויף אן אומזעבארן אופן. וואָ־רים זאל עמיצער קוקן אויף אונז בעת מיר האבן א נעוויסע פאר־שטעלונג פון א דרויסנדיקער זאך, אדער בעת מיר מאכן די אנהייב־

*) Principles of Literary Criticism. I. A. Richards, 1924, p. 108

צו טאן מיט פונקציעס, ניט מיט טיילן, נאר מיט זייערע שייכות'ן אין לעבעדיקער טעטיקייט. מען קען דעריבער ניט רעדן וועגן די פונקציעס פון די לונגען, למשל, און אין נאנצן אויסלאזן זייער שייכות צום הארצן, ווייל די לונגען, ווי א באזונדערקייט, איז א טויטע זאך. דאס זעלביקע איז אמת אין פסיכאלאגיע. קיין מענטש לעבט ניט איבער קיין שפירונג אפגעזונדערטערהייט. אויב דער פסיכאלאג קען דאך ארויסרייסן א שפירונג פון זיינע קאנקרעטע איבערלעבונגען און זי אויפנעמען ווי א באזונדערן פסיכישן עלעמענט איז עס א רעזולטאט פון זיין ספעציעלער געאיבטקייט אין די דאזיקע ענינים, ווי דיואי באמערקט ריכטיק.*)

דער פארלאנג איז א דינאמישער באגריף. מיר האבן דא צו טאן מיט א טעטיקייט וואס א געוויסער קערפערלאכער מעכאניזם איז אנגעשטעלט זי צו דורכצופירן.**) דער פארלאנג איז עפעס וואס רייסט זיך, וואס ציט זיך ערגעץ וואו, ער באשטייט אינ'ם אנשטעלן דעם מעכאניזם, אין צוגרייטנדיקע באוועגונגען וואס צילן אין א נעוויסער ריכטונג, אונטער'ן דרוק פון א דרוסנדיקן סטימול. דאס דורכפירן די אויפגאבע פונ'ם פארלאנג איז שוין, פארשטייט זיך, אן אנדער זאך. ווען דאס פסיכישע לעבן וואלט אין יערן מאמענט זיך אויסגעדריקט בלויז אין איין פארלאנג — אויב אזא זאך איז דענקבאר — דעמאלט וואלטן פארלאנג און אפענע האנדלונג געווען די זעלביקע זאך. דאס לעבן איז אבער ניט אזוי איינפאך. עס קומען תמיד פאר קאנפליקטן צווישן פארלאנגען, ד. ה. אין יעדן מאמענט זענען א סך מעכאניזמען גרייט „זיך צו לאזן אין וועג אריין", און דער וועג איז פאר יעדן מעכאניזם אן אנדערער. און דער וועג וואס וועט ווערקלאך אויסגעקליבן איז א פועל יוצא פון דער צוזאמען שפיל וואס קומט פאר צווישן די פארשידענע פארלאנגען אין שטענדיקער שייכות, נאטירלאך, צו די פאראנענע סטימולן.

ווען מיר זאגן אז א מעכאניזם „איז גרייט" עפעס צו טאן, זעט עס אוים אז מיר האבן דא צו טאן מיט א שטילן צושטאנד אבער אין דער אמת'ן איז דאס אן אקטיוואר פראצעס, מען וואלט

*) Human Nature and Conduct, 1922, p. 31.

**) The Freudian Wish. E. B. Holt, 1915, p. 3.
Adler. Trans. P. Radin, 1924, p. 3.

אלגעמיינער לעבנס־דראנג, אבער בא אלע פסיכאנאליטישע שולן זעען מיר א לעבעדיקן מענטשן וואס רייסט זיך מיט אלע כחות אויסצושטעלן א געהעריקע גלייכגעוויכט צווישן אינווייניקסטער ענערגיע און דרויסנדיקע סטימולן. אין פסיכישן לעבן האבן מיר צו טאן מיט פראצעסן וואס ציען זיך אין דער ריכטונג פון עפעס צו באהערשן, עפעס אויסצוגלייכן, עפעס צו באלאנסירן, און עס מאכט שוין ניט אויס אין וואס דער עפעס באשטייט.

וועז א פסיכאלאג רעדוצירט דאס פסיכישע לעבן צו עלעמענטארע שפירונגען, צו די קוואליטעטן וואס מיר דערשפירן מיט די חושים, למשל, ווארימקייט, אדער א געוויסן טעם, אדער ריח, וועז א פסיכאלאג טוט דאס, רייסט ער אפ א טייל פון אונזער נשמה־לעבן, פונ'ם גאנצן געוועב אין וועלכן אט די טייל האט א זינען. זיכער האבן מיר צו טאן מיט וואריימקייט און טעם און ריח, א. א. וו. אבער ניט ווי באזונדערע פרטים אין פסיכישן געשען, נאר אין שייכות צו געוויסע גאנצע סיטואציעס וואו דער פארלאנג שפילט א הויפט ראלע. אן אפגערעסענע שפירונג איז א סטאטישע דערשיינונג, א צושטאנד וואס קומט קיינמאל ניט פאר אין דער לעבעדיקער ווירקלאכקייט. א שפירונג איז בלויז איין רגע אין א פראצעס וואס ציט זיך פון א פארלאנג צו א דערגרייכונג, און באקומט א זינען אין אונזער לעבן בלויז צוליב די אלע טעטיקייטן וואס רינגלען זי ארום. יעדע רגע פון לעבן איז פארבונדן מיט א געוויסער אריענטאציע פונ'ם גאנצן פסיכאפיזישן ארגאניזם, דאס וואס מיר רופן באציאונג אדער שטעלונג. „א שטעלונג, זאגט קאפקא, איז איצט געווארן א גאנץ באשטימטער טערמין... ער באטייט אז בעת מיר גייען אריין אין א געגעבענער סיטואציע איז דער ארגאניזם גרייט פאר געוויסע אפרוף פארמען". *) בלויז אין אנאטאמיע קען מען שטודירן ארגאנען אין זייער באזונדערקייט. וויל דא האבן מיר פאר זיך די קלארע עובדא צו באשרייבן די איינצלנע טיילן פון וועלכע דער ארגאניזם ווערט צונויפגעשטעלט. אבע, דאס קען ניט געטאן ווערן אין פיזיאלאגיע, וויל דא האבן מיר

*) Perception: An Introduction to the Gestalt Theorie. Psychological Bulletin, October, 1922.

וויסנשאפטלאכע שטערונג. אבער ניט בא פרויד'ן. אזעלכע דער־שיינונגען מיט וועלכע פרויד האט צו טאן וויזן זיך ארוים אין זייער אמת'ער קלארקייט וען זיי ווערן באטראכט אין ליכט פון מענטש־לאכן לעבן און ניט „פון שטאנדפונקט פונ'ם אקס אדער פון דער קו".*)

מען דערמאנט אפט אז פרויד'ס טעאריע, פסיכאאנאליז, האט פיל צו פארדאנקן איר פאפולאריטעט דעם פאקט, וואס זי שטרייכט אונטער די געשלעכטלאכע מאמענטן פון מענטשלאכן לעבן. דאס איז בלי ספק אמת. אבער אויב דאס ווערט געזאגט מיט־טאן פון נעגאטיוער קריטיק, ווערט דער ציל לחלוטין ניט דער־גרייכט. נעגאטיוו ווערט די קריטיק ערשט דעמאלט וען מען וויזט אן אויף דער איינזייטיקייט פון אזא דערקלערונג פון פסיכישן לעבן. און דאס איז טאקע ריכטיק, אבער די אונטערשטרייכונג פון גע־שלעכטלאכן לעבן פאר זיך אליין וויזט נאך ניט אן אויף קיין פעלערן ניט אין דער טעאריע, ניט אין אירע אנהענגער. מען מעג מיט זיכערקייט זאגן אז די פסיכאאנאליז וואס איגנארריט דעם גע־שלעכטלאכן מאמענט האט זיך נאר ניט וואס איבערצונעמען אנט־קעגן דער פסיכאאנאליז וואס אונטערשטרייכט אים. אדרבה, די זינר פון דער ערשטער איז פיל גרעסער ווי פון דער צווייטער, און איבערגעטריבענע צניעות שטייט וויסנשאפטלאך אויף איין ברעט מיט דורכויסיקער געשלעכטלאכער אריענטאציע.

די שוינקייט פון דער געביידע וואס פסיכאאנאליז שטעלט אויף, און דער כח מיט וועלכן ער אפעלירט ליגן קודם כל אין דעם וואס ער שטייט אויף א דינאמישן פונדאמענט—אויף דעם פארלאנג. אין דעם פרט איז אייגנטלאך ניטא קיין חילוק צווישן פרויד'ן, אדלער'ן און יונג'ן, די דריי פירער פון דער פסיכאאנאליטישער באוועגונג, כאטש זיי זענען ניט מסכים צווישן זיך בנוגע דער טבע פון אט דעם פארלאנג. לויט פרויד'ן איז דער פארלאנג א געשלעכטלאכער, בא אדלער'ן איז ער א פארזוך ביזקומען א נעפיל פון אינערלאכער שוואכקייט. בא יונג'ן איז ער א מער

*) The Social Philosophy of Instinct. Ch. C. Josey, 1922, p. 104.

שפראך, רעליגיע, און נאך אזעלכע „קלייניקייטן" קען כמעט ניט באטראכט ווערן ווי א פארשונג פון גייסטיקן לעבן פונ׳ם מענטשן. און דאך זענען פסיכאלאגישע ביכער א לאנגע צייט פארביי־נעגאנגען אזעלכע פראבלעמען מיט אפשר א פאר באמערקונגען — אין בעסטען פאל, און אין ערנסטן פאל אפילו דאס אויך ניט.

ב. פסיכאנאליז און דער „פארלאנג"

נראר אין אזא צייט איז פראפעסאר זיגמונד פרויד ארויס־געקומען מיט זיינע נייע, און ניי־באקליידטע, טעאריעס פון דער מענטשלאכער פסיכיק. עס זענען פאראן אלערלייי סבות פארוואס די פרוידיאנישע פסיכאלאגיע האט זיך פארשפרייט אזוי ווי א וואלד־פייער איבער דער גאנצער וועלט. אבער אט די אלע סבות קענען אין קורצן פארמולירט ווערן אזוי: די פסיכישע טרייב כחות אויף וועלכע פרויד האט אנגעווויזן זענען נעווען אזוי נאענט צום מענטשלאכן לעבן אז יעדער האט אנגעהויבן פילן אז פסיכא־לאגיע איז עפעס א נאענטע און אינטימע זאך. מערקווירדיק, קיין איין פסיכאלאגישע סיסטעם האט זיך ניט באנוצט מיט אזעלכע הער־שפאלטערישע סובטיליטעטן, אזעלכע ווייטע, קונ־ציקע נעצן פון פשט׳לאך און געמאטערטע השערות, ווי די פרוי־דיאנישע. אבער איבער דעם אלעם און ארום דעם אלעם שוועבט אזא נאענטקייט און דירעקטקייט צו קאנקרעטע מענטשלאכע אינטערעסן, אז די שווערקייטן און קאמפליצירטקייטן פון דער סיסטעם פארשווינדן אין הינטערגרונד. דאס וואס טייל ווייזן אן ווי אויף א חסרון אין פרויד׳ס טעאריעס, דאס איז באמת זייער א גרויסע מעלה. „מען געפינט אומעטום (בא פרויד׳ן) א טענ־דענץ אנצונעמען די מענטשלאכע מאס, און טיילמאל אפילו מענטשלאכע פרעטענזיעס, וואס מוז ארויסרופן אן אומרואיקייט בנוגע דער נילטיקייט, אויב ניט פון זיין לערע, איז לכל הפחות פון דער פארם אין וועלכער זי ווערט ארויסגעבראכט".*) עס איז בלי ספק אמת, אז א פסיכאלאג קען האבן פאר זיך אזעלכע אויפ־גאבן אז „אננעמען די מענטשלאכע מאס" איז טאקע א גרויסע

*) Instinct of the Herd in War and Peace. W. Trotter, p. 78.

וועו ער האָט זיך צוגעכאפט ווי א דאָרשטיקער צו א לערן בוך איבער פסיכאָלאָגיע, פלעגט תמיד עם פארמאכן מיט אנטוישונג: „עפעס רעדט זיך יא דאָרט פון נאנץ אינטערעסאנטע זאכן, אָבער ס'איז ניט דאָס. ניט דאָס האָב איך געמיינט". עס ציען זיך קאפיטלען איבער דער נערוון סיסטעם, שפירונגען, נעזעצן פון אויפמערקזאמקייט, פארבינדונגען פון אידייען, זכרון, פארשטענונגען, אינסטינקטן, נעפילן, עמאציעס; עס ווערן אנגענעבן עקספערימענטן, אינטערעסאנטע לאבאראטאריע אפאראטן — אָבער ס'איז פארט ניט דאָס. עפעס איז אלץ אזוי פרעמד און ווייט פון קאנקרעטן לעבן אז וויפיל מיר זאָלן זיך אין אזעלכע ענינים ניט פארטיפן וועט עס ניט אָנצינדן קיין ליכט אין אונזער טונקלקייט און ניט ווייזן אונז קיין וועג אין אונזערע בלאָנדזשענישן.

אזוי אן ערך האָט זיך געטראבט דער זייטיקער מענטש ווען ער האָט זיך דערוועגט צו מאכן א שפאציר איבער'ן פסיכאָלאָגישן פעלד. דאָס הייסט נאָך לחלוטין ניט אז די וויסנשאפט האָט זיך פארנומען מיט אומנייטיקע זאכן, און דער אורטייל פונ'ם זייטיקן מענטשן איז אין נאנצן א נערעכטער. וואָרים אזא מענטש פארנעמט נעווייניטלאָך אז די זאכן וואָס אים אינטערעסירן צום מערסטן זענען אומגעהייער קאָמפליצירט, און אז אָט די זאכן ווערן צונויפגעשטעלט פון עלעמענטן וואָס זענען אים אויס אומדירעקט און אבסטראקט, וועלכע מען דארף אָבער צום ערשט אנאלויזירן כדי צו פארשטיין די נאנצע דערשיינונג. אחוץ דעם זענען פאראנען נויטוועדיקע מעטאָדאָלאָגישע טעות'ן אין דער אנטוויקלונג פון יעדער וויסנשאפט. פון דעסטוועגן איז געלעגן א היפש ביסל נערעכטיקייט אין די טענות. אז מען זאל דורכניין א בוך איבער פסיכאָלאָגיע און דאָך ניט געפינען קיין איין וואָרט, קיין איין אות, וועגן ענינים וואָס רירן אזוי טיף אן דאָס לעבן אויף טריט און שריט און שפילן אין אים א געוואלטיקע ראָלע, איז טאקע באמת זייער מאדנע. און דאָך איז דאָס ביז אין דער לעצטער צייט נעווען אן אומאנגענעמער אמת. א פסיכאָלאָגיע וואָס קען זיך פארגינען ניט אָנצורירן אזעלכע דערשיינונגען ווי דאָס מענטשלאָבע געשלעכט-לעבן, חלומות, קונסט, הומאָר,

מענטשן וואלטן כסדר געוואלט אויף דער רגע וועלן פסיכאלאגיע וועט עפענען איר סודות'פולע מלוכה כדי זיי זאלן זיך אהין אריינכאפן מיט'ן נאנצן אימפעט פון לאנג־אנגעזאמלטער ענערגיע.

עס איז דעריבער קיין וואונדער ניט וואס זינט פסיכאלאגיע איז — מיט ארום פופציק יאר צוריק — געווארן אן עקספערימענטאלע וויסנשאפט, איז איר פאפולאריטעט געוואקסן אן אן אויפהער, דער בלויזער נעדאנק אז מען קען מאכן פסיכאלאגישע עקספערימענטן אין ספעציעל צוגעגרייטע לאבאראטאריעס שטילט א דאַרשט און רייצט די פאנטאזיע מיט וויטע און לאנג נעהאפטע מעגלאכקייטן. מען עקספערימענטירט איבער נעפילן און נעדאנקען; מען שטעלט אוועק מענטשן אין א ספעציעלע לאנע כדי אויסצוגעפינען, אונטער קאנטראלירטע באדינגונגען, די פסיכישע פראצעסן וואס שפילן זיך אפ אין זיי. ווי שיין דאס קלינגט, וויפיל זיכערקייט דאס ברענגט ארײן אין א וועלט וואס איז אונז אזוי נאענט און צו וועלכער מיר זענען דאך אזוי בלינד. די בשורה פון א „נייער פסיכאלאגיע" האט זיך צוטראגן וויט און בריט, און עס האט זיך נעפילט אז עס איז אננעקומען א נרויסער טאג.

פארשטייט זיך אז פונ'ם „גרויסן נעווינם" זענען מיר נאך נעווען וויט, זענען מיר נאך איצט נענוג וויט, סיי טעארעטיש, סיי פראקטיש. וויליאם דזשעימס האט נאך געוואַרנט: „עס איז באמת מאדנע צו הערן ווי מענטשן רעדן מיט נצחון וועגן דער „נייער פסיכאלאגיע" און שרייבן „געשיכטעס פון פסיכאלאגיע" בעת מיר האבן נאך ניט אפילו דעם ערשטן אפשיין פון א קלאָרער פארשטענדעניש פון די ווירקליכע עלעמענטן און כחות וואס דאס ווארט נעמט ארום".*) אמת, די אנטוויקלונג פון פסיכאלאגיע זינט דזשעימס האט געשריבן די דאזיקע ווערטער איז נעווען אן אומגעהייערע, און האט נעעפנט פאר'ן פסיכאלאג א סך פארהויפענע ווינקעלאך פון דער מענטשלאכער נשמה, אבער פאר דער רויער פסיכאלאגישער נייגיריקייט פונ'ם אלגעמיינעם מענטשן איז קיין שנעלע טרייסט ניט נעקומען. אזא מענטש

*) Psychology, 1893, p. 408.

קאפיטל II

געשעענישן, עפיזאָדן און מעשות

א. דער אינטערעס אין פסיכאָלאָגיע

דער מענטשליכער אינטערעס אין דער פסיכאָלאָגישער וויסנ־שאפט איז אזא נאטירלאכע דערשיינונג, אז עס איז כמעט אין נאנצן איבעריק צו דערקלערן פארוואס דאס איז אזוי. אונזער גליק און אומגליק איז אזוי שטארק אפהענגיק אן די מענטשן מיט וועלכע מיר פירן אן צוזאמען אונזער לעבנס־פראצעס, אז א נענטערע באקאנטשאפט מיט דער טבע פון׳ם מענטשן איז ווייט פון צו זיין בלויז אן ענין פאר הויכער ניגיריקייט. און וואס מער מיר נעפינען אויס אז דאס „זיין מיט זיך אליין" ניט נאך ניט קיין מעגלאכקייט אז מיר זאלן זיך קענען ריכטיק אפשאצן, אלץ מער זוכן מיר זיך צו פארטיפן אין פסיכאָלאָגישע פראבלע־מען. אזוי לאנג ווי פסיכאָלאָגיע איז אין נאנצן נעלענן אין די הענט פון פילאָזאפן האט ממילא דער קרייז פון פארינטערעסירטע נע־מוזט בלייבן זייער קליין. די ספעציעלע פסיכאָלאָגישע פראגן וואס פאסן זיך אריין אין א ריין פילאָזאפישן נעראנקען־נאנג, און די מעטאָדן וועלכע דער פילאָזאף באנוצט כדי צוצוטרעטן צו אזעלכע ענינים, זענען אזוי וויים און דערווייטערט פון פראק־טישע נויטן, אז זיי קענען זעלטן ווען אנרירן א מענטשן וואס נעפינט זיך אין דרויסן פון׳ם פילאָזאפישן קאבינעט.

אבער כאטש פסיכאָלאָגיע איז ביז׳ן לעצטן פערטל פון נייַנצנטן יאָרהונדערט נעווען אין נאנצן פארבונדן מיט פילאָזאפיע און פילאָזאפן, איז אבער צוליב דעם ניט אפנעשטאנען דעם פשוט׳ן מענטשנס פארינטערעסירטקייט אין פסיכאָלאָגישע דער־שיינונגען. דער פארלאנג עפעס צו וויסן און צו דערגיין איז דא צו גרויס און טיף; מען קען אים איינפאך ניט אויפנעבן אפילו ווען מען זאל עס וועלן. עס מאכט אפט דעם איינדרוק אזוי וי

בלויז א קונסט וואס פארנעמט זיך מיט דערציילן מעשות האט א מעגלאכקייט צו אנטוויקלען זיך אין דער ריכטונג פון שפאנענ־דיקייט, און שאפן אן אייגנארטיקע טעכניק, וואס זאל זי צוועק־שטעלן ווי א גאנץ ספעציעלע באזונדערקייט אין דער נאנצער קונסט־וועלט. וואָרים עס איז שווער צוגעפינען נאך א מאמענט אין לעבן וואס זאל אונז ברענגען אזוי נאענט צום סאמע תוך פון מענטשלאכע וויטאלע פראצעסן ווי דער שפאנענדיקער מאמענט. אבער דאס אליין איז שוין מחייב מיר זאלן אביסל דעטאלער אנא־ליזירן דעם באגריף „מעשה".

אן, ווייל זיי זענען צוגעפאסט צו דער לאגע און פיין קאר־דינירט.

אז אזא קאמפליצירטע דערשיינונג ווי לייענען אדער הערן א מעשה זאל זיין ענג פארבונדן מיט א פילפאכיקער ארגאניש־טעטיקייט, דערין קען גאר קיין ספק ניט זיין. און ניט סתם אזוי זיך — טעטיקייט, נאר אן אנגעשטרענגטע פארשנעלערטע טעטיקייט, ווייל א מעשה רירט אן די סאמע וויכטיקסטע מא־מענטן, גליק אדער אומגליק, פון א מענטשלאך לעבן. אויב דאס פסיכישע לעבן האט תמיד אין זיך א מאמענט פון צוקונפטיקער וועגדונג, דעמאלט איז דא יעדע רגע א נענארטע צוקונפט פון דער פריערדיקער רגע. דאס פארשטארקטע ציען און ריסן זיך פונ'ם גאנצן פסיכאפיזישן אפאראט איז אין דער ספערע פון א שפאנענדיקער מעשה — וואו די פונדאמענטאלסטע אימפולסען און וויכטיקסטע געוואוינהייט־באציאונגען ווערן אוועקגעשטעלט אין דער קאנצענטרירטסטער פארם אין סאמע פראנט פון בא־וואוסטזיין — אין אזא ספערע ווערט די צייט אנגעפילט מיט אזוי פיל וויכטיקע איינצעלהייטן אז זי ווערט אן א שיעור אויס־געצויגן, לויט'ן געווייניטלאכן געזעץ פון אויפנעמען צייט. יעדע רגע ווערט א היפשלאך וויטע צוקונפט פון דער פריערדיקער רגע, יעדע רגע דארף ברענגען דעם נאטירלאכן שלום וואו אלע ג־שענישן פארשפיצן זיך צו אן ענדגילטיקן אקט. און ווי שנעל די מעשה זאל זיך ניט אנטוויקלען קען זי ניט מיטהאלטן מיט דער האסטיקייט מיט וועלכער עס ווערן צונעגרייט און אנגעשטעלט מעכאניזמען אויף צו באנגענען נייע מאמענטן. דער קינסטלאכער שטראם פון א מעשה, אויף דער בינע, אין בוך אדער בעל פה, איז צו לאנגזאם זיך צו פארמעסטן מיט'ן טרייב־כח פון מאטיוון וואס וואַרצלען אין די פונדאמענטאלסטע אימפולסן. עס קומט אויס ווי א מאשין, ווען עס פעלט איר אויס קאלט וואסער, הייבט זי אן צו ברענען פון דער היץ וואס זי אליין פראדוצירט. אט דאס איז געשפאנטקייט. געשפאנטקייט איז דער קריטיש־סטער מאמענט אין די פראצעסן פון אן איבערלעבונג, אויסנע־דריקט אין דער פארם פון א נעפיל.

פארשטייט זיך אז שפאנענדיק קען בלויז זיין א מעשה. און

דירעקט איבער געשפאנטקייט. די אורזאכן דערפון זענען גאנץ קלאר וועז מיר פארשטייען דעם פולן באטייט פון אז'ן איבער־לעבונג.

יעדער פסיכישער פראצעס, ווי קליין און אומוויכטיק ער זאל ניט זיין, רודערט אויף פארשידענע פיזאלאגישע סיסטעמען אינ'ם ארגאניזם. ווי זאגט טיטשענער, מען קען ניט ווייזן א מענטשן אפילו אזא קליניקייט ווי א שטיקל שפאליר און ניט ענדערן דעם ריטעם פון זיין אטעמען און צירקולאציע.*) וועז מיר קומען אריין צום ערשטן מאל אין א פרעמדער סביבה ווייסן מיר ניט וואס צו טאן, יעדע באווענונג איז אומגעלומפערט, מיר גייען ארום ווי אויף גלאז. די סביבה איז ניי, עס האט ניט גע־מענט פארקומען קיין געהעריקע צוגרייטונג פון אלע נייטיקע מע־כאניזמען איידער מיר זענען אהין אריין. די דאזיקע צוגרייטונג ארבעט לאזן מיר קיינמאל ניט דורך, כאטש מיר ווייסן ניט דער־פון. מיר דארפן, אזוי צו זאגן, אנשטעלן דעם גאנצן פסיכא־פיזישן אפפאראט אויף אן אופן וואס איז אין הסכם מיט דער לאגע אין וועלכער מיר געפינען זיך. אין א נייער סביבה האט דאס נאטירלאך ניט געקענט געטאן ווערן. מיר קומען אריין צום צוויטן מאל, און אלץ איז שוין אנדערש. מיר ווייסן שוין פון פריער וואוהין מיר גייען, אויף וואס מיר דארפן זיך ריכטן. עם פאלט אונז ניט מער פון די הענט, און עם דוכט זיך אונז ניט כסדר אז מען לאכט פון אונז. די נייטיגע מעכאניזמען ווערן אנגע־שטעלט צו באגעגענען די נייע לאגע. עס ווערן געמאכט די ניי־טיקע קאארדינאציעס כדי אלע באווענונגען און אימפולסן זאלן זיך ציען אין איין ריכטונג, כדי מיר זאלן ניט פאלן איבער די אייגענע פיס, אזוי צו זאגן. באם ערשטן מאל זעען מיר א מאטארישע אקטיוויטעט, ד. ה. א מוסקולן טעטיקייט (וואס מוז תמיד באלייטן יערע פסיכישע איבערלעבונג), וואס איז אין דעם פאל ניט צו־געפאסט, דעריבער זעט זי זיך אזוי שטארק אן. באם צווייטן מאל קומען אויך פאר אן א שיעור קליינע, קוים קענטיקע און אומ־באמערקטע מאטארישע אקטן, אבער קיינם פון זיי זעט זיך מער ניט

*) Text Book of Psychology, p. 248.

„וועט עס אויך פארווירקלאכן פארויסזעאונגען פון קומענדיקע דערפארונגען". *) צו זאגן אז זאכן פלעכטן זיך אריין אין נעוועב פון אונזער לעבן וועו זיי האבן א זינען, באטייט שוין אויך אז זיי האבן א צוקונפטיקע וועגדונג, דאס איז אן עלעמענט וואס איז פארטראטן אינ'ם „זינען". צו וואס דארף איך די זאך? וואס קען זי מיר געבן? אן ענטפער אויף אזעלכע פראגן לינט דאך אינ'ם זינען וואס די זאך האט, און דאס איז דאך א צוקונפטיקער מאמענט.

צו ווארטן אויף עפעס, ד. ה. דער צושטאנד פונ'ם ארגאניזם אין א מאמענט פון ריכטן זיך אויף עפעס, איז ניט א פאסיווע פארם פון אפשטעלן יעדע באציאונג און טעטיקייט ביז'ן נעווינטשטן מאמענט, עס איז א גרייטן זיך, אן אנהייב פון אן אפרוף פונ'ם ארגאניזם אויף די פאדערונגען פון פון א נייער לאנע.**) פייל האט דורכגעפירט א גאנצע רייי עקספערימענטן מיט'ן אויסקוק צו אנאליזירן די פסיכישע פראצעסן פונ'ם דערווארטונג-צושטאנד,***) אין די דאזיקע עקספערימענטן האט זיך עס אייגנטלאך נעהאנדלט וועגן די סאמע איינפאכסטע פארמען פון דערווארטונג, ווי ריכטן זיך אויף קלאנגען, בילדער, זאצן, באריהרונגען, א. ד. ג. א פסיכאלאגישער אנאליז האט ארויסגעבראכט אז דער דאזיקער צושטאנד איז נעוואלטיק קאמפליצירט; נעמט אין זיך אריין אפילו אזעלכע קערפערלאכע ענדערונגען ווי אנגעצויגענע מוסקולן, שטערונגען אין אטעמען, פיקסירטע הושים, א. א. וו.

לאמיר ניט פארגעסן אז דא האנדלט זיך בלויז וועגן דערווארטונג, א מין ערשטער טראט אין דער ריכטונג פון געשפאנטקייט. מען קען זיך לייכט פארשטעלן וואסערע פסיכאפיזישע איבערקערעניש עם וואלט זיך ארויסגעווייזן אין עקספערימענטן

*) The Psychology of Expectation. By Clara M. Hitchcock. Psychological Rev. Series of Monograph Supplements. Vol. 5 No. 3, 1903, p. 76.

**) Hitchcock, l.c. p. 17.

***) An Experimental Study of Expectation. By William Henry Pyle. Jour. Am. Psych., Vol. 20, 1909, pp. 530-569.

עפעס דירעקטס, עפעס ווי מיר וואלטן זיך צוזאמען געקומען פנים אל פנים מיט'ן סאמע תוך פונ'ם לעבנס פראצעס.

דאס איז אייגנטלאך קיין וואונדער ניט. דאס גאנצע לעבן פון א מענטשן איז א קייט פון פראצעסן וואס ציען זיך אין דער ריכטונג פון פארלאנגטע רעזולטאטן. און וואו באוואוסטזיין איז בכלל פאראנען, געהערט א גרויסע טייל דערפון צו פארשטעלונגען פון קומענדיקע רעזולטאטן, וועלכע דערפרישן און באריכטערן דעם זינען פון דער איצטיקער טעטיקייט. דאס נעפל פון געשפאנטקייט איז בלויז א טיפערער און איטענסיווערער אויסדרוק פונ'ם נעפל פון ווארטן אויף עפעס, פון ריכטן זיך אויף עפעס, וואס איז א שטענדיקע כאראקטעריסטיק פון מענטשלאכער דערפארונג. די גאנצע וויסנשאפט איז אן ארגאניזירט מיטל פארויס צו באשטימען און קאנטראלירן. די יוריספרודענץ, מאראל און רעליגיע זענען סיסטעמען, יעדע אויף איר איינענעם אופן, פון געזעלשאפטלאכן פארויסזען. יעדער פארענדיקטער דענק פראצעס האט אין זיך עלעמענטן פון א צוקונפטיקער וועגדונג, וויל אין יעדן דענק־פראצעס זוכן מיר אן ענטפער אויף דער פראגע: „וואס זאלן מיר טאן?" אדער „וואס וועט זיין דער סוף?" און אפילו די לעצטע פראגע פירט צוריק צו א טעטיקייט וואס מיר זענען זיך מתחייב דורכצופירן. צו טראכטן אז דער הימל איז פארוואלקנט היסט אנגרייטן זיך א שירעם, אדער בלייבן זיצן אין דער היים און אויפגעבן א געמאכטע באשטעלונג. דאס שטייגן פונ'ם קוועקזילבער־זייל אין א טערמאמעטער קען היסן אז מען דארף טעלעפאניר צום דאקטאר, און זיך אפשטעלן בא אן אויסשטעל פענסטער פון א קליידער געשעפט קען היסן: „ס'איז שוין אקטאבער, מען דארף קויפן א מאנטל", אדער: „מען דארף דערמאנען יענעם פריינט, ער זאל מיר אפגעבן דעם חוב, וויל ס'איז שוין אקטאבער...." אדער דאס קען באטייטן א וווינערן טראט צוריק כדי עפעס זאל פארווירקלאכט ווערן אין דער צוקונפט. „עס איז קלאר, זאגט היטשקאק, אז די לעצטע פראבע פון יעדן סארט וויסן איז אין זיך כולל א צוקונפטיקע וועגדונג. „איז עס אמת?" היסט ניט בלויז: „איז עס אין הסכם מיט דער ביז איצטיקער דערפארונג?" נאר אויך:

עצם תמיד געווען און מוז תמיד בלייבן עקזאקטעריש, אן אויס־דרוק פון און פאר אלעמען. צו זיין אויסגעשלאסן פון די איבע־ריקע קונסטן איז פאר דעם פשוט'ן מענטשן א געווינטלאכע זאך. אבער ער לאזט זיך ניט, ער קען זיך ניט לאזן, אויסשליסן פון ליטעראטור. ווארים דא, אנדערש ווי אומעטום, איז ער ניט בלויז געניסער נאר אויך שאפער, און אפילו אין זיין געניסן איז ער אקטיוו, שאפעריש, ווי עס וועט נאך שפעטער אויסקומען צו דערווייזן. ער פילט זיך דעריבער אין ליטעראטור ווי אין אן אייגענער אינטימער וועלט, אין אן איינ אינטים לעבן.

ד. דער שפאנענדיקער מאמענט

וועו מיר וועלן איצט איבערגיין צום מאמענט פון שפאנע־דיקייט, רירן מיר אן א ליטעראריש אייגנטימלאכקייט וואס ברענגט אונז צום סאמע הארץ פונ'ם גאנצן ענין. אויסצוהערן אדער צו לייענן א שפאנענדיקע מעשה איז א פארגעניגן פון וועלכן קיינער וועט זיך מיט א לייכט הארץ ניט אפזאגן. אזעלכע זאפטיקע און פולבלוטיקע מעטאפארישע אויסדרוקן ווי „שלינגען די ווערטער", „ווערן פארכאפט פונ'ם אינ־האלט", „ברענען מיט אומגעדולד צו דערגיין דעם סוף", „דער שרייבער ציט די עצמות", א. א. וו. קענען נאר געבוירן ווערן אין אזא לעבנס־וויכטיקער אטמאספערע ווי גע־שפאנטקייט. דאס געפיל פון נעשפאנטקייט קען נאטירלאך בלויז געבוירן ווערן איז אזא לעבנס־וויכטיקער אטמאספערע ווי גע־לאכערקונסט. אבער עס איז ניט קיין מוז פאר אלע צייטלאכע קונסטן. אין טאנצן, למשל, איז עס כמעט אין גאנצן ניטא; אין מוזיק איז יא פארן עפעס א סמן דערפון,*) אבער עס איז בלויז א שטיל געפיל, א רואיק גרייטן זיך און ריכטן זיך אויף עפעס, טאקע ניט מער ווי א סמן. בעת מיר לעבן איבער שפא־נענדיקע מאמענטן, בעת מיר זאפן איין דאס אייגנארטיקע פאר־געניגן פון אזעלכע איבערלעבונגען, האבן מיר דאס געפיל פון

*) The Role of Expectation in Music. By Arthur Dart Bissel.

שטערן די צו ווייט־גייענדיקע פרייהייט־אילוזיעס פונם ווארט־קינסטלער.

קיין איין קונסט האט ניט די שונד־דערשיינונג אזוי ווי מיר באגעגענען זי אין ליטעראטור. עפעס ענלאכס קענען מיר אויך באגעגענען אין מוזיק, אבער שונד־מוזיק איז געווייניגלאך פאר־בונדן מיט פראסטערע עפעקטן פון אנדערע קונסטן: אדער מיט ליטעראטור (לידלאך, קופלעטן) אדער מיט טאנצן. קיין שונד־סימפאניעס זענען ניט באקאנט. בעת אין ליטעראטור מאכט שונד אפט דעם טראגישן אייגדרוק אזוי ווי מענטשן וואלטן זיך געוואלט ראטעווען און רייסן זיך צו אלץ וואס מען קען אויפ'ן לייבטסטן אופן דערגרייכן. קיין איין קינסטלער קען ניט פילן אזוי שטארק די נאענטקייט פונ'ם געניסער ווי דער שרייבער; און קיין איין געניסער פילט זיך ניט אזוי היימיש אין זיין קונסט ווי דער לייענער. יעדע קונסט האט א ספעציעלן נאמען פאר איר שאפער — מאלער, סקולפטאר, קאמפאזיטאר, ארכיטעקט, א. א. וו. — אבער בלויז די ליטעראטורישע קונסט האט אויך א ספעציעלן נאמען פאר דער אקטיוויטעט פון איר געניסער, דעם „לייענער", קיין איין קונסט האט ניט אזויפיל פארשטייער וואס זאלן אין דער זעלביקער צייט זיין פארטראטן אין אנדערע געזעלשאפטלאכע און אינ־טעלעקטועלע טעטיקייטן — פובליציסטיק, פאליטיק, כלל־טוערייי, ווייסנשאפט, פילאזאפיע א. א. וו. — ווי די ליטעראטורישע קונסט.

קונסט האט איצט בכלל באקומען דעם זינען פון עפעס אן עסאטעריישער זאך, אפגעזונדערט און איינגעשלאסן, א מין טע־טיקייט פון אן אונטערערדישער סעקטע, צו פארשטיין זי איז א מדרגה צו וועלכער עס קענען זיך דערהייבן בלויז יחידי סגולה. אזא אויסדרוויילטער וועט מיט א לייכט געמיט זאגן: „איר קענט ניט פארשטיין קיין קונסט", אדער „איר האט קיין שייכות ניט צו קונסט", און דערביי ניט פילן די סתירה אין וועלכער ער פארפלאנטערט זיך. ער פילט ניט דעם אומזין פון אוועק־שטעלן מענטשן אין דרויסן פון א דערשיינונג צו וועלכער ער אליין שרייבט צו אוניווערסאלע וויכטיקייט. אויב „קונסט" זאל אויסדריקן אזא אידייע קען מען דאס דאזיקע וואלט אין גאנצן ניט באנוצן בנוגע ליטעראטור. ליטעראטור איז אין איר

לשמה. אויפ'ן געביט פון קונסט איז די דאזיקע טענדענץ נאך שטארקער. דא, וועו די טעטיקייט ווערט איר אייגענער טרייב־כח און אלע אנדערע מאטיוון ווערן פארשלונגען אינ'ם צוועק פון דער ארבעט, באקומט דער קינסטלער זיין לויז אין דער נעזעל־שאפטלאכער סאנקציע, וואס פעלט אין א נעווייטלאכער מלאכה.

וואלט די דאזיקע טענדענץ קיין שטארונגען ניט געהאט וואלטן דאס רוב קונסטן היינט נעווען אן ענין פאר נעוויסע קונסט־עקס־פערטן; זיי וואלטן, א דאנק דער ווירקונג פון די אינערלאכע טרייב־כחות, פארפלויגן ערגיץ ווייט אין דער אייגענער ספערע, און וואלטן זיך אפילו ניט אנגעזעו אין דער בריטער וועלט. איינע פון די דאזיקע שטארונגען איז די שפראך. זי האלט אויף דעם זינען און נעזעלשאפטלאכן ווערט פון פארב און מעטאל אן שטיין. צו זאגן אז שטיין רופט ארויס א געפיל פון רואיקייט, אדער אז פארב איז מסוגל צו דערוועקן געוויסע שטימונגען, דאס אליין — דאס זאגן, שפראך — קניפט פעסטער צו די דאזיקע מאטעריאלן צום נעזעלשאפטלאכן געוועב. דאך איז פאר יעדער קונסט מעגלאך נעווען צו בויען א „הייטיש ווינקל", א מער אדער ווייניקער אפגע־זונדערטע וועלט. דאס איז אבער אוממעגלאך געווען אין ליטערא־טור. פון שפראך קענען מיר זיך ניט דערווייטערן; שפראך מוזן מיר כסדר באאיינפלוסן און פון איר באאיינפלוסט ווערן, און שפראך איז דער אייניציקער ליטעראריישער אינסטרומענט. קיין איין קינסטלער איז ניט אזוי ווייניק באלאבאס איבער די מיטלען און אפילו איבער די ציל פון זיין קונסט ווי דער וואלרט־קינסטלער. די טענדענץ צו לאזן זיך צו וויט פירן פון וואוילקלאנג און רעזו־צירן דאס וואלרט צו מוזיקאלישער פארם, אדער צו ווערן באהערשט פון זייטיקע אסאציאציעס און שאפן א שפראכלאכע קענינרייך אין זיך אליין, — אזעלכע טענדענצן האבן גאנץ נאטירלעך תמיד געהערשט אין ליטעראטור. אבער זיי קענען לאנג ניט אנהאלטן און וועו זיי האלטן אן אביסל קענען זיי ניט בלייבן, ווייל אפילו די אויסדרוויילטע וואס מוזן תמיד שפילן די ריכטערישע ראלע אין ליטעראטור, זענען צו פיל אין צאל און צו נאענט צו דערפארערישע ווירקלאכקייטן, אז זיי זאלן ניט אפשפיגלען די נעזעלשאפטלאכע עקזיסטענץ־בארעכטיקונג פון דער ליטעראריישער קונסט, און צע־

וואס האבן זיך שוין פון לאנג איינגעשטעלט בנונע יענעם מענטשן. פאר אים איז שוין דער קורצער נאמען אן אויסדרוק פון די האנד־לונגען פאר וועלכע דער צוהערער וועט זיין נרייט ערשט נאך דעם ווי ער וועט אויסהערן די גאנצע מעשה. צו פארגעסן דעם נאמען איז דעריבער פאר אים, דעם דערציילער, אן איבערברוך אין דער שייכות סיסטעם אין וועלכער ער האט זיך פארווילקלט באם דער־ציילן די מעשה. אט דערפאר פילט ער זיך אזוי פארווירט און קען ניט רואיק ווייטער אנגיין מיט זיין דערציילן. די שפראך איז תמיד קודם כל א פארם פון א געווייסער טעטיקייט;*) זי איז דאס בעסטע מיטל ארויסצורופן נעזעלשאפטלאכע, צוזאמענדיקע האנד־לונגען, און קען נעפינען אין זיך אליין די רעזולטאטן, וואס די האנדלונגען באצווענען, ווייל אויך די צווענען זענען דאך האנדלונגען אין א נעזעלשאפטלאכע סביבה, וואס האבן א זינען און נעפינען זייער אויסדרוק אין שפראך.

דאס איז אין קורצן דער ענין שפראך, לכל הפחות, עטלאכע פון אירע וויכטיקסטע כאראקטער שטריכן. דאס איז אויך דער מעריום פון ליטעראטור. עס איז קלאר אז קיין איינע פון די אי־בעריקע קונסטן קען ניט האבן דעם באזונדערן מענטשלאכן און נע־זעלשאפטלאכן ווערט ווי די קונסט וואס אפערירט מיט שפראך.

עס איז אמת, אז יעדע מענטשלאכע טעטיקייט האט א טענ־דענץ — אויף אירע העכערע מדרגות, — זיך אפצוזונדערן, אין באוואוסטזיין פונ'ם מענטשן וואס באשעפטיקט זיך מיט איר, פון די סיבות וועלכע האבן זי ארויסגערופן און פון די דערשיינונגען מיט וועלכע זי איז לכתחילה געווען פארבונדן; זי האט א טענדענץ צו ווערן, מיט איין ווארט, א מין תורה לשמה. א גוטער שניידער באקומט די געוואוינהייט צו באטראכטן א מאנטל ניט פונ'ם שטאנדפונקט פון זיין פאסיקייט צו ווארעמען, אדער פון זיין צו־געפאסקייט צו דער אדער יענער פיגור, נאר קודם כל פונ'ם שטאנד־פונקט פון א מעכאנישער פולקאמנהייט, פון דער „קונסט" וואס אין אים ליגט. עס ווערט פאר אים ארבעט צוליב ארבעט, א מאנטל

*) Experience and Nature, By John Dewey, 1925. p. 184; The Meaning of Meaning, by Ogden and Richards, 1925, p. 474.

בער ניט בלויז א מאמענט אין א העל־טונקל שייכות, נאר אין א העל־טונקל־נאשוואַרג־פסיכאלאג־באווועגונגען־איך (דאס קינד אליין) שייכות, ניט רעדנדיק פון פיל אנדערע עלעמענטן וואס זענען ניט נייטיק דא אויסצורעכענען. וועו מען זאל דערמאנען דעם קינד איינע פון אט די זאכן, וועט עס זיך גלייך צוגרייטן צו מאכן די נייטיקע באווועגונגען, וואס זאלן פירן צו די פארלאנגטע רעזולטאטן (נאשערייי). דער נאמען, דאס וואָרט, וועט אים פירן צום זינען, און דער זינען נעמט אריין אין זיך די שייכות'ן פון זאכן אין א געוועלשאפטלאכער, מענטשלאכער וועלט. נעמט אוועק פונ'ם פרי־ערדיקן ביישפיל דעם פסיכאלאג אדער דאס קינד — דאס געזעל־שאפטלאכע אין דעם פאל — בלייבט אייך איבער א טויטע סי־טואציע, אן אומזין.

עס קומט אפט אויס מארנע צו זען ווי א מענטש שטעלט זיך אפ, בעת'ן דערציילן עפעס א געשעענעניש, ווייל ער האט גראד פאר־געסן דעם נאמען פון איינעם וועגן וועלכן ער ווייל איצט דערציילן. דערווייל שטעלט ער אפ זיין דערציילן, קנייטשט דעם שטערן, מאכט פארשידענע גרימאסן, לאזט איבער די צוהערער מיט פארגאפטע בליקן, אליץ צוליב דעם וואס ער קען זיך גראד ניט דערמאנען דעם נאמען פון א מענטשן וואס שפילט — ווי א נאמען — קיין שום ראלע ניט אין דער פאסירונג. באמת, וואס גייט עס וועמען אן צי דער מענטש וועגן וועמען מען דערציילט איצט האט געהייסן גאלר־שטיין, צי שאפירא, צי גארדאן? דער צוהערער איז פאראינטע־רעסירט אין דער מעשה, ניט אינ'ם קלאנג פון א נאמען. דערווייל ווערט קאליע דער נאנצער עפעקט פון דער מעשה וואס וואלט ג־קענט זיין זייער אן אנגענעמער. אבער פארוואס זאל טאקע דער דערציילער קאליע מאכן דעם עפעקט פון זיין דערציילן צוליב אזא קליניקייט? דער ענטפער איז א גאנץ פשוט'ער: דער צוהערער ווייס ניט וועגן וועמען מען רעדט; ער דארף הערן וועגן דעם מענטשנס האנדלונגען כדי עס זאל זיך בא אים שאפן א באציאונג, כדי ער זאל, אזוי צו זאגן, וויסן ווי צו האנדלען — פיזיש אדער פסיכיש. אבער פאר דעם דערציילער, וואס האט אין זינען א מענטשן מיט וועלכן ער איז שוין באקאנט פון פריער, פאר אים איז דער נאמען שוין א סך הכל פון זיינע געזעלשאפטלאכע שייכות'ן

מיר זאגן קיינמאל ניט ארויס דעם זעלביקן זאץ צוויי מאל; דאס זעלביקע וואָרט ווערט קיינמאל ניט באנוצט צוויי מאל אינ'ם זעלביקן זינען; עס זענען ניטא אזעלכע צוויי שפראכלאכע פאקטן וואס זאלן זיין אבסאלוט גלייך".*)

די שפראך ווי א פארקער־מיטל איז דאָ נאָך דירעקט ניט באַרירט נעוואָרן, כאטש דאס אלץ וואס איז פריער געזאגט געוואָרן נעמט אריין אין זיך דעם מאמענט פון נעזעלשאפטלאכן פארקער. צו זאגן אז וועדטער דריקן ניט אזוי פיל אוים דעם שטאַף ווי דעם זינען פון זאכן, הייסט באמת אז וועדטער דערגרייכן זייערע ציל אין נעזעלשאפטלאכן קאָנטאקט. וואָרים דער „זינען", ווי שוין דערקלערט, קען בלויז וואקסן און זיך אנטוויקלען אינ'ם געוועב פון לעבעדיקע פראצעסן, אינ'ם שטראם פון דערפארונג, וואס איז דורך און דורך געזעלשאפטלאך. דאס וועט אונז נאך קלארער ווערן ווען מיר וועלן זיך נאָך אויף א ווייל אפשטעלן אויף קעילערס עקספעריימענט (זייט 16). עס איז דאָרט אנגעוויזן געוואָרן אז דער דאזיקער עקספּערימענט האָט צו טאָן מיט א זייער איינפאכער שייכות סיסטעם. וואס קומט זעלטן פאר אין דערוואקסענעם לעבן, דאס איז טאקע אמת. אבער אפילו אט די זייער איינפאכע סיסטעם איז גאר ניט אזוי איינפאך ווי עס קען זיך לכתחילה אויסדוכטן. איך מיין נאטירלאך וועז מיר זאלען אריינעמען אלע עלעמענטן וואס נייען אהין אריין און ניט זיך אפשטעלן בלויז אויף דער אינציקער שייכות אין וועלכער קעילער איז געווען פארינטערעסירט.

דאָרטן האבן מיר אייגנטלאך נעהאט צו טאָן ניט בלויז מיט קעסטלאך און נאשוואַרג, נאָר אויך מיט א דערוואקסענעם מענטשן (דעם פסיכאלאג) און א קינד.

דער פסיכאלאג האט אויך נעמאכט געוויסע באוועגונגען באם איבערגעבן דעם קינד די קעסטלאך, באם רערן, א. א. וו. די דאָזיקע באוועגונגען זענען פאר דעם קינד געוואָרן א וויכטיקע טייל פון דער גאנצער סיטואציע, ווייל אויך אין זיי קען מען דאך אמאל געפינען דעם שליסל צום רעטעניש אין וועלכן דאס קינד איז איצט אזוי שטארק פארינטערעסירט. דאס העלערע קעסטל איז דערי־

*) Vendryes, l. c. 154.

וואס ניט זיך ניט אפ כפעציעל מיט דעם ענין.*) נעמט אזא זאך ווי פארשידענע צייטן אין שפראך. אין פלוג דובט זיך אז מיר האבן פאר זיך א ריין גראמאטישע קאטעגאריע. קומען מיר אבער כפעציעל צו דער צוקונפטיקער צייט, דארט ווזו מענטשלאכע באוואסטזיניקע ארייגמישונג קען האבען אן אינפלוס, ד. ה. דארט ווזו די האנדלונג איז נאך ניט אפגעטאן געווארן, זעט זיך קלאר אז דער אביעקטיווער פאקט איז ניט דאס אייגציקע וואס מיר ווילן פעסטשטעלן. „ווען מיר דריקן אויס דעם נעדאנק אז א האנדלונג וועט פארקומען אין א נעווייסן מאמענט אין דער צוקונפט, באגרענצן מיר נעווייגטלאך ניט אונזער נעדאנק צו דער אביעקטיווער דערנרייכונג פון דער האנדלונג. מיר ווייזן אן כמעט תמיד, אין דער זעלביקער צייט, ווי מיר אליין נעפינען זיך אין שייכות צו אט דער קומענדיקער האנדלונג". **) מיר דריקן עם אויס דורך א הילפס־צייטוואָרט וואס ווייזט אן אויף אונזער פארלאנג. ווען מיר זאגן אין אידיש „איך וועל זיין בא אייך", איז דאס וואָרט „וועל" ניט סתם אזוי זיך אן אויסדרוק וואס האט א וועגרונג צו דער צוקונפט, נאר שטרייכט אונטער אונזער באציאונג, ווייל „וועלן" הייסט „ווילן". אין ענגליש האבן מיר א פאל ווא דאס אייגענע וואָרט „ווייל" ווערט באנוצט אי אויף אויסצודריקן א פארלאנג, אי ווי א הילפסצייטוואָרט פאר דער צוקונפטיקער צייט.

די פארנלייווערטקייט פון ווערטער ווען וועלכע איך האב פריער נערעדט, האט מער א שייכות צו דער פארם איידער צום זינען וואס זיי דארפן אויסדריקן. דא מיין איך ניט דאס אלגעמיינע נעזעץ וועגן די כסדר'דיקע ענדערונגען וואס קומען פאר בנוגע אלע פרטים אין דער אנטוויקלונג פון א שפראך. דאס וואלט נעווען א צו לאנגזאמער פראצעס פאר'ן נעפילס־לעבן וואס בייט זיך אזוי שנעל, און טראנט אין זיך אזעלכע שארפע סמנים פון די באזונדערקייטן פון יעדער איבערלעבונג. „אבער זאצן זענען ניט קיין אלגעבריש פארמולעס. אפעקטיוויטעט (דאס נעפילס־לעבן) הילט שטענדיק איין און באפארבט דעם לאגישן אויסדרוק פון נעדאנק.

*) Language. J. Vendryes, Part II, Ch. IV.
**) Vendryes, l. c. 154.

דער וועלט פון וויבטיקע שייכות'ן, איז מסוגל אויסצודריקן עמאציאנעלע צושטאנדן, וואו באשטימטקייט און גרענעץ וואלטן נעווען א שטערונג. אין דער זעלביקער צייט איז אבער דאס וואָרט נענוג אפנעזונדערט, אומאפהענגיק אין זיין סטרוקטור, אז עס זאל קענען אויפהאלטן א שטענדיקייט אין א לאנג וואס האלט זיך אין איין בייטן. מיט דער הילף פון וואָרט קענען מיר זיך אלעמאל אומקערן צו איבערלעבונגען, וואס זיינען שוין ניטא און וועלן שוין מער ניט זיין (און וועלכע איבערלעבונג חזר'ט זיך דען איבער אויפ'ן זעלביקן אופן?), און באהאנדלען זי ווי אן איצטיקער ווירקלאכער צושטאנד.

דאס וואָרט האט אבער אין זיך א נעוויסע פארגליווערטקייט, און דאס איז שוין א חסרון וועו מען דארף עס באנוצן אויף אויסצודריקן דאס עמאציאנעלע לעבן. אין אזעלכע פאלן העלפט זיך די שפראך ארויס מיט בייטן די וואָרט ארדנונג, (ווי אין א פראגע, למשל, וועו דער זאץ הייבט זיך אן מיט'ן צייטוואָרט) אדער דורך זשעסטיקולאציע, אדער דורך מאכן מער פלאץ פאר'ן פרימיטיווערן מעדיום פון וועלכן זי האט זיך אנטוויקלט, פאר מוזיקאלישע קוואליטעטן. העלמהאלץ האט, דאכט מיר, אויפ־מערקזאם גענאכט אז בא א פראגע הייבן מיר אויף די שטים אויף א פינפטל טאן. א פראגע איז אן אויסדרוק פון א מין איבערגעריסנקייט אין פראצעס פון אינדיווידועלן לעבן; עס איז ווי מען וואלט אנטדעקט עפעס א ניט באמערקטן אריינגאנג אין אלט־באקאנט הויז, און מען וויים ניט וואוהין ער פירט. עס איז א פאַרם פון שרעק אדער מורא, אן אפשטעלן זיך ווי בעת מיר לעבן איבער א געפיל פון פרעמדקייט. דער טאן פון א פראגע איז איינגטלאך א מין שפראכלאך־אויסגעדריקטער נעשריי אין פארבינדונג מיט דער נייער לאגע. דער מוזיקאלישער הינטערגרונד קומט תמיד צו הילף אין שפראך, ספעציעל צו באצייכענען דאס אינטענסיווערע נעפילס־לעבן.

די פארבינדונג צווישן שפראך און אונזער נעפילס־לעבן איז צו וואוירל באקאנט מען זאל זיך דערויף דארפן צו לאנג אפשטעלן. פילאלאגן קענען אויסרעכענען א גרויסע צאל אינטערעסאנטע בייי־שפילן וואס וואַרפן זיך ניט שטארק אין די אויגן פון א מענטשן

אטעם־פארכאפנדיקס ארום אלץ וואס פליסט און שפרייט זיך אוים".*) עפעס ענלאכס קען געזאגט ווערן וועגן שפראך. מיר ווערן אפט באגיסטערט פון א רעדע וואס צייכנט זיך אוים מיט הויכער פליסיקייט און זענען דעמאלט גרייט צו פארגעבן די פלאכ־קייט פון אינהאלט. די שפראך האט מער אדער ווייניקער אונטער־געגראבן דאס געפיל פון זיכערקייט, ווייל אנשטאט דירעקטע בא־רירונגען מיט דער וועלט, פארוואנדלט זי אלץ אין קלאנגען. זי איז אלגעמיין און אבסטראקט, און אין דעם פרט אנדערש פון זאכן מיט זייערע דירעקטע חוש־איינדרוקן, וואס טראגן אין זיך בא־שטימטקייט און זיכערקייט. דערפאר אבער גיט זי אונז א רייכ־קייט אין עמאציאנעלן לעבן וואס זעט אוים צו זיין אומבאקאנט אין די איבערלעבונגען פון אנדערע באשעפענישן.

וועו איך האב פריער דערמאנט די פארשפיצטקייט און באזונ־דערע פארב פון געפילס־לעבן, האבן איך נעהאט אין זינען א גאנץ נעווייניגטלאכע דערשיינונג. שוין דער פאקט וואס מיר האבן בא־זונדערע ווערטער פאר באזונדערע סיטואציעס, וואס זענען דאך נאטירלאך ענג פארבונדן מיט אונזער געפילס־לעבן, שוין דאס אליין האט צוגעהאלפן אז ביי אונז זאלן זיך אנטוויקלען באזונדערע עמאציאנעלע קוואליטעטן. דאס עמאציאנעלע לעבן פון וידעריקערע באשעפענישן איז מסתמא אן אלגעמיינע בלינדע און ווילדע רייר־סעניש פון געווייסע ריכטונגען אדער צו געווייסע ריכטונגען. העכסטנס קען מען דערלאזן די עקזיסטענץ פון צווייי אלגעמיינע צושטאנדן: א פאזיטיוון (פארגעניגן) און א נעגאטיוון (ווייטאג). בא מענטשן איז פאראן אזא פארשידנארטיקער און פילפאכער געפיל־רעפערטואר, וואס דאס האט מעגלאך געמאכט א באזונדערס פינקטלאכע און דעליקאטע באציאונג צו סיטואציעס און זאכן, ווייל יעדע פון זיי קען זיך לייכט פארבינדן מיט א באשטימט איינפל פונ'ם געפיל־רעפערטואר.

דאס צייטלאכע וואקס, צולויב דעם וואס עס האט ניט די פיזישע באגרענעצטקייט פון זאכן, און פירט אונז דאך אריין אין

*) The Life of Reason—Reason in Art, by George Santayana, p. 46.

פֿאַרשידענע מענטשן ווייל יעדן האָט זיין דערפֿאַרונג געפֿירט אויפֿצוויין אַן אַנדער שייכות־סיסטעם פֿרום דעם דאָזיקן וואָרט.

א זאַך איז ניט קיין עקזיסטענציעלע באַזונדערקייט וואָס צייכנט זיך אויס מיט דעם כּח צו סטימולירן אונזערע חושים; זי אַנט־פּלעקט זיך פֿאַר אונז אין איר פֿאַרבינדונג מיט אַנדערע עלעמענטן פון אונזער לעבן, און דאָס גיט איר די וויכטיקייט און דעם ווערט וואָס זי האָט פֿאַר אונז. די זאַך איז פֿאַר אונז איר זינען, ניט איר שטאָף.

דער דאָזיקער פּאַקט, אַז מיר דאַרפֿן ניט כּסדר לעבן אין דער שווערער, ניט רירעוודיקער ספֿערע פון דער זאַך, און עס איז נענוג פֿאַר אונז צו אָפּרירן מיט איר זינען, דאָס האָט מען לאַך געמאַכט די געוואָלטיקע ראָלע פון שפּראַכלאָזע סימבאָלן. דאָס וואָרט איז זייער א באַקוועם מיטל צו פֿאַרכאַפּן און אויפֿהאַלטן א נייטיקע שייכות, בעת מיר קענען גאַנץ רואיק לאָזן דעם דרויסנדיקן שטאָף אין „דרויסן". מיט דער הילף פון וואָרט וואַרפֿן מיר דורך אַלע איינצלהייטן פון דער וועלט, אפֿילו די צו וועלכע מען קען ניט צוקומען, אָדער די צו וועלכע עס וואָלט געווען צו פֿיינלאַך צו־צוקומען. די שפּראַך איז פֿאַר אונז א מין סיסטעם פון עלעקטרישע קנעפּלאַך וואָס פֿאַרבינדן אונז מיט די וועלטסטע און טונקלסטע פֿאַרצווייגונגען איבער דער לענג, ברייט און טיף פון וועלט און לעבן. עס איז גענוג צו געבן איין דריק, און עס עפֿענען זיך פֿאַר אונז און עס ווערן באַלויכטן די פֿאַרפֿלאַנטערסטע וועגן און די אומגעריכטסטע וועלטקייטן.

א באַזונדער וויכטיקייט ליגט אין שפּראַך צוליב דעם וואָס זי פֿירט אַריבער די רוימלאַכע וועלט אין א ספֿערע פון צייט, וואָרים שפּראַך מיט איר ריטעם און באַוועגונג שיידט זיך דאָך אָפּ מיט איר צייטלאַכקייט פון דער רוימלאַכקייט פון זאַכן. דאָס צייטלאַכע וואָרט גיט צו א מין פֿאַרשפּיצטקייט און אייגנארטיקע פֿארב צום נאַנצן געפֿילס־לעבן. רעדנדיק וועגן מוזיק, זאָגט סאַנטאיאַנא, אז צייט איז א מער צוגעפּאַסטער מעדיום צו אָפּעלירן צו עמאָציעס אוידער רוים. דאָס לעבן האַלט שטענדיק אין איין פֿליסן; דאָס נאַנצע דענקען איז ניט קיין זאך (ד. ה. ניט קיין רוים), נאָר א פּראָצעס (ד. ה. צייט). „עס איז פֿאַראן עפּעס אוטמיטלבארס און

באם צווייטן מאל, וועו איין קעסטל איז געביטן געווארן, איז אבער די שייכות נעבליבן פונקט ווי פריער; עס איז פארגעקומען אן ענדערונג אין די „אבסאלוטן", ניט אין די „רעלאטיוון", ממילא איז דעם קינדס ענטפער געווען אזא וואס האט אים געמוזט פארפירן. ענלאכע עקספערימענטן האט קיילער נעמאכט אויף חיות, און די רעזולטאטן זענען געווען פונקט די זעלביקע.

דא האבן מיר פאר זיך אייגנטלאך זייער אן איינפאכע שייכות סיסטעם וואס מען נעפינט מסתמא זייער זעלטן אינ'ם לעבן פון א רייפן מענטשן. אין דערוואקסענעם לעבן איז יעדעם מינדסטע טיילכל פון דער דערפארונג א סך וווייטער פארצווייגט און טיפער פארוואלצלט. אבער דאס בילד פונ'ם נאנצן ענין זעט זיך דא זייער קלאר ארויס.

כדי די זאך זאל זיך אריינפלעכטן אינ'ם געוועב פון אונזער פסיכישן לעבן קען זי דערביבער ניט בלייבן א דרויסנדיקע נאקעטע עקזיסטענץ, נאר זי מוז האבן א זינען, זי מוז האבן א וואנדונג צו עפעס וואס איז ניט די זאך גופא, און אין שייכות צום דאזיקן עפעס באקומט זי איר ווערט. דאס וואלט „גאליציאנער", למשל, קען באטייטן צענדליקער זאכן. אלץ איז אפהענגיק אן דעם אינ־האלט פון וועלכן עס איז א טייל, ד. ה. עס איז אפהענגיק אן די שייכות'ן צו וועלכע דאס וואלט האט א וואנדונג אין דעם אדער יענעם מאמענט. צו זאגן אז א מענטש איז א גאליציאנער קען זיין אן אויסדרוק פון ביאגראפישער אינפארמאציע, אדער פון א ספעציעלן סביבה'דיקן איינפלוס, אדער א פארלאנג אונטערצו־שיידן דעם מענטשנס געבורט־פלאץ פון די געבורט־פלעצער פון אנדערע פון דער זעלביקער נעזעלשאפט, אדער אן אנווייז אויף א נעווייסן אידישן דיאלעקט, אדער גאר אן אלגעמיינער אויסדרוק פון נעווייסע חסרונות וואס טייל מענטשן האבן א נעוואוינהייט צו פארבינדן מיט דעם נאמען. דאס וואלט—„גאליציאנער"—איז אין די אלע פאלן פונקט דאס זעלביקע, אבער דער זינען איז אין יעדן באזונדערן פאל א נאנץ אנדערער. נאך קלארער וועלט פאר אונז דער דאזיקער נעדאנק וועו מיר נעמען אזא וואלט ווי „באל־שעוויק" וואס רופט ארויס אזוי פיל פארשידענע שטעלונגען ביי

לעבן. צוליב דעם צוועק וועל איך באשרייבן אן איינפאכן עקספע־ רימענט פון א דייטשישן פסיכאלאג וו. קעילער. קעילער האט אוועקגעשטעלט פאר א קינד צוויי קעסטלאך, איינס מיט שאקאלאד און דאם אנדערע לייריק. דאם קעסטעלע מיט שאקאלאד איז געווען פון א העל־נראער קאליר, בעת דאם לייריקע איז געווען טונקל גרא. ער האט געזאגט דעם קינד צו נעמען איינס פון די צוויי. עס האט נענומען עטלאכע פראבעם ביז דאם קינד האט זיך אויסגעלערנט צו נעמען דאם העלערע קעסטל. נאך פינף און פערציק פראבעם, בעת דאם קינד האט שוין כמעט אין גאנצן קיין טעות'ן ניט נע־ מאכט, האט קעילער געביטן די קאליר פון'ם לייריקן קעסטל אנשטאט טונקל גרא איז איצט דאם לייריקע קעסטל נעווען העל גרא, נאך העלער פון'ם פולן קעסטל, אבער די קאליר פון'ם פולן קעסטל איז נעבליבן ווי פריער. אויף וואס זשע דארף מען זיך איצט ריכטן בנוגע דעם קינדס האנדלונג? עס איז קלאר אז אויב די ספעציעלע שאטירונג פון גרא פון'ם פולן קעסטל וואלט נעבליבן אינ'ם קינד'ס פארשטעלונג ווי אן אפגעריסענער איינדרוק פון א באשטימטער קאליר, וואלט עס אויך איצט זיך נעדארפט כאפן צום זעלביקן קעסטל, כאטש איצט איז דאם קעסטל מיט נאשערייי נעווען דאם טונקעלע, ניט דאם העלערע, פון די צוויי. דאם קעסטל האט זיך דאך ניט געביטן, בלויז די שייכות האט זיך געביטן. די פאק־ טישע רעזולטאטן זענען אבער נעווען אז איצט האט דאם קינד נענומען דאם העלערע, ד. ה. דאם לייריקע קעסטל. ווי קען מען דאם דערקלערן? פשוט: דער פריערדיקער איינדרוק איז ניט נעווען פון אן „אבסאלוטער" קאליר, נאר פון א פארגלייך צווישן צוויי, פון א שייכות. דאם הייסט אז דאם קינד האט ניט אויפ־ גענומען צווי באזונדערע קאלירן: א טונקעלע און א העלע, וואס יערע האט זיך איר באזונדערע שאטירונג, און פארבונדן דעם פא־ זיטיוון ווערט (נאשערייי) מיט דער באזונדער שאטירונג פון העלערן גרא, ניין. אויב דאם וואלט ווירקלאך פארנעקומען וואלטן די רע־ זולטאטן פון עקספערימענט נעדארפט זיין פארקערטע. דאם קינד האט באמת אויפגענומען די נאנצע סיטואציע ווי איין זאך, ד. ה. אין דער אייניציקער, צוזאמען נענאסענער טונקל־העל סיטוא־ ציע געהערט דער פאזיטיווער ווערט צו דער העלערער פארב. איצט,

צו זאכן אדער פאסירונגען, און האבן ממילא א טענדענץ זיך צוריק־צוציען אין אייגענער אפגעזונדערטער וועלט. דעריבער וועלן מוזיק איז ניט פארבונדן מיט שפראך, ווי אין לידער, אדער איז ניט קינסטלאך פארבונדן מיט פאסירונגען (ווי, למשל, אין דער סימפאניע 1812), ווערט זי שנעל לאנגווויליק און מאטערט אויס א מענטשן וואס האט זיך ניט געלערנט אפצושאצן ריטם און הארמאניע אין זיך אליין.

אנדערש איז עס מיט שפראך. די שארפע קלאנגען־דיפערענציאציע וואס קען געמאכט ווערן מיט דער הילף פון גומען, ציין, ליפן און האלדז, האט געשאפן אן א שיעור מעגלאכקייטן פאר פארשידנארטיקסטע קלאנגען־קאמבינאציעס. די מענטשלאכע שטים האט אויפגעהערט זיך צו וועגן אין ריין מוזיקאלישע ריכטונגען, אזוי ווי מיר געפינען עס, למשל, בא די פיגל. וואהרים מיר האבן נעמאכט די גרויסע אנטדעקונג — די גרעסטע אנטדעקונג פון'ם מענטשן־מין — אז מיט אט די קלאנגען קאמבינאציעס קענען מיר שאפן א זיכער אויסטוויש־מיטל פאר אונזערע פארשטעלונגען, פאר אונזערע געפילן און גדאנקען.

א פארשטעלונג איז ניט בלויז א פסיכישע אפשפיגלונג פון אפגעריסענע זאכן וואס געפינען זיך ערגיץ וואו אין דער וועלט. מיר טראכטן בכלל ניט אין טערמינען פון „נייטראלע" זאכן. א פארשטעלונג פון א זאך איז די זאך אין איר שייכות צו דער גאנצער סיטואציע וואס האט געשפילט א געוויסע ראלע אין אונזער לעבן. אט די דאזיקע לעבעדיקע שייכות'ן פון זאכן מאכן מעגלאך אז זיי זאלן אין אונזער פסיכיק דערהויבן ווערן צו דער מדרגה פון אידייען און גיבן דעם אינטעלעקט זיין ראלע און וויכטיקייט.

זאכן האבן פארשידענע קוואליטעטן דורך וועלכע זיי ווערן אויפגענומען פון אונזערע חושים. זיי האבן קאלירן, פארמען, א געוויסע הארטקייט, טעמפעראטור, א. א. וו. אבער מיר נעמען ניט אויף אט די באזונדערע קוואליטעטן נאר די שייכות'ן וואס עקזיסטירן צווישן אירן קוואליטעטן און אן אנדערער מיט וועלכער זי איז פארבונדן. דער דאזיקער נעדאנק זעט אויס, אין פלוג, צו זיין טונקל און אומפארשטענדלאך. מיר וועלן אבער באלד איינזען אז דא האנדלט זיך וועגן א נאנץ פשוט'ן ענין פון טאג־טעגלאכן

צייכנס, וואס איז אויפ'ן אינטימסטן אופן פארבונדן מיט'ן מענטש־לאכן לעבן און צוואמענלעבן. אבער וואס איז אזוינס שפראך? וואסער נויטוועניקייט ליגט שוין ממילא פארבאָרגן אין א קונסט בלויז צוליב דעם אליין וואס זי אפערירט מיט שפראך?

צו זאגן אז שפראך איז א סיסטעם פון קלאנגען, איז איינגט־לאך בלויז א גאנץ קליינע טייל פונ'ם אמת. אויך מוזיק שטעלט מיט זיך פאר א סיסטעם פון קלאנגען. אבער דער חילוק איז אומגעהייער. קלאנג איז בכלל איינער פון יענע גרויסע אויפטוען אינ'ם לעבן פון ארגאניזמען, וואס שטעלן מיט זיך פאר א געוואל־טיקע רעוואלוציע אין דער ביאלאגישער וועלט. צו באנעמען די וויכטיקייט פון א שטח; צו דערשפירן דורכ'ן גערויש פון ווינט דאס אנקומען פון וויכטיקע ענדערונגען אין וועטער; אויפצוכאפן דורך קלאנגען די טריט פון אייגענע אדער פרעמדע, פון גוטע פריינט אדער שונאים, נאך איידער עס איז פארגעקומען אוועלכע עס איז דירעקטע באריהרונג מיט אט די דערשיינונגען, איז נאטירלאך א מעלה וואס מען קען קוים ריכטיק אפשאצן. אפילו די פסיכאלאגן וואס האבן אנגעהויבן צו צווייפלען אין דער ריכטיקייט פון דער השערה אז מענטשן האבן בכלל איינגעבוירענע האנדלונג־אופנים, אינסטינקטן, לייקענען פון דעסטוועגן ניט אין דער איינגעבוירנקייט פון דער מורא פאר א פלוצלונגן קלאנג. די סאמע שטרענגסטע עקספערימענטן האבן דערווייזן אז שוין אין די ערשטע טעג פון לעבן רופן זיך קינדער אפ מיט א ציטער און ענלאכע באוועגונגען בעת זיי ווערן פלוצלונג סטימולירט פון א קלאנג, אזוי אז עס איז קיין ספק ניטא, אז דאס איז ניט קיין אויסגעלערנטע זאך.*)

קלאנג איז א זעלטן מיטל צוצויען די אויפמערקזאמקייט. אבער אין מוזיק איז דער דאזיקער מעדיום אלגעמיין, צעשוואומען. דאָרט איז דער אומדיפערענציירטער, נאקעטער טאן דאס איינס, א מיטל וואס איז זייער גוט צוגעפאסט אויפצוהאלטן, שאפן אדער פארשטארקן שטימונגען, נעפילן, אלגעמיינע געפיל־באלאדענע שטעלונגען, אבער ניט מער. מוזיקאלישע קלאנגען האבן ניט קיין דרויסנדיקע וועדונג; זיי זענען לויט זייער מהות ניט צוגעבונדן

*) Behaviorism, John B. Watson, p. 114.

האט ניט די הסכמה פון אנגענומענע אויטאריטעטן. אבער זעען מיר דען ניט, אז דער פארשפרייטסטער סארט ליטעראטור, אפילו אין לענדער וואו צוואנג־בילדונג איז שוין לאנג איינגעוואָרצלט, איז נראָד יענער אנטקעגן וועלכן די שול האלט אין איין קעמפן? באווייזט דען ניט די פארשפרייטקייט פון שונד, אז דער ליטעראריׂ־שער אינטערעס פונ׳ם דורכשניטלאכן לייענער נעמט זיך ניט פון דעם, וואס די שול האט אין אים איינגעפלאנצט?

עס בלייבט פאר אונז איבער די מאדנע דערשיינונג, וואס בעת ליטעראטור איז אן ארגאנישע טייל פון די באדערפנישן פונ׳ם מענטשן בכלל, זענען די איבעריקע קונסטן (א חוץ מוזיק, ווי שוין דערקלערט) בלויז פארבונדן מיט׳ן לעבן פון ספעציעל נע־איבטע אדער געשולטע אין יענע קונסטן. וואָרים מען קען, דוכט מיר, אן שום גוזמא זאגן, אז אויף יעדן מענטשן, וואס באזוכט א קונסט־אויסשטעלונג, אדער שטעלט זיך אפ צו באטראכטן א סטאטוע אין מיטן גאס, זענען פארן צענדליקער טויזנטער, וואס לייענען בעלעטריסטישע ווערק בא יעדער געלעגנהייט, וואו עס פעלן אפילו די עלעמענטארסטע באקוועמלאכקייטן. עס איז אי־בעריק צו זאגן, אז אזא מערקווירדיקע איינגשאפט פון א קונסט טאר ניט פארבייגיין אומבאמערקט.

די פארשפרייטקייט פון ליטעראטור איז נאטירלאך ניט קיין איינגשאפט, וואס ליגט אין דער דאזיקער קונסט גופא; עס איז בלויז אן אנווייז אויף דער מעגלאכקייט, אז דאָ האבן מיר צו טאן מיט עפעס טיפערס, פונדאמענטאלערס, וואס פארבינדט זיך ענגער מיט׳ן פשוט׳ן טאג־טעגלאכן לעבן, פארשטייט זיך אז אזא מעגלאכקייט רעכט שוין נענוג אן אויסצופארשן אלע זייטן פון דער ליטעראטור דערשיינונג — סיי אירע מיטלען, סיי איר אינהאלט — כדי זיך צו דערנרונטעווען צום עיקר.

נ. די פסיכאלאגיע פון שפראך

נייען מיר אויף דעם דאזיקן וועג וואלפט זיך קודם כל אין די אויגן דער פשוט׳ער פאקט וואס די מיטלען פון דער ליטעראריׂשער קונסט זענען ניט קיין זאכן נעמומען פון דער דרויסנדיקער וועלט — שטיין, מעטאל, פארב — נאר שפראך, א סיסטעם פון קלאנגען און

ליטעראַרישער שונד, אָבער ווי קען מען זיי ביידן פֿאַרגלייכן בנוגע פּאָפּולאַריטעט?

א סך האַלטן אז די שול איז פֿאַראַנטוואָרטלאָך פֿאַר דעם. אויב, הייסט עס, מען וואָלט אין די שולן גלייך „איינגעפֿלאַנצט" אין די קינדער א ליבע צו אַלע עסטעטישע ענינים, וואָלט דעמאָלט די ליטעראַטור קיין יחסן'טע ניט געווען. עס איז לעצטנס געוואָרן א מאָדע בא א סך שרייבער — ספּעציעל אין דער אַמעריקאַניש־ענגלישער ליטעראַטור — אַוועקצושטעלן די שול־דערציאונג ווי א סבה פון אַלע צרות וואָס ווייזן זיך אַרויס אין דער דערוואַקסענער געזעלשאפט, אָבער אין אונזער פאל זענען פֿאַראן צוויי וויכטיקע מאָמענטן וואָס מען דאַרף האָבן אין זינען. ערשטנס, פֿאַר־וואָס וועלן טאקע געוויסע קונסט־צווייגן ניט אַריינגענומען, אָדער ניט געונג אַריינגענומען אין שול־פּראָגראַם? פֿאַרוואָס האָט דאָ נעפֿעלט דער צווינגענדיקער כח וועלכער האָט געווירקט בנוגע אַנדערע למודים? מען דאַרף ניט פֿאַרגעסן אז דער פּאקט וואָס געוויסע קונסט־טעטיקייטן זענען ניט געונג פֿאַרטראָטן אין שול־פּראָגראַם, איז ניט בלויז קיין סבה פון שפּעטערדיקע רעזולטאַטן, נאָר אויך א פּועל יוצא פון פֿריערדיקע סבות. אָט די סבות לינן פֿריער פון אלץ אינ'ם אלגעמיינעם צושטאַנד א דאנק וועלכן קונסט, מיט דער אויסנאַם פון ליטעראַטור און מוזיק, איז ניט קיין זייער פּאָפּולערער ענין סיידן אין א זייער פֿרימיטיווער קוים מערקלאכער פּאָרם.

צווייטנס, קען מען באין אופן ניט זאָגן, אז דער אינטערעס צו ליטעראַטור נעמט זיך פון דער ארבעט אין די שול־יאָרן. וואָס מען זאָל ניט זאָגן וועגן די שולן, אפילו וועגן די ערנסטע פון זיי, קען אָבער קיינעם ניט איינפאַלן צו באשולדיקן זיי אין פֿרעדיקן שונד. פֿאַרקערט, די באשולדיקונג אַנטקעגן די שולן איז על פּי רוב, דאָס, וואָס זיי זענען צו שטייף, פֿאָרמאַל; זיי וואָגן ניט אָפּ־צוטרעטן אפילו אויף איין האָר פון עפּנטלאָך אַנערקענטע ריכטונגען. אויב מען לערנט ליטעראַטור בכלל — און וועלכע שול באשעפטיקט זיך דען ניט מיט דער נאַציאָנאַלער ליטעראַטור — דעמאָלט שטרייכט מען אונטער דעם וועדט פון אַנערקענטער ליטעראַטור. און מען מאכט חוזק פון דער שיינער ליטעראַטור, וואָס

און ענלאכע בעלעטריסטישע שאפונגען וואס ווערן כסדר געדרוקט אין טעגלאכע צייטונגען און ווענטלאכע און חודשלאכע זשורנאלן, אין אומפערישע אויסגאבן און ביכער; וועלן מיר זאלן נאך צו דעם צוגעבן דאס טעאטער און דעם קינעמאטאגראף וואו מענטשן זוכן „אמת'ע לעבנס־בילדער"; וועלן מיר זאלן נאך אויך צורעכענען די פאלקלאריסטישע מעשות וואס ווערן כסדר דערציילט צווישן פרימיטיווערע פעלקער; און וועלן מיר זאלן אין דער זעלבּיקער צייט ניט פארגעסן אן די מעשות וואס מענטשן דערציילן זיך און הערן אוים צולויב'ן פארגעניגן וואס מען האט פון א דערציילטער אדער געהערטער מעשה, — וועלן מיר זאלן מאכן אזא מין חשבון וואלט זיך באמת באקומען א גראנדיעז בילד, א בילד פון הונדערטער מילאנען וואס נישטערן און זוכן באפרידיקונג אין א גרויסער מענטשלאך־אויסגעטראכטער וועלט. עס קומט אוים עפעס אזוי ווי ליטעראטור, אין בריידסטן זין פון וואָרט, וואלט בוכשטעבלאך גענשטילט א הונגער און געלאשן א דארשט.

מען קען נאטירלאך גלייך ארויסקומען מיט דער טענה אז דאָ ווערט ליטעראטור געמומען אין א צו בריידן זינען. וואָרים אויב מיר וועלן צורעכענען צו ליטעראטור אויכּלכע מעשות וואס מען דערציילט זיך ערגיץ וואו אין א פארק, אדער וואס אינטים־געווענע שכנות דערציילן זיך פון זייער לעבן, דעמאלט בלייבט שוין באלד גאר ניט איבער וואס זאל ניט זיין ליטעראטור. א חוץ דעם איז נאך א פראגע וועגן דעם קינסטלערישן ווערט פון די אלע מעשות אין קינעמאטאגראף, צייטונג, א. א. וו.

איז בנוגע דער ערשטער טענה וועלן מיר אביסל מוזן אוים־וואַרטן ביז עס וועט אין די וויטערדיקע קאפיטלען קלאָר ווערן דער שטאנדפונקט וואס ווערט דאָ פארטיידיקט. בנוגע דער צווייטער טענה, דארף גלייך קלאָר ווערן אז דאָ האנדלט זיך ניט וועגן דעם „אינווייניקסטן" ווערט פון קונסט, ממילא אויך ניט פון דער ליטעראריישער קונסט. דאָ רעדט זיך ניט וועגן דער גרויסקייט פונ'ם שאפער, נאר וועגן דער פסיכאלאגיע פון מעשות, וואס דריקט זיך אוים סיי אין שאפן און סיי אין גענישן. עס איז פארשן אויך א מער צוגענגלאכע מאלעריי פונקט ווי עס איז פארשן א

שרייבן און צו דערקלערן אַן אַנדער צווייג. דאָס איז, נאַטירלעך, אָפט שווער אויסצומיידן, אָבער פון דעם וועלט דאָך דער שאָדן ניט קלענער.

ב. די פאָפולאריטעט פון ליטעראַטור

אָבער מער פון אַלע פאַרלירט בלי ספק די ליטעראַטור. ליטעראַטור פאַרנעמט נאָר א באַזונדערן און אייגנארטיקן פלאַץ צווישן די קונסטן און האַט, דוכט מיר, נאָר א באַזונדערע פונקציע אין מענטשלעכן לעבן. קודם כל וואַרפט זיך זייער שטאַרק אין די אויגן די פאַרשפרייטקייט פון דער שיינער ליטעראַטור, וואָס האַט צו זיך קיין גלייכן ניט אין אַלע איבעריקע קונסטן. די אייגנציקע קונסט וואָס שטייט נאָענט צו ליטעראַטור אין פּרט פון פאָפולאַריטעט איז מוזיק, אָבער עס איז דאָך כאַראַקטעריסטיש וואָס נראָר מוזיק שטייט אויך זייער נאָענט צו ליטעראַטור לויט איר טבע און געשיכטע. וואָרים לענגערע מוזיקאַלישע ווערק וואָס זענען אין גאַנצן אָפּגעריסן פון דער וואָרט־קונסט, איז דאָך א נייע דערשיינונג. בא פרימיטיוון פעלקער — כאָטש בא זיי זענען אויך פאַראן מעלאָדיעס אָן ווערטער, ריכטיקער, מעלאָדיעס וואו ווערטער ווערן פאַרשטאַנען אָבער ניט אויסגעדריקט — ווערן עלי פי רוב געזונגען לידער, און זייער זעלטן בלויז נגונים. בא פרימיטיוון פעלקער איז מוזיק פאַרבונדן ניט בלויז מיט קורצע מעטרישע לידער נאָר, אויף אן אומדירעקטן אופן, מיט גאַנצע מעשות. אָט וואָס עס זאָגט אלים ק. פלעטשער, וועלכע האַט דרייסיק יאָר צייט פאַרבראַכט צווישן די סאַמע פרימיטיוון אינדיאַנישע שבטים: „די מעשה שטיצט זיך תמיד אויף א דראַמאַטישער פאַסירונג וואו, בא א געוויסן פונקט, איז די עמאָציע נעצווואונגען זיך אויסצודריקן דורך מיטלען וואָס שטייגן אריבער די גרענעצן פון הויל וועדטער, און לידער זענען דער רעזולטאַט". *)

בנוגע די אַנדערע קונסטן קען נאָר קיין פאַרגלייך ניט זיין צווישן זיי און ליטעראַטור אין דעם פּרט פון פאָפולאַריטעט. וועז מיר שטעלן זיך פאָר וויפיל מענטשן עס לייענען די אלע מעשות

*) Indian Story and Song. By Alice C. Fletcher, p. 121.

קאפיטל I

די טבע פון ליטעראטור

א. דער טערמין „קונסט".

דאָס וואָרט „קונסט" ווערט געווייגנטלאך באנוצט צו באצייכענען אן אומנעהייערע צאָל פארשידנארטיקע מענטשלאכע טעטיקייטן. שוין צוליב דעם אליין איז גאָר קיין וואונדער ניט וואָס דאָס דאָזיקע וואָרט לאָזט זיך ניט דעפיניִרן. דערין שטעקט איינגנטלאך קיין אומלויק ניט. דעפיניִרן הייסט אָפגרענעצן, ארומצוימען, דאָס וואָס עס איז אזוי שווער צו באשטימען וואָס קונסט איז, באווייזט בלויז, אז די טעטיקייטן וואָס גייען אונטער אָט דעם נאָמען, האָבן זיך ווייט פארצוינען איבער דער בריט און אין דער טיף פונ'ם לעבנס־נעוועב. אחוץ דעם, פון שטאנדפונקט פון פשוט'ער באַקוועמלאכקייט, לינט א גרויסע מעלה אין דעם, וואָס מיר קענען ארומנעמען מיט איין אינציק וואָרט אזא פילפארביקע וועלט ווי ליטעראטור, מוזיק, מאלעריי, ארכיטעקטור, סקולפטור, טאנצן, נעזאנג, טעאטער א. א. וו. די ענלאכקייטן וואָס לינן אין אָט די אלע קונסט־צווייגן זענען אונז גענוג וויכטיק, און די מענלאכקייט זיי אלע אויסצודריקן מיט איין אינציקן שפראכלאכן צייכן איז באמת א פארלייכטערונג. אָבער אָט די מעלה האָט אויך א געוואלטיקן חסרון פון וועלכן מיר לײדן א היפש ביסל. די נעוואונהייט שטענדיק צו באנוצן דאָס וואָרט „קונסט" פאר יעדער פאָרם פון ארטיסטישער שאפונג מאכט אונז בלינד צו די אונטערשידן וואָס זענען א האָר ניט וויניקער וויכטיק ווי די ענלאכקייטן. די באַזונדערע וועגן און כאראקטער שטריכן פון יעדער קונסט־צווייג וועלן פארטונקלט און שלעכט פארשטאנען וועלן מיר נעפינען זיך צו אָפט אונטער'ן איינדרוק פון אלגעמיינע טערמינען, אָדער אפילו וועלן די טערמינען פון איין קונסט־צווייג וועלן באנוצט אויף צו באַ־

זאל דאס, אנב אורחא, אויך דינען ווי אן ענטפער צו די וואס וועלן אפשר זיך דארפן אנשטרענגען צו פארשטיין, ספעציעל, דאס צווייטע און דריטע קאפיטל. איך האב זיך מיט אלע כחות גע־פלייסט אויסצומיידן אומנייטיקע שווערקייטן, ווייל דאס פארגע־ניגן פארשטאנען צו ווערן איז בא מיר צו גרויס איך זאל זיך דערפון קענען אפזאגן, שוין ניט רערנדיק וועגן דעם אומזין צו שרייבן פאר זיך אליין וועגן אזעלכע ענינים. אבער א מענטש וואס די באהאנדלטע טעמע איז אים אין נאנצן פרעמד, וועט זיך ניט קענען גלייך פילן היימיש אין דער דאזיקער וועלט. די שווערקייטן שטאמען דעמאלט ניט פון דער הארבקייט פונ׳ם ענין, נאר פון דער פרעמדקייט פונ׳ם לייענער. דאס קען אבער באזייטיקט ווערן מיט דער הילף פון א ביסל אנשטרענגונג.

זאל דא אויך באמערקט ווערן אז טיילן פונ׳ם זעקסטן און אכטן קאפיטל זענען שוין פריער פארעפענטלאכט געווארן. דאס זעקסטע קאפיטל איז געבויט אויף מיין ארטיקל „פסיכאנאליז און קונסט" („דאס נייע לעבן", ניו יארק, יולי־אויגוסט 1923). אין אכטן קאפיטל באנוץ איך זיך מיט צוויי פריער־דערשינענע ארטיקלען („טעאליט", ניו יארק, יאנואר 1924 און „מערב", לאס אנדזשעלעס, פעברואר 1925). דאס פינפטע קאפיטל וואס איז דערשינען אין די „שריפטן"(ווינטער 1925־1926) ווערט דא נעדרוקט מיט א סך ענדערונגען.

עס איז באמת א פארגעניגן אויסצודריקן א הארציקן דאנק צו מיין חבר מ. מענדעלסבערג פאר העלפן מיר איבערקוקן די קארעקטורן, צו קאלעגע יהודה יאפע פאר זיין הילף אויף וועלכער איך האב שוין פריער אנגעוויזן, און ספעציעל צו ש. ניגער. קאלעגע ניגער האט פארזיכטיק איבערגעליינט דעם נאנצן מאנוסקריפט, נע־מאכט וויכטיקע באמערקונגען און מיר בכלל געהאלפן מיט א סך זאכלאכע עצות סיי אין פרט פון שפראך סיי בנוגע אלגעמיינער ארגאנישירונג.

ל. לעהרער
ניו יארק, אפריל 1926.

אננענומען דאָס וואָרט „פּילאָמיטיע“ (פּילאָ — ליבע, מיטאָס — מעשה) וואָס דריקט אויס די פּארשידענע זייטן פון דער אננעווייזענער טענדענץ. פון דעם האָב איך געזומען דאָס אייגנשאפט וואָרט „פּילאָמיטיש“ און דאָס הויפּט וואָרט „פּילאָמיטאָלאָגיע“ צו באצייכענען די וויסנשאפט, אָדער דעם פּסיכאָלאָגישן אנאליז פון פּילאָמיטישע דערשיינונגען. דאָס לעצטע איז ניט קיין צו גליקלאכער איינפאל, ווייל די אנדערע העלפט פונ׳ם וואָרט, — „מיטאָלאגיע“, — האט גאָר אן אנדער טייטש און קען אפשר ארויסרופן טעות׳ן. מיר דוכט אָבער אז דאָס וואָס „פּילאָמיטאָלאגיע“ וואָרט געשריבן ווי איין וואָרט ווערט שוין דערמיט שוועכער עס צו פּארבייטן מיט „מיטאָלאָגיע“, יעדנפאלס איז דאָס געווען דער בעסטער אויסוועג וואָס איך האָב פּאר זיך געזען.

האלטן מיר שוין בא שפּראכלאכע שוועריקייטן אין כדאי אנצואווייזן אז דער נאָמען פונ׳ם בוך — „די פּסיכאָלאָגיע פון ליטעראטור“ — גיט ניט גאנץ פינקטלאך איבער דעם אינהאלט. עס וואלט אייגנטלאך געדארפט היסן „די פּסיכאָלאָגיע פון פּילאָמיטיע“, וואָס ליטעראטור איז בלויז איר רייפּסטע פרוכט. עס וועט אבער זיין פּארשטענדלאך פּאר יעדן אז עס איז ניט ראטזאם צו באנוצן א נייגעשאפן וואָרט אין סאמע אויבן־אן. איך טרייסט זיך בלויז דערמיט וואָס ליטעראטור גופא וועלט דא געוג אננעריכט, אזוי אז דער נאָמען איז דאך ניט אויס׳ן וועג. פונדעסטוועגן כדי אין גאנצן צו בארואיקן מיין געוויסן האב איך אוועגגעשטעלט אינ׳ם אונטער־קעפל דעם פולן צוועק פונ׳ם ווערק: אן אריינפיר אין פילאָמיטאָלאָגיע.

ווי געזאגט בין איך דא פּארינטערעסירט דערהויפּט אין פּסיכאָלאָגישע גרונד־פּרינציפּן אויף וויפיל זיי האָבן א שייכות צו מעשות בכלל און צו ליטעראטור בפרט. פון דעם שטאנדפונקט איז פּארשטייט זיך, נייטיק געווען איך זאל אפּגעבען א סך פּלאץ קלאָר צו מאכען ריין פּסיכאָלאָגישע פראגן. מען דארף דעריבער ניט האלטן אז דאָס אפּטע פּאנאנדער קלייבן זיך אין פּסיכישע דערשיינונגען איז אן אפּניגונג פון דער הויפּט טעמע. עס וואלט אנדערש פּשוט אוממעגלאך געווען אריינצופירן דעם לייענער אין דער פילאָמיטאָלאָגישער וועלט.

פראגע, די רעוואלוציאָניסטישע זייט. כדי צו האָבן א גרינדלאָכע פארשטענדעניש פאר ליטעראטור, איז טאקע אוממענלאָך צו אינ־נאָרירן די פראָבלעמען מיט וועלכע מיר באגעגענען זיך אין פאָר־שונגען איבער קונסט־אַנטוויקלונג. דאָס אלץ איז אָבער ניט נענוג וועו מיר ווילן אויפנעמען דעם פולען זינען פון א קונסט־ווערק פון דער איצטיקער צייט, וואָס האָט אויך איר באזונדערן וויקונגם־קרייז אין אירע גאנץ באזונדערע שייכות'ן.

דאָס לעצטע געהערט אייגענטלאָך דער סאָציאָלאָגיע, אָדער דער אזוי גערופענער סאָציאָלאָגישער קריטיק. די ווירקונגען פון סאָציאלן לעבן, פון עקאָנאָמישע באדינגונגען, פון געזעלשאפטלאָכע פילאָזאָפיעס, לעבנס־שטייגער, רעליגיע, א. א. וו. אויף ליטעראטור זענען זייער וויכטיק און אָנזעעוודיק. צו באטראכטן ליטעראטור פון דער סאָציאָלאָגישער זייט איז דעריבער אן ענין וואָס האָט נע־וואלטיק גרויסע פארדינסטן. דאָך בלייבט נאָך איבער א גרויס פעלד פאר ריין פסיכאָלאָגישע פארשונגען וואו עס איז ביז איצט ווייניק וואָס געטאָן געוואָרן.

נעמט למשל אזא דערשיינונג ווי רעליגיע. וועו מיר וועלן שוין וויסן אויף קלאָר פון וואָנען רעליגיע שטאמט און וואָסער פלאץ זי פארנעמט איצט אין לעבן, וועט נאָך אלץ בלייבן די גרויסע פראגע: וואָסערע פאקטארן אין דער מענטשלאכער פסיכיק טרייבן אונז אין רעליגיעזע ריכטונגען? דאָס זעלביקע איז אמת בנוגע לי־טעראטור. וועלכע ספעציעלע מאָמענטן אין אונזער גייסטיק לעבן מאכן מעגלאָך דאָס ליטעראריש־קינסטלערישע שאפן און געניסן? איינס פון די וויכטיקסטע אויפגאבע פונ'ם דאָזיקן בוך איז צו פרו־בירן געבן אן ענטפער אויף אָט דער פראגע.

מיר געפינען ביי יערן מענטשן א טענדענץ איבערצוגעבן זיינע איבערלעבונגען אין דער פאָרם פון ארגאניזירטע נאנצקייטן מיט אן אָנהויב, א קלימאקס און א סוף, דאָס וואָס מען רופט „מעשות", א חוץ דעם איז פאראן א גרויס פארגעניגן אין שאפן און הערן, אָדער לייענען, מעשות. כדי צו אנאליזירן די דאָזיקע אלגעמיינע טענדענץ, איז נייטיק געווען צו געפינען א וואָרט וואָס זאל זי באצייכענען, לויט דער עצה פונ'ם פילאָלאג יהודה יאפע, האָב איך

הקדמה

דער נעראנק אז ליטעראטור איז א דערשיינונג וואס פאדערט א וויסנשאפטלאכע אויספארשונג כדי זי צו דערקלערן, איז פאר־שטייט זיך קיין נייעס ניט. אבער ביז איצט איז די אויספארשונג געווען על פי רוב פארבונדן מיט פילאזאפיע, אנטראפאלאגיע אדער קולטור נעשיכטע און סאציאלאגיע. אין פילאזאפיע איז ליטעראטור באהאנדלט געוואָרן צוזאמען מיט אנדערע קונסטן, ווי אן עסטע־טישע דערשיינונג. ממילא האט זיך אלץ אננעהויבן און נעענדיקט מיט א פילאזאפיע פון עסטעטיק. אין דער דאזיקער ספערע איז מען אפט דערגאנגען צו אזעלכע אבסטראקציעס, אז די קאנקרעטע קונסט דערשיינונגען האבן זיך שוין באלד אין גאנצן ניט ארויסגעזען. וואָרים אפילו אין טאג־טעגלאכע שמועסן איבער קונסט, וועו מען פארלאזט דאס קאנקרעטע קונסט־פעלד און מען הייבט אן צו רעדן וועגן שיינקייט בכלל, דעמאלט ווערט מען ניט ווילנדיק אראפנע־פירט פון וועג. מען קען ארויסזאגן טיפע נעדאנקען, אדער צונויפ־שטעלן אינטערעסאנטע השערות וועגן אינטערעסאנטע ענינים, אדער מען קען שאפן פיינע און קיילאכיקע אפאריזמען, אבער דאס קאנקרעטע בילד, ליד אדער די סטאטוע — ווי א דערשיינונג וואס לעבט און ווירקט — ווערט דערמיט ניט קלאָרער אדער נענטער.

אין קולטור אנטראפאלאגיע איז מען, ווי באקאנט, דערהויפט פארינטערעסירט אין דער פראגע וועגן אפשטאם. וואס האבן מענטשן געשאפן פריער, פאעזיע אדער פראָזע? איז די באלאדע געבוירן געוואָרן פאר דער ליריק, אדער פארקערט? פון וואנען האט זיך געזומען די צויבער־מעשה? די דראמע? דאס ליד? דער דאזיקער צוטריט צו ליטעראטור איז בלי ספק נעוואלטיק וויכטיק, די פארדינסטן פון די פארשונגען אויף אט דעם פעלד — וואו עס איז אויך געבוירן געוואָרן די פאלקאריסטישע וויסנשאפט— זע־נען אומגעהייער נרויסע. זיי רירן אבער אן בלויז איין זייט פון דער

קאפיטל V קינדער מעשות — — — — — — — — 117—167
א. דער דערוואַקסענער אין דער קינדער
ליטעראַטור — — — — — — — — 117
ב. קינדערס מיינונגען וועגן ביכער — — — 124
ג. קינדער שאַפונגען — — — — — — — — 130
ד. די פילאָמיטישע אַנטוויקלונג פונ׳ם קינד 141
ה. דער שטאַנדפונקט פון קונסט — — — — 161
באַמערקונג צום פינפטן קאַפיטל — — — 165

קאפיטל VI פסיכאָאַנאַליז און קונסט — — — — 169—196
א. די פסיכאָאַנאַליטישע טעאָריע — — — 169
ב. קריטיק פון דער פסיכאָאַנאַליטישער
טעאָריע בנוגע קונסט — — — — — 177
ג. די פּראָבלעם פון קינסטלערישן שאַפן — 186
ד. דער באַגריף „מאַלאַנט" — — — — — 190

קאפיטל VII דער שאַפנדיקער מאָמענט — — — — 197—224
א. מיטלען און צילן — — — — — — — 197
ב. וואָס הייסט שאַפן? — — — — — — — 204
ג. דאָס וויסנשאַפטלאַכע און דאָס קינסטלע־
רישע שאַפן — — — — — — — — 207
ד. פאָרם און אינהאַלט — — — — — — — 211
ה. די שייכות צווישן שאַפן און געניסן — 215

קאפיטל VIII „קונסט פאַר קונסט" — — — — — — 225—241
א. צוועקן און צילן — — — — — — — 225
ב. דאָס לשמה־באַוואוסטזיין — — — — — 231
ג. די עסטעטישע עמאָציע — — — — — — 234
ד. קונסט און עסטעטיק — — — — — — — 238

קאפיטל IX די אויפגאַבן פון פילאָמיטאָלאָגיע — — 243—254

רשימה פון ענינים און נעמען.

אינהאלט

הקדמה — — — — — — — — — — — — — — — — 5—8

קאפיטל I די טבע פון ליטעראטור — — — — — — 9—32

א. דער טערמין „קונסט" — — — — — — 9
ב. די פֿאָפולאַריטעט פון ליטעראַטור — — — 10
ג. די פּסיכאָלאָגיע פון שפּראַך — — — — 13
ד. דער שפּאַנענדיקער מאָמענט — — — — 27

קאפיטל II געשעענישן, עפּיזאָדן און מעשות — — 33—57

א. דער אינטערעס אין פּסיכאָלאָגיע — — — 33
ב. פּסיכאָאַנאַליז און דער פּראָלאָג — — — 36
ג. דער זיגזאַג פון לעבן — — — — — — 42
ד. עפּיזאָדן און מעשות — — — — — — 46
ה. די ראָלע פון דער באַשרייבונג — — — 52

קאפיטל III די פּסיכאָלאָגיע פון דערציילן — — — 59—89

א. דער זיגזאַג פון דערציילן — — — — — 59
ב. דאָס פּילאָסאָפּישע און דאָס פּעסטשטעלערישע 61
ג. פּילאָסאָפּיע און אירע סבות — — — — 66
ד. דאָס פּילאָסאָפּישע געווענב און די אמת'ע מעשה — — — — — — — — — — 85

קאפיטל IV מעשות בא פּרימיטיוון שבטים — — — 91—116

א. שווערקייטן באַם שטודירן מעשות פון פּרימיטיוון שבטים — — — — — — — 91
ב. פּילאָסאָפּישע טעטיקייט אין דער פּרימיטיווער געזעלשאַפט — — — — — — — 95
ג. אינפֿראָווייזאַציעס בא פּרימיטיוון שבטים 110
ד. די ראָלע פון מעשות אין די עלטערע יאָרן 114

צ.ה.ל. 3.1

אריינפיר אין פילאָמיטאָלאָגיע

Copyright, 1926
by
L. LEHRER

די פסיכאלאגיע פון ליטעראטור

אן ארויסגפיר אין פילאסאפיטאלאגיע

פון

ל. לעהרער

פארלאג „מתנות"
באם שלום־עליכם פאלק־אינסטיטוט
ניו יארק, 1926.

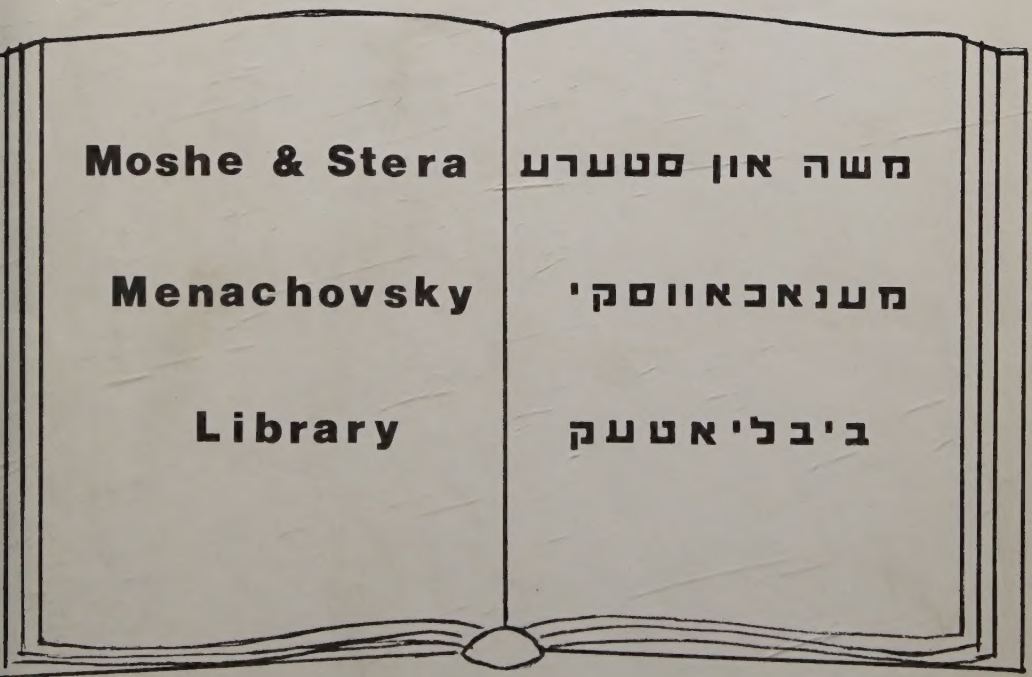
Moshe & Stera
Menachovsky
Library
משה און סטערע
מענאכאווסקי
ביבליאטעק